

Mötesbok: Kulturnämnden (2024-05-23)

Kulturnämnden

Datum: 2024-05-23

Plats: Kommunstyrelsens mötesrum

Kommentar:

Dagordning

Lokal: KS mötesrum, Länken 1 tr, kl. 13:15 - 17:00

kl. 14:30 ca Utdelning av stipendium till årets kulturutövare

Behandling av mötesärende

35/24 Val av justerare, fastställande av dagordning och anmälan av jäv 2024	3
36/24 Information, rapporter och övriga frågor maj	4
37/24 Verksamhetsplan 2024 - Tertialrapport	5
38/24 Internkontrollplan 2024	24
39/24 Uppföljning av systematiskt arbetsmiljöarbete 2023	30
40/24 Stöd till studieförbund 2024	52
41/24 Remiss: Genomför en extern granskning av studieförbunden, dnr KS-2023/00933	55
42/24 Projektrapport - Utredningsuppdrag Kulturskolans behov av långsiktiga lokaler	62
43/24 Konstpolicy	127
44/24 Granskning av kommunens hantering av skyddade personuppgifter	180
45/24 Remiss: Energiplan Umeå kommun dnr KS-2024/00386	221
46/24 Anmälningsärenden/delegationsbeslut maj	393

Tjänsteskrivelse

2024-05-02

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2024/00006

Val av justerare, fastställande av dagordning och anmälan av jäv 2024

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att godkänna dagordning

att utse ledamot att justera protokollet digitalt måndag 27 maj.

att till protokollet notera att ingen är jävig.

Ärendebeskrivning

Dagordningen bifogas med handlingarna till nämnden. Eventuella tillägg till dagordningen noteras i nämndens protokoll under rubriken Information, rapporter och övriga frågor. Kulturnämndens beslut träder i laga kraft när protokollet är justerat, anslaget och besvärstiden upphört.

En jävig person får varken delta i handläggningen av ett ärende eller närvara vid nämndens beslut i ärendet.

Beslutsunderlag

Kallelse/protokoll

Beredningsansvariga

Maria Nordenback, nämndsekreterare

Beslutet ska skickas till

Leif Mårtensson
tillförordnad kulturchef

Maria Nordenback
nämndsekreterare

Tjänsteskrivelse

2024-05-02

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2024/00003

Information, rapporter och övriga frågor maj

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att godkänna informationen och lägga den till handlingarna.

Ärendebeskrivning

Konstnärlig gestaltning Norrbottniabanan

Moa Krestesen, konstintendent

Rapport från Cultural Summit, Umeå 16–17 maj

Deltagarna på konferensen

Utdelning av stipendier till årets kulturutövare Cindy Stenberg och Viktor Sandström

Helena Smith, nämndens ordförande

Leif Mårtensson
tillförordnad kulturdirektör

Maria Nordenback
nämndsekreterare

Tjänsteskrivelse

2024-05-13

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2022/00060

Verksamhetsplan 2024

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att godkänna förvaltningens rapport till kulturnämnden för verksamhetsuppföljning januari – april 2024

att godkänna nämndens rapport till kommunstyrelse/kommunfullmäktige för verksamhetsuppföljning januari – april 2024

Ärendebeskrivning

Kulturförvaltningen har upprättat verksamhetsuppföljning för perioden januari – april 2024.

Kulturnämnden har upprättat förenklad rapport till kommunstyrelsen/kommunfullmäktige för perioden januari – april 2024.

Beslutsunderlag

Kulturförvaltningens rapport till kulturnämnden för januari – april 2024

Kulturnämndens förenklade rapport till KF/KS för januari – april 2024

Beredningsansvariga

Peter Gustavsson

Beatrice Hammar

Elin Hellrönn

Helena Karlström

Leif Mårtensson

Björn Söderbäck

Beslutet ska skickas till

KS Diarium

Leif Mårtensson
tillförordnad kulturdirektör

[Click here to enter text.](#)

[Click here to enter text.](#)

Kulturnämndens rapport till KS, januari–april 2024

Personalrapport

Personalpolitiska mål

Mål 5: Umeå kommun ska klara kompetensförsörjningen genom att vara en attraktiv arbetsgivare och spegla mångfalden i samhället.

Mål 6: Umeå kommun ska ha ledarskap som ges och ger förutsättningar för goda resultat, där riktvärdet för antalet medarbetare per chef inte är fler än 30.

Mål 7: Umeå kommuns sjukfrånvaro ska minska genom fokus på friskfaktorer och jämställda arbetsförhållanden.

Åtgärder och viktig utveckling/viktiga händelser inom målområdena

Kompetensförsörjning och attraktiv arbetsgivare (mål 5)

Samtliga verksamheters ledningsgrupper har under perioden varit kompletta med alla chefspositioner tillsatta. Kulturnämnden har exempelvis genomfört en rekrytering där intresset var enormt högt med 150 sökande till tjänsten. Detta visar på en hög attraktivitet som arbetsgivare. Delar av verksamhetens medarbetare och chefer har under perioden givits möjlighet till kompetenshöjande insatser. Inom kulturskolan vittnas om utmaningar i rekrytering av vissa instrumentlärare enligt tidigare redovisning.

Ledarskap (mål 6)

Kulturnämndens chefer ges förutsättningar till ett närvarande engagerat ledarskap genom att samtliga chefer har färre medarbetare än 30.

Friskfaktorer (mål 7)

Kulturnämndens arbete med friskfaktorn aktiv rehabilitering ska generera en sjukfrånvaro som understiger föregående års sjukfrånvaro. Under perioden har sjukfrånvaron varit lägre än samma period föregående år och även lägre än det mål som är satt för 2024. Både korttids- och långtidsfrånvaro är lägre än föregående år för perioden. Den absoluta majoriteten av långtidsfrånvaron är ej arbetsrelaterad.

Resultatmätt	Målvärde 2024	Utfall jan–april 2024			Utfall jan–april 2023		
		kvinnor	män	totalt	kvinnor	män	totalt
Sjukfrånvaro, totalt i procent av anställdas sammanlagda ordinarie arbetstid	5,5	6,5	3,0	5,3	8,0	6,6	7,6
Andel långtidsfriska (%)	70	64	82	70	61	68	63
Andel heltidsanställda (%)	82	81	74	79	81	80	81

Ekonomirapport

Budgetavvikelse, åtgärder och årsprognos

Nettokostnaden för perioden januari-april uppgår till -58,5 mnkr. Budgetavvikelsen för perioden uppgår till -0,2 mnkr. Samma period föregående år var budgetavvikelsen 0,4 mnkr.

Kostnadsutfallet efter 4 månader uppgår till -66,6 mnkr. Kostnaderna avviker från budget med -1,5 mnkr. Budgetavvikelsen består av de statsbidragsfinansierade kostnaderna som avviker med -0,6 mnkr. Personalkostnaderna avviker från budget med -0,8 mnkr till följd av viss övertalighet. Driftskostnader såsom mediainköp, IT, lokaler, inventarier, artistgager avviker från budget med -0,4 mnkr. Budgetavvikelsen för Umeå Växer tryggt och säkert (UVTS2.0) uppgår till 0,3 mnkr. Lämnade bidrag till föreningar festivaler och studieförbund avviker inte från budget.

Intäktsutfallet uppgår till 8,1 mnkr. Intäkterna avviker från budget med 1,3 mnkr. Orsaker till avvikelsen är den statsbidragsfinansierade verksamheten med 0,8 mnkr samt hyresintäkter och övriga ej budgeterade intäkter exempelvis skadeståndsansättning för borttappade och skadade böcker med 0,5 mnkr.

Årsprognos, nettokostnad -166,4mnkr, innebär ingen budgetavvikelse och en budget i balans.

Årsprognos kostnader -188,4 mnkr är en avvikelse mot budget på -1,8 mnkr som utgörs av statsbidragsfinansierad verksamhet -0,1 mnkr (årsprognos utfall -12,2 mnkr), driftskostnader såsom IT, inventarier, kulturkonferensen Cultural Summit, rekryteringskostnader ny kulturdirektör -1,7mnkr (årsprognos utfall -20,5 mnkr). För personalkostnader (årsprognos utfall -119 mnkr), UVTS2.0 (årsprognos utfall -1,0 mnkr) och lämnade bidrag till föreningar festivaler och studieförbund (årsprognos utfall -32,1 mnkr) visar prognosen inte på någon budgetavvikelse.

Årsprognos för intäkter 22,0 mnkr är en avvikelse mot budget på 1,8 mnkr.

Statsbidragsfinansierad verksamhet 0,5 mnkr, hyresintäkter samt övriga ej budgeterade intäkter, exempelvis skadeståndsansättning för borttappade och skadade böcker, biljettintäkter 1,3 mnkr är orsaker till avvikelsen.

En osäkerhet avseende framtida ekonomiska prognoser är kommunfullmäktiges tilläggsuppdrag till kulturnämnden och tekniska nämnden angående lokaler till kulturskolan. Rapporten är färdigställd men inte presenterad för politiken vilket innebär att det råder osäkerhet om ekonomiska konsekvenser av olika alternativ, som externförhyrning, hyresgäst Anpassning av lokaler och/eller nyproduktion.

(mnkr med en decimal)	Budget jan-apr 2024	Utfall jan-apr 2024	Budget-avvikelse jan-apr 2024	Budget-avvikelse jan-apr 2023	Budget helår 2024	Prognos helår 2024	Årsprognos budget-avvikelse 2024
Verksamhetens intäkter	6,7	8,1	1,3	1,4	20,2	22,0	1,8
Verksamhetens kostnader	-65,1	-66,6	-1,5	-1,1	-186,6	-188,4	-1,8
Verksamhetens nettokostnad	-58,3	-58,5	-0,2	0,4	-166,4	-166,4	0,0

Investeringar

Investeringsutfallet, som utgörs av konstinköp samt teknik och inventarier i verksamhetslokaler, uppgår efter 4 månader till –1,0 mnkr. Prognosen på helår uppgår till ett utfall på –5,6 mnkr vilket är en avvikelse mot budget på 2,0 mnkr, detta beror på att nytt bibliotek i Obbola är senarelagt. För övriga investeringar prognosticeras ingen budgetavvikelse.

(mnkr med en decimal)	Budget 30 april 2024	Utfall 30 april 2024	Budget-avvikelse 30 april 2024	Utfall helår 2023	Budget helår 2024	Prognos helår 2024	Årsprognos budgetavvikelse 2024
Verksamhetens nettoinvesteringar	-1,8	-1,0	0,8	-5,6	-7,3	-5,3	2,0

Flyktingmottagning från Ukraina

Kulturnämnden har inte haft några extra kostnader utifrån kriget i Ukraina.

Kulturförvaltningens rapport till kulturnämnden, januari – april 2024

Kulturdirektörens sammanfattning perioden, januari – april 2024

Kulturdirektörens sammanfattning

Som framgår av verksamheternas rapporter har 2024 startat bra för kulturförvaltningen.

18 april mottog Umeå kommun utmärkelsen Årets jazzkommun 2023 av föreningen Svensk Jazz.

KSnau har beviljat 1 205 000 kr ur utvecklingsanslaget för projektet KulturCrew.

Seminarium om konstnärlig frihet som en del av uppföljning av det kulturpolitiska programmet har genomförts

Kulturnämndens uppdrag till förvaltningen

Kulturnämndens uppdrag till förvaltningen att i samarbete med andra berörda interna verksamheter och externa aktörer kartlägga arbetet för Kulturella Kreativa näringar i Umeå, för att öka kunskapen om dess betydelse för Umeå kommun har påbörjats.

Verksamheternas arbete avseende inriktningsmål och program

Verksamheterna har på olika sätt börjat arbetet med att bidra till inriktningsmålen, program och fokusområden.

Kulturförvaltningens arbete avseende tilläggsuppdrag

Tilläggsuppdrag 2021:8 avseende att undersöka risken att skattemedel som bekostar verksamheter inom välfärdssektorn används på ett felaktigt sätt och/eller i kriminellt syfte.

Tilläggsuppdrag 2022:9 avseende lokaler till kulturskolan har startat. En styrgrupp och en arbetsgrupp med representanter från kulturförvaltningen och Tekniska nämnden, Fastighet har skapats. Uppdraget är påbörjat men inte avslutat.

Tilläggsuppdrag 2023:1 avseende att öka omställningen av nämndernas verksamheter för att klara grunduppdraget i takt med att personalbristen ökar. Arbetet med uppdraget har påbörjats och kommer att rapporteras under året.

Tilläggsuppdrag 2023:2 avseende att öka samarbetet och ansvarstagande över förvaltnings- och nämndsgränser. Olika samarbeten pågår inom de olika verksamheterna.

Bibliotekens verksamhet – sammanfattning perioden, januari – april 2024

Bibliotekschefens sammanfattning

Det har varit full aktivitet vid våra folkbibliotek i början av 2024. Jämfört med året innan har biblioteken haft fler besök, både digitala och fysiska, förmedlat fler lån och genomfört fler aktiviteter för många målgrupper i olika åldrar, med stort fokus på barn och unga.

Bibliotekets verksamhetsbeskrivning

Inledningen av 2024 har präglats bland annat av att stora projekt avslutas, satsningen Stärkta bibliotek liksom projekten Bokstart och Fängslande läsning når sina slut under året, vilket har bidragit till mängden aktiviteter under perioden. Projekten har lett till givande verksamhetsutveckling som tas vidare i den mån det är möjligt inom ordinarie verksamhet. Bland annat har en satsning gjorts på att införskaffa ny utrustning för att kunna streama föreläsningar och författarbesök, för att så många som möjligt ska kunna ta del av programinslag oavsett geografisk placering.

Biblioteken genomför återkommande arrangemang varav ett påtagligt stort och lyckat är Barnens Littfest som även detta år lockade många glada barn med sina vuxna till Väven. Andra lyckade arrangemang har varit klädbytdag i Väven, i samarbete med Naturskyddsföreningen, Rocka sockorna och Regnbågsfamiljernas dag. Från Ersbodabiblioteket livesändes den populära podcasten Fiskekompisen för hundratals digitala åhörare.

Årets marskonferens, en nationell konferens som riktar sig till bibliotekssektorn, blev också sedvanligt välbesökt och uppskattad. Konferensen är ett samarrangemang där Umeås folkbibliotek medverkar.

Vid Ålidhemsbiblioteket har en ny, extern entré byggts och meröppet införts med gott resultat och positiv respons av besökare som nu kan registrera sig för att kunna bevista biblioteket mellan 06.00 och 22.00, även när biblioteket inte är bemannat.

En satsning på att låna ut energiväska med elmätare blev en stor succé, efterfrågan överträffade tillgången och ytterligare väska införskaffades för att möta behovet.

Arbetet med upphandling av nytt bibliotekssystem och webbverktyg har gått vidare under våren.

Bibliotekens arbete avseende inriktningsmål och program

Inriktningsmål 2 – Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden:

Program för Social Hållbarhet – Programmet är en konkretisering av inriktningsmål två och tre: Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden, samt Umeå ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv.

Programmets syfte är att bidra till att uppnå kommunens ambitioner att motverka ökade skillnader mellan medborgarna genom att bygga kommunen och verksamheterna så jämlikt och jämställt som möjligt och aktivt arbeta för att skapa goda livsvillkor för alla:

Social hållbarhet, Fokusområde 1 – Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden:

Alla bibliotek har välkomnat besökare med möjlighet att vistas i en trygg miljö utan krav på konsumtion eller prestation, med ett utbud av aktiviteter för barn och vuxna, tillgång till internet och dagstidningar, böcker och andra medier för användning på plats eller hemlån.

Inom samverkan kring kommunens integrationsstrategi medverkar biblioteksverksamheten i en förebildsföreläsningsserie för och med unga. Exempelvis har ungdomar i Umeå fått chansen att möta skaparna av den samhälls- och kulturinriktade podcasten Galdem a talk som står för representation, inkludering, gemenskap och systerskap.

Arbete med bibliotekens kommunikation fortsätter, nu med tillsvidareanställd kommunikatör. En annonskampanj har genomförts i sociala medier med filmer på arabiska och persiska med engelsk textning, med nyhetscafé på lätt svenska och digitalhjälp som ämnen för att tydliggöra att alla är välkomna till biblioteken.

UVTS-satsningarna har inletts. Bokklubben Readers are Leaders har haft aktiva grupper och ungdomsledare under våren, och ska utvidgas under året. I samtalsserien Demokrati och inkludering har tre träffar genomförts under våren och planering inför hösten är i gång. Satsningen på läsecirklar för unga i social utsatthet har inletts med planering och möte med Socialtjänsten.

Social hållbarhet, Fokusområde 3 – Barns uppväxtvillkor:

En stor del av biblioteksverksamheten vänder sig till barn och unga och vuxna i deras närhet. För att nå vårdnadshavare samarbetar biblioteken med barnhälsovården och förskolor, med syfte att främja språkutveckling och läsning, bland annat genom att alla barn i kommunen får gåvoböcker. Biblioteken erbjuder kostnadsfria aktiviteter som syftar till läsglädje, delaktighet och skapande för barn och unga. Läsecirklar, barnkulturföreläsningar och sagostunder på svenska och andra språk hålls på biblioteken. De flesta närbibliotek är placerade i grundskolor och samarbetar med skolorna på olika sätt.

Social hållbarhet, Fokusområde 4 – Boende och bebyggelsemiljö:

Att ha tillgång till bibliotek i sin närhet främjar möjligheten att ta del av biblioteksutbudet. Alla bibliotek har hållit öppet enligt plan. Biblioteksbussen har som vanligt besökt ställen där det är långt till ett stationärt bibliotek, allt från Inneråträsk i norr till Norrbyn i Söder.

Biblioteksstatistik

Besök och lån vid folkbiblioteken i Umeå	T1 2023	T1 2024	Förändring i %	Notering
Besök på minabibliotek.se	575 074	621 052	8,0 %	
Fysiska besök på biblioteken	398 181	436 540	9,6 %	
Totalt antal lån*	547 991	565 573	3,2 %	
*varav antal lån av barnmedia	347 547	365 107	5,0 %	64,6 % av alla lån
*varav antal lån via SBS	44 063	44 657	1,3 %	Lån till skolor
*varav antal e-lån		14 102		

Drygt 1 000 aktiviteter har genomförts under perioden, att jämföra med cirka 800 under samma period 2023. Mer än hälften av aktiviteterna riktade sig till barn och unga. 14,5 % riktade sig till personer med annat modersmål än svenska och 10,7 % till personer med funktionsnedsättning. 10 % av aktiviteterna åsyftade ökad digital kompetens.

Kulturskolans verksamhet – sammanfattning perioden januari – april 2024

Kulturskolechefens sammanfattning

Året inleddes med att medarbetare och ledning arbetade med att ta fram aktiviteter för att konkretisera verksamhetens uppdrag för 2024. Arbetet med osa-mål med handlingsplaner för verksamhetens tre enheter är i gång med fokus på områdena *återhämtning* samt *handlingsutrymme och kontroll*.

Kulturskolans verksamhetsbeskrivning

Kulturskolan arbetar med tre verksamhetsben; kursverksamhet, projekt och program i skolan samt öppen/riktad verksamhet. Då Kulturskolan arbetar läsårsvis är vårterminen den andra delen av verksamhetsåret, och stora delar av verksamheten är i gång sedan september 2023. Under tertial 1 2024 har verksamhet genomförts enligt planering och uppdrag i alla tre verksamhetsben.

Kulturskolans arbete avseende inriktningsmål och program

Inriktningsmål 2 – Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden:

Program för Social Hållbarhet – Programmet är en konkretisering av inriktningsmål två och tre: Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden, samt Umeå ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv.

Programmets syfte är att bidra till att uppnå kommunens ambitioner att motverka ökade skillnader mellan medborgarna genom att bygga kommunen och verksamheterna så jämlikt och jämställt som möjligt och aktivt arbeta för att skapa goda livsvillkor för alla:

Kulturskolans verksamhetschef representerar kulturförvaltningen i den kommunövergripande arbetsgruppen för programmet Umeå växer tryggt och säkert. För Kulturskolans räkning innebär arbetet en utveckling av redan pågående aktiviteter såsom After School – lågtröskelverksamhet i samverkan med grundskola, bibliotek och fritid i prioriterade områden, samt Kultur för hälsa – samverkan med elevhälsa och grundskola där kulturaktiviteter används hälsofrämjande under skoltid.

Social hållbarhet, Fokusområde 1 – Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden:

Kulturskolans riktade lågtröskelaktiviteter erbjuds under hela läsåret i de prioriterade nordöstra stadsdelarna. Återkommande aktiviteter erbjuds där inom musik/kör, dans, poesi och film.

Social hållbarhet, Fokusområde 3 – Barns uppväxtvillkor:

I april beslutade Kulturnämnden om införandet av ett Kulturlöfte som kommer organiseras och administreras av Kulturskolan. Detta beslut innebär att alla elever i grundskolan garanteras minst en kulturaktivitet årligen under skoltid. Arbetet med att ta fram en plan för införandet av Kulturlöfte utgår från kommunens gemensamma demokratiarbete och kompensatoriska uppdrag, samt barnkonventionen, skollag och läroplan, och syftar till att ge alla elever samma tillgång till kommunens konst- och kulturutbud.

Social hållbarhet, Fokusområde 4 – Boende och bebyggelsemiljö:

Kulturskolan finns i alla grundskolor med kulturpedagogiska program och erbjuder kulturaktiviteter även till alla förskolor. Under loven samverkar vi med fritidshemmen över hela kommunen.

I samarbete med tex Studieförbundet, Bilda, Rädda Barnen och flertalet kulturföreningar möjliggör vi för barn från hela Umeå att ta del av vår verksamhet runt om i kommunen, över stadsdels- och kommungränser.

Kulturskolans statistik

Rapporteras i T2 då vårterminen ännu inte avslutats.

Programavdelningens verksamhet – perioden januari – april 2024

Programchefens sammanfattning

Gemensam kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte har inlett T1. Arbetet med mål- och aktivitetsplan har varit avdelningsövergripande. Under T1 har kompetensutveckling varit inriktad på kunskapshöjande insatser kopplat till att möta och bemöta barn och unga. Utbildningen "Att vara en viktig vuxen" via BRIS har erbjudits till samtliga medarbetare vid Programavdelningen.

Inom programavdelningens ledningsgrupp har Vävengemensamma utvecklingsinsatser varit i fokus. En Vävenövergripande besökarundersökning har tagits fram. Den ska genomföras under T2-T3. Resultaten beräknas presenteras under T3.

Programavdelningens producenter får även detta år fortsatta kommunövergripande uppdrag vad gäller offentliga arrangemang utanför Väven. Under T1 har samarbete inletts med Visit Umeå, Fritidsförvaltningen, SOK (Sveriges olympiska kommitté) och RFsisu för planering av Olympiadagarna (Skeppsbron 18 maj). Tillsammans med Visit Umeå har även arbetet med uppstart av en ny kulturfestival inletts och ett antal identifierade aktörer från såväl kulturinstitutioner som föreningslivet har fått ta del av förslaget. Producenterna producerar också, på uppdrag av förvaltningens stab konferensen, Umeå Cultural Summit 2024.

Utifrån utökad ram har Programavdelningens kontakt med kulturorganisationen Selam fördjupats och en avsiktsförklaring för långsiktigt samarbete ska tecknas under T2.

Under T1 beviljades medel från sociala hållbarhetsfonden för fortsatt arbete med arrangörsutvecklingsprojektet KulturCrew. Under T1 har organisation för det 2-åriga projektet skissats fram. Vidare planeras för fortbildning inom KulturCrew-metoden för de medarbetare som är involverade.

Under 2024 firar Väven tioårsjubileum, detta kommer att uppmärksammas med ett gemensamt offentligt firande under T3. Mycket av planeringen är gjord under T1.

Programavdelningens verksamhetsbeskrivning

Kvinnohistoriskt museum har avslutat utställningen #metoo under mars månad. En utställning som under sin visningsperiod lockat 30 000 besökare. Därefter har byggande av kommande utställning "I rikets hemliga tjänst" utförts. Muséets andra utställning "Skratt och blodigt allvar" har visats med anslutande aktiviteter, bland annat i samarbete med Kulturskolan med fokus på eget skapande av fanzines för barn och unga. Under Samiska veckan genomfördes aktiviteter som lockade ett stort antal besökare. Aktiviteterna livesändes och nådde 164 digitala tittare.

Konstverksamheten har haft ett intensivt första tertiäl med 13 gestaltningsuppdrag och en stor efterfrågan på skolprogram. I Umeå konsthall har Fredrik Lindqvists utställning "Berättelsen tar aldrig slut" visats och Umeå konsthall uppvisar positiva besöksiffror med en ökning på 17% i jämförelse med föregående år. Nästa utställning kommer i och med firandet

av Vävens tioårsjubileum att lyfta konstinköp under det senaste decenniet. Det är en egenproducerad utställning med vernissage under T2. Verksamheten har även påbörjat en upprustning/ombyggnation av kommunens konstförvaring för att skapa en effektivare internlogistik och bättre förutsättningar för en växande konstsamling i såväl Vävens konstarkiv som konstdepån på Västerslätt.

Under T1 har utvärdering och analys av användningen av Vävens gemensamma bokningssystem genomförts och alternativ till nuvarande system har undersökts. Då bokningsteamet planerar och genomför fler kommun -och förvaltningsgemensamma projekt behövs eventuellt ett nytt bokningssystem som passar de förändrade (utökade) behoven för effektivare internlogistik.

Under T1 har utveckling av tidigare Öppna foajén (numera Kajscenen) påbörjats då Blå huset öppnat den nya restaurangverksamheten Kajen vilket föranlett möjligheter för ett flertal nya satsningar. Rutiner för möblering, prissättning samt arrangemangsprocessen har setts över. Då den nya restaurangverksamheten Kajen har ett brett utbud av mat och dryck har arbetet med "tickstershop" påbörjats, ett förbättringsarbete med syfte att förhöja och förenkla upplevelsen för besökare vid arrangemang. Tanken är att möjliggöra för kunden att redan vid biljettköpet kunna beställa sin pausförtäring. Lansering är planerad till T2.

Kultur för seniorer har under T1 haft ett varierat utbud och mycket välbesökta arrangemang i såväl Väven som Sävar och Holmsund. Kultur för seniorer fortsätter utveckla möjligheten att ta del av arrangemang via digitala kanaler och under januari låg några av de streamade arrangemangen på såväl första som åttonde plats i antal visningar inom ramen för kommunens alla verksamheter. Ett samarbete har etablerats med Stadsbiblioteket för fortsatt utveckling av streaming som tillgänglighetsfaktor.

Vid kulturreceptionen på plan 3 finns Kommunhörnan, där kan offentlig verksamhet och ideella föreningar bland annat visa upp sin verksamhet. Under T1 har kommunhörnan varit bokad av 17 olika intressenter bland andra, Gator och Park, RISE Research institutes, Naturskyddsföreningen och Umeå frimärks- och vykortsförening. Totalt antal bokade dagar under T1 var 78 dagar.

Inom Vaktmästeriet har åtgärder för att förbättra ärendehanteringens fortsatt under T1. Bland annat har det tagits fram en ny rutin för hur ny/tillfällig personal ansluts till passerkort via ärendesystemet.

Med start i januari 2024 har satsning påbörjats för att öka Vävens närvaro i sociala medier. Detta har gjorts genom annonsering, egna inlägg och händelser men även genom att dela andras innehåll. Under T1 har det publicerats 184 händelser vilket är en ökning med 142% jämfört med föregående år. Tabellerna för räckvidd, följare och besök visar på positiva resultat i alla kategorier. "Program i Vävens" räckvidd står för den största ökningen med hela 266% jämfört med T3 2023.

Programavdelningens arbete avseende inriktningsmål och program

Inriktningsmål 2 – Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden:

Program för Social Hållbarhet – Programmet är en konkretisering av inriktningsmål två och tre: Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden, samt Umeå ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv.

Programmets syfte är att bidra till att uppnå kommunens ambitioner att motverka ökade skillnader mellan medborgarna genom att bygga kommunen och verksamheterna så jämlikt och jämställt som möjligt och aktivt arbeta för att skapa goda livsvillkor för alla:

Social hållbarhet, Fokusområde 1 – Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden:
Under T1 har Kvinnohistoriskt museum genomfört ombyggnation av muséets entré och reception. Ombyggnationen ska tydligare och med större tillgänglighet vägleda såväl muséets som Vävens besökare.

Kultur för seniorer fortsätter att stärka samarbete med nationella minoriteter samt upprätta kontakter med föreningar och nyckelpersoner inom övriga minoritetsgrupper med målet att arrangera för alla.

Social hållbarhet, Fokusområde 3 – Barns uppväxtvillkor:
Konstverksamheten har fortsatt implementeringen av prioriteringslista för gestaltungsarbeten med företräde för verksamheter med inriktning på barn och unga.

Musei-och konstenhetens skolprogram har bidragit till att 117 elever besökt Kvinnohistoriskt museum och 334 elever har tagit del av konstverksamhetens pedagogiska program och visningar varv hälften har varit träffar på plats i skolmiljön.

Social hållbarhet, Fokusområde 4 – Boende och bebyggelsemiljö:
Programavdelningen och kulturorganisationen Selam (med bas i Stockholm) har gått samman i en långsiktig satsning med målet att presentera två till tre konsertupplevelser per år. Samarbetet, som går under namnet Väven X Selam kommer att fokusera på musik med starka kopplingar till de geografiska områdena Afrika, Karibien och Sydamerika. Målet är att attrahera nya publikgrupper såväl som den vana kulturpubliken till Väven och satsningen ska bidra till ett kulturliv som är öppet och tillgängligt för alla, där Väven ska vara en mötesplats och arena för demokrati och möten mellan människor.

Konstverksamheten har under T1 arbetat med framtagning av ny rutin för riktning av konstinvesteringar till större gestaltningar i samarbete med konstkonsulter. Detta med fokus på icke centrala delar av kommunen, utomhusmiljöer och målgruppen barn och unga. Första projektet är gestaltning av Bullmarks skola med planerat utförande under 2025.

Kultur för seniorer fortsätter förlägga arrangemang inom hela kommunen. Förteckning över möjliga nya lokaler och samarbetsparter har upprättats. Under T1 har 25% av arrangemangen genomförts i kommundelar, övriga har genomförts i Väven.

Programavdelningens statistik januari – april, 2024

Antal besök Kvinnohistoriskt museum: 14 537

Antal pedagogiska program/visningar/workshops: 62 (varav 26 st aktiviteter riktade till barn) med 971 deltagare

Antal digitala program: 2

Antal tittare: 206

Antal besök Umeå Konsthall: 7 764

Antal pedagogiska program/visningar/workshops: 35 (711 deltagare)

Antal publik Kultur för seniorer: 3295

Antal arrangemang 33

Antal digitala program/sändningar 7

Antal tittare: 1319

Antal bokningar av samtliga uthyrningsbara lokaler: 439

Antal bokningar med kulturellt innehåll Vävenscenen, Kajscenen (tidigare Öppna foajén), Multisalen och Sagorummet: 392

Antal bokningar Kajscenen: 34

Antal bokningar Vävenscenen: 50

Kulturförvaltningen – Personalrapport perioden januari – april 2024

Kompetensförsörjning

Bibliotek:

På grund av konverteringar till följd av nya LAS-regler kan inga bibliotekarietjänster utlysas externt. Företrädesvis utlyses tjänster internt men inplaceringar förekommer.

Kulturskolan:

Fortsatt svårt att rekrytera instrumentlärare i vissa ämnen.

Program:

En rekrytering genomförd under T1 med anledning av pensionsavgång. Över 150 personer sökte tjänsten. Nya värdar till programavdelningen har fått introduktion under T1. Exempel på kompetenshöjande insatser under T1: BRIS utbildning (Att vara en viktig vuxen), Konferensdeltagande Sweden Live, Folk och Kultur, Sveriges museers vårmöte samt Littfest

Systematiskt arbetsmiljöarbete

Bibliotek:

Löpande arbetsmiljöarbete har genomförts vid de olika biblioteken/enheterna. VSG har genomförts enligt plan.

Kulturskolan:

Vi har lite högre sjukfrånvaro än målvärdet, delvis beror det på ett par långtidssjukskrivningar.

Program:

Handlingsplan OSA 2024 har genomförts på enhetsnivå. Fokusområden inom enheterna skiljer sig åt något men gemensamma områden är: arbetsbelastning och krav, trygghet, stöd och säkerhet. Handlingsplanen följs upp återkommande på APT.

Fysisk skydds rond i Väven har planerats.

Ventilationsarbeten pågår i Väven vilket påverkar medarbetare i olika hög grad. Möjlighet till distansarbete under perioden är beslutat.

Måluppfyllelse personalpolitiska mål

Personalpolitiska mål

Mål 5: Umeå kommun ska klara kompetensförsörjningen genom att vara en attraktiv arbetsgivare och spegla mångfalden i samhället.

Mål 6: Umeå kommun ska ha ledarskap som ges och ger förutsättningar för goda resultat, där riktvärdet för antalet medarbetare per chef inte är fler än 30.

Mål 7: Umeå kommuns sjukfrånvaro ska minska genom fokus på friskfaktorer och jämställda arbetsförhållanden.

Kompetensförsörjning och attraktiv arbetsgivare (mål 5)

Samtliga verksamheters ledningsgrupper har under perioden varit kompletta med alla chefspositioner tillsatta. Kulturnämnden har exempelvis genomfört en rekrytering där intresset var enormt högt med 150 sökande till tjänsten. Detta visar på en hög attraktivitet som arbetsgivare. Delar av verksamhetens medarbetare och chefer har under perioden givits

möjlighet till kompetenshöjande insatser. Inom kulturskolan vittnas om utmaningar i rekrytering av vissa instrumentlärare enligt tidigare redovisning.

Ledarskap (mål 6)

Kulturnämndens chefer ges förutsättningar till ett närvarande engagerat ledarskap genom att samtliga chefer har färre medarbetare än 30.

Friskfaktorer (mål 7)

Kulturnämndens arbete med friskfaktorn aktiv rehabilitering ska generera en sjukfrånvaro som understiger föregående års sjukfrånvaro. Under perioden har sjukfrånvaron varit lägre än samma period föregående år och även lägre än det mål som är satt för 2024. Både korttids- och långtidsfrånvaro är lägre än föregående år för perioden. Den absoluta majoriteten av långtidsfrånvaron är ej arbetsrelaterad.

Resultatmått	Målvärde 2024	Utfall jan–april 2024			Utfall jan–april 2023		
		kvinnor	män	totalt	kvinnor	män	totalt
Sjukfrånvaro, totalt i procent av anställdas sammanlagda ordinarie arbetstid	5,5	6,5	3,0	5,3	8,0	6,6	7,6
Andel långtidsfriska (%)	70	64	82	70	61	68	63
Andel heltidsanställda (%)	82	81	74	79	81	80	81

Kulturförvaltningen - Ekonomirapport för perioden januari-april 2024

mnkr	Budget jan-apr 2024	Utfall jan-apr 2024	Budget- avvikelse jan-apr 2024	Budget- avvikelse jan-apr 2023	Budget helår 2024	Prognos helår 2024	Årsprognos budget- avvikelse 2024
Nämnds- verksamhet	-0,3	-0,3	0,0	-0,1	-1,0	-1,0	0,0
Stab	-1,8	-1,5	0,3	0,4	-5,0	-4,0	1,0
Stöd till föreningar festivaler och studieförbund	-10,7	-10,7	0,0	0	-32,1	-32,1	0,0
Kulturskola	-14,1	-14,6	-0,6	0	-39,2	-39,9	-0,7
Bibliotek	-22,6	-22,7	0,0	0,3	-63,9	-64,5	-0,6
Programavdelning en	-8,7	-8,6	0,1	-0,2	-25,2	-24,9	0,3
Verksamhetens nettokostnad	-58,3	-58,5	-0,2	0,4	-166,4	-166,4	0,0

Kulturnämnd

Budgetavvikelse januari till april: -0,2 mnkr.

Årsprognos budgetavvikelse: 0,0 mnkr.

Nämndsverksamhet

Budgetavvikelse januari till april: 0,0 mnkr. Jämfört med ifjol är avvikelsen

Årsprognos budgetavvikelse: 0,0 mnkr.

Stab

Budgetavvikelse januari till april: 0,3 mnkr. Orsaken till budgetavvikelsen är den vakans på kulturdirektör som uppstod 2024-03-01

Årsprognos budgetavvikelse: 1,0 mnkr. Orsaken till budgetavvikelsen är den vakans på kulturdirektör som uppstått, prognos att tjänsten tillsätts 2024-12-01.

Stödet till föreningar festivaler och studieförbund

Budgetavvikelse januari till april: 0,0 mnkr.

Årsprognos budgetavvikelse: 0,0 mnkr.

Kulturskola

Budgetavvikelse januari till april: -0,6 mnkr. Orsak till budgetavvikelsen är personalkostnader. Det finns en viss övertalighet kopplat till bland annat minskade statsbidrag.

Årsprognos budgetavvikelse: -0,7 mnkr. Orsaken till budgetavvikelsen 2024 beror på personalkostnader. Det finns en viss övertalighet kopplat till bland annat minskade externa bidrag. Regelbundet arbete med personalplanering och ekonomiuppföljning leder förhoppningsvis till en förbättrad årsprognos i nästa tertial.

Bibliotek

Budgetavvikelse januari till april: 0,0 mnkr.

Årsprognos budgetavvikelse: -0,6 mnkr. Orsaken till budgetavvikelsen 2024 beror på personalkostnader. Det finns en viss övertalighet kopplat till bland annat minskade statsbidrag. Regelbundet arbete med personalplanering och ekonomiuppföljning leder förhoppningsvis till en förbättrad årsprognos i nästa tertial.

Programavdelningen

Budgetavvikelse januari till april: 0,1 mnkr. Orsaker till budgetavvikelse är hyresintäkter, program, utställningar.

Årsprognos budgetavvikelse: 0,3 mnkr. Främsta orsak till budgetavvikelsen är att intäkterna för uthyrningen av Väven förväntas överstiga intäktskravet samtidigt som kostnaderna kopplade till uthyrningen (husvärdar, garderobspersonal mm) inte ökar i samma takt.

Investeringar

Investeringsutfallet, som utgörs av konstinköp samt teknik och inventarier i verksamhetslokaler, uppgår efter 4 månader till -1,0 mnkr. Prognosen på helår uppgår till ett utfall på -5,6 mnkr vilket är en avvikelse mot budget på 2,0 mnkr, detta beror på att nytt bibliotek i Obbola är senarelagt. För övriga investeringar prognosticeras ingen budgetavvikelse.

Nämnd (mnkr med en decimal)	Budget 30 april 2024	Utfall 30 april 2024	Budget-avvikelse 30 april 2024	Utfall helår 2023	Budget helår 2024	Prognos helår 2024	Årsprognos budgetavvikelse 2024
Reinvestering kulturverksamhet	-1,0	-0,4	0,6	-4,2	-3,1	-3,1	0,0
Konstinköp	-0,7	-0,6	0,1	-1,4	-2,2	-2,2	0,0
Obbola inv. bibliotek	0,0	0,0	0,0	0,0	-2,0	0,0	2,0
Verksamhetens nettoinvesteringar	-1,8	-1,0	0,8	-5,6	-7,3	-5,3	2,0

Tjänsteskrivelse

2024-05-13

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2023/00057

Internkontrollplan 2024

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att godkänna uppföljning av internkontrollplan tertial 1, 2024

att den interna styrningen och kontrollen tertial 1, 2024 är tillräcklig.

Ärendebeskrivning

Kommunfullmäktige har fastställt riktlinjer för intern styrning och kontroll vars handledning har fastställts av kommunstyrelsen.

Syftet med internkontrollplanen som hjälpmedel är att nämnden med rimlig säkerhet uppnår de av kommunfullmäktige fastställda målen och verksamhetskraven.

Nämnderna har enligt Kommunallagen (6 kap 7§) det yttersta ansvaret inom sitt verksamhetsområde att se till att den interna kontrollen är tillräcklig och att den fungerar på ett betryggande sätt.

Den av kulturnämnden fastställda internkontrollplanen skall följas upp och återspeglaras i anslutning till tertialrapporter respektive årsbokslut.

Beslutsunderlag

Internkontrollplan, Excel

Internkontrollplan, Word

Beslutet ska skickas till

KS Diarium

Leif Mårtensson
tillförordnad kulturdirektör

[Click here to enter text.](#)
[Click here to enter text.](#)

Internkontrollplan 2024

Risikanalys

Verksamhet: Kulturnämnden
Upprättad: 2023-10-26

Steg 1 - Riskinventering			Steg 2 - Riskvärdering			
Kontrollområde	Identifierad risk (Tänk även på möjligheter, eller vilken risk vi får om vi inte tar chansen att fånga en möjlighet)	Nr	Sannolikhet	Konsekvens	Risk-värde	Rekommenderad riskhantering
Ekonomi	Det allmänekonomiska läget ökar risken för att kostnader ökar i högre takt än tilldelade medel. Likaså kan statliga stöd minskas eller rentutav utgå.	R1	Möjlig	Kännbar	9	Reducera risk
Arbetsmiljö	Risk för konsekvenser till följd av oönskad händelse drabbar kulturnämndens verksamheter till följd av det höjda säkerhetsläget.	R2	Mindre sannolik	Kännbar	6	Reducera risk
Regelefterlevnad	Risk att föreningar, studieförbund och festivaler inte kan fullfölja de aktiviteter de har fått stöd för.	R3	Möjlig	Lindrig	6	Reducera risk
Regelefterlevnad	Risk att tilldelade medel inte används för avsedda ändamål	R4	Mindre sannolik	Allvarlig	8	Reducera risk
Lag	Risk att skyddade identitetsuppgifter hanteras felaktigt	R5	Mindre sannolik	Allvarlig	8	Reducera risk

Internkontrollplan 2024

Kulturnämnden
2023-11-23

Steg 3 - Gör en plan på vad som behöver åtgärdas utifrån riskvärderingen på verksamhetsnivå					
Nr.	Inriktning för riskhantering från nämnd	Åtgärd	Kostnad	Ansvarig	Återrapporteras
R1	Reducera risk	Risk- och sårbarhetsanalys av nämndens verksamheter utifrån externa bidrag samt kostnadsökningar.	0 tkr	Kulturdirektör	T1
R2	Reducera risk	Översyn och revidering av krishanteringsplan och säkerhetsrutiner. Koppling till kommunens nya Krisledningsplan. Kontroll av såväl proaktiva som reaktiva åtgärdsplaner	0 tkr	Kulturdirektör	T 3
R3	Reducera risk	Uppsikt för att se om risken förändras. Arbetet sker i dialog med Föreningsbyrån. Säkerställa att tillräckliga rutiner föreligger.	0 tkr	Kulturdirektör	T 2
R4	Reducera risk	Uppsikt för att se om risken förändras. Arbetet sker i dialog med Föreningsbyrån. Säkerställa att tillräckliga rutiner föreligger.	0 tkr	Kulturdirektör	T 2
R5	Reducera risk	Kontroll av system och översyn av interna rutiner	0 tkr	Kulturdirektör	T 3

Interkontroll uppföljning 2024

Kulturnämnden

2024-05-23

Steg 4 Återrapportering / Uppföljning		
Återrapport & uppföljning T1	Återrapport & uppföljning T2	Återrapport & uppföljning T3
Informationsärende kulturnämnden 2024-04-25		

Risikanalys

Verksamhet: Kulturmånden
Upprättad: 2025-10-26

Internkontrollplan 2024

Kulturmånden
2023-11-23

Interkontroll uppföljning 2024

Kulturmånden 2024-05-25

Steg 1 - Riskinventering					Steg 2 - Riskvärdering					Steg 3 - Gör en plan på vad som behövs för att begränsa riskerna tillfredsställa kraven på verksamhetens risk					Steg 4 - Återrapportering & Uppföljning				
Verksamhetsområde	Identifierad risk (Vad kan gå fel och vilken risk i för sig om det inte tar hänsyn till åtgärder för att minska risken?)	St	Sannolikhet	Verksamhetsområde	Risk- värde	Rekommenderad riskbegränsning	St	Verksamhetsområde	Risk- värde	Rekommenderad riskbegränsning	St	Verksamhetsområde	Risk- värde	Rekommenderad riskbegränsning	St	Verksamhetsområde	Risk- värde	Rekommenderad riskbegränsning	St
Ekonomi	Risk för ekonomiska förluster eller skador för att verksamheten inte har tillräckligt med ekonomiska resurser för att kunna fortsätta drivas.	R1	Måttlig	Kärlbar	8	Reducera risk	R1	Kärlbar	8	Reducera risk	R1	Kärlbar	8	Reducera risk	R1	Kärlbar	8	Reducera risk	R1
Arbetsmiljö	Risk för ohälsosamma arbetsvillkor eller skador för att verksamheten inte har tillräckligt med arbetsmiljöåtgärder.	R2	Måttlig	Kärlbar	8	Reducera risk	R2	Kärlbar	8	Reducera risk	R2	Kärlbar	8	Reducera risk	R2	Kärlbar	8	Reducera risk	R2
Regelbundenhet	Risk att verksamheten inte följer de regler och föreskrifter som gäller för verksamheten.	R3	Måttlig	Lindrig	6	Reducera risk	R3	Lindrig	6	Reducera risk	R3	Lindrig	6	Reducera risk	R3	Lindrig	6	Reducera risk	R3
Regelbundenhet	Risk att verksamheten inte följer de regler och föreskrifter som gäller för verksamheten.	R4	Måttlig	Lindrig	6	Reducera risk	R4	Lindrig	6	Reducera risk	R4	Lindrig	6	Reducera risk	R4	Lindrig	6	Reducera risk	R4
IT	Risk att skyddade uppgifter hanteras felaktigt.	R5	Måttlig	Kärlbar	8	Reducera risk	R5	Kärlbar	8	Reducera risk	R5	Kärlbar	8	Reducera risk	R5	Kärlbar	8	Reducera risk	R5
		R6			0		R6		0		R6		0		R6		0		R6
		R7			0		R7		0		R7		0		R7		0		R7
		R8			0		R8		0		R8		0		R8		0		R8
		R9			0		R9		0		R9		0		R9		0		R9
		R10			0		R10		0		R10		0		R10		0		R10
		R11			0		R11		0		R11		0		R11		0		R11
		R12			0		R12		0		R12		0		R12		0		R12
		R13			0		R13		0		R13		0		R13		0		R13
		R14			0		R14		0		R14		0		R14		0		R14
		R15			0		R15		0		R15		0		R15		0		R15
		R16			0		R16		0		R16		0		R16		0		R16
		R17			0		R17		0		R17		0		R17		0		R17
		R18			0		R18		0		R18		0		R18		0		R18
		R19			0		R19		0		R19		0		R19		0		R19
		R20			0		R20		0		R20		0		R20		0		R20

Definitioner

Riskinventering/riskanalys

Sannolikhet	Definition	Värde
Osannolik	- praktisk taget obefintlig risk att fel uppstår	1
Mindre sannolik	- mycket liten risk att fel uppstår	2
Möjlig	- det finns en möjlig risk att fel uppstår	3
Sannolik	- det är mycket troligt att fel uppstår	4

Konsekvens	Definition	Värde
Försumbar	- konsekvensen av ett fel är obetydlig för brukare, medborgare, besökare, kommunen och/eller övriga intressenter	1
Lindrig	- konsekvensen av ett fel är liten för brukare, medborgare, besökare, kommunen och/eller övriga intressenter	2
Kännbar	- konsekvensen av ett fel uppfattas som besvarande för brukare, medborgare, besökare, kommunen och/eller övriga intressenter	3
Allvarlig	- konsekvensen av ett fel är så stor att felet inte får uppstå	4

Riskhantering

Riskvärde	Rekommendation till hur risken ska hanteras	Innebär
12-16	Minimera risk	Direkta och omfattande åtgärder ska finnas med i internkontrollplan
4-11	Reducera risk	Åtgärder för att minska risk ska finnas med i internkontrollplan
1-3	Acceptera risk	Inget agerande krävs – åtgärder tas ej med i internkontrollplan

Tjänsteskrivelse

2024-05-15

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2024/00038

Uppföljning av systematiskt arbetsmiljöarbete 2023

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att godkänna uppföljningen av det systematiska arbetsmiljöarbetet för 2023 samt handlingsplan för aktiva åtgärder.

Ärendebeskrivning

Kulturförvaltningens arbete med lika rättigheter och möjligheter samt det systematiska arbetsmiljöarbetet har under 2023 bedrivits med god systematik. Inom förvaltningen råder generellt en väldigt god arbetsmiljö och hanteringen av arbetsmiljöärenden sker med god systematik och struktur. Arbete pågår för att skapa en gemensam grund för och medvetenheten kring lika rättigheter och möjligheter.

Uppföljningen av det systematiska arbetsmiljöarbetet har skett enligt rutinen "Gemensamt processflöde för organisatorisk och social arbetsmiljö, årlig uppföljning av den systematiska arbetsmiljön och aktiva åtgärder". Arbetet har inramats av goda och givande dialoger. Arbetssättet har uppskattats av båda parter.

Beslutsunderlag

Uppföljning systematiskt arbetsmiljöarbete och aktiva åtgärder,
kulturnämnd 2023
Årlig uppföljning kulturnämnd 2023

Beredningsansvariga

Björn Söderbäck, HR-chef

Beslutet ska skickas till

Stadsledningskontoret, HR

Leif Mårtensson
tillförordnad kulturdirektör

Björn Söderbäck
HR-chef

Fotografi av brunnslock med brunnslockpoesi.

Årlig uppföljning 2023

Systematiskt arbetsmiljöarbete och Aktiva åtgärder

Kulturnämnd

Årlig uppföljning 2023

Sammanfattning av årlig uppföljning 2023

Kulturförvaltningens arbete med lika rättigheter och möjligheter samt det systematiska arbetsmiljöarbetet har under 2023 bedrivits med god systematik. Inom förvaltningen råder generellt en väldigt god arbetsmiljö och hanteringen av arbetsmiljöärenden sker med god systematik och struktur. Arbetet med lika rättigheter och skyldigheter har påbörjats och det finns en gemensam grundförståelse och grund för det fortsatta arbetet inom förvaltningen.

Uppföljningen av det systematiska arbetsmiljöarbetet har skett enligt rutinen "Gemensamt processflöde för organisatorisk och social arbetsmiljö, årlig uppföljning av det systematiska arbetsmiljön och aktiva åtgärder". Arbetet har inramats av goda och givande dialoger. Arbetssättet har uppskattats av båda parter.

Årlig uppföljning 2023

Innehållsförteckning

Sammanfattning av årlig uppföljning 2023.....	2
Innehållsförteckning	3
Inledning	4
Årlig uppföljning.....	4
Året som varit	4
Arbetsmiljö.....	4
Lika rättigheter och möjligheter	5
Goda exempel	5
Samverkan.....	5
Åtgärder framåt	5
Arbetsmiljö.....	5
Lika rättigheter och möjligheter	5
Prioriteringar arbetsmiljö	6
Prioriteringar aktiva åtgärder för lika rättigheter och möjligheter	6
Handlingsplan för systematiskt arbetsmiljöarbete och aktiva åtgärder	6
Bilagor	6

Årlig uppföljning 2023

Inledning

Umeå kommun strävar efter att vara en organisation som kännetecknas av den mångfald som finns i samhället. Arbetsplatser och arbeten ska vara öppna och tillgängliga för alla. Alla former av diskriminering, trakasserier, sexuella trakasserier, repressalier och kränkande särbehandling tar Umeå kommun bestämt avstånd från. Enligt diskrimineringslagens krav har arbetsgivaren ett ansvar för att arbeta förebyggande och främjande i syfte att motverka diskriminering, samt att verka för att främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsidentitet, könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. Detta arbete kallas aktiva åtgärder.

Viktigt är också att medarbetare och chefer erbjuds en god arbetsmiljö där ingen kommer till skada eller får ohälsa på sin arbetsplats. Årligen följs det systematiska arbetsmiljöarbetet upp inom varje nämnds område för att säkerställa att:

- arbetsmiljöarbetet fungerar
- arbetsmiljöarbetet hålls levande genom att det blir en naturlig del av verksamheten på alla nivåer inom förvaltningen
- åtgärderna får effekt och att de leder till en bättre arbetsmiljö för alla medarbetare. Fokus ska vara att inga skillnader får förekomma mellan kvinnor och män
- nämnden får en sammanställning av den årliga uppföljningen som ett underlag för att fullfölja sitt arbetsmiljöansvar (ge förutsättningar för förvaltningens arbetsmiljöarbete)

Årlig uppföljning

Både det systematiska arbetsmiljöarbetet och arbetet med aktiva åtgärder för att främja lika rättigheter och möjligheter ska årligen följas upp. Kulturnämnden har genomfört den årliga uppföljningen enligt rutinen ” Gemensamt processflöde för organisatorisk och social arbetsmiljö, årlig uppföljning av det systematiska arbetsmiljön och aktiva åtgärder”. Nämndens inrapporterade resultat för den årliga uppföljningen kan läsas i bilaga 1.

Året som varit

Arbetsmiljö

Arbetet med den organisatoriska och sociala arbetsmiljön (OSA) sker med god struktur och systematik i verksamheterna. Det finns goda möjligheter till kompetensutveckling och arbetet sker i god samverkan mellan arbetsgivare och fackliga parter och skyddsombud. Inom förvaltningen finns en stolthet för den egna arbetsplatsen och yrket och resultaten är genomgående goda i både medarbetarenkät och uppföljning av det systematiska arbetsmiljöarbetet. Arbetet med att stärka grupperna och samarbetet mellan grupperna har fortsatt med erfarenhetsutbyten och gemensamma möten. Verksamheterna ser värdet i att det bedrivs ett närvarande, engagerat ledarskap i kombination med en transparent och god dialog. Det är värden som skapar en god arbetsmiljö.

Årlig uppföljning 2023

Lika rättigheter och möjligheter

Ett arbete pågår för att skapa en gemensam grund för och medvetenheten kring lika rättigheter och möjligheter. Resultatet för medarbetarenkäten visar ett generellt gott resultat inom området för lika rättigheter och möjligheter. Arbetet fortsätter med att kontinuerligt höja kunskap och förståelse för lika rättigheter och möjligheter utifrån samtliga diskrimineringsgrunder. Verksamheten ser vikten av att ständigt reflektera kring normer vid exempelvis rekryteringar. Inom förvaltningen finns goda strukturer för att förena förvärvsarbete med föräldraskap och förvaltningens arbete med lönesättning och lönestruktur följer Umeå kommuns rutiner och riktlinjer, vilket i sin tur säkrar rätt lön för rätt arbete samt att uppföljningar görs kring eventuella oskäligena löneskillnader mellan män och kvinnor.

Goda exempel

Samverkan

Arbetet med uppföljning av det systematiska arbetsmiljöarbetet har skett enligt Umeå kommuns process "Gemensamt processflöde för organisatorisk och social arbetsmiljö, årlig uppföljning av den systematiska arbetsmiljön och aktiva åtgärder". Dialog har skett i workshopformat mellan verksamhetschefer, tillförordnad kulturdirektör, HR-chef, HR-strateg, huvudskyddsombud och representanter för de fackliga parterna. Resultat på nämndsnivå diskuterades med dialog utifrån verksamheternas reflektioner och ingångar. Fördjupade dialoger hölls sedan i mindre grupper med gemensam slutlig dialog. Arbetssättet uppskattades enligt utsago av alla parter.

Åtgärder framåt

Arbetsmiljö

En utmaning inom kulturskolan är lokalfrågan som fortsatt är under utredning. Frågan har påverkat och fortsätter påverka både medarbetare och chefer i verksamheten. Vidare finns utmaningar gällande fastighetsfrågor kopplat till flera av våra lokaler. Denna utmaning rör gränsdragningsfrågor mellan olika nämnder och ansvarsområden. Dialog pågår löpande. Ytterligare identifierade utmaningar är kopplade till säkerhet, hot och våld inom flera verksamheter då detta påverkar medarbetare.

Lika rättigheter och möjligheter

I rekryteringssammanhang har förvaltningen identifierat att viss utmaning finns i att bredda kandidaturvalet då förvaltningen generellt har en relativt homogen medarbetargrupp sett ur ett etniskt perspektiv. Frågan har aktualiserats när det gäller utformning av annonser för att i större

Årlig uppföljning 2023

utsträckning locka kandidater med annan etnisk bakgrund. Inom förvaltningen finns goda förutsättningar för generell kompetensutveckling. Kompetensutveckling inom lika rättigheter och skyldigheter ska fortsatt prioriteras då vi behöver lära mer.

Inom verksamheten går det att ytterligare skapa möjligheter för att förena förvärvsarbete med föräldraskap, samtidigt som det konstateras att det redan idag finns goda möjligheter för medarbetare att förena de två.

Prioriteringar arbetsmiljö

Kulturförvaltningens prioriterade arbetsmiljöområden för 2024 är återhämtning i förhållande till handlingsutrymme och kontroll, säkerhets- och trygghetsstärkande åtgärder samt att skapa förutsättningar för att stärka ett närvarande ledarskap. Handlingsplaner för arbetet hanteras i respektive verksamhet.

Prioriteringar aktiva åtgärder för lika rättigheter och möjligheter

Ett fortsatt arbete sker inom förvaltningen för att höja kunskapen och medvetenheten kring lika rättigheter och möjligheter. Aktiviteter för att säkra kunskap kring hantering av trakasserier skall hållas. Hantering av aktiviteter kopplat till prioriteringar sker i verksamheterna.

Handlingsplan för systematiskt arbetsmiljöarbete och aktiva åtgärder

Utifrån prioriteringar för det systematiska arbetsmiljöarbetet och aktiva åtgärder för lika rättigheter, samt utifrån förvaltningens risker och hinder inom arbetsmiljö och lika rättigheter och möjligheter pågår arbetet i respektive verksamhet.

Bilagor

[Bilaga 1: Kulturnämndens resultatrapport Årlig uppföljning 2023

Årlig uppföljning 2023

Rapport Årlig uppföljning SAM 2023 Kulturnämnd

2024-05-14

Kontaktuppgifter:

Björn Söderbäck, bjorn.soderback@umea.se

Mer information:

Foto: Emma Fogelström

www.umea.se

Kulturförvaltningen

Besöksadress: Skolgatan 31A

Postadress: 901 78 Umeå

090-16 10 00 (vxl)

umea.kommun@umea.se

www.umea.se/kommun

Årlig uppföljning 2023

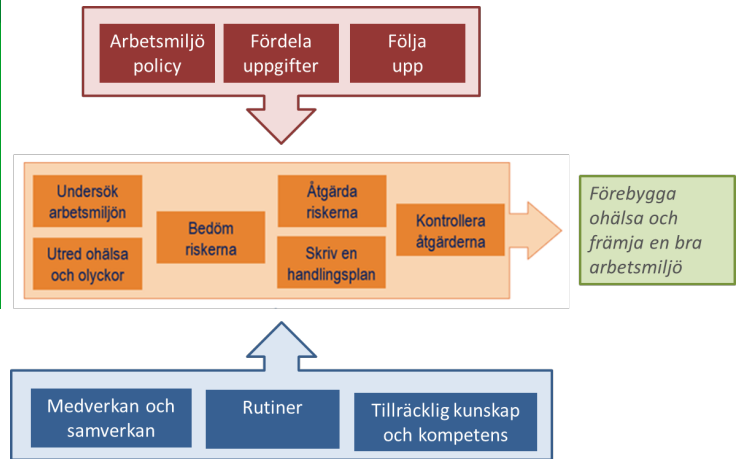
- Systematiskt arbetsmiljöarbete
- Aktiva åtgärder för lika rättigheter och möjligheter

Kulturnämnd

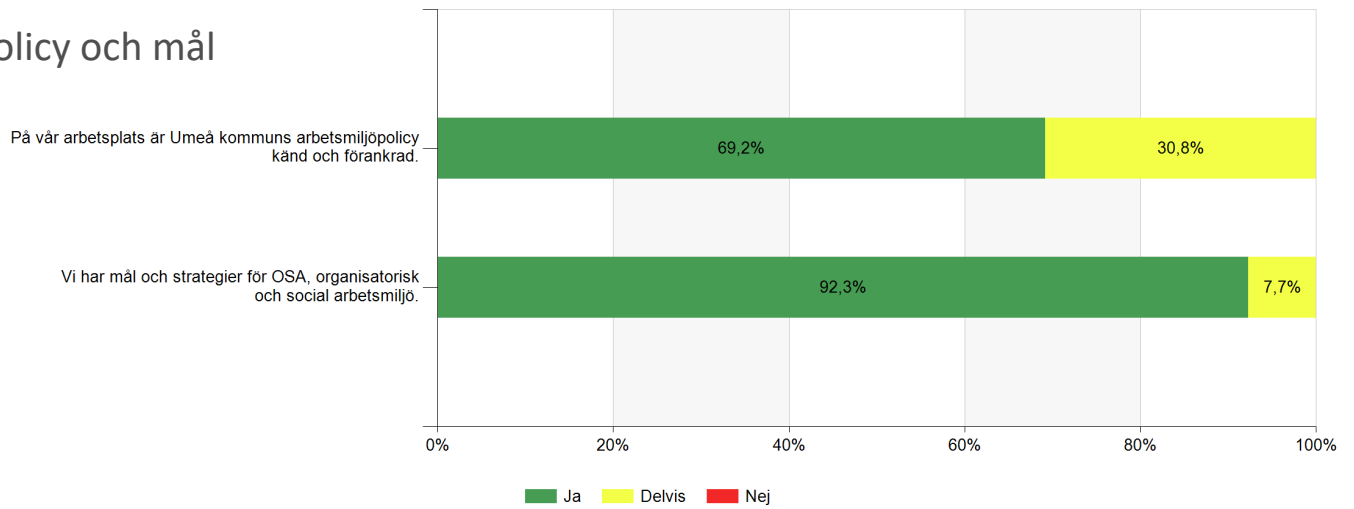
Systematiskt arbetsmiljöarbete

Hur fungerar vårt systematiska arbetsmiljöarbete?

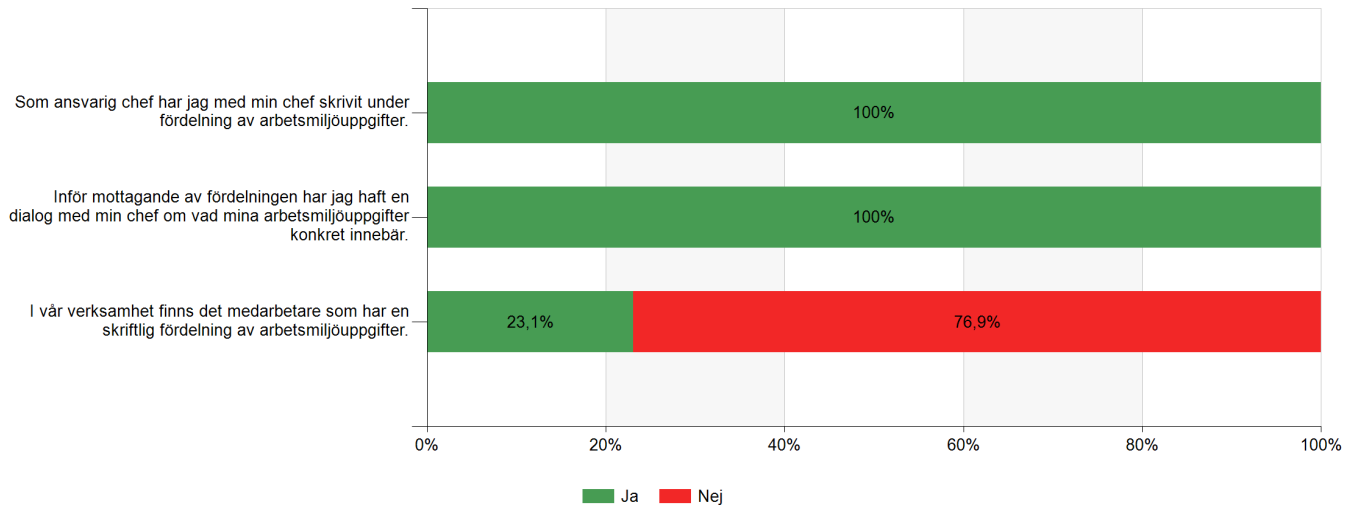
Förvaltningens resultat

Policy och mål

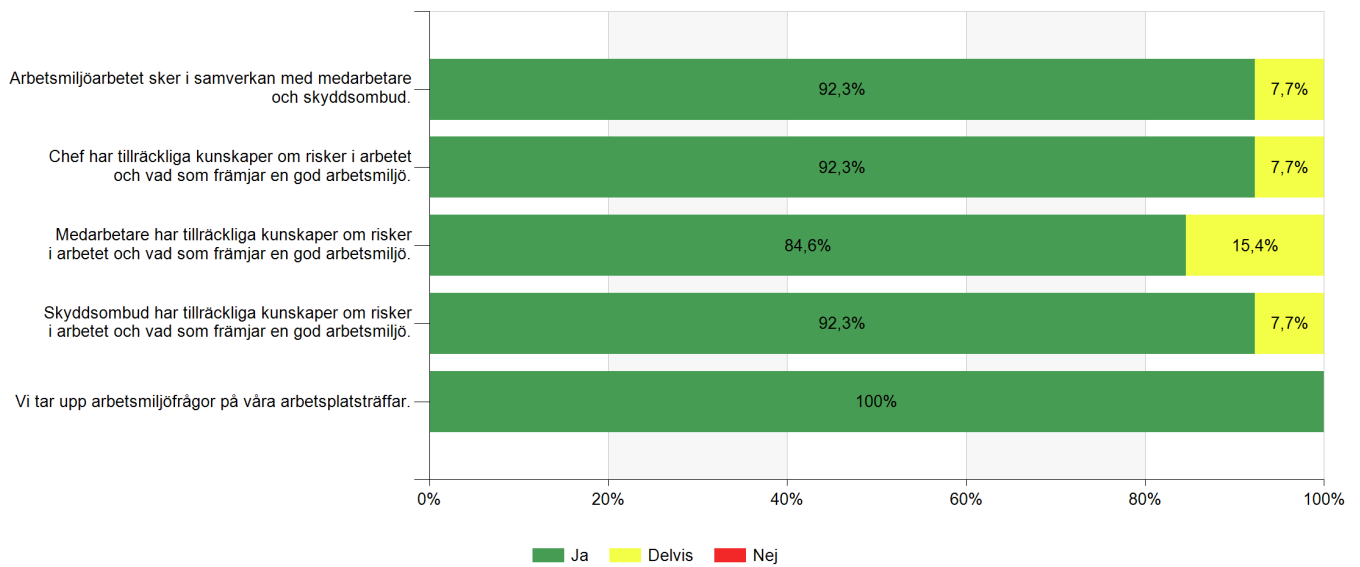
Förvaltningens resultat

Fördelning av arbetsmiljöuppgifter

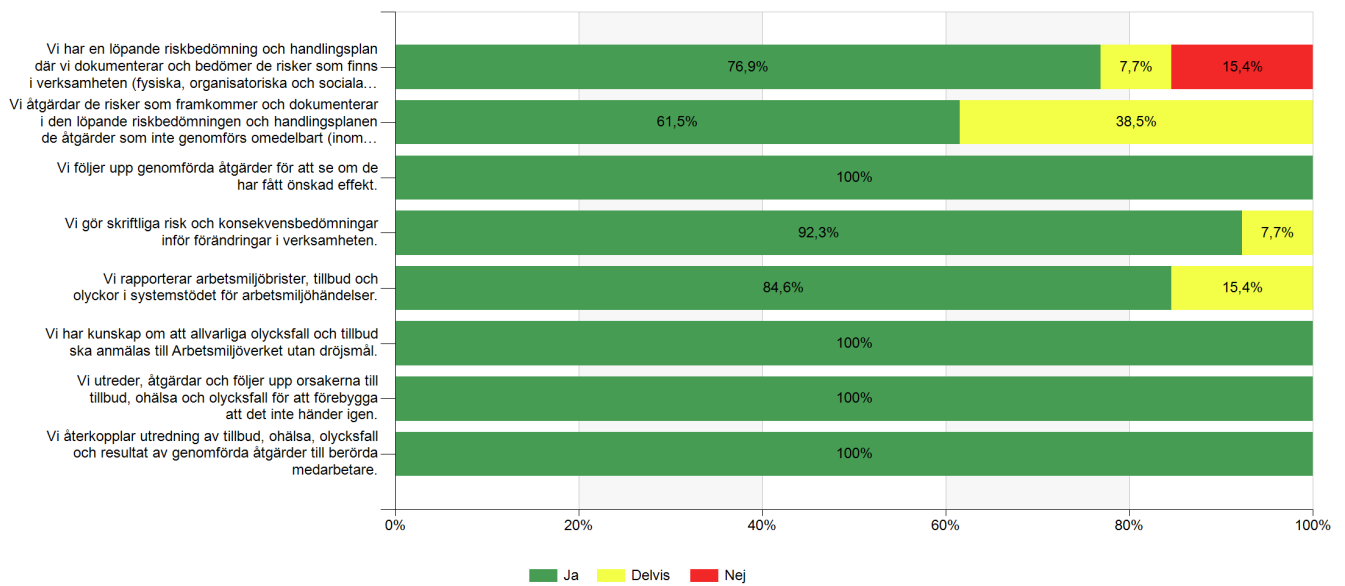
Förvaltningens resultat

Kultur och samverkan

Förvaltningens resultat

Riskbedömningar och handlingsplaner

Samfattning av systematisk arbetsmiljö

- Förvaltningen har ett väldigt gott resultat i den årliga uppföljningen av det systematiska arbetsmiljöarbetet.
- Förvaltningen har ett väldigt gott systematiskt arbetsmiljöarbete med goda rutiner.

Goda exempel

1. Dialog transparens och facklig samverkan
2. Närvarande ledarskap för att hantera utmaningar direkt
3. Utrymme för dialog och transparens

Utmaningar

1. Fastighetsfrågor där chef har arbetsmiljöansvar men ej befogenheter kopplat till fastigheten
2. Fortsatta utmaningar med lokaler för kulturskolan
3. Väven som byggnad kräver en del insatser i den fysiska arbetsmiljön

Aktiva åtgärder för lika rättigheter och möjligheter

- Undersökning och analys av lika rättigheter och möjligheter 2023
- Aktiva åtgärder 2024

Fem områden och sju grupper

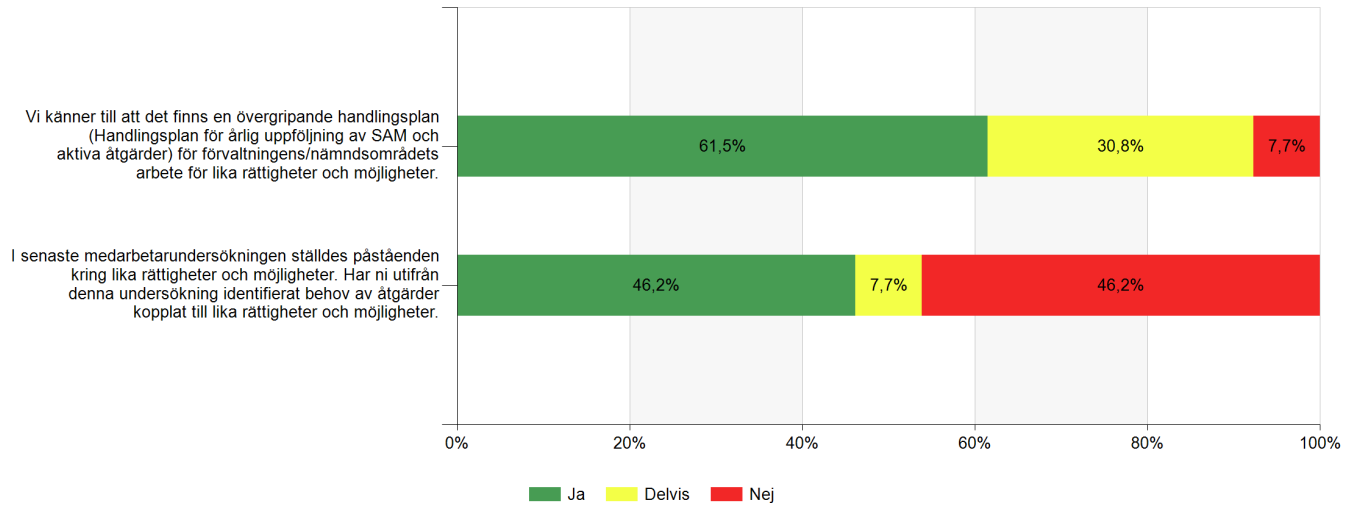
- Arbetsförhållanden - fysiska, sociala och organisatoriska
- Bestämmelser och praxis om löner och andra anställningsvillkor
- Rekrytering och befordran
- Utbildning och övrig kompetensutveckling
- Möjlighet att förena arbete föräldraskap
- Kön
- Könsidentitet eller uttryck
- Etnisk tillhörighet
- Religion eller annan trosuppfattning
- Funktionsnedsättning
- Sexuell läggning
- Ålder

Lika rättigheter och möjligheter

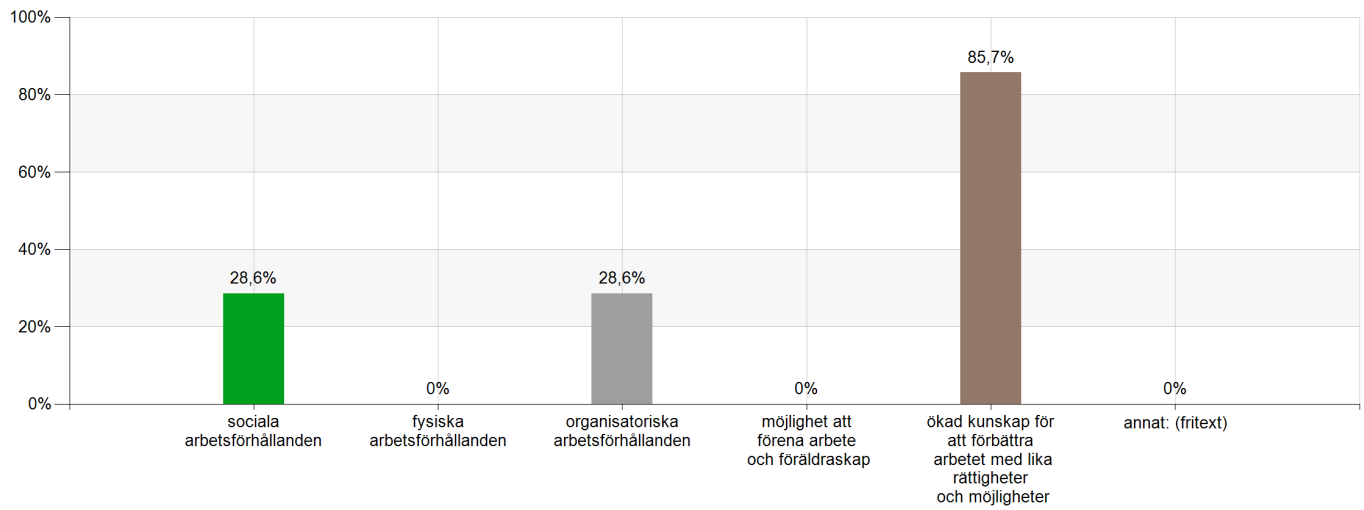
UMEÅ
KOMMUN

Förvaltningens resultat av lika rättigheter och möjligheter

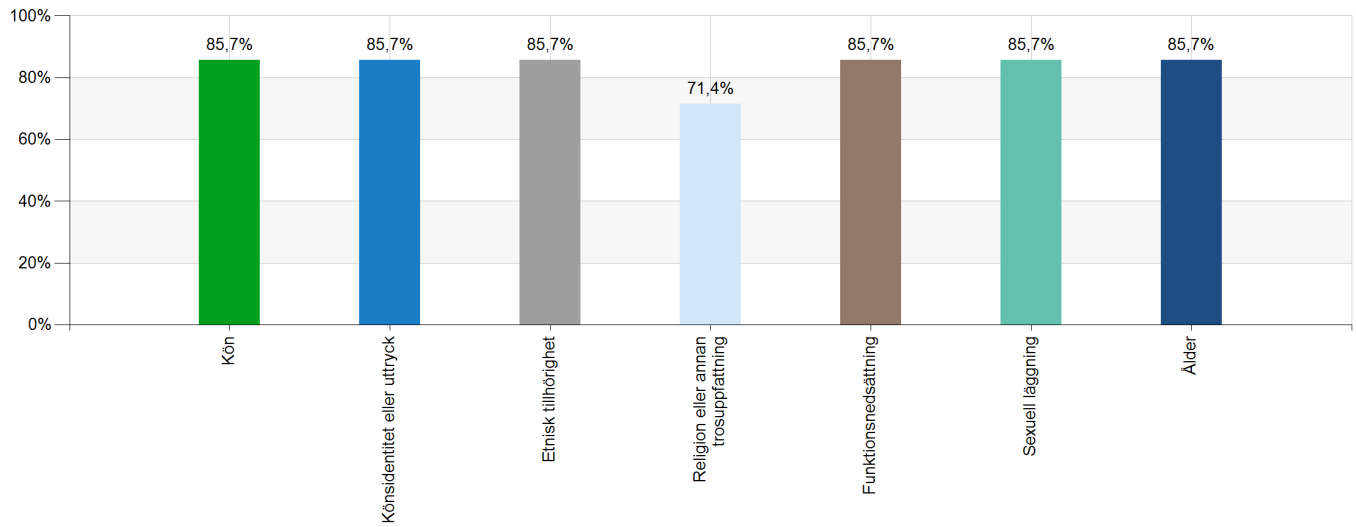
Förvaltningens resultat av lika rättigheter och möjligheter

Inom följande områden finns behov av åtgärder:

Förvaltningens resultat av lika rättigheter och möjligheter

Diskrimineringsgrunder med koppling till åtgärderna:

Sammanfattning av lika rättigheter och möjligheter

Bestämmelser och praxis om löner och andra anställningsvillkor

- Verksamheten förhåller sig till löneöversyn och riktlinjer och ser inga potentiella risker för omotiverade löneskillnader

Rekrytering och befordran

- Inom förvaltningen kan vi ytterligare utmana oss själva i rekryteringar för att ytterligare främja mångfald. Vi uppfattar oss inom förvaltningen ha ett öppet sinne för mångfald

Utbildning och övrig kompetensutveckling

- Möjlighet till kompetensutveckling påverkas till viss del av arbetets beskaffenhet

Möjlighet att förena förvärvsarbete med föräldraskap

- Inom vår förvaltning finns bra strukturer i likhet med Umeå kommun som helhet för att förena föräldraskap med förvärvsarbete

Förvaltningens prioriteringar för 2023

Arbetsmiljö

1. Återhämtning
2. Säkerhet, Hot och våld
3. Ytterligare stärka ledarskap

Aktiva åtgärder för lika rättigheter och möjligheter

- Öka kunskapen, fördjupa och vidareutveckla arbetet med lika rättigheter och möjligheter

Tjänsteskrivelse

2024-05-14

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2024/00037

Stöd till studieförbund 2024

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att fördela Umeå kommuns stöd till studieförbunden 2024 enligt beslutad fördelningsmodell med rapporterad verksamhet för åren 2019, 2022 och 2023 som grund.

Ärendebeskrivning

Umeå kommun fördelar årligen stöd till studieförbunden genom kulturnämnden. År 2024 finns 8 600 000 kronor avsatta för ändamålet.

Medlen fördelas enligt den fördelningsmodell som kulturnämnden beslutade 2020-05-27. Enligt beslut på samma nämndssammanträde ska verksamhet för 2020 inte räknas med i fördelningen av stödet. Folkbildningsrådet har för fördelning av statsbidrag till studieförbund 2022 beslutat undanta även 2021 års verksamhet. Kulturförvaltningen följde 2022 det beslutet. Årets fördelning av stöd till studieförbund bygger därför på den verksamhet som inrapporterats för åren 2019, 2022 och 2023.

Kulturnämnden har gett i uppdrag åt kulturförvaltningen att kontrollera rimligheten i den verksamhet som förbunden rapporterat in. Inför årets fördelning har respektive förbunds årsmöteshandlingar och verksamheternas utveckling kontra bidragets storlek granskats och statistik har hämtats från Folkbildningsrådet. Inga ytterligare strykningar har inkommit för åren 2019, 2022 eller 2023.

Av studieförbundens verksamhetsberättelser framgår att det har varit ett varierat år. De rapporterar att de har genomfört mycket folkbildningsverksamhet och att de även har blivit bättre på dels egna kontroller som att samverka med de andra förbunden i kontrollerna. Dock har de ökade kontrollerna till viss del påverkat kärnverksamheten genom att ta upp mycket utbildningstid och resurser. Flera av förbunden uttrycker en oro över hur den nya stödformen kommer att påverka deras statliga bidrag. Den kommer bestå av en kvalitativ bedömning av planerad verksamhet i stället för en kvantitativ fördelning av rapporterad och redan genomförd verksamhet. Alla studieförbund uttrycker även oro över det

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2024/00037

sänkta statliga bidraget, som presenterades av regeringen under hösten 2023.

Studieförbundet Kulturens Bildningsverk har inte ansökt om bidrag för 2024, då de i och med neddragningen av det statliga stödet meddelade att de väljer att lägga ner förbundet. Under januari har de lagt ner sin folkbildningsverksamhet, och de kommer att ha avvecklat hela den interna verksamheten under sommaren.

Bidrag 2023 fördelas enligt nedanstående tabell:

Studieförbund	Bidrag 2024
ABF	1 683 137 kr
Bilda	887 033 kr
Folkuniversitetet	1 067 841 kr
Ibn Rushd	18 347 kr
Medborgarskolan	951 423 kr
NBV	648 547 kr
Sensus	1 271 250 kr
Studiefrämjandet	1 185 562 kr
Studieförbundet Vuxenskolan	886 861 kr
Summa	8 600 000kr

Beslutsunderlag

Fördelning till studieförbund 2024

Beredningsansvariga

Daniel Vikström, kulturkonsulent

Beslutet ska skickas till

Studieförbunden

Leif Mårtensson
tillförordnad kulturdirektör

Daniel Vikström
kulturkonsulent

Umeå kommuns bidrag till studieförbunden 2024

Totalt belopp att fördela:	8 600 000 kr
Organisationsbidrag	860 000 kr
Tillgänglighetsbidrag	688 000 kr
Verksamhetsbidrag studiecirkel	5 332 000 kr
Verksamhetsbidrag kulturprogram	1 290 000 kr
Verksamhetsbidrag annan folkbildningsverksamhet	430 000 kr
summa	8 600 000 kr

ÅRETS FÖRDELNING

	ABF	Bilda	FU	SFR	SV	NBV	MBSK	Sensus	IR *	Totalt bidrag
Organisationsbidrag	114 280 kr	103 875 kr	138 247 kr	105 209 kr	86 712 kr	49 984 kr	78 530 kr	165 371 kr	17 791 kr	860 000 kr
Tillgänglighetsbidrag	356 253 kr	9 196 kr	43 033 kr	27 520 kr	107 196 kr	5 351 kr	119 250 kr	14 849 kr	5 351 kr	688 000 kr
Verksamhetsbidrag studiecirkel	962 412 kr	535 636 kr	684 959 kr	885 545 kr	553 806 kr	505 558 kr	453 957 kr	738 347 kr	11 781 kr	5 332 000 kr
Verksamhetsbidrag kulturprogram	195 919 kr	198 746 kr	125 684 kr	93 502 kr	87 848 kr	70 126 kr	267 785 kr	249 628 kr	761 kr	1 290 000 kr
Verksamhetsbidrag annan folkbildningsverksamhet	50 921 kr	37 736 kr	73 561 kr	70 739 kr	49 393 kr	15 789 kr	30 339 kr	100 514 kr	1 009 kr	430 000 kr
Summa	1 679 786 kr	885 189 kr	1 065 484 kr	1 182 515 kr	884 955 kr	646 808 kr	949 862 kr	1 268 709 kr	36 693 kr	8 600 000 kr
Bidrag 2024	1 683 137 kr	887 033 kr	1 067 841 kr	1 185 562 kr	886 861 kr	648 547 kr	951 423 kr	1 271 250 kr	18 347 kr	8 600 000 kr

*IR når 2023 inte upp till nog många studietimmar eller unika deltagare. Beviljas 50% av anslag

Tjänsteskrivelse

2024-05-13

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2023/00063

Remiss: Genomför en extern granskning av studieförbunden, dnr KS-2023/00933

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att föreslå kommunfullmäktige att avslå motionen enligt yttrande nedan.

Ärendebeskrivning

Kjerstin Widman (M) har lämnat in en motion till kommunfullmäktige med förslag att uppdra till kulturnämnden att initiera en extern granskning av samtliga studieförbund för den verksamhet som studieförbunden har sökt stöd för och betalats ut medel till de senaste åren.

Kulturnämnden har fått i uppdrag av kommunfullmäktige att yttra sig över motionen.

Yttrande

Nedan redogörs hur kontroll sker av de studieförbund som beviljas medel av kulturnämnden. Kulturnämndens bedömning är att kontrollerna är tillräckliga och att eventuella ytterligare brister som skulle kunna upptäckas vid en extern granskning inte motiverar den insats som motionären efterfrågar. Sammantaget innebär detta att kulturnämnden föreslår kommunfullmäktige att avslå motionen.

Studieförbundens kontrollinstanser

Studieförbunden har de senaste åren utvecklat kontrollen av sina verksamheter, på begäran av Folkbildningsrådet och regeringen. Förbunden för egna kontroller, internkontroller, som när året är slut kontrolleras av Folkbildningsrådet i vad som kallas efterkontroller, där ytterligare korrigeringar görs i efterhand.

Studieförbunden arbetar med en gemensam databas som heter Gustav (Gemensam Utveckling av Studieförbundens Administrativa Verksamhetssystem). Gustav är förbundsomfattande, och alla aktiva studieförbund idag arbetar med Gustav (ej RF/Sisu, som har egna system). I det systemet rapporteras alla studiecirkelar, deltagare, adresser och personuppgifter mellan studieförbunden, och det underlättar att hitta krokar och dubbelnärvaro.

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2023/00063

Kontrollerna av studieförbundens verksamheter har utvecklats löpande de senaste åren för att säkerställa att bidragsmedel inte går till obehörig verksamhet. Utöver det är 2024 det sista året med det gamla systemet för statsbidrag. Under 2025 kommer statsbidraget baseras på kommande verksamhet i stället för genomförd verksamhet. Kontroller kommer fortfarande göras, men förutsättningarna för statsbidrag kommer förändras.

Regeringen har även under april 2024 tillsatt Pia Brundin, tidigare utredare på Statskontoret och Riksrevisionen, som revisor i Folkbildningsrådet och Studieförbundet RF/Sisu till och med den 1 juni 2026. Som revisor ska Brundin granska hur uppföljning och utvärdering lever upp till de krav regeringen har ställt på folkbildningen.

Gustav

Studieförbunden arbetar med en gemensam databas som kallas Gustav (Gemensam Utveckling av STudieförbundens Administrativa Verksamhetssystem). Gustav har införts av, och ägs av bransch- och intresseorganisationen Studieförbunden. I det systemet rapporteras alla studiecirklar, deltagare, adresser och personuppgifter av- och mellan studieförbunden, och det underlättar att hitta krockar och dubbelnärvaro. Gustavgruppen, som ligger bakom Gustav, bildades 1996, och de senaste femton åren har alla studieförbund varit anslutna till Gustav utom Folkuniversitetet som började använda systemet under 2023.

Varje avdelning (lokalt kontor) ansvarar för att följa upp eventuella krockar och dubbelrapporteringar. Krockar kan exempelvis innebära tillfällen då en unik person går från ett kurstillfälle till ett annat och rapporteras in inom tidsramarna för de båda kurserna, eller tätt inpå ett annat kurstillfälles början. Om restid är en faktor anses även detta som en krock som ska följas upp. Dubbelrapportering är när en unik persons närvaro registrerats på två kurstillfällen under samma klockslag. Uppstår krockar eller dubbelrapporteringar internt följer det studieförbund där det rapporterats upp det själva. Om krock eller dubbelrapportering uppstått inom verksamhet hos ett annat studieförbund för de en dialog mellan varandra om hur det ska följas upp, samt hur man ska gå vidare.

Runt årsskiftet 2020 – 2021 infördes en funktion som tillåter studieförbunden att på central nivå samköra den data som rapporteras in i Gustav. Genom det kan förbunden se volymer av verksamhet, vilka cirkelledare och studiecirklar som är aktiva, vilka deltagare som med BankID anmäler närvaro samt var krockar och dubbelrapporteringar sker både inom det enskilda förbunden samt med andra förbund. Resultatet

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2023/00063

förs in i Power BI och ses över centralt. Krockar och dubbelrapporteringar syns inte för de lokala avdelningarna, utan endast på central nivå. När en krock eller dubbelrapportering sker granskas den av en kvalitets- och granskningsgrupp med representanter från alla studieförbund. Kvalitets- och granskningsgruppen rapporterar till avdelningarna där krock eller dubbelrapportering inträffat, och förbunden följer upp på lokal nivå.

När en unik person rapporterar in många närvarotimmar i studiecirkel, hos ett eller flera förbund, följs dessa upp av de förbund personen verkar inom. En unik person får delta i upp till 480 timmar studiecirkelverksamhet per år, men riskerar därmed att falla in under de faktorer som följs upp under internkontrollen. Eftersom Gustav är en gemensam databas flaggar studieförbunden för varandra om personer och studiecirkel med högt antal deltagande och stora mängder verksamhet.

Internkontroller

Internkontroller är något som alla studieförbund utför årligen på begäran av och med instruktioner från Folkbildningsrådet. Studieförbunden förväntas arbeta med risk- och sårbarhetsanalyser, samarbeta med andra studieförbund för att identifiera risker och utreda avvikelser, arbeta med egenkontroller, registerbaserad kontroll och rimlighetskontroller. Det innefattar ett systematiskt kvalitetsarbete och en intern styrning och kontroll av den egna och andra förbunds verksamheter. Dessa kontroller ska sedan redovisas till Folkbildningsrådet med ett revisorsintyg som visar på att den statsbidragsberättigade verksamheten och kontrollen av den har utförts korrekt.

Syftet med internkontrollen är att arbeta förebyggande och att systematiskt kontrollera och följa upp verksamheten som utförs under pågående verksamhetsår. På så sätt kan studieförbundet undvika att bli rättat i efterhand när verksamhetstimmar rapporteras in till Folkbildningsrådet.

Varje studieförbunds riksförbundsstyrelse är ytterst ansvarigt för att regional och kommunal verksamhet sköter kontrollen och rapporteringen i Gustav.

Därigenom säkerställer studieförbunden att verksamheten genomförs i linje med folkbildningspolitikens mål och syften samt gällande regler och anvisningar för den statsbidragsberättigade folkbildningen, Folkbildningsrådets villkor, studieförbundens gemensamma överenskommelser och de egna riktlinjerna för folkbildningsverksamheten.

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2023/00063

Under internkontrollen finns en samling riskfaktorer som studieförbunden gemensamt undersöker:

- Samverkanspart med stora volymer (kostnadsersättningar och verksamhetsvolym).
- Efterregistrering av verksamhet i Gustav.
- Dubbelrapportering av verksamhet (krockar med andra studieförbund och krockar internt).
- Cirkelledarens erfarenhet och ledarvana.
- Jäv.

Studieförbunden kan välja att avsluta samarbeten där felaktigheter förekommer.

Efterkontroller

När verksamhetsåret är slut genomförs en efterkontroll av föregående år där riksförbundet eller styrelsen samordnar och regionerna bistår. Efterkontrollen genomförs med instruktioner, urval och kontrollparametrar av Folkbildningsrådet. Genom efterkontrollen kan eventuella felaktigheter och problem upptäckas och om studieförbunden har feltolkat Folkbildningsrådets instruktioner och förväntningar, både lokalt som regionalt och på riksnivå.

Efterkontroll innebär att utföra granskning av föregående års verksamhet genom verksamhetsstatistik från SCB, kvalitativa redovisningar från förbunden samt i vissa fall uppföljningsbesök. En rapport lämnas till Folkbildningsrådet med föregående års synpunkter och problem som ska tas hänsyn till under internkontrollen av nästa verksamhetsår.

Bild av Folkuniversitetets verksamhetsuppföljning från deras hemsida.

Det nya statliga bidragssystemet

Från och med den 1 januari 2024 gäller nya villkor om statlig fördelning av bidrag till studieförbundens verksamhet.

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2023/00063

Den tidigare bidragsfördelningen baserades på antalet verksamhetstimmar som genomförts under de tre föregående åren. Det nya statliga systemet kommer i stället att baseras på verksamhetsåtagande från varje studieförbund, som för den kommande treårsperioden beskriver vilken verksamhet de kommer att genomföra, vilka målgrupper de vill nå samt hur folkbildning ska bedrivas. Dessa åtaganden kommer sedan bedömas av Folkbildningsrådet tillsammans med yttranden från en oberoende bedömningsgrupp, och beslut om bidragsandel kommer fattas av Folkbildningsrådets styrelse. Bidragsdelen kommer vara fast under treårsperioden 2025 - 2027, men kan påverkas om det finns verksamhetsbrister, om nya studieförbund kommer till eller om stödets grundförutsättningar förändras. Skulle det vara så att studieförbunden inte har genomfört vad man har planerat kan de bli återbetalningsskyldiga. Syftet med det nya statliga bidragssystemet är att främja kvaliteten på folkbildningen, minska volymjakt och uppmuntra till tydligare profilerad studieförbundsverksamhet. Verksamheterna förväntas även bli mer förutsägbara över tid och systemet kommer underlätta för förbunden att bedriva en långsiktig planering.

Umeå kommuns stöd till studieförbunden

Varje år får de studieförbund som bedriver verksamhet i Umeå kommun och uppfyller statens villkor för att erhålla statsbidrag ansöka om stöd av Umeå kommun, via kulturnämnden. Detta stöd handläggs av kulturkonsulenten på Föreningsbyrån. Kulturnämnden har sedan 2016 årligen budgeterat 8,6 miljoner kronor att fördela ut till de tio studieförbunden, som nu är nio med Kulturens Bildningsverks avveckling. RF/Sisu ansöker inte om detta stöd. Studieförbundens kommunala stöd bygger på Folkbildningsrådets fördelningskriterier som delas in i organisationsbidrag (10% av stödet), tillgänglighetsbidrag (8% av stödet) och verksamhetsbidrag (82% av stödet). Dessa bidrag beräknas utifrån föregående års rapporterade studietimmar och unika deltagare i studiecirkel och annan folkbildningsverksamhet, samt antalet kulturprogram.

Umeå kommuns stöd till studieförbunden utgår från det mål som riksdagen beslutat om för folkbildningspolitiken 2019:

”Folkbildningen ska ge alla möjlighet att tillsammans med andra öka sin kunskap och bildning för personlig utveckling och delaktighet i samhället.”

Studieförbunden söker stöd via Föreningsbyrån i Umeå kommuns bokning- och bidragssystem. Ansökan innehåller föregående års verksamhetsredovisning (STUV), den senaste verksamhetsberättelsen, verksamhetsplan för kommande år och ekonomisk redovisning. När de har ansökt förs förbundens rapporterade och genomförda verksamhet in i en

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2023/00063

schablon. Schablonen beräknar utifrån de senaste tre årens rapporterade verksamhet hur mycket de ska beviljas. Det betyder att stödet är rörligt från år till år, och att förbunden inte har några fasta bidrag från Umeå kommun. Kulturnämnden har dock beslutat i reglerna för det kommunala stödet till studieförbunden att de måste ha uppnått minst 50 unika deltagare och 250 studietimmar för att vara beviljade stöd. Har ett förbund beviljats stöd föregående år men inte uppnått den ovan angivna gränsen av verksamhet, beviljas 50% av det beräknade anslaget. Resterande 50% av det beräknade anslaget portioneras ut till de andra studieförbunden. Har förbundet ej beviljats stöd föregående år, men kvalificerar sig för anslag innevarande år ska 50% av beräknat anslag beviljas. Eventuella andra uteblivna medel fördelas till övriga studieförbund genom att dessa tillförs potten för verksamhetsbidrag.

Utöver det förs dialog med studieförbunden vid behov, till exempel över plötsliga ökningar eller minskningar av verksamhet och deltagarantal jämfört med tidigare år.

Beslutsunderlag

Motion 21/2023: Genomför en extern granskning av studieförbunden (M)

Beredningsansvariga

Leif Mårtensson

Daniel Vikström

Beslutet ska skickas till

ksdiarium@umea.se KS-2023/00933

Leif Mårtensson
tillförordnad kulturdirektör

Daniel Vikström
Kulturkonsulent

Motion till Umeå kommunfullmäktige

Genomför en extern granskning av studieförbunden

Folkbildning sker organiserat i studieförbund och folkhögskolor i Sverige. Staten stöttar studieförbunden ekonomiskt och syftet med det är att det ska bidra till bland annat stärkt demokrati, engagemang i samhället och höjd utbildnings- och bildningsnivå. Utöver statsbidrag från staten får studieförbunden också ofta stöd från kommuner och regioner för sin folkbildningsverksamhet. År 2023 har Umeå kommun avsatt 8,6 miljoner kronor i stöd till studieförbund.

Med jämna mellanrum väcks frågor kring studieförbundens verksamheter, och huruvida det fuskas eller inte. Det är viktigt att hela tiden arbeta med att motverka fusk och välfärdsbrottslighet, samt se till så att skattebetalarnas pengar går till rätt saker.

I Umeå avslöjades år 2015 ett omfattande fusk i ett av studieförbunden, där det rörde sig om mångmiljonbelopp som hade betalats ut felaktigt. Man fann bland annat att 60 procent av verksamheten som hade inrapporterats under ett år inte hade ägt rum. Den aktuella lokalavdelningen lades därefter ned som en konsekvens. Även fusk i andra studieförbund har upptäckts, vilket påtalats på nationell nivå.

Riksrevisionens granskning från år 2022 visar att kontroll och uppföljning brister i alla led, och att det finns tydliga tecken på att statsbidraget går till annat än folkbildning. Ett grundproblem som Riksrevisionen lyfter är att kontrollsystemet inte tillräckligt effektivt på att fånga upp fel och fusk. Pengarna har i stället gått till sådant som privat konsumtion och kommersiella verksamheter. Hela 44 procent av de granskade studiecirkarna saknade tillräckliga underlag för utbetalningar. Nästan varannat evenemang hade alltså sådana brister att några skattepengar aldrig skulle ha betalats ut.

Umeå kommun måste säkerställa att invånarnas skattemedel inte går till fusk, eller i värsta fall extremister som motarbetar vårt demokratiska system. Moderaterna i Umeå vill därför se en extern granskning av samtliga studieförbund. Det behövs en total genomlysning av studieförbunden från en extern part för att säkerställa att skattemedel inte har gått till fel saker eller har fuskats med. En granskning skulle också stärka förtroendet och tillförlitligheten i handläggningen av stöden.

Med anledning av ovanstående föreslår jag kommunfullmäktige att besluta

att uppdra till kulturnämnden att initiera en extern granskning av samtliga studieförbund för den verksamhet som studieförbunden har sökt stöd för och betalats ut medel till de senaste åren

Umeå 2023-12-08

Kjerstin Widman, kommunfullmäktigeledamot (M)

Tjänsteskrivelse

2024-04-18

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2024/00035

Projekt rapport - Utredningsuppdrag Kulturskolans behov av långsiktiga lokaler

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att ställa sig bakom projekt rapporten

att förorda alternativ B1/B2.

Ärendebeskrivning

Kommunfullmäktige har genom tilläggsuppdrag 2022:9 gett tekniska nämnden tillsammans med kulturnämnden i uppdrag att utreda olika alternativ gällande kulturskolans behov av långsiktiga lokaler. Alternativen ska belysa ekonomiska konsekvenser ur både fastighets- och verksamhetsperspektiv, samt eventuella andra verksamhetsmässiga konsekvenser. Dialog med andra nämnder och förvaltningar ska också ske för att studera eventuella möjligheter till samlokalisering med kommunens andra verksamheter.

Dialoger med olika verksamheter och presidier har ägt rum.

Rapporten redogör för olika alternativ och dess möjligheter.

Kulturskolan får enligt alternativ B1/B2 en god möjlighet att samla sin verksamhet och sina medarbetare. Detta skapar goda förutsättningar för att dels bedriva en öppen verksamhet i centrum, dels fortsätta utveckla verksamheten i de olika stadsdelarna.

Beslutsunderlag

Projekt rapport Kulturskolan

Bilaga 1 – Utredning av framtida kulturskola

Bilaga 2 (2 st) – Beslut

Bilaga 3 – Illustrerade scenarios

Bilaga 4 – Matris utvärderingar

Bilaga 5 - Kostnadsuppskattningar

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2024/00035

Beredningsansvariga

Leif Mårtensson

Christina Lundgren

Beslutet ska skickas till

KS Diarium

Tekniska nämnden

Leif Mårtensson

tillförordnad kulturdirektör

[Click here to enter text.](#)

[Click here to enter text.](#)

Projektrapport: Utredningsuppdrag Kulturskolans behov av långsiktiga lokaler

Sammanfattning

Kommunfullmäktige har gett tekniska nämnden tillsammans med kulturnämnden i uppdrag att utreda olika alternativ gällande kulturskolans behov av långsiktiga lokaler. Alternativen ska belysa ekonomiska konsekvenser ur både fastighets- och verksamhetsperspektiv, samt eventuella andra verksamhetsmässiga konsekvenser. Dialog med andra nämnder och förvaltningar ska också ske för att studera eventuella möjligheter till samlokalisering med kommunens andra verksamheter

Slutsats och planeringsförslag:

- Tidigare har Kulturskolans lokalnyttjande övervägande byggt på samnyttjande och varit lokalmässigt yteffektivt, kommunens lokaler har kunnat användas under fler timmar.
- Planeringsmässigt upplever Kulturskolans verksamhet oförutsägbarheten alltmer utmanande för samnyttjandet. Utifrån nya säkerhets- och ansvarsförhållanden påverkas också möjligheterna att samnyttja.
- Långsiktigt lokalbehov som utgår från verksamhet och medarbetare behöver tillgodoses genom tillkommande lokalytor med rådighet och planeringsmöjlighet.
- Bedömningen är att Kulturskolan har behov av egna lokaler med rådighet över planeringen. Uppskattningen är att lokalbehovet i minimi-scenariot A är ca 700 m². Uppskattningen är att lokalbehovet i midi-scenariot B är ca 1 300 m². Eftersom förutsättningarna utifrån nya säkerhets- och ansvarsförhållanden begränsat samnyttjandet av Midgårdsskolan ytterligare, blir skillnaden mellan scenario A och midi-scenariot B därför endast 600 kvm. Uppskattningen är att lokalbehovet i maxi-scenariot C är ca 2 000 m².
- Utifrån den framtagna matrisen "Alternativ med konsekvensanalys" är alternativ A1, A2 (minimi- scenariot) samt B1 och B3 (midi-scenariot) de alternativ som bedöms ha bästa förutsättningar avseende konsekvenser för Umeå kommun. Matris se bilaga 3.
- Alternativ A1 och A2 har mindre tillkommande yta, men innebär att lokaler förhyrs i centrum eller på Umestan. B1 och B3 har större yta, men nyttjar kommunens egna lokaler i kvarteret Nanna och Hamnmagasinet och innebär en mer offensiv satsning på Umeås unga. Det är viktigt att den publika verksamheten riktad mot Umeås unga inte

begränsas eller minskar, särskilt inte i centrum. Den utåtriktade verksamheten bör öka och ge fler unga möjligheter till mötesplatser och aktiviteter, vilket kan bidra till bättre förutsättningar för att Umeå ska växa tryggt och säkert.

- Alternativen B1 och B3 innebär även att Gymnasieskolan får något ökade nyttjandemöjligheter av Midgårdsskolans lokaler, vilket möter upp mot ökade lokalbehov som initierats.
- Den öppna verksamhet som vänder sig till barn och unga bör inte minska.
- Eftersom frågan berör flera nämnder behövs en gemensam inriktning som är politiskt beslutad. Finansiering är en förutsättning för genomförande.

Innehållsförteckning

Inledning och bakgrund.....	1
Bakgrund	1
Uppdragsgivare/beställare	3
Syfte och mål	3
Lokalbehov	3
Nulägesbeskrivning- verksamhetsperspektiv.....	3
Alternativ med konsekvensanalys.....	16
Resultat och analys.....	18
Slutsats	20
Projektorganisation	21
Slutrapport och övertagandeansvar	21
Bilagor.....	21

Inledning och bakgrund

Bakgrund

Ernst & Young fick 2017 ett utredningsuppdrag av Umeå kommun avseende en framtida kulturskola, vilken slutrapporterades 2018.

Rapporten landade bland annat i rekommendationen att samla kommunens utbud av kulturaktiviteter under samma nämnd, samt skapa en tydlig organisation för Kulturskolan. Utöver detta fanns också rekommendationen att införa en gemensam portal "En väg in" till alla kulturaktiviteter, i första hand på kommunens hemsida men se även över möjligheten till en samordnad fysisk portal. Vad gällde lokaler sa rapporten att en utredning av hur nyttjande av befintliga lokaler som idag används för kulturskoleverksamhet riktad mot barn och unga kan öka, samt att personalresurserna i högre grad kunde samordnas. Därutöver fanns också en rad rekommendationer kring samordning av aktiviteter, gruppundervisning, en satsning på att säkerställa kompetensen i organisationen vad gäller barn i behov av särskilt stöd, samt digitaliseringsprocesser.

Utredningen i sin helhet finns med som **bilaga 1**.

Samtliga berörda nämnder, Gymnasienämnden, För- och Grundskolenämnden, Fritidsnämnden och Kulturnämnden ställde sig bakom förslaget om en framtida kulturskola 2018. Fritidsnämnden med tillägg att Ungdomens hus verksamhet fortsättningsvis tillhör Fritidsnämndens verksamhetsområde.

De rekommendationer som gjordes har genomförts avseende det organisatoriska och verksamhetsmässiga så långt som möjligt med hänsyn till att lokalfrågan inte är löst. I dagsläget upplever Kulturskolan arbetsmiljöproblem och att fortsatt utveckling av verksamheten begränsas, med anledning av att lokalerna inte stödjer verksamhetens uppdrag i den omfattning som önskas. För att kunna fortsätta utveckla Kulturskolan, men även för att säkerställa dagens verksamhet är det viktigt att lokalfrågan får en långsiktig lösning.

I dag ligger Kulturskolan i Umeå under enbart en nämnd, Kulturnämnden. Verksamheten har tre huvudsakliga ben som utvecklats i organisationen sedan starten i augusti 2019;

Kursverksamheten, verksamhet i och för förskola och skola samt den öppna och riktade verksamheten. Alla tre verksamhetsben är likvärdiga och svarar mot det politiska uppdraget och Umeå kommuns inriktningsmål på olika sätt och i olika processer.

I kursverksamheten kan barn och unga få en kontinuerlig och långsiktig utbildning/kunskap i flertalet estetiska ämnen. Kulturskolan erbjuder terminskurser i instrument, sång, kör, orkestrar, band, teater, bild, film och nycirkus. Utöver detta utbud erbjuds även kortkurser året runt, även på loven.

I verksamheten som riktar sig till förskola och skola ingår en rad aktiviteter; Inköp av professionell scenkonst för för- och grundskolorna, kulturpedagogiska program och projekt under skoltid, El Sistema-verksamhet på två skolor på Ersbodaområdet, samt erbjudande till fritidshemmen om att boka in Kulturskolefritids med kulturskolepedagoger. Under tre av skolloven arrangeras även kulturaktiviteter på fritidshemmen runt om i kommunen. Tillsammans med en handfull grundskolor samverkar Kulturskolan också kring Kultur för hälsa, där även Elevhälsan är en samverkanspart.

Det tredje verksamhetsbenet är den öppna och riktade verksamheten. Under denna rubrik arrangeras gratis lovaktiviteter på tre av skolloven, öppen familjeverksamhet på Hamnmagasinet och gratis scenkonstföreläsningar på närbiblioteken samt Stadsbiblioteket. Löpande under året arrangeras även "pop-up Kulturskola" med prova-på-verksamhet i stads- och kommunal delar. Den riktade verksamheten är lågtröskelverksamhet framför allt i de nordöstra stadsdelarna, där återkommande och kontinuerliga kulturella aktiviteter erbjuds elever i ett "after school" format. I denna verksamhet finns film, poesi, musik och dans. I den riktade verksamheten sker många samarbeten, med skolor, bibliotek, studieförbund och föreningar. Bland annat finns en återkommande verksamhet för flyktingar från Ukraina, men också ett samarbete med kommunala aktiviteter såsom Hikkikomori och Våga Växa, för barn och unga med problematisk skolfrånvaro.

I alla tre verksamhetsben genomfördes under 2023 kulturaktiviteter för drygt 21 000 barn och unga.

Uppdragsgivare/beställare

Tilläggsuppdrag 2022:9 Kommunfullmäktige ger tekniska nämnden tillsammans med kulturnämnden i uppdrag att utreda olika alternativ gällande kulturskolans behov av långsiktiga lokaler. Alternativen ska belysa ekonomiska konsekvenser ur både fastighets- och verksamhetsperspektiv, samt eventuella andra verksamhetsmässiga konsekvenser. Dialog med andra nämnder och förvaltningar ska också ske för att studera eventuella möjligheter till samlokalisering med kommunens andra verksamheter

Syfte och mål

Lokalbehoven är till följd av politiska beslut om att inrätta en sammanhållen Kulturskola av de tidigare verksamheterna Kulturcentrum för Barn & Unga, Umeå Musikskola och Kulturverket. Syftet är en god planering för att tillgodose det långsiktiga lokalbehovet i enlighet med det politiska uppdraget.

Lokalbehov

Nulägesbeskrivning- verksamhetsperspektiv

Hamnmagasinet

Antal arbetsplatser: ca 16

Antal personal, ca 17 - 18

Verksamhetsytor: Kulturskolan har två lokaler som används för kursverksamhet i teater, för förskola/skola på dagtid, i den öppna verksamheten för familjer på lördagar samt på skolloven. Ateljén används såväl i kursverksamhet som i öppen verksamhet och för förskola/skola. I sagorummet bedrivs öppen verksamhet för familjer och ibland förskolor. I anslutning till teaterlokaler och sagorummet finns även ett stort och öppet kostymförråd. Förrådsutrymmen saknas i stor utsträckning, och mycket material för verksamheten förvaras i kontorsutrymmen.

Kulturskolan kan under måndagar och dagtid lördagar nyttja Fritid Ungas scen i Fack 2 i lokalen. Även Hamnmagasinet's enda möteslokal kan bokas tisdagar till fredagar innan lunch. Övriga tider är möteslokalen ej tillgänglig för Kulturskolan.

Antal besökande barn: Varje vecka besöker ca 20 barngrupper kursverksamheten (i ämnena teater och bild) – motsvarande ca 200 barn och unga i åldrarna 8 - 20 år. Vissa terminer erbjuds även musikundervisning i kursverksamheten, beroende på tillgång till lediga utrymmen.

Kulturskolan tar emot skolklasser regelbundet i lokalerna. Vissa veckor är det två klasser om dagen som besöker lokalerna, andra veckor inga alls. I snitt tas emot 15 – 20 skolklasser varje termin.

I den öppna verksamheten välkomnas barnfamiljer under 10 lördagar per år (ca 2 000 personer) samt familjer, barn och unga vuxna i lovverksamhet (sommarlov, höstlov och påsklov). Antal varierar, men snittar på ca 100 barn och unga under höstlov samt ett lov på våren, och det dubbla under sommarlovet.

Utmaningar och möjligheter: Kulturskolan sitter trångt och saknar förrådsutrymmen. Samverkan med Fritid Unga är inte alltid möjligt, då målgrupper och uppdrag vid vissa tillfällen inte går att sammanfoga i operativ verksamhet. Kulturskolan har inte tillgång till mötesrum alla veckans dagar. Kulturskolan har inte möjlighet att utöka verksamheten med öppen verksamhet för den äldre målgruppen pga att lokaler saknas. Korttidsanställda i projekt eller på timmar har ingen dedikerad arbetsplats, utan får dela ett litet kontorsutrymme.

Midgårdsskolan

Antal arbetsplatser: 5 platser för chef samt administrativ personal samt ett arbetsrum för lärare med ca 15 kontorsplatser

Antal personal: ca 30, varav i stort sett alla även jobbar ute på grundskolor.

Verksamhetsytor: ca 38 musik- och danssalar för undervisning enskilt och i grupp, filmsal samt Valhalla som används som scen och som personalsamlingslokal tex vid kompetensutveckling, APT och dylikt. Instrumentverkstad och notbibliotek (samma rum). Ett

eget förråd, samt delade förrådsutrymmen med gymnasiet. Foajéer för medföljande vårdnadshavare som väntar.

Antal besökande barn: På Midgårdsskolan bedrivs i stort sett enbart kursverksamhet inom musik- och filmämnen. Varje vecka besöker ca 700 elever i olika åldrar Midgårdsskolan/Kulturskolan

Utmaningar och möjligheter: Största utmaningen är att förhålla sig till gymnasieskolans behov, som skiftar läsår för läsår. Kulturskolan kommer av förklarliga skäl i andra hand vad gäller tillgång till undervisningssalar. En utmaning generellt är att verksamheten förlorar många platser ute på grundskolorna, vilket medför att fler och fler musklärare behöver genomföra sin undervisning på Midgårdsskolan, dvs behov av salar ökar parallellt med gymnasieskolans behov av salar.

Med förändring fr.o.m. hösten 2023 har Midgårdsskolans företrädare meddelat att Kulturskolan inte kan disponera lokaler som tidigare. Midgårdsskolan hänvisar dels till egna utökade lokalbehov, dels skolans säkerhetsfrågor. Kulturskolan kan inte med hänsyn till barnperspektivet förlägga mer aktiviteter på kvällstid än vad som redan görs. Yngre barns möjligheter till kvällsaktiviteter begränsas av behovet av vila för att klara sitt dagliga skolarbete. Till detta uppkommer en arbetsmiljöproblematik om personal skall jobba sena kvällar hela veckan. Delar av personalen som tidigare hade arbetsplats och undervisning på Midgård har flyttats till Hus 140, se nedan. Möjligheterna att samverka med gymnasieskolan i såväl personalresurser, som gemensamma satsningar och inköp av teknik, delat ansvar för instrumenthantering etc är stora och gynnsamma för båda parter. Lokalerna är en gång i tiden byggda för att passa båda verksamheterna.

Hus 140 (Lånade lokaler)

Antal arbetsplatser: ca 20

Antal personal: ca 25

Verksamhetsytor: I Hus 140 har Kulturskolan tillfälliga lokaler för kursverksamhet i piano, träblåsinstrument, fiol, kontrabas, cello, flöjt, funktionsbaserad musikterapi, samt gruppundervisning i världsmusik/rytmik och i ämnena film och bild/konst/form.

I den öppna verksamheten tas ungdomar emot i bildsalen. Samverkan sker med gymnasieskolan i hemkunskapssalen.

Kulturskolan använder foajén som scen och har även inrett ett galleri för utställningsverksamhet.

Ett mötesrum har inretts, som dock saknar fönster. Mötesrummet nyttjas även av medarbetare från Midgårdsskolan och Hamnmagasinet.

Antal besökande barn: ca 300 barn och unga kommer till Hus 140 för undervisning i musik och deltagande i bild- och filmgrupper varje vecka. Därutöver samverkas det med gymnasiet i den öppna verksamheten och i skolans undervisning med förberedelseklasser.

Utmaningar och möjligheter: Det är påfrestande att sitta i lånade lokaler, och inte veta hur länge Kulturskolan får sitta kvar. Hus 140 utgörs av skolsalar och är arbetsmiljömässigt inte anpassade varken för kontorsplatser, eller musikundervisning vilket ger negativa effekter av ljudöverhörning.

Positivt med Hus 140 är att det är nära till Midgårdsskolan, och att Kulturskolan kan vara flexibla med behov som uppstår under salsbrist på Midgård, när till exempel gymnasiet schemaändrar utifrån sitt schemabehov. Kulturskolan har också stor möjlighet att samverka med lärare och elever i förberedelseklasser, då vi delar lokalerna på Hus 140 med dem.

Övriga nyttjade lokaler / Samverkan

-Instrumentundervisning i kursverksamheten äger rum på ca 30 grundskolor runt om i kommunen. Kulturskolan har på vissa skolor möjlighet att disponera samma salar år efter år, medan det på andra skolor varje läsår är nödvändigt att byta lokal, utifrån skolans behov och elevgrupper. Kulturskolan sitter i källare, i förråd, men också i fina musiksalar. Väldigt olika förutsättningar på de olika skolorna. Trenden har varit att Kulturskolan i större utsträckning flyttar undervisning från grundskolorna till Midgårdsskolan/Hus 140, då grundskolorna i lägre utsträckning har möjlighet att upplåta lokaler, samt att låta elever spela under skoltid. I stort sett alla musiklärare har undervisning på 1 eller flera grundskolor, samt på Midgårdsskolan och/eller i Hus 140. Endast en handfull lärare undervisar enbart på grundskolor.

- Inom slöjd har Kulturskolan samverkat kring lokaler med externa aktörer de senaste åren. Här samverkar vi även under skolloven tillsammans med Västerbottens museum.

- Cirkus kräver stora lokaler och takhöjd. Samarbete sker med föreningen Kaaos Kaamos och deras cirkuspedagoger som hyr lokaler av kommunen på Mariehemsskolan. Cirkusämnet är väldigt populärt och skulle kunna växa ytterligare med tillgång till rätt lokaler.

- Öppen verksamhet i Kulturskolans regi äger rum runt om i andra aktörers lokaler. Detta är självklart en del av uppdraget – att finnas på plats där barn och unga finns, i deras närmiljö. Vad gäller de yngre målgrupperna känns detta självklart och värdefullt, medan för de äldre målgrupperna (15 år och äldre) skulle verksamheten kunna satsa i egna lokaler, för en tydligare kontinuitet och större möjlighet att möta ungdomarna i deras behov och önskemål.

- Bibliotek: Kulturskolan samverkar med närbiblioteken och stadsbiblioteket i stor utsträckning. Där spelas professionell scenkonst som Kulturskolan köper in och turnélägger. Kulturpedagogiska program samt lovaktiviteter förläggs i bibliotekens lokaler.

- Fritidshem: Kulturskolan arbetar just nu fram rutiner för hur verksamheten kan finnas tillgänglig på kommunens fritidshem i större utsträckning med musik, teater och bild på olika sätt i samverkan och mer kontinuerligt och systematiskt som "kulturfritids". Under skolloven arrangeras alltid aktiviteter för fritidshemmen på olika sätt och i olika ämnen.

- Lov: Kulturskolan samverkar mycket kring lokaler under skolloven. Dels används egna lokaler, men samverkan sker med studieförbund, Ersboda Folkets Hus, Q-ben i Holmsund, fritidsgårdar, bygdegårdar med flera.
- Uppsökande enligt uppdrag: utifrån kommunens mål att Umeå ska växa utan utsatta områden har Kulturskolan satsningar i de nordöstra stadsdelarna, tillsammans med bibliotek, skola och fritidsgårdar. Denna verksamhet bygger på återkommande verksamhet och relationsskapande, vilket innebär att lokalerna blir viktiga. Idag finns denna riktade verksamhet på Ålidhemskolan, Ersängsskolan, Mariehemsskolan och Bräntbergsskolan.

Nulägesbeskrivning- Fastighetsperspektiv

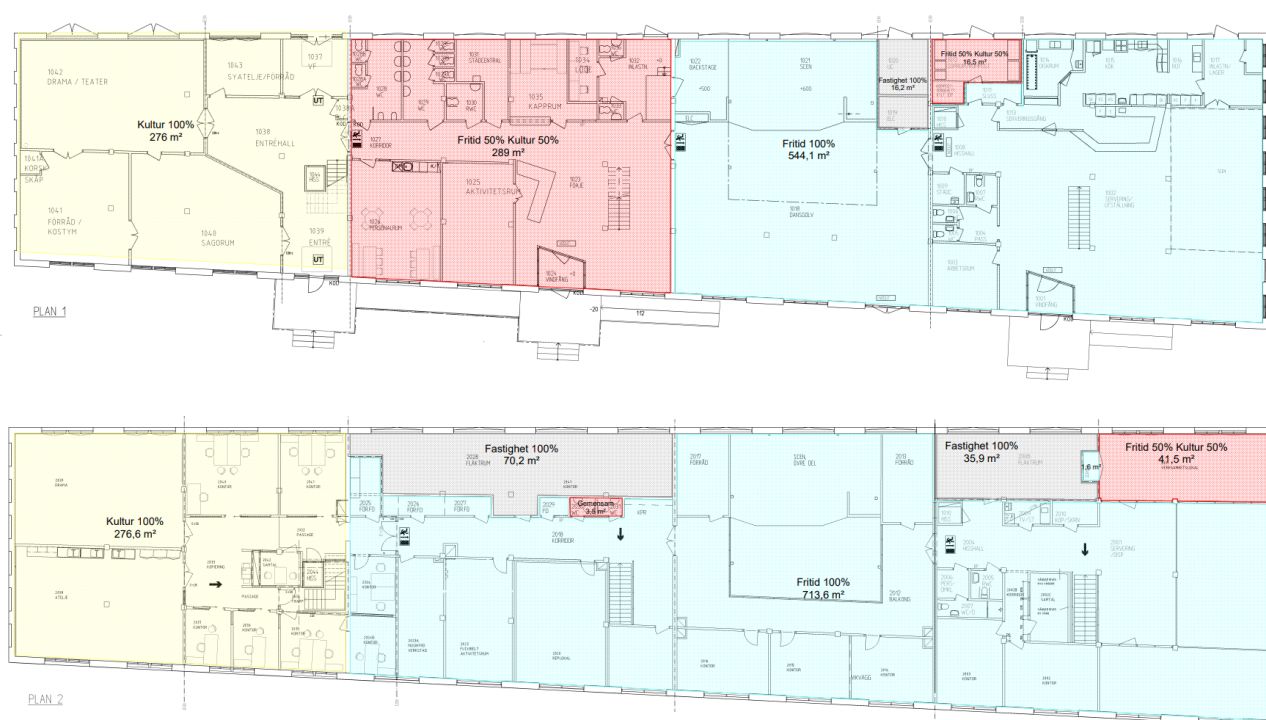
Hamnmagasinet är kommunens egen fastighet. Lokalytan är totalt 2 046 m². Kultur nyttjar 736 m² och Fritid nyttjar 1 310 m².

Utmaningar: Kultur har under en längre tid haft ett ökat lokalbehov/ ökat samnyttjandebehov av lokaler och verksamheterna har haft en dialog över tid.

- Utredning Fastighet: För att stötta verksamheterna i processen har Fastighet genomfört en lokalrevision och sett möjligheten att Fritids del skulle gå att använda mer optimalt, tex mycket specialiserade aktivitetsrum samt Black box som sällan nyttjas för dess anpassade syfte. Fritidsnämnden har dock fattat ett beslut om att verksamhetens omfattning inte ska förändras.
- Utredning Fastighet: En gemensam arbetsgrupp har även tagit fram en rutin för lokalbokning. Rutinen underlättar främst hantering och planering, men tillskapar inte mer utrymme för Kulturskolan.

Eftersom Kultur har schemalagd verksamhet och Fritid har öppen/ spontan verksamhet har ett ökat samnyttjande av lokaler inte varit möjligt att genomföra.

Ritningar Hamnmagasinet med fördelning av hur ytorna nyttjas:

Midgårdsskolan är kommunens egen fastighet. Skolan är totalt ca 15 000 m², utöver detta finns en idrottshall och kompletterande förhyrda lokaler för särskola och administration. Ursprungligen är fastigheten byggd i enlighet med politiskt beslut om att Musikskolan lokalmässigt skulle integreras i Midgårdsskolans lokaler. **Se bilaga 2.**

Utbildning hyr lokalerna av Fastighet. Utbildning och Kulturskolan bedriver verksamhet i lokalerna, detta planeras mellan verksamheterna.

Utmaningar: Gymnasieskolans behov har skiftat och ökat över tid vilket har påverkat Kulturskolans tillgång till salar och möjlighet att planera sin verksamhet.

Gymnasiet aviserade ytterligare förändringar from 2023 ht, som innebär att de inte längre kan medge att annan verksamhet bedrivs i skollocalerna under ordinarie skoldag, dvs före kl 16. Historiskt har Kulturskolan nyttjat ett 20-tal verksamhetslokaler mellan kl 14 – 16, vilket innebär att en förändring inom gymnasieskolan har stor påverkan på Kulturskolan.

Gymnasiets motiv är en ansvars- och säkerhetsfråga enligt nedan.

”Skolan är inte en allmän plats. Av skollagen framgår att det för utbildningen ska finnas de lokaler och den utrustning som behövs för att syftet med utbildningen ska kunna uppfyllas. I Midgårdsskolans lokaler pågår undervisningsverksamhet under dagtid som huvudmannen och skolledningen, det vill säga rektor ansvarar för. Undervisningen som bedrivs på skolan är lagstadgad, ansvaret för en skola är enligt skollagen delat mellan rektor och skolhuvudmannen.

Det pedagogiska arbetet vid en skolenhet leds och samordnas av rektor. Rektorn beslutar om sin enhets inre organisation och ansvarar för att fördela resurser inom enheten efter elevers olika förutsättningar och behov. Rektor beslutar om personalens ansvarsområden, schemaläggning och elevernas fördelning på klasser och undervisningslokaler samt säkerställer elevernas garanterade undervisningstid under deras utbildning.

Vidare beslutar rektor i ordningsfrågor på sin skolenhet. I detta ingår att rektor måste beakta, elevernas trygghet och studiero, samt elevers- och personalens arbetsmiljö. Därmed innefattas ett ansvar för elevernas- och personalens säkerhet samt upprätthållande av allmän ordning. Rektor kan vid behov utifrån säkerhets-, ordnings- och verksamhetsresonemang begränsa personers tillträde till skolans lokaler.

Utifrån den samhällsutveckling som sker har även frågor rörande personalens och elevernas säkerhet i skolorna blivit alltmer uppmärksammas på senare tid. Vilket är värt att beakta då rektor har ett uttalat ansvar gällande vilka personer som vistas på skolan!”

- Utredning Fastighet: Kulturskolan har tidigare nyttjat 20 aktivitetsrum mellan kl 14 – 16 samt arbetsrum för lärare, vilket inte längre är möjligt utifrån att skolan inte längre kan medge att annan verksamhet bedrivs i skollokarena under ordinarie skoldag. Fastighet har samverkat med Gymnasieskolan avseende möjlighet att skapa en avgränsad, låsbar yta som kan nyttjas av Kulturskolan med egen entré mellan kl 14 – 16, vilket har resulterat i en tillfällig lösning där 6 st aktivitetsrum kvarstår som tillgängliga för Kulturskolan tom 2024 vt. Långsiktigt är denna lösning inte möjlig enligt Gymnasieskolan. Konsekvensen är ett ökat lokalbehov Kulturskolan

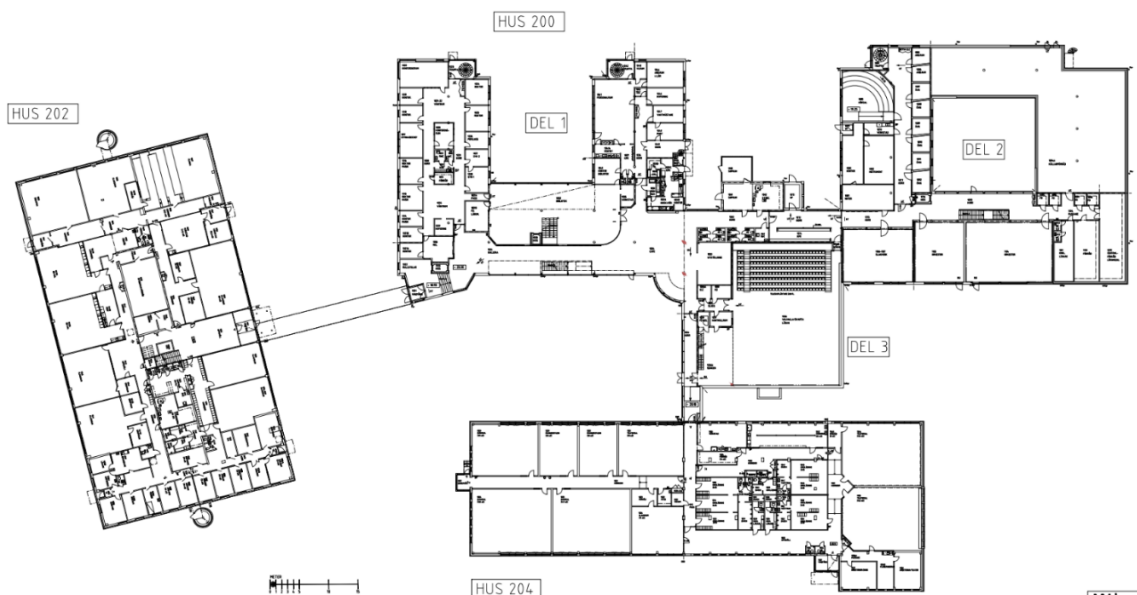
Midgårdsskolan har sedan tidigare upplevt problem med överhörning och buller, vilket har bidragit till viss begränsning av nyttjandetider i lokalerna.

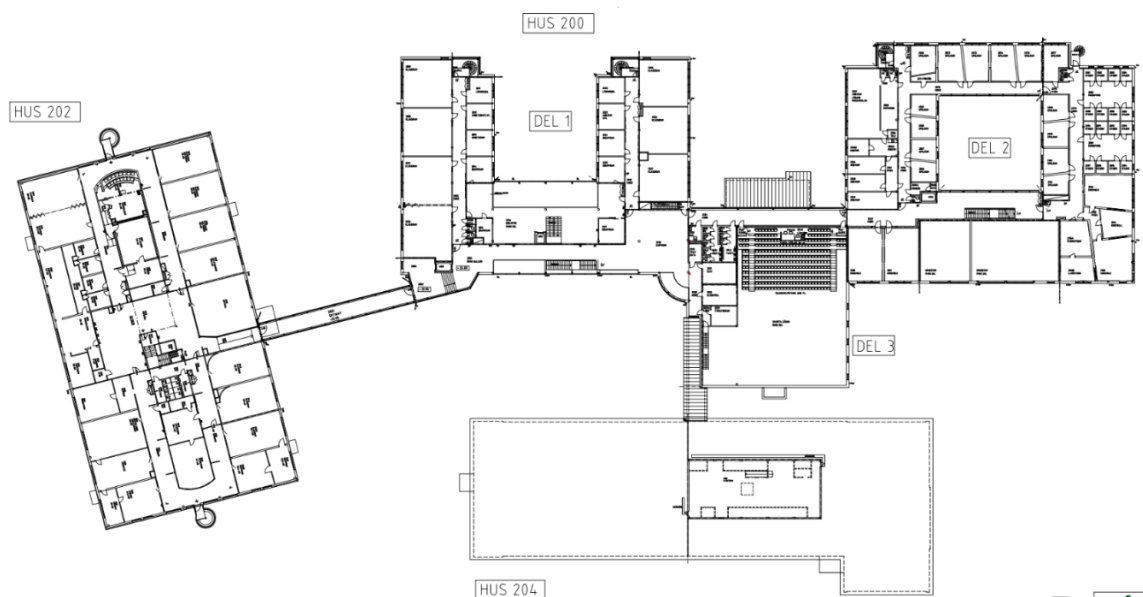
- Utredning Fastighet: Bullerutredningar har genomförts som visar på viss problematik, men det finns begränsningar i hur dessa kan lösas tekniskt. Kalkyler tas fram för åtgärderna.

Ytterligare lokalbehov/ förändringar har aviserats från Gymnasiet november 2023 genom beställning av utredning om omställning av ett par specialsalar till klassrum pga ett ökat behov av klassrum.

- Utredning Fastighet: Fastighet har inte kunnat föregå bullerutredning samt denna rapport. Utredning initieras därefter och eftertanke krävs innan specialsalar byggs om.

Ritningar Midgårdsskolan

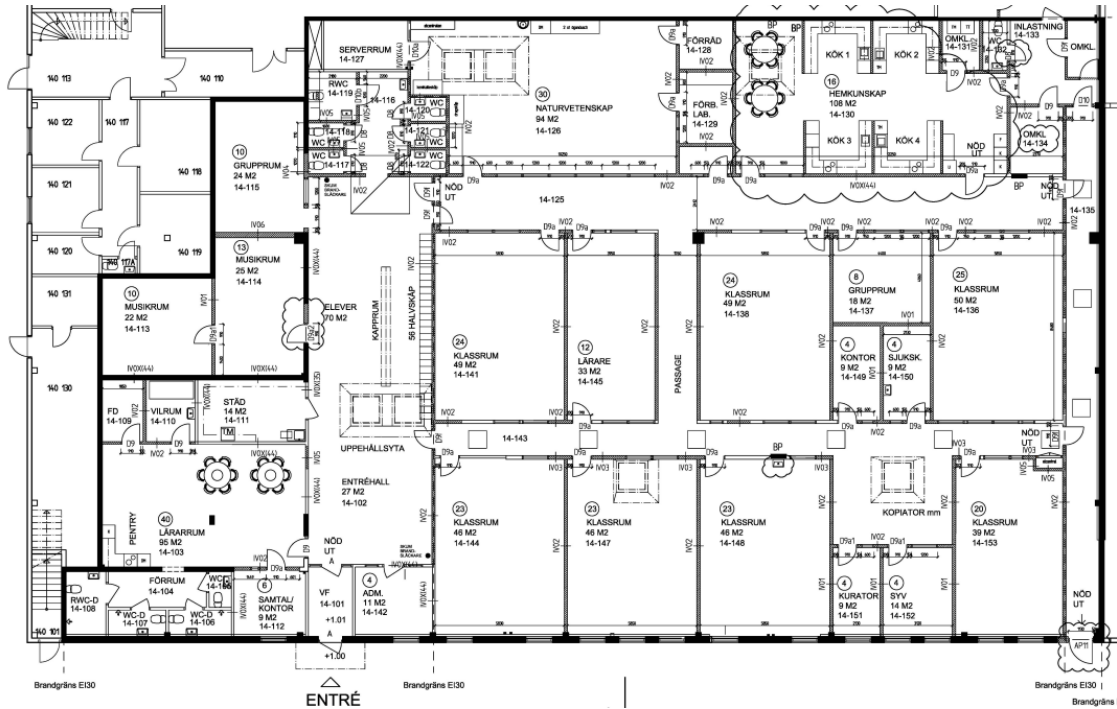
Hus 140 Umestan är en extern förhyrning om 1 358 m² (hyreskostnad 2,8 mkr/år) där Lerstenen är fastighetsägare. Idag finns ett tidsbegränsat bygglov till 2028-05-03 (10 år) gällande ändrad användning från kontor till utbildning. Möjligt att förlänga ytterligare 5 år (15 år).

Lokalerna är Fastighets ersättningslokaler som hyrdes in i samband med att gymnasiet lämnade Fridhemsgymnasiet på grund av upplevda inomhusmiljöproblem. I samband med Maja Beskows iordningsställande hyr GVN inte längre lokalerna. Fastighet har i efterhand fått information om att Midgårdsskolan tillfälligt själva nyttjar vissa rum och har lånat ut delar av lokalerna till Kulturskolan. Fastighets planering är i dagsläget att lokalerna används som evakueringslokaler för utbildningslokaler tom nuvarande hyrestids utgång 2025-06-30, eftersom Fastighets ordinarie evakueringslokal i Gamla Ålidhemsskolan används för att hantera För- och grundskolans elevökning tom färdigställandet av Carlshöjdsskolan. Eftersom det är svårt, dyrt och tar tid att iordningsställa skollokaler bör hus 140 ur ett planeringsperspektiv i första hand prioriteras som skollokal om ett sådant behov skulle uppstå.

- Utredning Fastighet: Hus 140 är inte ändamålsenlig för Kulturskolan, vilket gör att yt-effektiviteten blir låg. För en långsiktigt hållbar lösning behöver lokalen utredas och anpassas för ljudkrav, små rumsindelningar mm. Eftersom lokalen nyligen är

anpassad/ ombyggd från kontor till skola kostar den över 2 000 kr/ m². Ytterligare anpassningar bedöms i nuläget inte kostnadseffektivt.

Ritning Hus 140, Umestan

Skollokalerna i ca 30 grundskolor: Utbildning hyr lokalerna av Fastighet. Utbildning upplåter rum till Kulturskolan, detta planeras mellan verksamheterna.

Tabell – tillgång till lokaler nuläge vt 2023 (innan förändring kl 14-16.)

Kulturskolan- tillgång till lokaler. Nuläge.							
	Skolor, FGN	Hamnmagasinet, KN	Hamnmagasinet, FN	Umeåstads Midgårdsskolan, KN	Umeåstads Midgårdsskolan, GVN	Umeåstads hus 140, evak	Samverkan i bibliotek, fritidsgårdar mm
		Öppen verks/gruppverks		Musikverkstad, notbibliotek och arbetsrum	Musiksal, danssal	Gruppensemble, enskild instrumentundervisning samt musikutövning. Arbetsplatser.	Öppen verksamhet
08.00 14.00	Kulturskolan bedriver musikundervisning på, eller i anslutning till skoltid på 28 skolor med ca 30 lärare	100%	1 2 % tillgång på ett år, möteslokaler		Ett fåtal gymnasieelever (typ 8-10 personer/vecka) samt viss egen lärtid med förberedelser och övning	Kulturskolan nyttjar ca 70% av ytan i Hus 140, under hela dagen. Under förmiddagen: ett fåtal elever samt förberedelser och planering för en kväll	
14.00 16.00	Kulturskolan bedriver musikundervisning på, eller i anslutning till skoltid på 28 skolor med ca 30 lärare	100%	Ca 10 lördagar per år nyttjar vi lokalerna kl. 12-15		Under en vecka har Kulturskolan ca 29 lärare, tj samma antal varje dag, som undervisar tillsammans ca 100 elever innan kl. 16. Antal lokaler som nyttjas är idag max 15 salar samtidigt.	3-6 salar används parallellt för undervisning framförallt i musik. Övriga ämnen undervisar från ca 16.	
16.00 21.30	Ett fåtal lärare undervisar fram till och med kl. 17	100%	2-3 helger per år har Kulturskolan tillgång till vissa lokaler	Nyttjas sällan efter 20.00	Under en kväll undervisar Kulturskolans lärare i 30-35 salar parallellt	6-7 salar (dvs de salar vi har tillgång till idag) används parallellt för undervisning i olika ämnen.	
Besökande barn	ca 615	560-600 per vecka under terminerna, inklusive lördagar	17		ca 1000	ca 100	
Arbetsplatser	15		17			15	
Personal	ca 38		18			17	
Ita	Integrerad i 28 skolor	736 m2	1310 m2	385 m2 egen yta	3780 m2	776 m2	Integrerad i bibliotek mm
Fartighetsstegare	Umeå kommun huvudsakligen	Umeå kommun	Umeå kommun	Umeå kommun	Umeå kommun	Lerstenen	Umeå kommun huvudsakligen
Förklaringar		Tillgång till lokal 100%					
x h/vecka		Tillgång till lokal under begränsad tid					

Kort sammanfattning av lokalbehovet

- Behov av lokaler som utgår från hänsyn till verksamhet och medarbetare
- Behov av en långsiktig lösning för en planeringsbar verksamhet
- Behov av lokalytor påverkas av de förändrade förutsättningarna för samnyttjande av Midgårdsskolan
- Behov av lokalytor för Kulturverket som lämnat tidigare lokaler i Sliperiet.
- Behov av lokalytor utifrån volymökning som har skett/ sker i takt med kommunens tillväxt
- Behov av lokalytor till följd av utökade och förändrade politiska uppdrag

Scenarion lokallösningar

Utifrån den beskrivna lokalsituationen har tre olika scenarion tagits fram

Scenario A:

- Verksamheten bedrivs lika befintligt i Hamnmagasinet
- Tillfälliga lokaler i hus 140, Umestan lämnas
- Verksamheten bedrivs endast efter kl. 16, samt helger i Midgårdsskolan inkl. aula (Valhalla),
- Personal som även undervisar på Midgårdsskolan behåller arbetsplatser och kan öva där.
- Befintlig instrumentverkstad, bibliotek och förråd nyttjas som tidigare på Midgårdsskolan
- Verksamheten bedrivs lika tidigare i övriga skollokaler och bibliotek mm.

Tillkommande lokalbehov Scenario A: ca 700 m²

- 20 undervisningsrum för 2 – 3 personer a ca 10 kvm
- 3 grupprum för film, dans, ensemble a ca 50 kvm
- Arbetsplatser för 10 personal (inkl. Kulturverket) samt 5 flexarbetsplatser
- Förråd
- Gemensamhetsutrymmen (entréer, toaletter, personalrum mm)
- Ytan kan justeras något beroende på om lokalerna är nyproducerade eller befintliga som anpassas.

Scenario B:

- Verksamheten bedrivs lika befintligt i Hamnmagasinet
- Tillfälliga lokaler i hus 140, Umestan lämnas
- Inga arbetsplatser, verkstäder etc. samnyttjas på Midgårdsskolan
- Verksamheten bedrivs i Midgårdsskolan, likställt med övriga skolor efter kl. 16 men med tillgång till många och specialanpassade lokaler
- Verksamheten bedrivs lika tidigare i övriga skollokaler och bibliotek mm.

Tillkommande lokalbehov Scenario B: ca 1 300 m² samt tillgång till befintlig aula

- 25 undervisningsrum för 2 – 3 personer a ca 10 kvm
- 3 grupprum för film, dans, ensemble a ca 50 kvm
- Instrumentverkstad, instrumentförråd, notbibliotek
- Arbetsplatser för 47 personal (inkl. Kulturverket) samt 5 flexarbetsplatser
- Förråd
- Gemensamhetsutrymmen (entréer, toaletter, personalrum mm)
- Ytan kan justeras något beroende på om lokalerna är nyproducerade eller befintliga som anpassas.
- Tillgång till befintlig aula som är logistiskt placerad

Scenario C:

- Inga befintliga lokaler behålls i Hamnmagasinet
- Tillfälliga lokaler i hus 140, Umestan lämnas
- Inga arbetsplatser, verkstäder etc samnyttjas på Midgårdsskolan
- Verksamheten bedrivs i Midgårdsskolan, likställt med övriga skolor efter kl 16 men med tillgång till många och specialanpassade lokaler
- Verksamheten bedrivs lika tidigare i övriga skollokaler och bibliotek mm.

Tillkommande lokalbehov Scenario ca 2 000 m2 samt tillgång till befintlig aula

- 25 undervisningsrum för 2 – 3 personer a ca 10 kvm
- 3 grupprum för film, dans, ensemble a ca 50 kvm
- Instrumentverkstad, instrumentförråd, notbibliotek
- Arbetsplatser för 47 personal (inkl. Kulturverket) samt 5 flexarbetsplatser
- Förråd
- Gemensamhetsutrymmen (entréer, toaletter, personalrum mm)
- Ytan kan justeras något beroende på om lokalerna är nyproducerade eller befintliga som anpassas.
- Tillgång till befintlig aula som är logistiskt placerad

Not: antal och ytor är preliminärt uppskattade.

Alternativ med konsekvensanalys

Eftersom i princip alla lokaler där Kulturskolan bedriver sin verksamhet utgår från någon form av samverkan påverkas andra nämnder än KN av de olika alternativen.

Därför, och i enlighet med KF-uppdraget har samverkansdialog hållits med berörda nämnder, dvs mellan Tekniska nämnden, Kulturnämnden och Fritidsnämnden, Gymnasienämnden samt För- och grundskolenämnden.

- Utifrån beskrivna scenarion har olika alternativ tagits fram.

Bilaga 3: Illustrationer av alternativ

- För att utvärdera de olika alternativen har en matris för konsekvensanalys genomförts tillsammans med berörda verksamheter. **Se bilaga 4.**

Barnperspektiv: ambitionen var att tabellen även skulle innehålla detta perspektiv, men aspekterna var för mångfacetterade för att förenkla i tabellform.

Kulturskolans placering

- Placering i hubbar på stadsdelar öppnar upp för ett närhetsperspektiv när den efterfrågade undervisningen tillhandahålls inom området. Eftersom det inte är möjligt att tillhandahålla smalare inriktningar på flera ställen medför det samtidigt att smalare undervisning får en sämre tillgänglighet och ett mindre underlag för att kunna tillhandahållas.
- Placering i centralt läge av viss undervisning innebär med samma resonemang att närheten blir sämre i stadsdelarna, men totalt sett mer tillgängligt från hela kommunens upptagningsområde om placeringen har god kommunikation. Ett större underlag för smalare undervisning.

Fritidsgårdens placering:

- Hamnmagasinet innehåller i dagsläget den enda fritidsgården som är riktad mot gymnasie-ålder. Viktigt med central placering för tillgänglighet.
- Trygghetsaspekterna kan bli både bättre och sämre med närhet till Vasaplan, i stället för nuvarande placering vid älven. Detta behöver analyseras närmare.

Övriga kommentarer:

- Hubbar på skolfastigheter kan innebära en framtida ytkonflikt om/ när mer lokaler behövs för utbildning, eftersom det finns en begränsad byggrätt.
- En förutsättning för fritidsgårdens verksamhet är ändamålsenliga lokaler, detta måste utredas innan man kan ta ställning till förslag om annan lokal.

Opinion - Förslagen kan väcka opinion från olika vinklar:

- Fritidsnämnden har tidigare fattat beslut om att inte flytta verksamheten från Hamnmagasinet. Noteras kan att det då inte fanns något förslag på ny placering.
- Uppfattningen om vad som är närhet/ tillgänglighet kan ses på olika sätt.
- Det finns önskemål om att Hamnmagasinet ska vara en publik lokal. Kulturskolan menar att även de kan ansvara för öppen och publik verksamhet.

Resultat och analys

Kulturskolans verksamhet har under åren bedrivits på ett sådant sätt att ett samnyttjande med annan verksamhet historiskt har gett ett effektivt nyttjande av lokaler för Umeå kommun. Dels genom samnyttjande i för- och grundskolans lokaler och i bibliotek mm, dels i Midgårdsskolan som är byggd i enlighet med politiskt beslut om att Musikskolan lokalmässigt skulle integreras i Midgårdsskolans lokaler. **Se bilaga 2**

Under åren har förutsättningarna succesivt förändrats, dels förändrad organisationstillhörighet men också uppdrag och omfattning. Planeringsmässigt upplever Kulturskolans verksamhet oförutsägbarheten alltmer utmanande för samnyttjandet. Utifrån nya säkerhets- och ansvarsförhållanden begränsas möjligheterna att samnyttja ytterligare.

Trenden är att Kulturskolan i större utsträckning flyttar undervisning från grundskolorna till Midgårdsskolan/Hus 140, då grundskolorna i lägre utsträckning har möjlighet att upplåta lokaler, samt att låta elever spela under skoltid. Ca 3 musiklärare jobbar enbart på grundskolor.

Bedömer Umeå Kultur det beskrivna lokalbehovet för Kulturskolan långsiktigt?

Regeringen har i sin budget aviserat minskade stöd till Kulturskolor. Då det stöd Umeå kommun erhållit använts till externa aktörer och inköp av teknik och utrustning har det minskade stödet begränsad påverkan på Kulturskolans verksamhet. Det minskade stödet påverkar därför, enligt verksamheten, på inget sätt behovet av lokaler.

Kan lokalbehovet lösas genom samverkan?

Möjligheter till samverkan har utretts och trots samverkan kvarstår olösta lokalbehov.

Kan lokalbehovet lösas genom nyttjande på andra tider?

Kulturskolan anser de inte kan, med hänsyn till barnperspektivet, förlägga mer aktiviteter på kvällstid än vad som redan görs. Yngre barns möjligheter till kvällsaktiviteter begränsas av behovet av vila för att klara sitt dagliga skolarbete. Till detta uppkommer en arbetsmiljöproblematik om personal skall jobba sena kvällar hela veckan.

Kan Väven nyttjas mer för Kulturskolans barn och ungdomsverksamhet?

Enligt Kulturskolan så motsvarar inte Vävens rum Kulturskolans behov, vilket främst är mindre rum som är ljudklassade. Däremot ser man möjligheter att nyttja Vävens scen mer om mer verksamhet lokaliseras i centrum.

Slutsats av kartläggningen är att Kulturskolan har behov av egna lokaler med rådhets över planeringen. Uppskattningen är att lokalbehovet i minimi-scenariot A är ca 700 m².

Uppskattningen är att lokalbehovet i midi-scenariot B är ca 1 300 m².

Eftersom förutsättningarna utifrån nya säkerhets- och ansvarsförhållanden begränsat samnyttjandet av Midgårdsskolan ytterligare, blir skillnaden mellan scenario A och midi-scenariot B därför endast 600 kvm.

Uppskattningen är att lokalbehovet i maxi-scenariot C är ca 2 000 m².

Utifrån den framtagna matrisen "Alternativ med konsekvensanalys" är alternativ A1, A2 (minimi-scenariot, ca 700 m²) samt B1 och B3 (midi-scenariot, ca 1 300 m²) de alternativ som bedöms ha bästa förutsättningar avseende konsekvenser för Umeå kommun.

Matris se bilaga 4.

Alternativ A1 och A2 har mindre tillkommande yta, men innebär att lokaler förhys i centrum eller på Umestan. B1 och B2 har större tillkommande yta, men nyttjar kommunens egna lokaler i kvarteret Nanna och Hamnmagasinet och innebär en mer offensiv satsning på Umeås unga.

Eftersom frågan berör flera nämnder behövs en inriktning mot alternativ med politiskt stöd. Finansiering är en förutsättning för genomförande.

Samtliga scenarion och alternativ innebär behov av tillfälliga lokaler tills att det långsiktiga lokalalternativet är genomfört. Det innebär att tillgången till tillfälliga lokaler nödvändig för att verksamheten ska kunna bedrivas. Nuvarande tillfälliga lösning i hus 140 planeras att sägas upp tom 2025-06-30 och måste då förlängas eller ersättas. Verksamheten är även beroende av att fortsatt nyttja tillfällig lösning/ korridor Midgård.

Slutsats

- Tidigare har Kulturskolans lokalnyttjande övervägande byggt på samnyttjande och varit lokalmässigt yt-effektivt, kommunens lokaler har kunnat användas under fler timmar.
- Planeringsmässigt upplever Kulturskolans verksamhet oförutsägbarheten alltmer utmanande för samnyttjande och verksamheten. Utifrån nya säkerhets- och ansvarsförhållanden påverkas också möjligheterna att samnyttja.
- Långsiktigt lokalbehov som utgår från verksamhet och medarbetare behöver tillgodoses genom tillkommande lokalytor med rådighet och planeringsmöjlighet.
- Kulturskolan bedöms ha behov av egna lokaler med rådighet över planeringen.
Uppskattningen är att lokalbehovet i minimi-scenariot A är ca 700 m².
Uppskattningen är att lokalbehovet i midi-scenariot B är ca 1 300 m².
Eftersom förutsättningarna utifrån nya säkerhets- och ansvarsförhållanden begränsat samnyttjandet av Midgårdsskolan ytterligare, blir skillnaden mellan scenario A och midi-scenariot B därför endast 600 kvm.
Uppskattningen är att lokalbehovet i maxi-scenariot C är ca 2 000 m².
- Utifrån den framtagna matrisen "Alternativ med konsekvensanalys" är alternativ A1, A2 (minimi- scenariot) samt B1 och B3 (midi-scenariot) de alternativ som bedöms ha bästa förutsättningar avseende konsekvenser för Umeå kommun. **Matris se bilaga 4.**
- Alternativ A1 och A2 har mindre tillkommande yta, men innebär att lokaler förhyrs i centrum eller på Umeåstan. B1 och B2 har större tillkommande yta, men nyttjar kommunens egna lokaler i kvarteret Nanna och Hamnmagasinet och innebär en mer offensiv satsning på Umeås unga. Det är viktigt att den publika verksamheten riktad mot Umeås unga inte begränsas eller minskar, särskilt inte i centrum. Den utåtriktade verksamheten bör öka och ge fler unga möjligheter till mötesplatser och aktiviteter, vilket kan bidra till bättre förutsättningar för att Umeå ska växa tryggt och säkert.
- Den öppna verksamhet som vänder sig till barn och unga bör inte minska.
- Eftersom frågan berör flera nämnder behövs en gemensam inriktning som är politiskt beslutad. Finansiering är en förutsättning för genomförande.

Projektorganisation

- projektledare: Christina Lundgren
- styrgrupp: Karin Isaksson, Fredrik Lindegren (del av projekttiden), Leif Mårtensson, Christina Lundgren,
- projektgrupp: Åsa Zackrisson, Leif Mårtensson, Christina Lundgren

Slutrapport och övertagandeansvar

Avrapportering samt slutrapport sker till Kommunfullmäktige via Kommunstyrelsen.

Ärendet har förankrats via lokaldialoger med berörda nämndspresidier.

Bilagor

Bilaga 1: Utredning Framtida Kulturskola

Bilaga 2: Beslut Midgårdsskolan

Bilaga 3: Scenarion A, B, C -alternativ ritningsillustration

Bilaga 4: Matrisutvärdering av alternativ till scenario A, B, C

Bilaga 5: Kostnadsuppskattning av alternativ A1, A2, B1, B3

Matris- utvärdering av alternativ till scenario A, B, C

I samtliga scenarion bedrivs verksamheten lika befintligt i grundskolor, bibliotek mm										
Scenario A	Hamnmagasinet som idag (skolor generellt som idag)	Tillkommande	Perspektiv	Lokal	Verksamhets		inkl arbmiljö	tex samv	Perspektiv	Perspektiv
Scenario A	Midgård KN från kl 16	Lokalyta	Fastighet	Kostnad	Kostnad	Tidplan	KN	GVN	FGN	FN
A1	Ny förhyrning Umestan	700								
A2	Ny förhyrning centrum	700						dela upp		
A3	Hubbar kompl 3 bef skolor	750				röd/gul/grön		dela upp		
Scenario B	Hamnmagasinet behålls (skolor generellt som idag)	Lokal-lösning		Lokal	Verksamhets		perspektiv	Perspektiv	Perspektiv	Perspektiv
Scenario B	Tillgång till scen/ aula behövs			Kostnad	Kostnad	Tidplan	KN	GVN	FGN	FN
B1	Hamnmagasinet enbart KN, Nanna FN	0								behöver utredas
B2	Hamnmagasinet enbart KN, Förhyrning FN	1300								behöver utredas
B3	Ny lokal i Nanna	0								
B4	Ny förhyrning centrum	1300								
Scenario C	Helt nya lokaler (skolor generellt som idag)	Lokal-lösning		Lokal	Verksamhets		perspektiv	Perspektiv	Perspektiv	Perspektiv
Scenario C	Tillgång till scen/ aula behövs			Kostnad	Kostnad	Tidplan	KN	GVN	FGN	FN
C1	Egen produktion	2000								
C2	Ny förhyrning	2000								

Grön: Övervägande positiva aspekter

Gul: Medel

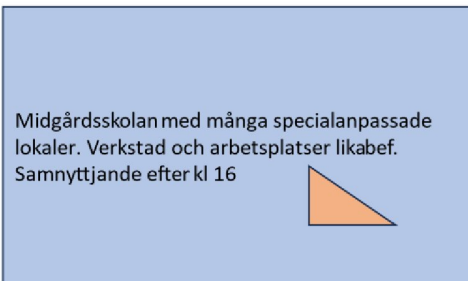
Röd: Övervägande negativa aspekter

Obs Tillkommande lokalyta (ca m2) avser tillkommande yta för Umeå kommun

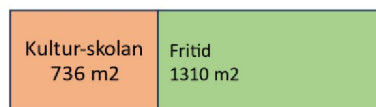
Kostnadsuppskattning(tidig): alternativ A1, A2, B1, B3

Kostnadsuppskattning scenario A1, A2,B1,B3						
Scenario	Lokallösning	Yta,m2	Kostnad/m2	Tidig kostnad fhy,kr/år	Tidig kostn fhy 10 år(3%),kr	Tidig kostnad inv, kr
A1	Ny förhyrning Umestan	700	4 000	2 800 000	32 100 000	
	Anpassning Hamnmagasinet kulturs del bef	736	15 000			11 000 000
	Summa			2 800 000	32 100 000	11 000 000
A2	Ny förhyrning Centrum	700	4 000	2 800 000	32 100 000	
	Anpassning Hamnmagasinet kulturs del bef	736	15 000			11 000 000
	Summa			2 800 000	32 100 000	11 000 000
B1	Samlad verksamhet Hamnmagasinet					
	Anpassning Umeå fritids del bef	1 310	25 000			32 750 000
	Anpassning Umeå kulturs del bef	736	15 000			11 000 000
	Anpassning Nanna 5,Umeå fritid Bv,1tr	1 300	25 000			32 500 000
	Anpassning Nanna5, Umeå fritid kv	300	10 000			3 000 000
	Summa			Bef driftkostnad		79 250 000
B3	Ny lokal Nanna 5					
	Anpassning Nanna 5,Umeå kultur Bv,1tr	1300	25000			32 500 000
	Anpassning Nanna 5, Umeå kultur kv	300	10000			3 000 000
	Anpassning Hamnmagasinet kulturs del bef	736	15 000			11 000 000
	Summa			Bef driftkosnad		46 500 000

Scenario A2 ny förhyrning Centrum

Umestan

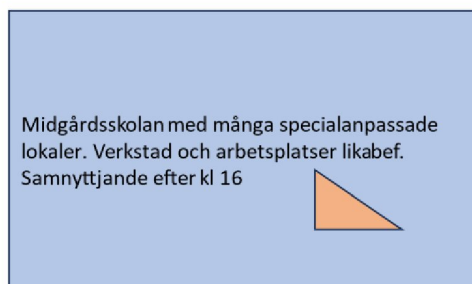

Hamnmagasinet

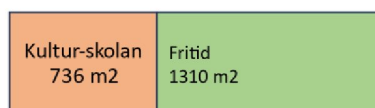

Centrum

Scenario A1 ny förhyrning Umestan

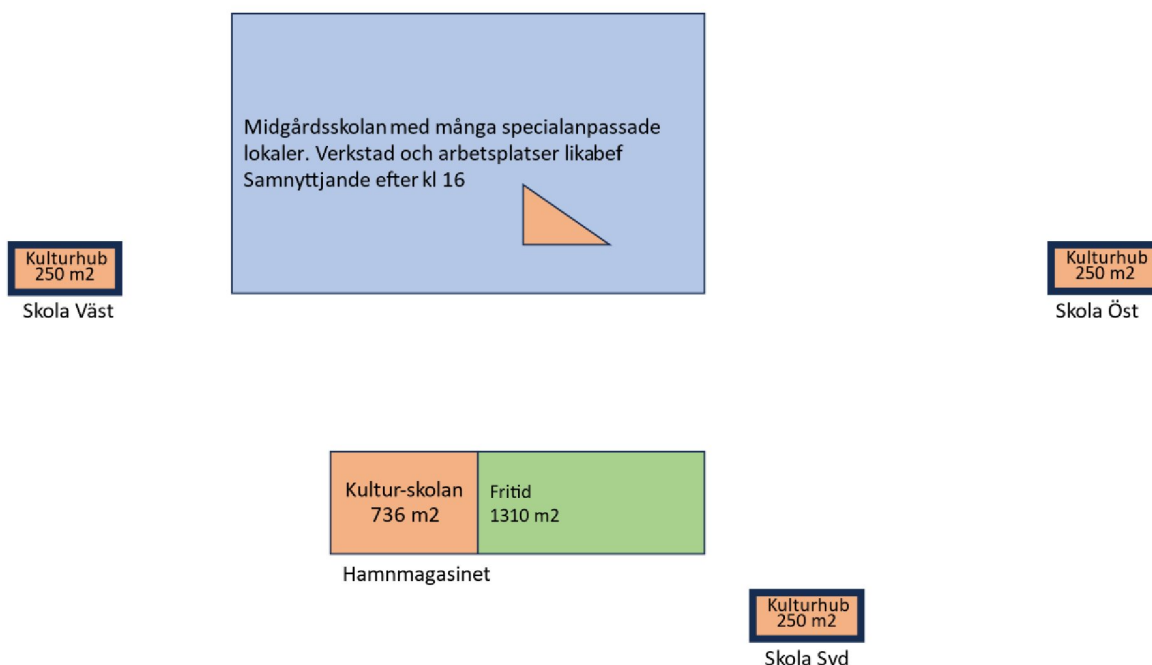

Umestan

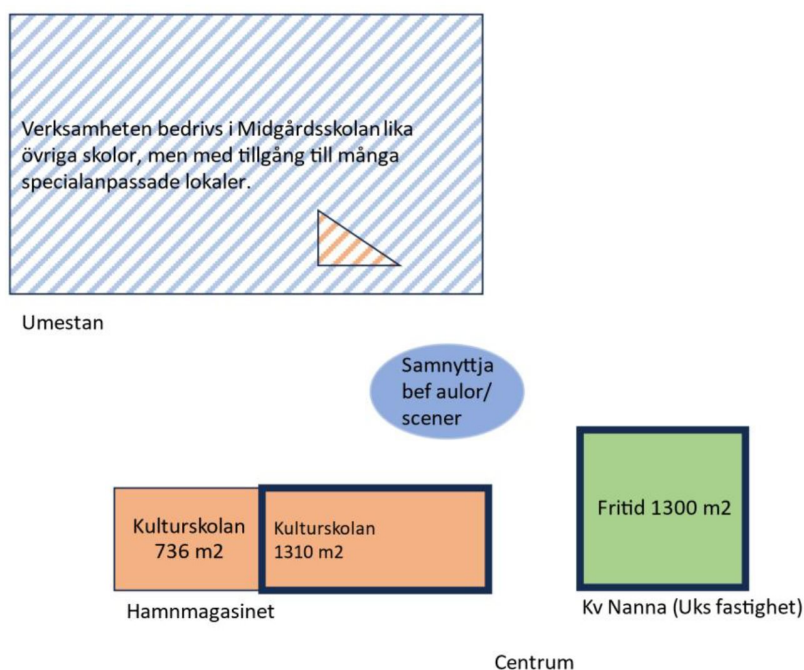

Hamnmagasinet

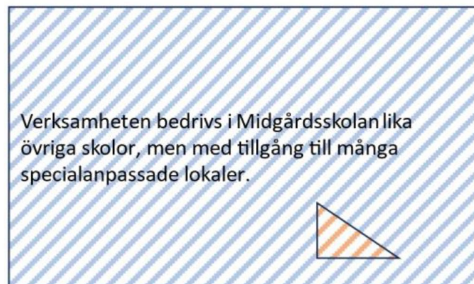
Scenario A3 tillbyggnad hubbar/ 3 skolor

Scenario B1 Samlad verksamhet Hamnmagasinet

Scenario B2 Samlad verksamhet Hamnmagasinet

Umestan

Samnyttja
bef aulor/
scener

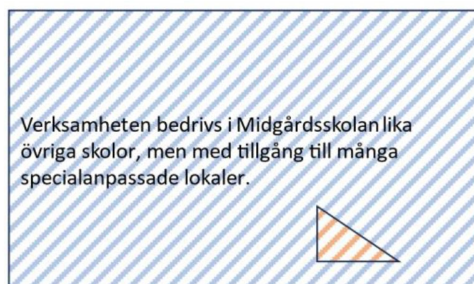
Hamnmagasinet

Ny förhyrning

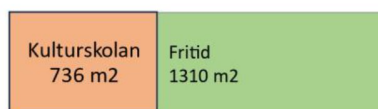
Centrum

Scenario B3 Kv Nanna, Centrum

Umestan

Samnyttja
bef aulor/
scener

Hamnmagasinet

Kv Nanna
Uks egen fastighet

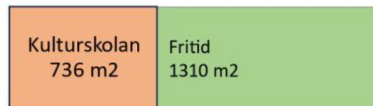
Centrum

Scenario B4 Ny förhyrning, Centrum

Umestan

Samnyttja
bef aulor/
scener

Hamnmagasinet

Ny förhyrning

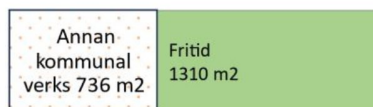
Centrum

Scenario C1 Samlad lokal, ny egen fastighet UK

Umestan

Samnyttja
bef aulor/
scener

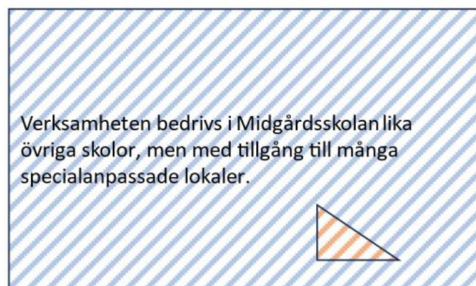

Hamnmagasinet

Ny egen fastighet UK
Placering med god
kommunikation

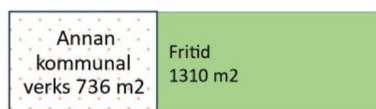
Scenario C2 Samlad lokal, ny förhyrning

Umestan

Samnyttja
bef aulor/
scener

Kulturskolan
2000 m²

Hamnmagasinet

Ny förhyrning
Placering med god
kommunikation

UMEÅ KOMMUN
Skolstyrelsen

PROTOKOLL
2002-05-16

ST § 58

Integration av Musikskolan i Midgårdsskolan

I samband med besluten att genomföra etapp 1 och 2 av Midgårdsskolan fattades också beslutet att integrera musikskolan i Midgårdsskolan. Musikskolan lämnar därmed sina nuvarande lokaler vid halvårsskiftet.

Musikskolans tillhörighet har därvid diskuterats i förvaltningsledningen, och tillsammans med berörda personalgrupper.

Musikskolans verksamhet kommer precis som tidigare att huvudsakligen rikta sig mot grundskolan men utvecklingen av en framtida kulturskola medför ett mer gränsöverskridande arbetssätt. Genom att låta Musikskolan även organisatoriskt vara en del av Midgårdsskolan och därmed av gymnasieskolan tar vi ett första steg mot den framtida kulturskolan. Samverkan mellan verksamheterna förenklas och kan utvecklas snabbare.

Administrativt är det givetvis en stor fördel om Midgårdsskolan och Musikskolan är en och samma verksamhet. Ledningsgruppen för Midgårdsskolan kommer att bestå av fyra skolledare, där en av dessa har särskilt ansvar för Musikskolan, de övriga har programansvar och en av dessa får dessutom det övergripande ansvaret för Midgårdsskolan och ansvarar därmed ytterst för utvecklingen av den framtida kulturskolan.

Förslag till beslut:

Skolstyrelsen beslutar

att Musikskolan fr o m 2002-07-01 organisatoriskt blir en del av gymnasieskolan/Midgårdsskolan

ST

Skolstyrelsen beslutar i enlighet med förslaget

Justeringsmännens sign

Utdragsbetygande

§ 93

Planering och genomförande av Midgårdsskolans etapp 2, samt integrering av Kulturskola/Musikskola
För att hålla den preliminära tidsramen för Midgårdsskolans etapp 2 behöver skolkontoret det formella uppdraget att under september månad påbörja planeringsarbetet. Planeringsarbetet inkluderar en behovsanalys som läggs till grund för dimensioneringen av de tillkommande lokalytorna.

Skolstyrelsen förslås också ge skolkontoret uppdraget att samtidigt planera för en lokalmässig integration av musikskolan i Midgårdsskolans lokaler, därigenom lämnas musikskolans nuvarande lokaler och därmed tas ett första steg i riktning mot en framtida kulturskola.

Förslag till beslut

Skolstyrelsen beslutar

att skolkontoret ges uppdraget att påbörja planeringsarbetet för Midgårdsskolans etapp 2 med inflyttning hösten 2002, samt

att skolkontoret ges uppdraget att planera för en lokalmässig integration av musikskolan i Midgårdsskolans etapp 2

Arbetsutskottet konstaterar

att dagens behandling av ärendet utgör information och att ärendet återkommer i skolstyrelsen 2000-09-21

Skoldirektören redovisar justerad tjänsteskrivelse 2000-09-12.
Rektor vid musikskolan Torbjörn Neiman informerar om musikskolans nuvarande lokalsituation och ger sin syn på en lokalmässig lokalisering av musikskolan i Midgårdsskolans lokaler.

Förslag till beslut

Skolstyrelsen beslutar

att skolkontoret, utifrån tidigare beslut och med hänsyn tagen till nya förutsättningar, påbörjar planeringsarbetet för Midgårdsskolans etapp 2 med inflyttning hösten 2002, samt

att skolkontoret ges uppdraget att planera för en lokalmässig integration av musikskolan i Midgårdsskolans lokaler och att i beredningen undersöka möjligheter till en framtida kulturskola

Yrkanden

IngMarie Alfredsson (m), med instämmande av Nils-Ola Andersson (kd), yrkar avslag på förslaget.

Britt-Marie Lövgren (fp) och Eric Bergner © yrkar bifall till skolkontorets förslag.

Propositionsordning

Ordföranden ställer proposition på Alfredssons m fl yrkande och skolkontorets förslag och finner att skolstyrelsen beslutat i enlighet med skolkontorets förslag.

Skolstyrelsen har alltså beslutat

att skolkontoret, utifrån tidigare beslut och med hänsyn tagen till nya förutsättningar, påbörjar planeringsarbetet för Midgårdsskolans etapp 2 med inflyttning hösten 2002, samt

att skolkontoret ges uppdraget att planera för en lokalmässig integration av musikskolan i Midgårdsskolans lokaler och att i beredningen undersöka möjligheter till en framtida kulturskola

IngMarie Alfredsson (m) och Nils-Ola Andersson (kd) reserverar sig mot beslutet till förmån för sitt yrkande. Anders Ågren (m) reserverade sig också.

Skolstyrelsen passar på att tacka Torbjörn Neiman för den tid han arbetat som rektor vid kommunala musikskolan och önskar honom lycka till i sitt nya arbete.

Umeå kommun

Utredning av den framtida kulturskolan

Building a better
working world

Innehåll

Sammanfattning	2
1. Inledning	3
1.1. Bakgrund.....	3
1.2. Syfte och uppdrag	3
1.3. Mål i den nationella kulturskoleutredningen	3
1.4. Tidigare genomförd förstudie	4
1.5. Tillvägagångssätt	4
2. Organisation	5
2.1. Befintliga verksamheter i Umeå kommun	5
2.2. Organisation i andra kommuner	10
3. Förutsättningar och innehåll	11
4. Införande av ett nationellt kulturskolecentrum	15
4.1. Utvecklingsbidrag	15
4.2. Tidsbegränsat verksamhetsbidrag	15
4.3. Bidrag till verksamhet med avancerad spetskompetens	15
5. Analys och rekommendationer	16
5.1. Organisation, ledning och styrning av den framtida kulturskoleverksamheten	16
5.2. Innehåll	20
5.3. Förutsättningar för utvecklad och samordnad verksamhet.....	21
6. Handlingsplan	25
7. Källförteckning	26
7.1. Intervjuer	26
7.2. Dokument.....	26
7.3. Litteratur.....	26
7.4. Bilagor.....	27

Sammanfattning

EY har på uppdrag av Umeå kommun genomfört en utredning med det övergripande syftet att beskriva nuläget och analysera förutsättningar, innehåll och organisation för en framtida kulturskola. Detta i enlighet med föreslagna mål i den nationella kulturskoleutredningen.

I dagsläget är kulturverksamheterna spridda över fyra nämnder i kommunen och det är svårt, både för medborgare och medarbetare, att få en överblick över och hitta information om de verksamheter som finns. Det råder enighet kring att man idag främst når barn och unga från kulturvana hem och man vet inte med säkerhet vilka målgrupper som man inte når.

Det råder en enad bild av att det idag finns ett stort kulturutbud med hög kvalitet i kommunen, att det i stor utsträckning finns tillräckliga personalresurser och att kommunens lokaler är ändamålsenliga för verksamheterna.

Det finns idag inga tydligt uttalade politiska målsättningar för kulturskoleverksamheten men representanter från samtliga nämnder är eniga om att den övergripande målbilden för den framtida kulturskolan är att bredda målgruppen och skapa förutsättningar för alla barn och unga att delta. Med bakgrund i denna målbild och de mål som presenteras i den nationella kulturskoleutredningen har vi följande rekommendationer avseende organisation, innehåll och förutsättningar för en framtida sammanhållen kulturskola:

Organisation

- ▶ Samla så mycket som möjligt av ansvaret för kulturverksamheten för barn och unga under så få nämnder som möjligt
- ▶ Initiera en översyn av Kulturverkets framtid (verksamhet och driftsform)
- ▶ Fastställ och förankra en tydlig politisk målsättning hos alla aktörer samt tydliggör syftet med förändringsarbetet
- ▶ Skapa en tydlig organisation med en utpekad chef som ansvarar för arbetet med den nya kulturskoleverksamheten och utveckling av denna
- ▶ Inrätta en arbetsgrupp med representanter från samtliga verksamheter med kulturaktiviteter för barn och unga
- ▶ Tydliggör och kommunicera att kulturskoleverksamheten företrädesvis bör bedrivas på barn och ungas fritid
- ▶ Inför en gemensam portal "En väg in" till alla kulturaktiviteter, i första hand på kommunens hemsida men se även över möjligheten till en samordnad fysisk portal
- ▶ Undersök möjligheten att inrätta ett gemensamt kö- och anmälningssystem

Innehåll

- ▶ Ge barn och unga större möjlighet att "prova på" fler ämnen och aktiviteter
- ▶ Behåll de individuella inslag som finns i dagsläget och anpassa dem i möjligaste mån till efterfrågan. Fokusera på gruppundervisning och gruppaktiviteter i utveckling av nytt utbud

Förutsättningar

- ▶ Utred hur nyttjande av befintliga lokaler som idag används för kulturskoleverksamhet riktad mot barn och unga kan öka
- ▶ Utöka graden av samordning av personalresurser
- ▶ Inventera om det i verksamheten finns tillräcklig kompetens och erfarenhet när det gäller a) arbetet med barn i behov av särskilt stöd, b) de förändringar som digitaliseringen av samhället medför
- ▶ Beakta de hinder som finns för barn och ungas deltagande för att öka förutsättningarna att lyckas med utmaningen att locka fler barn och unga till undervisning och aktiviteter

1. Inledning

Nedan återfinns en introduktion till uppdraget inklusive uppdragets bakgrund, syfte och tillvägagångssätt. Här återges även målen i den nationella kulturskoleutredningen, vilka har varit en utgångspunkt i utredningen.

1.1. Bakgrund

Umeå kommun har beslutat att utveckla och samordna kommunens kulturpedagogiska verksamheter i en, för medborgarna, mer sammanhållen och kommunicerbar struktur än idag. De presidier vars nämnder berörs¹ har gett förvaltningen i uppdrag att utarbeta en handlingsplan utifrån de riktlinjer som kulturskoleutredningen föreslår samt att genomföra en analys av förutsättningar, innehåll och organisation för en framtida sammanhållen kulturskola.

Umeå kommun har därför efterfrågat en utredning för att analysera nuläget och formulera ett underlag för beslut kring struktur, innehåll, organisation och utveckling av en framtida sammanhållen kulturskola.

1.2. Syfte och uppdrag

EY har på uppdrag av Umeå kommun genomfört en utredning med det övergripande syftet att beskriva nuläget och analysera förutsättningar, innehåll och organisation för en framtida kulturskola. Detta i enlighet med föreslagna mål i den nationella kulturskoleutredningen. Utredningen syftar även till att klargöra de frågeställningar som den nationella kulturskoleutredningen belyser och vilka behov som finns hos barn och unga i kommunen.

1.3. Mål i den nationella kulturskoleutredningen

I den nationella kulturskoleutredningen, *En inkluderande kulturskola på egen grund*, föreslås införandet av nationella mål som tydliggör en riktning för kulturskoleverksamheten och därmed bidrar till dess utveckling. De mål som lyfts är att en kommunal kulturskola ska:

- ▶ ge barn och unga möjlighet att lära, utöva och uppleva konstuptryck i första hand i grupp
- ▶ bedrivas på barns och ungas fria tid
- ▶ präglas av hög kvalitet och en konstnärlig och genremässig bredd med verksamhet inom tre eller flera konstuptryck
- ▶ tillämpa en pedagogik som utgår från barnets egna erfarenheter och intressen
- ▶ ge barn och unga goda förutsättningar att ha inflytande på verksamhetens utformning och innehåll
- ▶ ha en hög andel pedagogiskt och konstnärligt utbildad personal
- ▶ verka i för verksamheten anpassade lokaler med ändamålsenlig utrustning
- ▶ aktivt verka för att kommunens barn och unga har kännedom om kulturskolan och ges likvärdig möjlighet att delta i dess verksamhet
- ▶ arbeta i bred samverkan och bedriva en utåtriktad verksamhet gentemot det övriga samhället

Utredningen menar att dessa mål bör genomsyra det kommunala arbetet som en vägledning för att verksamheten ska vara inkluderande och relevant i sin samtid. Med hjälp av målen ges även förutsättningar att uppnå en jämlik och tillgänglig kulturskola av hög kvalitet för alla barn och unga i Sverige.

¹ Kulturnämnden, för- och grundskolenämnden, gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden samt fritidsnämnden.

1.4. Tidigare genomförd förstudie

2004 genomfördes en förstudie om införande av en eventuell kulturskola i Umeå, efter beslut från presidierna i Gymnasie- och utbildningsnämnden, För- och grundskolenämnden samt Kulturnämnden. I utredningen såg man att det då saknades en övergripande samordnare samt en kompetensbank som kan serva med pedagoger, utrustning, erfarenhet, utbildning med mera.

I förstudien föreslogs inrättandet av ett nätverk som skulle samordna och beskriva de olika kulturaktörernas aktiviteter. Att bygga en kulturskola ansågs inte aktuellt då man såg att kultur som utvecklas till institution tenderar att lägga mer vikt vid det professionella uppdraget och mindre vikt vid det kulturpolitiska. Ett nätverk bedömdes skapa möjlighet att, med små medel, styra kulturpolitiskt och målsättningsmässigt och bidra till att aktörerna har ett ömsesidigt beroende och kan byta resurser och förtroenden. Ytterligare en fördel ansågs vara att varje aktör fortfarande skulle vara sitt eget lär- och kulturcentra, förstärkta av ett nätverk och inte förminska i en gemensam struktur. Med bakgrund i förstudien bildades det som idag är Kulturverket.

1.5. Tillvägagångssätt

Tillvägagångssättet för att utreda en framtida sammanhållen kulturskola har delats upp i två huvudsakliga steg, kartläggning av nuläget samt analysarbete. Därtill har vi kompletterat med EY:s erfarenheter från tidigare uppdrag av liknande karaktär och studier av jämförelsekommuner på tillämpliga områden.

Kartläggningen av nuläget har genomförts i syfte att skapa förståelse för nuläget och påverkande faktorer. Kartläggningen har genomförts med hjälp av intervjuer och dokumentstudier. Intervjuer har genomförts med representanter från de fyra aktuella nämnderna för att skapa förståelse för målbild och ambitioner med kommunens utbud av kulturaktiviteter. Intervjuer har även genomförts med tjänstemän i de olika kommunala verksamheterna samt med representanter från övriga aktörer i syfte att belysa aktuella områden och behov. Totalt har 13 intervjuer genomförts med 26 personer.

Slutligen har en analys genomförts av kartlagt nuläge och befintlig dokumentation i förhållande till mål och rekommendationer i den nationella kulturskoleutredningen. Den sammanvägda analysen har legat till grund för rekommendationer och den handlingsplan som presenteras i rapporten.

Uppdragsledare på EY har varit Linda Marklund. Utredarna Matilda Olsson och Per Arvedson har medverkat vid intervjuer, dokumentstudier samt analysarbete och framtagande av rapport.

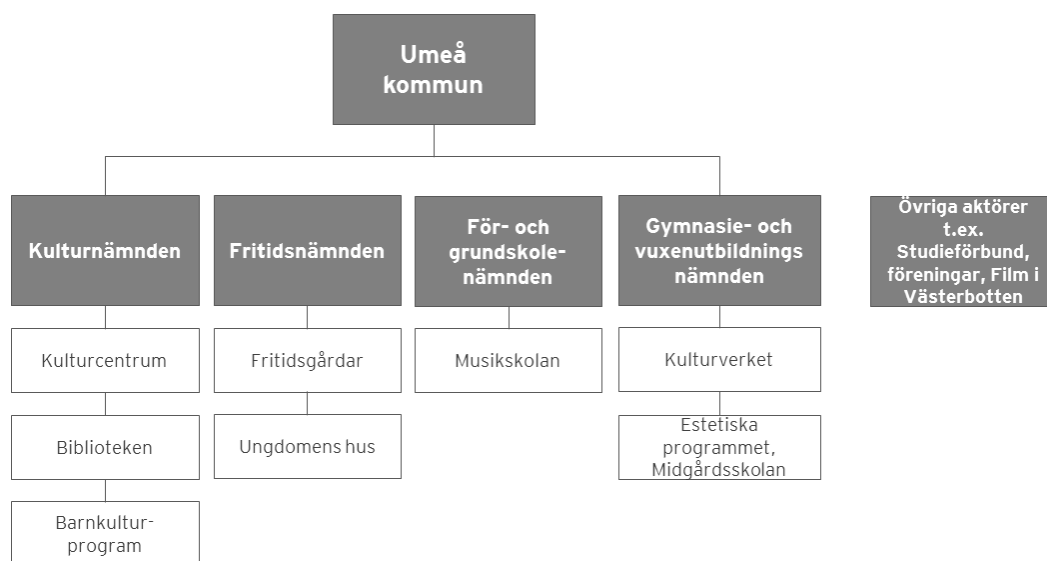

2. Organisation

Nedan återfinns en beskrivning av organisationen i nuläget efter genomförd kartläggning. Kartläggningen har genomförts med hjälp av intervjuer och dokumentstudier. I intervjuerna har fokus varit på att få en övergripande bild av samtliga kulturverksamheter ur ett medborgarperspektiv, ambition och mål med dessa samt att kartlägga respektive verksamhets bidrag i en eventuell sammanhållen kulturskola.

2.1. Befintliga verksamheter i Umeå kommun

Bilden nedan visar de befintliga kulturverksamheterna i Umeå kommun och dess organisatoriska tillhörighet.

(Nuvarande organisering av befintliga kulturverksamheter)

2.1.1. Musikskolan

Musikskolan tillhör organisatoriskt för- och grundskolenämnden och har sina lokaler på Midgårdsskolan. Undervisningen bedrivs dels på skolor i kommunen under dagtid och dels på Midgårdsskolan under kvällstid. Musikskolan prioriterar barn och ungdomar i åldern 0-19 år och erbjuder undervisning i rytmik, sång och instrument, vilken sker antingen enskilt eller i grupp. Terminsavgiften varierar från 220 till 750 kronor beroende på vilken undervisning eleven deltar i.

Inom ramen för musikskolan drivs sedan 2013 även El Sistema som är en kör- och orkesterskola för barn från förskoleklass till och med årskurs 3. El Sistema sker i samarbete med grundskolan, på plats i skolan och är en avgiftsfri, obligatorisk gruppverksamhet för prioriterade elevgrupper. Satsningen har gjorts i bostadsområden som varit underrepresenterade inom musikskolan. Från och med läsåret 2017/2018 erbjuds elever i årskurs 4 att frivilligt fortsätta i verksamheten mot en avgift på 220 kronor per termin.

Musikskolan når totalt 2 340 individer i veckan. I verksamhetsstatistik som samlas in framgår bland annat antal elever per ämneskurs, andel undervisningstid, elevernas nöjdhet med undervisningen samt antalet köande. I februari 2018 stod totalt 316 barn och unga i kö till

musikskolan, varav 60 elever ur kön har blivit erbjudna platser men tackat nej. Den ämneskurs som hade störst antal köande var piano/key med 77 barn och unga i kö.

Den pedagogiska personalen består av 40 personer motsvarande 32 årsarbetare, vilka är tillsvidareanställda. Det finns även fyra timanställda pedagoger. Från 2002 har personalen minskat från 38,6 årsarbetare till dagens 32. Musikskolans budgetram för 2017 uppgick till ca 19,9 miljoner kronor. Lokalerna på Midgårdsskolan, som inrymmer både gymnasie- och musikskola, beskrivs som mycket bra, välutrustade och anpassade efter verksamheten. Ett hinder för verksamhetens tillgänglighet uppges vara att det saknas busslinjer till Midgårdsskolan på eftermiddagar och kvällar.

I en framtida sammanhållen kulturskola ser musikskolan att de svarar för musikutbudet. Det skulle kunna gå till på likande sätt som idag, men även vara mer diversifierat med fler kortkurser, prova-på-kurser och lovverksamhet. De ser även möjligheter i att jobba ihop med andra konstformer som till exempel dans, teater, film och göra gemensamma föreställningar och produktioner. Exempelvis kan detta ske utifrån ett gemensamt tema då repertoar väljs utifrån detta, kompositionseleverna skapar musik, dans och teater skapar utifrån samma tema, vilket kan utmynnas i flera olika produktioner på olika nivåer.

2.1.2. Kulturcentrum

Kulturcentrum tillhör organisatoriskt kulturnämnden och ligger geografiskt i Hamnmagasinet som är en "kreativ mötesplats". Kulturcentrum har fokus på skapande samt drama- och bildpedagogik och bedriver ett antal olika verksamheter. Däribland teatergruppsverksamhet för barn och unga, i åldern 3 till 19 år. Teatergruppsverksamheten sker på barn och ungas fritid mot en avgift på 300-500 kronor per termin. Kulturcentrum bedriver även riktad verksamhet mot barnfamiljer under helger vid ett antal tillfällen per termin samt dramapedagogiska program som kan bokas av skolor och förskolor under skoltid. Övriga aktiviteter som bedrivs av Kulturcentrum är bland annat lovverksamhet, kompetensutveckling och kurser, utlåning av kostym och rekvisita samt koncepten "Sagorum för alla" och "Söndagslabbet".

I nuläget finns 10 anställda på kulturcentrum exklusive timanställda. I kulturnämndens budget 2017 avsåg 14,2 miljoner kronor programverksamhet som inkluderar kulturcentrum, kultur i skolan, kultur för seniorer, konstverksamhet och programenhet. För att ha möjligheten att utveckla Kulturcentrums verksamhet ytterligare påpekas det att verksamheten skulle behöva ytterligare personalresurser samt tillgång till fler lokaler, i synnerhet utanför skoltid.

2.1.3. Barnkulturprogram

Barnkulturprogram arrangeras för barn i åldrarna 0-16 år, inom för- och grundskolan samt på barnens fritid. Barnkulturprogram, som organisatoriskt tillhör kulturnämnden, har två huvudspår kopplade till skolan; Skapande skola och Kultur i skolan.

De barnkulturprogram som arrangeras inom *Kultur i skolan* är ofta professionella scenkonstföreställningar, men kan också vara skaparverkstäder och andra kulturella upplevelser. Arrangemangen finns såväl centralt som i stadsdelar och byar, samt i barnens närmiljö såsom deras egen förskola eller skola. Målgruppen är barn och elever i förskola samt för- och grundskolan (fr ca 2 år till årskurs 9 samt gymnasiesärskolan) i såväl kommunala som fristående skolor. Totalt nås ca 10 000 barn/elever per år.

Skapande skola är ett statligt bidrag från Kulturrådet som tilldelas efter ansökan varje år. Kostnadsfria kulturprogram med stort fokus på eget skapande anordnas för elever inom

följande områden: Foto/Film, Konst/bild/form/utställning, Musik/föreställning/rytmik, Litteratur/författare/berättande/skrivande, Dans/föreställning/praktiserande, Teater/drama, Cirkus/Nycirkus. Merparten av aktiviteterna sker på skolorna, men även på platser såsom Balettakademin, museum, bibliotek och Norrlandsoperan. Målgruppen är elever i förskoleklass till och med årskurs 9, i de kommunala skolorna. Totalt nås ca 8 000 elever av Skapande skola-aktiviteter. Verksamheten anordnar årligen ett antal arrangemang med minoritetsspråk i fokus.

2.1.4. Biblioteksverksamheten

Även biblioteksverksamheten tillhör organisatoriskt kulturnämnden. Det finns elva bibliotek i Umeå kommun, varav ett stadsbibliotek. Stadsbiblioteket ligger i Väven i centrala Umeå och övriga bibliotek är utspridda över stadsdelarna. Det finns även en biblioteksbuss, för de områden i kommunen som har långt till ett vanligt bibliotek.

Biblioteken har ett uppdrag riktat till alla människor, vilket är formulerat i Bibliotekslagen. Barn och unga är en prioriterad grupp men biblioteket har även ett speciellt uppdrag att nå personer med funktionsnedsättning samt personer med annat modersmål än svenska. Biblioteket i Umeå erbjuder flera verksamheter mot barn och unga, vilka är avgiftsfria. För att nå fler personer samt de prioriterade grupperna samarbetar biblioteken med föreningar och andra organisationer och bedriver uppsökande verksamhet. I kulturnämndens budget 2017 avsåg 52,8 miljoner kronor biblioteksverksamhet.

I en framtida sammanhållen kulturskola ser biblioteket att de skulle kunna bidra med lokaler, kvalificerad personal och aktiviteter kopplade till litteratur, läsning, skrivande och berättande. Aktiviteter som erbjuds är till exempel arbete med digitala redskap, rum för samtal, läsecirklar, skrivarcirklar, lovaktiviteter och berättande.

2.1.5. Fritidsgårdar

Det finns ett antal fritidsgårdar runt om i alla delar av kommunen, vilka organisatoriskt tillhör fritidsnämnden. Samtlig fritidsgårdsverksamhet är gratis. I fritidsnämndens budget tilldelades 2017 drygt 23,4 miljoner kronor till fritidsgårdsverksamhet. I en framtida sammanhållen kulturskola ser fritidsverksamheten att de främst kan bidra med att tillhandahålla lokaler och bidra vid gemensamma arrangemang.

I Hamnmagasinet, i samma lokaler som Kulturcentrum, finns även Ungdomens hus. Ungdomens hus är likt en fritidsgård med goda förutsättningar för kreativitet och skapande. Ungdomens hus tillhör i nuläget fritidsnämnden organisatoriskt. Verksamheten riktar sig till ungdomar från 15 till 25 år och är en avgiftsfri verksamhet med 6 anställda exklusive timanställda fritidsledare. En ambition inför framtiden är att ha en tydligare struktur och erbjuda ett basutbud, vilket skulle kunna ske i samverkan med andra aktörer.

2.1.6. Kulturverket

Kulturverket tillhör organisatoriskt gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden och har sedan 2005 i uppdrag att utveckla och prova nya estetiska läroprocesser i kommunens skolor. Arbete bedrivs inte på regelbunden basis utan genom olika konstnärliga projekt och workshops med utgångspunkt i läroplan. Verksamhetens målgrupp är barn i samtliga stadier på intresserade grundskolor och gymnasium och arbetet bedrivs avgiftsfritt, i huvudsak under ordinarie lektionstid. Deltagande är därmed obligatoriskt för eleverna. Arbetet bedrivs i klassrum med

ordinarie pedagog närvarande, för att möjliggöra att projekten kan drivas vidare efter Kulturverkets avslut. I nuläget finns elva anställda på Kulturverket, varav över hälften är visstidsanställda. De har sina lokaler på Sliperiet på Campusområdet. Verksamheten bedrivs i form av en intraprenad och finansieras till stor del genom medel från Allmänna arvsfonden.

Inom ramen för en sammanhållen kulturskola ser Kulturverket sitt bidrag i form av kortare workshops, temadagar, inspirationsträffar och liknande då nuvarande bemanning och arbetsmetod inte möjliggör kontinuerlig och fortlöpande undervisning på veckobasis.

2.1.7. Estetiska programmet

Estetiska programmet tillhör organisatoriskt gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden och bedrivs i fem inriktningar på Midgårdsskolan i Umeå. De inriktningar som erbjuds är bild, teater, musik, dans samt estetik och media. Målgruppen är ungdomar mellan 16-19 år och totalt har estetiska programmet ca 360 elever.

Samverkan förekommer i begränsad utsträckning med musikskolan, till exempel genom att dela på personella resurser. Midgårdsskolan har, tillsammans med Musikskolan, gjort en ansökan till kulturrådet där Musikskolan kan bredda sin redan existerande musikverksamhet på Midgård till två övriga estetiska verksamheter (film och dans).

Estetiska programmen ser en möjlighet att utveckla samarbetet med Musikskolan och i högre utsträckning än nu dela kompetenser och lokaler med målet att nå fler ungdomar även utanför ordinarie skoltid. Samarbetsmöjligheter ses inom samtliga områden som de har estetisk verksamhet i och här finns en möjlighet att skapa en mycket bred verksamhet.

2.1.8. Övriga aktörer

I Umeå finns ett stort antal studieförbund och föreningar som erbjuder kultur vilka, tillsammans med festivaler, tilldelades drygt 29 miljoner kronor från kulturnämndens budget 2017. Kulturnämnden samverkar med Fritidsnämnden genom Föreningsbyrån som administrerar kommunens föreningsstöd. Studieförbunden och föreningarna riktar sig till barn och unga på deras fritid med ett sammanlagt stort utbud. Flera förbund och föreningar uppger att de samverkar med kommunen, till exempel med kommunens bibliotek.

Tillsammans når studieförbund och föreningar ett stort antal barn och unga då de riktar sig till många olika målgrupper. Intervjuer och skrivelser från studieförbunden visar att det råder en stor enighet i att man kan bidra till att nå fler målgrupper samt fler barn och unga genom utökad samverkan med kommunen.

En kulturaktör i Umeå är Film i Västerbotten vilket är en del av Region Västerbotten. Verksamheten har ett regionalt uppdrag och är ett resurscenter som verkar för filmen och den rörliga bildens roll i Västerbotten. Verksamhetens utbud består av filmpedagogiskt arbete, visningar, talangutveckling, produktion och branschutvecklingsfrågor. Det filmpedagogiska arbetet bedrivs ute på till exempel skolor, bibliotek och fritidsgårdar. Verksamheten riktar sig till alla åldrar och bedrivs både i skolor och på barnens fritid och är avgiftsfri gentemot barnen.

Samverkan förekommer både med kommunen och med studieförbund och föreningar. Film i Västerbotten kan hjälpa till med kursupplägg, utveckla metoder och modeller för filmpedagogiskt arbete, föreslå filmpedagoger och kompetensutveckla filmpedagoger. I en sammanhållen kulturskola ser Film i Västerbotten gärna ett samarbete kring film och att de skulle kunna vara en aktiv samarbetspartner i hur film inom kulturskolan ska drivas, för att få

in mer film i kulturskolans utbud. Verksamheten ser även möjligheten att bidra med kompetensutveckling och med avancerad spetskompetens, i linje med det föreslagna statsbidraget till verksamheter med avancerad spetskompetens.

Ytterligare en kulturaktör i Umeå kommun är Balettakademien som är en del av Folkuniversitetet. Balettakademien bedriver dansundervisning i grupp för alla åldrar och inom de flesta dansformer. Verksamheten når 2000 deltagare per vecka, varav den största andelen är barn och unga, för en avgift som varierar mellan 900-1895 kronor per termin.

Balettakademien samverkan bland annat med kommunen genom Skapande skola, vilket upplevs som ett välfungerande samarbete. I en sammanhållen kulturskola ser Balettakademien att de skulle kunna bidra med sitt stora utbud inom dans mot alla åldrar. De ser även att de kan bidra med stor kompetens och erfarenhet inom dans men även kompetens kring barn med behov av särskilt stöd.

2.1.9. Sammanfattande tabell

I tabellen nedan presenteras en sammanfattning av befintliga kulturverksamheter i Umeå kommun, deras huvudsakliga målgrupp, utbud och bidrag i en eventuell framtida sammanhållen kulturskola.

Verksamhet	Målgrupp	Huvudsakligt utbud	Huvudsakligt bidrag i en framtida sammanhållen kulturskola
Musikskolan	Barn och unga, 0-19 år	Instrument, sång, rytmik	• Musikutbud • Kompetens/resurser • Lokaler
Kulturcentrum	Barn och unga, 3-19 år	Skapande, drama- och bildpedagogik	• Lokaler • Breddning av utbud
Fritidsgårdar	Barn och unga, 15-25 år	Förutsättningar för samverkan, öppen verksamhet och aktiviteter, kreativa mötesplatser	• Arrangemang • Lokaler
Kulturverket	Barn i grundskola och gymnasium	Konstnärliga projekt och workshops	• Workshops, temadagar, inspirationsträffar etc.
Barnkultur-program	Barn och unga, 0-16 år	Scenkonstföreläsningar, skaparverkstäder, Foto, film, konst, utställning, musik, rytmik, berättande, skrivande, dans, teater, cirkus	• Kompetens/resurser
Biblioteks-verksamheten	Alla	Aktiviteter kopplade till litteratur, läsning, skrivande och berättande	• Lokaler • Kompetens/resurser
Estetiska programmet	Ungdomar 16-19 år	Bild, teater, musik, dans samt estetik och media	• Lokaler • Kompetens/resurser
Övriga aktörer	Barn och unga i alla åldrar	Ett stort och varierat utbud inom kulturområdet	• Nå fler målgrupper • Nå fler barn och unga • Öka tillgänglighet till kultur runt om i kommunen • Erfarenhet och kompetens (t.ex. avseende barn med behov av särskilt stöd) • Aktiva samarbetspartners • Kompetensutveckling

(Källa: intervjuer och skrivelser från verksamheterna)

2.2. Organisation i andra kommuner

I den nationella kulturskoleutredningen beskrivs att kulturskolans utformning framför allt påverkas av lokala förutsättningar, så som lokal kulturtradition, eldsjäls engagemang samt geografiska och demografiska förhållanden.

Om man ser till kulturskolans nämndtillhörighet i Sverige är det ungefär lika många kommuner där kulturskolan organisatoriskt tillhör en utbildningsnämnd som en kulturnämnd, 106 respektive 108 stycken. Utvecklingen visar dock att kulturskolan i många kommuner på senare år har bytt organisatorisk tillhörighet från utbildningsnämnder till kulturnämnder (eller sammanslagna utbildnings- och kulturnämnder). Tabellen nedan visar nämndtillhörighet över tid för kulturskolor i Sveriges kommuner.

Nämnd	2016	2015	2014	2013
Utbildning	106	109	114	124
Kultur	108	103	108	96
Utbildning och kultur	40	42	37	32
Annan	27	25	19	21
Ingen	2	4	5	10

(Nämndtillhörighet över tid, källa: Kulturskolan i siffror, 2016)

3. Förutsättningar och innehåll

Nedan återges en beskrivning av Umeå kommuns kulturpedagogiska utbud som helhet med fokus på förutsättningar och innehåll. I texten ges även en inblick i hur andra kommuner gör baserat på erfarenhet, tillgänglig statistik och rapporter samt den nationella kulturskoleutredningen.

3.1.1. Ambitioner och målbild

I dagsläget finns inga politiskt uttalade och tydliga målsättningar för kulturskoleverksamheten för barn och unga i Umeå kommun. Representanter från samtliga nämnder som intervjuats är dock eniga om en övergripande målbild för den framtida kulturskolan; *Att bredda målgruppen och skapa förutsättningar för att alla barn och unga ska kunna delta.*

Vi noterar även att det finns en stark vilja och ambition bland samtliga aktörer att *satsa tid och resurser på* kulturverksamheten för barn och unga samt att *samarbeta* för att utveckla verksamheten, vilket vi ser som en styrka i arbetet med att skapa en samlad kulturskola.

3.1.2. Synliggörande och tillgänglighet

Det råder stor enighet om att det idag är svårt för medborgare att få en *överblick över och hitta information* kring det totala kulturutbudet som finns i Umeå kommun. Flertalet av de intervjuade anser att kommunens utbud av kulturverksamheter skulle kunna *synliggöras* på ett bättre och tydligare sätt, exempelvis i en gemensam portal på kommunens hemsida.

Det råder även enighet kring att man idag främst når barn och unga från *kulturvana hem*, vilket är något som man vill ändra på. Det upplevs som att klyftorna växer och att faktorer som *föräldrarnas utbildningsbakgrund och barnens härkomst* är avgörande för barnens deltagande i kulturaktiviteter. Flera av intervjupersonerna påpekar också att verksamheten *inte når pojkar*. Kulturskolerådet visar i sin statistik att det på nationell nivå är 65 procent flickor som deltar i kulturskolans ämneskurser, vilket har varit en stabil fördelning de senaste åren. Det förekommer stora skillnader mellan ämnena, inom dans är till exempel 87 procent av deltagarna flickor. I ämnet media är 61 procent av deltagarna pojkar.

Flertalet verksamheter i Umeå kommun, utöver musikskolan, *för inte någon statistik* över vilka de når vilket medför att man inte med säkerhet vet vilka målgrupper som inte deltar i aktiviteterna. En faktor som är betydande för att nå fler målgrupper uppges vara *närheten till kulturutbudet*. Flera intervjupersoner upplever att utbudet av kulturverksamheter i Umeå tenderar att minska i kommundelar utanför centrum och öka i Umeås centralt belägna delar. Representanter från kulturnämnden uppger att politikerna är överens om att fokus ska vara att lokalisera kulturverksamhet i centrum men att det inte får ske på bekostnad av verksamheter ute i andra stads- och kommundelar.

Av det material vi studerat² framgår att de främsta hindren för barn och unga att delta i kulturaktiviteter generellt sett är att:

- ▶ Verksamheten *inte synliggörs, kommuniceras och presenteras* på ett passande sätt.
- ▶ Barn och unga *inte har tid*.
- ▶ Tiderna för kulturaktiviteterna *inte passar*.
- ▶ Det är *för dyrt*.
- ▶ De har *svårt att ta sig till aktiviteterna*.

² T.ex. Barns och ungas kulturaktiviteter. SOU En inkluderande kulturskola m.m.

- De inte har någon att göra aktiviteterna tillsammans med.

3.1.3. Utbud, behov och önskemål

I flertalet genomförda intervjuer framförs att Umeå totalt sett idag har ett *stort kulturutbud med hög kvalitet*. En anledning till den stora bredden är föreningarnas och studieförbundens relativt omfattande verksamhet. Flera menar att musikskolan med fördel skulle kunna bredda sitt utbud för att tilltala en större målgrupp då de är en bra kanal för att nå alla elever genom sin närvaro i skolan, där alla barn och unga finns. Representanter från de båda skolnämnderna menar att skolan är ett viktigt forum för att få prova på kulturaktiviteter. Samtidigt är skolan motståndare till att erbjuda tid från skoltid till annat än undervisning.

I den nationella kulturskoleutredningen beskrivs att kulturskolans *utbud varierar stort mellan kommunerna* och ser olika ut delvis beroende på lokala intressen, traditioner, lärarkompetens och politiska mål. Av utredningen framgår att musikområdet är störst. I stort sett alla kulturskolor erbjuder ämneskurser inom *instrumentalundervisning, ensemblespel och sång/kör. Teater/drama och modern dans* erbjuds i sex av tio kulturskolor. *Bild och digitalt skapande* förekommer i än mindre utsträckning och verksamhet med *foto/film* erbjuds bara i någon grad, men vid en tredjedel av kulturskolorna.

Andra, för kulturskolan nyare konstuttryck, som *litteratur/berättande* och *slöjd/hantverk* erbjuds i viss mån. *Cirkus* är relativt nytt i kulturskolan och finns i 22 kommuner. Vid kulturskolan i Åtvidaberg ges Skapa med teknik, ett så kallat *Makerspace* där barn kan skapa och designa saker med hjälp av ny teknik.

Det finns även exempel på *lokala variationer och anpassningar* i kulturskolorna där exempelvis undervisning på instrument som är vanliga inom länder i Västafrika, Mellanöstern eller Latinamerika erbjuds. *Djembe* erbjuds av mer än hälften av landets kulturskolor, *oljefat* av en femtedel medan *oud och saz* är betydligt ovanligare. I Emmaboda erbjuds *glasfusning* och i Jokkmokk kan barn och unga delta i *jojk*. När det gäller de nationella minoriteternas kulturuttryck specifikt förekommer även mer tillfällig typ av undervisning som workshops i exempelvis *judisk klezmermusik*.

Den tillträdande enhetschefen för musikskolan i Umeå har tidigare arbetat i Arvidsjaurs kommun. I Arvidsjaur finns en samordnad och samlokaliserad kulturskola som erbjuder flera ämnen och ett upplägg med förekomst av kortare kurser. Exempel på ämnen som erbjuds är media, slöjd, e-sport och bild. *E-sport* uppges för övrigt vara ett bra exempel på aktivitet som lockat pojkar till kulturen.

Umeå kommun har inte gjort någon undersökning för att kartlägga barn och ungas *behov och önskemål* inom kulturområdet. Av kulturskoleutredningen framgår att det *saknas ett tydligt underlag* som visar vilka önskemål barn och unga som inte deltar i kulturskola har. En undersökning har dock visat att elever i hög- och mellanstadiet vill vara mer kulturellt aktiva. Många skulle, minst en gång per vecka, vilja gå till en lokal för att *måla, spela instrument, skriva eller dansa*, eller gå till *biblioteket*. Bland elever i årskurs 6 efterfrågas bland annat *film, teater, foto, bild, skrivarkurser och digitalt skapande*.

Av kulturskoleutredningen framgår även att samhällets *digitalisering* och *nya former för kommunikation och interaktion* förändrar barn och elevers vanor och syn på kultur, vilket skapar helt *nya förutsättningar men även utmaningar* för dagens kulturskola. Kulturskolan kommer att behöva förhålla sig till de förändringar som digitaliseringen medför eftersom barn och unga är mycket trendkänsliga och ofta de första att fånga upp en ny yttring.

3.1.4. Köer

Köer till verksamheter kan ses som en indikator på vilka behov och önskemål som finns hos barn och ungdomar. I dagsläget finns dock *begränsat med statistik* över hur många barn och unga som står i kö till olika verksamheter, utöver musikskolans verksamhet, samt hur länge de har köat. Vid våra intervjuer uppges att efterfrågan och köer varierar mellan olika verksamheter, men sammantaget finns ingen bild av vilken efterfrågan som finns i verksamheterna. I musikskolan förekommer exempelvis långa köer till de mest populära instrumenten. Kulturcentrum har medvetet valt en kort anmälningstid för att undvika köer, vilket dock medför att man inte känner till hur många som är intresserade av att delta.

3.1.5. Avgifter

En faktor som diskuteras kunna påverka deltagandet idag är avgifter för att delta i kulturverksamheterna. Även om flera verksamheter idag är avgiftsfria och musikskolan har subventionerade avgifter upplevs det finnas en risk för att *färre barn och unga deltar* på grund av avgiften. Några andra uppger att avgiften snarare kan vara positiv på så vis att det blir ett *incitament för att närvara och stanna kvar* i verksamheten då man betalat en avgift. Flera av de intervjuade menar också att det har gått att erbjuda avgiftsfrihet i de fall som man har förstått att avgiften har varit ett hinder för något barns eller elevs deltagande. El Sistema är ett exempel på en verksamhet där man har sett till att det är mycket enkelt att efterfråga avgiftsfrihet.

Enligt Kulturskolerådets statistik för år 2016 var den *vanligast förekommande terminsavgiften* i landets kommuner 643 kronor/termin för att delta i kulturskolans verksamhet. Avgifterna varierar mellan 0 och 1720 kr/termin. Av landets 283 kommuner som bedriver kulturskoleverksamhet har 16 kommuner en avgiftsfri kulturskola. I Umeå är, som tidigare nämnts, avgiften för; Musikskolan 220-750 kr, El Sistema 220 kr (från och med årskurs 4) och Kulturcentrum 300-500 kr/termin.

3.1.6. Resurser

Flertalet av de intervjuade upplever att det i huvudsak finns tillräckliga personalresurser för den verksamhet som bedrivs idag men att det *inte finns personalresurser för att utveckla verksamheten ytterligare*. Musikskolan uttrycker däremot oro över att personalstyrkan minskats under senare år. På Kulturcentrum är barn och elever med funktionsnedsättning en prioriterad målgrupp. Upplevelsen är dock att det inte finns tillräckliga personalresurser och kompetens för att ta emot den prioriterade gruppen och att det därför inte finns förutsättningar att uppfylla det uppdraget.

Många intervjuade anser att personalresurser och den goda kompetens som finns inom kulturområdet skulle kunna *samnyttjas bättre mellan verksamheter* i kommunen.

3.1.7. Lokaler

I flera kommuner har kulturskolan en egen byggnad där verksamheten är samlad och där kulturaktiviteter av olika karaktär pågår. Detta är något som, enligt kulturskoleutredningen, skapar förutsättningar för en atmosfär som stärker kulturskolans identitet som kulturinstitution och som signalerar att kulturskolan har en framskjuten plats i kommunens kulturliv. I Umeå är det samlade utbudet av kulturaktiviteter för barn och unga inte helt samordnat lokalmässigt utan verksamheten bedrivs i dag i ett flertal lokaler runt om i Umeå kommun.

Av våra intervjuer framgår att kommunens lokaler för kulturverksamhet upplevs som mycket välanpassade för de verksamheter som bedrivs. Vår uppfattning, utifrån intervjuerna, är att de befintliga lokalerna ska ses som en *styrka* när det gäller utvecklingen av den framtida kulturskoleverksamheten.

Dock finns dock en stark samsyn bland de intervjuade att kommunens befintliga lokaler för kulturverksamhet borde gå att *nyttja mer effektivt*. Önskemål finns att lokalerna kan nyttjas av *fler verksamheter, vid fler tider* på dygnet. Hinder för detta uppges vara hyresnivåer, lokalbokningssystem och att vissa lokaler överhuvudtaget inte görs tillgängliga för uthyrning.

3.1.8. Samverkan

Samtliga intervjuade ser *mycket positivt* på att samverka med andra verksamheter, i syfte att nå fler målgrupper och bredda verksamheten. Det förekommer redan idag samverkan mellan de olika aktörerna i olika former, vilket beskrivs fungera bra i de flesta fall. Vanligt förekommande är samverkan kring evenemang. Det finns dock även exempel på fall där samverkan har fungerat mindre bra. Något som poängteras är att det är av stor betydelse att *samverkan gynnar båda parter*.

Vår uppfattning är att den relativt *positiva inställningen till samverkan* mellan de aktörer som erbjuder kulturaktiviteter till barn och unga är en *styrka* i arbetet med att utveckla en sammanhållen kulturskola.

De flesta verksamheterna bedriver i någon utsträckning samverkan med skolan. Många upplever att skolan är ett bra forum för att nå ut till alla barn och unga. Däremot upplevs *det inte alltid vara lätt att samverka med skolan*, under lektionstid.

I studien *Samverkan mellan skola och kulturskola* (2016) presenterar SKL resultat från en enkätundersökning hos landets kulturskolor. Enligt studiens resultat förekommer samverkan med skolan i 95 procent av alla kommuner, främst med grundskolan. Den vanligaste formen av samverkan är att skolan *upplåter sina lokaler* till kulturskolans verksamhet, hela 89 procent av kulturskolorna bedriver undervisning i skolans lokaler.

Det huvudsakliga syftet till kulturskolans samverkan med skolan är, enligt studien, att ge alla barn möjlighet att utöva kultur men även att öka intresset för kulturskolans verksamhet, nå fler grupper samt öka undervisningens kvalitet i estetiska ämnen. Kulturskolecheferna, som har besvarat enkäten, ser även att samverkan kan leda till ett mer effektivt resursutnyttjande och bättre möjligheter att rekrytera pedagoger.

I studien lyfts även viktiga faktorer för att samverkan ska fungera. De faktorer som flest respondenter lyfter är att det krävs *stabilitet och kontinuitet i samverkan, ömsesidig respekt mellan lärargrupperna och kunskap och förståelse för varandras verksamheter*. Andra viktiga faktorer som framhålls är att respektive *ledning måste skapa goda förutsättningar för samverkan* och att det finns en *gemensam målbild av syftet* med samverkan. Även i den nationella kulturskoleutredningen lyfts förutsättningar för en fungerande samverkan mellan kulturskola och skola. Faktorer som nämns är en tydlig struktur och tydlighet, som gärna är beslutad politiskt, samt att ansvar och kostnadsfördelning är tydligt formulerat.

4. Införande av ett nationellt kulturskolecentrum

I den nationella kulturskoleutredningen föreslås att ett nationellt kulturskolecentrum ska inrättas med ansvar för nationell uppföljning, att främja erfarenhetsutbyte och samverkan, att främja kulturskolerelaterad kunskap samt att fördela statsbidrag. Det är tre olika statsbidrag som är aktuella; utvecklingsbidrag, tidsbegränsat verksamhetsbidrag samt ett bidrag till verksamhet med avancerad spetskompetens.

4.1. Utvecklingsbidrag

Ett utvecklingsbidrag om 200 miljoner kronor föreslås för att främja utveckling av de kommunala kulturskolorna. Bidraget ska vara ett stimulansbidrag för att möta den bredd av utvecklingsbehov som kommunerna har idag. Utredningen bedömer att det finns tre huvudområden där utvecklingsbehovet är som störst; breddning av konstområdet, inkludering och tillgänglighet samt pedagogisk utveckling.

Även områden utöver dessa bör vara bidragsberättigade och insatser som ökar deltagande av barn och unga med funktionsnedsättningar prioriteras. En strategisk handlingsplan ska bifogas ansökan och en förutsättning för att få ta del av stödet är att verksamheten erbjuder, eller har för avsikt att erbjuda, verksamhet inom minst tre konstområden. Vid fördelning av bidraget ska en god geografisk spridning över landet eftersträvas och det får lämnas till en kommun eller landsting under högst tre år.

4.2. Tidsbegränsat verksamhetsbidrag

Ett tidsbegränsat verksamhetsbidrag om 10 miljoner kronor föreslås inrättas för kommuner med liten folkmängd samt låg befolkningstäthet. Detta då kommuner med en liten befolkningsmängd och låg befolkningstäthet tenderar att ha sämre förutsättningar än andra kommuner att bedriva kulturskola, av strukturella skäl. Bidraget syftar till att starta eller förstärka pågående kulturskoleverksamhet i kommuner som uppfyller angivna kriterier. Förutsättningarna för bidraget är att det får lämnas till kommuner med högst 7 999 invånare samt en befolkningstäthet (invånardistans) på mer än 350 kvadratmeter.

4.3. Bidrag till verksamhet med avancerad spetskompetens

Ett bidrag för kulturskoleverksamhet med nationell spetskompetens om 5 miljoner kronor föreslås. Bidraget ska ge specialintresserade ungdomar möjlighet att möta professionellt verkssamma på en avancerad nivå. Särskilt intressanta är initiativ där konstnärligt nyskapande integreras och verksamheten ska bygga på samarbete med andra relevanta aktörer och vara öppen för ungdomar från hela landet.

Gemensamt för detta bidrag och det tidsbegränsade verksamhetsbidraget är att den sökande ska bidra med ett eget ekonomiskt åtagande som motsvarar det sökta bidragets storlek, vilket ska leda till ett lokalt ansvarstagande och göra en volymökning möjlig. Förutsättningar för bidraget är att fördjupning inom ett konstområde ska genomföras tillsammans med yrkesverkssamma konstnärer, att verksamheten ska bedrivas i samarbete med andra professionella parter med kompetens inom kulturområdet och att verksamheten ska vara öppen för ungdomar från hela landet.

5. Analys och rekommendationer

Nedan återfinns en analys avseende förutsättningar, innehåll och organisation för en eventuell framtida sammanhållen kulturskola. Analysen tar sin utgångspunkt i de *mål för kulturskolan* som föreslås i den nationella kulturskoleutredningen. Detta då målen uppges bidra till att kulturskolan är inkluderande och relevant i sin samtid samt ger förutsättningar till hög kvalitet och ökad likvärdighet för de barn och unga som vill delta. Här vill vi poängtera att den nationella kulturskoleutredningen är ett betänkande som inte ännu är slutbehandlat.

5.1. Organisation, ledning och styrning av den framtida kulturskoleverksamheten

Vi rekommenderar att så mycket som möjligt av ansvaret för kulturverksamheten för barn och unga samlas under så få nämnder som möjligt.

Idag upplevs organisationen av kulturverksamheter i Umeå kommun som spretig och icke överblickbar av både medborgare och medarbetare. Syftet med att samla det politiska ansvaret är att skapa förbättrade möjligheter för styrning, samordning och kontroll av verksamheten. I praktiken ser vi det som lämpligt att *ansvaret för musikskolan förs över till kulturnämnden* vilket får till resultat att det i huvudsak är två nämnder (kulturnämnden samt gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden) som bär det politiska ansvaret för kommunens kulturutbud för barn och unga. Nära samverkan bör finnas med fritidsnämnden och för- och grundskolenämnden för att samverka runt exempelvis lokaler, personal och arrangemang.

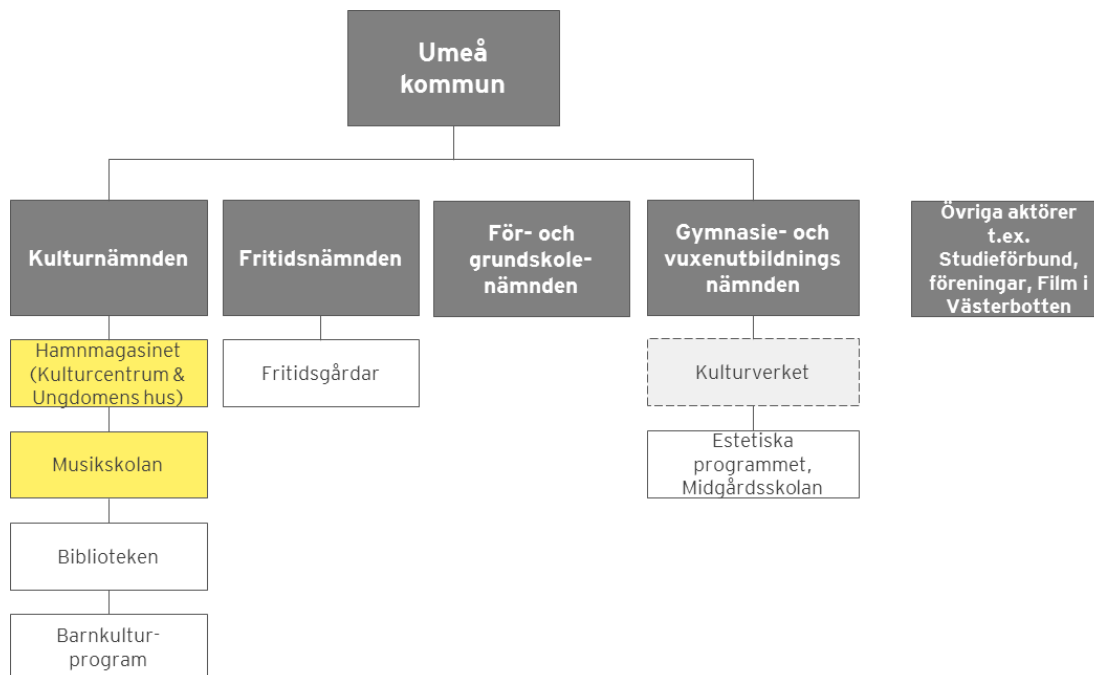
Fördelar med att kulturskolan organisatoriskt tillhör en kulturnämnd är att kulturskolan får en mer framträdande roll och att det finns större möjligheter till praktiska diskussioner om verksamheten utifrån ett kulturperspektiv. Att kulturskolan ligger under en kulturnämnd istället för en utbildningsnämnd förmodas även motverka att skolans behov prioriteras före kulturskolans vid exempelvis budgetfrågor, lokalplanering och schemaläggning.

Vi ser även att det rekommenderade initiativet innebär en tydligare organisation än i dagsläget, både för medborgare och medarbetare. Med en tydligare organisation stärks förutsättningarna att göra rätt prioriteringar och styra de kommunala medlen mot prioriterade grupper. En tydligare organisation är även enklare att marknadsföra och kan komma med flera synergieffekter i form av samordnad administration och samordning av personella resurser.

Vi ser att musikskolan och hamnmagasinet, med kulturcentrum och ungdomens hus, tillsammans utgör en bra grund för en sammanhållen kulturskola, som i samarbete med övriga aktörer kan bredda utbudet och nå fler målgrupper samt fler barn och unga.

Vi rekommenderar gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden att initiera en översyn av Kulturverkets framtid (verksamhet och driftsform).

Då det i samband med vår utredning, vid ett flertal tillfällen, har framkommit synpunkter på att Kulturverkets verksamhet upplevs svår att styra och kontrollera samt att det är oklart vilka resultat verksamheten uppvisar rekommenderar vi att en översyn av verksamheten initieras av gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden.

(Förslag till framtida organisering av kulturverksamheter där markerade verksamheter utgör grunden i en sammanhållen kulturskola)

Vi rekommenderar att en tydlig politisk målsättning fastställs och förankras hos alla aktörer. Syftet med det förändringsarbete (organisation, inriktning) som genomförs bör tydliggöras.

Vi uppmärksammar att det finns en samstämmig bild bland aktörerna i Umeå kommun när det gäller övergripande målsättning och ambitioner runt den framtida sammanhållna kulturskoleverksamheten. Ett arbete bör dock genomföras för att arbeta fram en tydlig målsättning som fastställs politiskt samt kommuniceras och förankras bland alla inblandade aktörer.

I detta arbete bör det även beslutas vad kulturskolan innebär i Umeå kommun, d.v.s. en gemensam definition av kulturskolan i Umeå kommun bör arbetas fram och förankras. Under genomförda intervjuer har det funnits frågetecken kring ordet skola i kulturskolebegreppet och hur begreppet påverkar verksamheten och dess innehåll. Vi rekommenderar att Umeå kommun definierar vad som läggs i begreppet, alternativt arbetar fram ett annat begrepp för verksamheten, för att skapa en enad och sammanhållen bild av verksamheten.

Vi rekommenderar att en tydlig organisation skapas med en utpekad chef som ansvarar för arbetet med den nya kulturskoleverksamheten och utveckling av denna.

Vi ser det som viktigt för en framgångsrik utveckling att det finns en tydligt utpekad person som har ansvar för verksamheten. Den som blir chef för verksamheten ska ges ett tydligt uppdrag, mandat och befogenheter. I dennes uppdrag bör bland annat ingå att ansvara för:

- Utveckling av kulturskoleverksamheten och dess innehåll. Detta i syfte att anpassa utbudet efter efterfrågan, attrahera barn och unga samt skapa en växande verksamhet.

- ▶ Utveckling av samarbetet med de olika aktörer som nämnts ovan som arbetar med kulturutbud för barn och unga. Detta i syfte att ta vara på kompetens, skapa en effektiv och kreativ verksamhet.
- ▶ Kommunikation, presentation och marknadsföring av kulturskoleverksamheten mot alla målgrupper. Detta i syfte att nå fler barn och unga samt barn och unga från grupper som normalt är underrepresenterade.

En av de viktigaste förutsättningarna som vi ser för en sammanhållen kulturskola är en tydlig ledning och styrning av verksamheten, vilket detta initiativ bidrar till.

Ovanstående rekommendationer och resonemang stödjer också kulturskoleutredningens förslag till mål att kulturskolan ska "Arbeta i bred samverkan och bedriva en utåtriktad verksamhet gentemot det övriga samhället".

Vi rekommenderar att en arbetsgrupp med representanter från samtliga verksamheter med kulturaktiviteter för barn och unga inrättas.

Samverkan kommer inte automatiskt utan behöver ske under strukturerade former för att ha framgång. Gruppen bör därför ha ett *tydligt uppdrag* (exempelvis att samarbeta för att utveckla befintligt och nytt utbud samt att effektivt nyttja den samlade kompetensen). Gruppen bör *sammankallas* och *sammanträda kontinuerligt* och *ledas* av en och samma person, förslagsvis den ansvariga chefen.

I intervjuer uppges att det idag finns inställningen att de olika kulturverksamheterna i kommunen kompletterar varandra istället för att konkurrera med varandra. Detta är en värdefull förutsättning för en sammanhållen kulturskola som arbetsgruppen bör arbeta för att bevara även under och efter en förändringsresa.

Syftet med att tillskapa en grupp med representanter från verksamheterna är flera, som exempel kan nämnas följande:

- ▶ Skapa en känsla av tillhörighet och delaktighet i arbetet med Umeås kulturutbud för barn och unga.
- ▶ Främja att de olika verksamheterna kompletterar varandra istället för att konkurrera med varandra.
- ▶ Åstadkomma en positiv och modern utveckling av utbudet för barn och unga.
- ▶ Ta vara på och nyttja den samlade kompetens som finns i verksamheterna effektivt.
- ▶ Nå ut med information på ett enhetligt vis.

Ovanstående rekommendationer och resonemang stödjer också kulturskoleutredningens förslag till mål att kulturskolan ska "Arbeta i bred samverkan och bedriva en utåtriktad verksamhet gentemot det övriga samhället".

Vi rekommenderar att det tydliggörs och kommuniceras att kulturskoleverksamheten företrädesvis bör bedrivas på barn och ungas fritid. (Detta utesluter dock inte att samarbeten bedrivs med skolor under skoltid).

Det finns i dagsläget ett stort utbud av kulturaktiviteter på barn och ungas fritid i Umeå. Vi anser, i enlighet med kulturskoleutredningens föreslagna målsättning, att det är viktigt att betona för alla att kulturskoleverksamheten företrädesvis bör bedrivas på barn och ungas fritid och det är även viktigt att arbeta för att höja statusen i detta. Detta bör även beaktas i samband med arbetet med målsättningar och syftet för verksamheten.

I den nationella kulturskoleutredningen beskrivs att deltagande i kulturskolan ska bygga på barn och ungas frivillighet och intresse och att det inte är kopplingen till skolan som bidrar till ökat deltagande. De viktigaste faktorerna som påverkar deltagandet i kulturskolan beskrivs istället bland annat vara kulturskolans synliggörande, föräldrastöd, utbud, platsantal och tillgänglighet.

Det bör dock hållas i minnet att det för vissa målgrupper är svårt att ta sig till kulturaktiviteter på fritiden, vilket riskerar att leda till att kulturskolans verksamhet inte är lika tillgänglig för dessa barn och unga. Vi vill därför igen poängtera vikten av en nära samverkan med skolan. Vi ser även förutsättningar att öka möjligheterna för barn och unga i glesbygden att delta i kulturskolans verksamhet på fritiden genom samverkan med andra aktörer, så som studieförbund och föreningar, utanför stadens centrum.

Ovanstående rekommendationer och resonemang stödjer kulturskoleutredningens förslag till mål att kulturskolan ska "Bedrivas på barns och ungas fria tid".

Vi rekommenderar att en gemensam portal "En väg in" till alla kulturaktiviteter införs, i första hand på kommunens hemsida men även att möjligheten ses över till en mer samordnad verksamhet fysiskt.

För närvarande är utbudet för barn och unga spritt på flera aktörer i kommunen. Det är också svårt att få en överblick över vilket utbud som finns. En sammanhållen kulturskola med en gemensam portal "En väg in" där information om det totala utbudet lämnas på ett överskådligt och lättillgängligt vis torde underlätta för medborgaren att ta del av informationen. I och med detta utökas chanserna att kommunens barn och unga har kännedom om kulturskolan, samt övriga kulturverksamheter, och dess utbud. I denna portal ser vi att utbudet hos alla aktörer bör synliggöras, för såväl kulturskolan som bibliotek, studieförbund och föreningar.

Denna portal föreslås i första hand finnas på kommunens hemsida men vi ser även möjligheten att inrätta en fysisk plats som utgör "En väg in" för kommunens kulturverksamheter, beroende på målsättningar och ambitioner. Att samla så mycket som möjligt av verksamheten under samma tak skulle, som nämnts tidigare, signalera att kulturskolan har en framskjuten plats i kommunens kulturliv. En samlad lokalisering utgör även en mötesplats för både barn och unga samt medarbetare vilket, för medarbetare, skulle ge förutsättningar för kollegial samverkan, kunskapsöverföring och utveckling. Att ha en utspridd verksamhet ställer generellt höga krav på ledning av verksamheten.

Vi rekommenderar även att en katalog upprättas över de konstformer och det samlade utbud som erbjuds. Denna samlade katalog bör finnas tillgänglig såväl digitalt som i tryckt form och på fler språk än svenska och den tryckta katalogen bör ha ett tilltalande utseende och kommuniceras brett i samhället. Exempelvis kan den delas ut på skolor, vid evenemang, hos föreningar och offentliga lokaler.

Den gemensamma portalen och den tryckta samlade katalogen bör vara välkomnande och innehålla tydlig information om vilka målgrupper aktiviteterna lämpar sig för. Även vilka förutsättningar som finns för att ta emot barn och unga med olika typer av behov.

I portalen på hemsidan bör finnas möjlighet till tvåvägskommunikation med medborgarna så att medborgarna (barn, unga, vårdnadshavare) enkelt kan inhämta information, ställa frågor och lämna synpunkter och önskemål, exempelvis genom en prenumerationstjänst och chattfunktion. Den arbetsgrupp som inrättas kan vara delaktiga i arbetet med att utforma och lämna information för uppdatering av denna portal.

Ovanstående rekommendationer och resonemang stödjer kulturskoleutredningens förslag till mål att kulturskolan ska "Aktivt verka för att kommunens barn och unga har kännedom om kulturskolan och ges likvärdig möjlighet att delta i dess verksamhet".

Vi rekommenderar att möjligheterna att inrätta ett gemensamt kö- och anmälningssystem undersöks.

Idag samlas begränsat med information och statistik in kopplat till anmälnings- och kösystem vilket bidrar till en begränsad kunskap om barn och ungas behov och önskemål. Ett gemensamt kö- och anmälningssystem skulle leda till en samlad och aktuell bild av efterfrågan i verksamheterna samt underlätta för medborgare vid anmälan och leda till en lättöverskådlig överblick över kommunens utbud av kulturaktiviteter. Vi ser att ett gemensamt kö- och anmälningssystem bör omfatta så många aktörer och verksamheter som möjligt.

I boken *Funktionsnedsättning, funktionsuppsättning* ges förslaget att anmälningssystem och anmälningsblanketter på kulturskolor bör uppmuntra föräldrar och elever att lämna information om särskilda önskemål och/eller upplysningar kring undervisningen. Detta ser vi som ett bra initiativ för Umeå då det både skulle ge mer information om barn och ungas behov och önskemål men även bidra till att uppmuntra barn och unga med särskilda behov att delta då man ökar möjligheten att efterfråga anpassad undervisning.

Ovanstående rekommendationer och resonemang stödjer kulturskoleutredningens förslag till mål att kulturskolan ska "Tillämpa en pedagogik som utgår från barnets egna erfarenheter och intressen".

5.2. Innehåll

Vår uppfattning är att Umeå i dagsläget har ett *omfattande utbud* med god kvalitet som kan *kompletteras* för att ytterligare bredda verksamheten och för att, framförallt, nå ytterligare målgrupper. Vi är övertygade om att en väl fungerande arbetsgrupp, som är sammansatt av olika kompetenser och erfarenheter, tillsammans kommer att hitta många förslag på utveckling av det befintliga utbudet. Genom att säkerställa att gruppen förses med kompetens avseende prioriterade grupper och grupper som man inte når idag ser vi att man har goda möjligheter att nå fler barn och unga från fler målgrupper. Detta kan exempelvis ske genom att personer med särskild kompetens bjuds in när arbetsgruppen sammanträder.

Vi lämnar dock några rekommendationer när det gäller kulturskoleverksamhetens innehåll:

Vi rekommenderar att barn och unga ges utökad möjlighet att "prova på" flera ämnen och aktiviteter.

Möjlighet att under kortare perioder, exempelvis skollov, prova på olika typer av kulturaktiviteter tror vi kan bidra till att öka kännedomen om verksamheten och väcka ett kulturintresse hos barn och unga. Vi ser även möjligheten att ha kurser och aktiviteter som löper under kortare tidsperioder, vilket även kan bli ett sätt att testa hur ett nytt utbud tas emot.

I samband med dessa aktiviteter, efter avslut, rekommenderar vi även att tillfälle tas att utvärdera och samla in barnens och ungdomarnas synpunkter och upplevelser. Dessa synpunkter och upplevelser analyseras sedan och används i det fortsatta utvecklingsarbetet.

Ovanstående rekommendationer och resonemang stödjer kulturskoleutredningens förslag till mål att kulturskolan ska "präglas av hög kvalitet och en konstnärlig och genremässig bredd med verksamhet inom tre eller flera konstuptryck". Det stödjer även målet att "ge barn och unga goda förutsättningar att ha inflytande på verksamhetens utformning och innehåll".

Vi rekommenderar att de individuella inslag som i dagsläget finns i undervisningen bibehålls och i möjligaste mån anpassas till efterfrågan. Fokus på utveckling av nytt utbud bör däremot ligga på gruppundervisning och gruppaktiviteter.

I dagsläget sker undervisning både enskilt och i grupp i Umeå kommun. Att erbjuda enskild undervisning anses vara en viktig faktor för att erbjuda specialisering och fördjupad kompetens och bör därför bibehållas. Vi ser däremot att fokus på utveckling av nytt utbud bör ligga på undervisning och aktiviteter i grupp då det finns behov av sociala mötesplatser och mot bakgrund av att kultur kan vara en social brobyggare och utveckla sociala färdigheter hos barn och unga.

Ovanstående rekommendationer och resonemang stödjer kulturskoleutredningens förslag till mål att kulturskolan ska "Ge barn och unga möjlighet att lära, utöva och uppleva konstuptryck i första hand i grupp".

Vi ser generellt goda förutsättningar för Umeå kommun att bredda det befintliga utbudet och att kommunen bör våga vara i framkant avseende utbud i en sammanhållen kulturskola. Vi ser även att en sammanhållen kulturskola i Umeå har stor möjlighet att ta tillvara på lokala specialiseringar.

Ett framtida breddat utbud bör, som nämndes ovan, ta sin utgångspunkt i undersökningar av barn och ungas behov och önskemål för att verksamheten ska bli så attraktiv som möjligt. Konstuptryck som lyfts i den nationella kulturskoleutredningen, och som vi ser med fördel kan undersökas för införande i Umeå är bland annat digitalt skapande, foto/film, slöjd/hantverk samt bild och litteratur.

Digitalt skapande är ett konstuptryck som även kan underlätta för barn och unga med vissa funktionsnedsättningar, t.ex. motoriska svårigheter, och som därmed skulle kunna bidra till ett ökat deltagande för denna prioriterade grupp i kulturskoleverksamheten. Foto och film beskrivs som en av de viktigaste konstformerna i vår tid och här ser vi stora möjligheter till utökat samarbete med t.ex. Film i Västerbotten, studieförbund och föreningar för att möjliggöra breddning av utbudet om inte kompetens finns tillgänglig i nuläget. Litterärt/kreativt skrivande är ett område som med fördel skulle kunna utvecklas med stöd av biblioteksverksamheten.

Ovanstående rekommendationer och resonemang stödjer kulturskoleutredningens förslag till mål att kulturskolan ska "präglas av hög kvalitet och genremässig bredd med verksamhet inom tre eller flera konstuptryck".

5.3. Förutsättningar för utvecklad och samordnad verksamhet

Det har tidigare gjorts en utredning och försök till samordning av kulturverksamheterna i Umeå kommun. Flera intervjupersoner påpekar att dessa försök inte har varit framgångsrika, vilket vi bedömer till stor del har varit på grund av att det inte funnits något tydligt ansvar eller tydlig styrning.

Vår uppfattning är dock att det i Umeå finns mycket goda förutsättningar för att utveckla en samordnad kulturskoleverksamhet i linje med målen i den nationella kulturskoleutredningen.

Vi rekommenderar att det genomförs en utredning av hur nyttjandet av befintliga lokaler (och eventuellt utrustning) som idag används för kulturverksamhet riktad mot barn och unga kan öka.

Vi har noterat att det finns en utbredd uppfattning om att kommunens befintliga lokaler är välanpassade för den kulturverksamhet som idag bedrivs för barn och unga. Det upplevs dock som ineffektivt att vissa lokaler delvis står tomma och inte kan (eller får) nyttjas till fullo. Lokalernas nyttjande är något som, enligt oss, fordrar en särskild utredning och även politiska ställningstaganden. Som nämndes ovan ser vi även möjligheten att, beroende på ambition och målsättningar, försöka samla så mycket som möjligt av kulturskoleverksamheten under samma tak.

Ovanstående rekommendationer och resonemang stödjer kulturskoleutredningens förslag till mål att kulturskolan ska "Verka i för verksamheten anpassade lokaler med ändamålsenlig utrustning".

Vi rekommenderar att graden av samordning av personalresurser utökas.

Vår uppfattning är att det i dagsläget finns tillräckliga personella resurser varav en hög andel pedagogiskt och konstnärligt utbildad personal i kulturverksamheterna i Umeå kommun. Detta har inte nämnts som något bekymmer bland de vi intervjuat. En ökad samordning och ett ökat samnyttjande av kompetens bör dock åstadkommas för att säkerställa resurser inför framtiden samt för att öka kunskapsspridning. Denna samverkan kan ske mellan de kommunala verksamheterna men även med exempelvis föreningar eller studieförbund. Det finns, vilket framgår i den nationella utredningen, ett femtontal kommuner som samverkar med studieförbund där en form av samverkan är kring personella resurser.

Vår erfarenhet är även att en förändring likt den vi föreslår kräver resurser vilket är något som man bör ta höjd för i en mer detaljerad plan för förändringen. Vi vill poängtera vikten av att mängden resurser bör vara nära kopplat till målbild och ambitionsnivå för verksamheten. Om ambitionen är att utöka utbud och mängden deltagare bör det även finnas i åtanke att det kommer krävas mer resurser.

Ovanstående rekommendationer och resonemang stödjer kulturskoleutredningens förslag till mål att kulturskolan ska "Ha en hög andel pedagogiskt och konstnärligt utbildad personal" samt att kulturskolan ska "Präglas av hög kvalitet och en konstnärlig och genremässig bredd med verksamhet inom tre eller flera konstarter".

Vi rekommenderar verksamheten att inventera om det i verksamheten finns tillräcklig kompetens och erfarenhet när det gäller;

- a) arbete med barn i behov av särskilt stöd (t.ex. fysiska eller intellektuella funktionsnedsättningar),*
- b) arbete med barn med olika kulturell bakgrund samt*
- c) de förändringar digitaliseringen av samhället medför.*

Trots den generellt upplevt goda kompetensen i verksamheterna har vi identifierat tre områden som vi uppfattar som viktiga för framtida utveckling och samtidigt en utmaning för verksamheterna i dagsläget.

Något som nationella utredningen särskilt vill lyfta fram är barn och unga med funktionsnedsättnings rätt till kultur, vilket är en grupp som flera intervjuade poängterar att man skulle behöva fokusera mer på och som det inte finns tillräckliga resurser för idag. Vi ser att en ambition i den framtida kulturskolan bör vara att generellt tillgängliggöra kulturutbudet för denna grupp, vilket även ligger i linje med den utveckling som efterfrågas vid fördelning av tidigare nämnt utvecklingsbidrag. Detta kräver dock kompetens och resurser. Vår uppfattning är att det krävs särskild kompetens och erfarenhet för att överhuvudtaget nå de barn och unga som i dagsläget är underrepresenterade som kulturkonsument. Ytterligare en grupp som vi ser bör prioriteras att nå är nyanlända, som omnämns som en underrepresenterad grupp i dagens kulturskola.

Ytterligare ett område som vi ser som en utmaning, och möjliggörare, är digitaliseringen. Digitaliseringen av samhället medför krav på förändrade arbetssätt och förändrat utbud även i kulturen. Detta rör alltifrån hur verksamheten presenteras och kommuniceras till barn och unga till hur utbudet utformas och genomförs. Tillräcklig kompetens inom detta område kan eventuellt också öppna nya möjligheter att tillgängliggöra verksamheten för de barn och unga som är underrepresenterade i dagsläget.

Inom nämnda områden bör kompetensutveckling av befintlig personal eller tillförande av helt ny kompetens övervägas. Undersökning av möjligheterna till samarbete med närsamhället i denna fråga, exempelvis föreningar eller studieförbund kan övervägas.

Ovanstående rekommendationer och resonemang stödjer kulturskoleutredningens förslag till mål att kulturskolan ska "aktivt verka för att kommunens barn och unga har kännedom om kulturskolan och ges likvärdig möjlighet att delta i dess verksamhet".

För att öka förutsättningarna att lyckas med utmaningen att locka fler barn och unga till undervisning och aktiviteter bör de hinder som finns för barn och ungas deltagande beaktas.

En kärnfråga för att åstadkomma en utökad och breddad verksamhet är att röja undan de hinder som finns för barn och ungas deltagande, vilka bland annat är att:

- ▶ Verksamheten inte synliggörs, kommuniceras och presenteras på ett passande sätt.
- ▶ Barn och unga *inte har tid*.
- ▶ Tiderna för kulturaktiviteterna *inte passar*.
- ▶ Det är *för dyrt*.
- ▶ De har *svårt att ta sig till aktiviteterna*.
- ▶ De *inte har någon att göra aktiviteterna tillsammans med*.
- ▶ Rådande *normer* (socioekonomisk bakgrund, kön, etnicitet mm).

Ovanstående punkter bör därför vara ledande för arbetet med utveckling av utbudet. Exempelvis kan *möjligheterna till nya arbetssätt och digitaliseringens möjligheter* undersökas. När det gäller att nå de barn och unga som inte har tid eller har svårt att ta sig till aktiviteterna kan ny teknik vara en möjliggörare. *En slags kultur på distans och kultur som kanske även är obunden av tid- och rum*. I den nationella kulturskoleutredningen nämns möjligheten att använda ny teknik för att nå fler barn och unga men även för att möjliggöra att lärare med spetskompetens kan undervisa barn och unga spridda över stora områden. Detta ligger i linje med att tillgodose det behov som den nationella utredningen nämner, att bättre ta vara på de ungdomar som vill fördjupa sitt konstnärliga intresse på en mer avancerad nivå.

Att undervisa på distans kan även öppna möjligheter för de barn och unga som av olika anledningar känner sig obekväma med att besöka en offentlig lokal. Möjligheterna till interaktivitet bör även tillvaratas.

För att motverka ett minskat deltagande på grund av avgiften rekommenderar vi att en *möjlighet till avgiftsfrihet* övervägs för barn och unga i familjer som kan få svårt att betala en eventuell avgift. Vilka förutsättningar som ska vara uppfyllda för att beviljas avgiftsfrihet behöver utredas och beslutas. Därefter behöver denna eventuella möjlighet till avgiftsfrihet som under vissa förutsättningar kan ges synliggöras och kommuniceras mot barn, unga och deras vårdnadshavare.

Vi ser att flera av de tidigare nämnda rekommendationerna ligger i linje med att synliggöra, presentera och kommunicera verksamheten på ett passande sätt.

Även denna rekommendation och resonemang stödjer kulturskoleutredningens förslag till mål att kulturskolan ska "aktivt verka för att kommunens barn och unga har kännedom om kulturskolan och ges likvärdig möjlighet att delta i dess verksamhet".

6. Handlingsplan

Utifrån nulägesbeskrivningen och analysen ovan presenteras här en övergripande handlingsplan för genomförande av rekommendationerna. Rekommendationerna och således handlingsplanen utgår från målbilden att bredda målgruppen och skapa förutsättningar för alla barn och unga att delta i kulturverksamhet i Umeå kommun.

1. Fastställ och förankra en tydlig politisk målsättning med kulturskoleverksamheten hos alla berörda aktörer och tydliggör syftet med den förändring som föreslås.
2. Upprätta en handlingsplan för att genomföra föreslagen organisationsförändring där så mycket som möjligt av ansvaret för kulturverksamheten för barn och unga samlas under så få nämnder som möjligt, i syfte att nå fler målgrupper. I denna handlingsplan bör ingå att:
 - a. Detaljera den nya organisationen för en tydligt organiserad sammanhållen kulturskola.
 - b. Tillsätta en chef för den nya verksamheten som ansvarar för arbetet med den nya kulturskoleverksamheten och utveckling av denna.
 - c. Inrätta en arbetsgrupp med representanter från samtliga verksamheter med kulturaktiviteter för barn och unga.
3. Inför en gemensam portal "En väg in" till alla kulturaktiviteter, i första hand på kommunens hemsida men se även över möjligheten till en samordnad fysisk portal.
4. Undersök möjligheten att inrätta ett gemensamt kö- och anmälningssystem.
5. Arbeta med utveckling av utbudet med utgångspunkt i undersökningar av barn och ungas behov och önskemål. Detta i samråd med arbetsgruppen för att ta hänsyn till kulturaktiviteter i kommunen som helhet och undvika konkurrerande verksamheter.
6. Utred nyttjande av befintliga lokaler och utökande av samordning av personalresurser.
7. Inventera om det i verksamheten finns tillräcklig kompetens och erfarenhet när det gäller a) arbetet med barn i behov av särskilt stöd, b) de förändringar som digitaliseringen av samhället medför

7. Källförteckning

7.1. Intervjuer

- ▶ Thomas Wennström, kulturnämndens ordförande
- ▶ Eva Westman Modig, kulturnämndens vice ordförande
- ▶ Ari Leinonen, fritidsnämndens ordförande
- ▶ Lennart Johansson, fritidsnämndens vice ordförande
- ▶ Moa Brydsten, för- och grundskolenämndens ordförande
- ▶ Peter Vigren, gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens ordförande
- ▶ Stefan Hildingsson, fritidschef
- ▶ Dan Vähä, avdelningschef för fritid och unga
- ▶ Dag Elfgren, enhetschef Kulturcentrum för barn och unga
- ▶ Gunilla Brinck, enhetschef stadsbiblioteket
- ▶ Gunnar Olofsson, skolstrateg grundskolan
- ▶ Fredric Larsson, verksamhetschef Film i Västerbotten
- ▶ Johan Lundqvist, filmkonsulent Film i Västerbotten
- ▶ Camilla Freedman, enhetschef musikskolan
- ▶ Agneta Högstadius, tillförordnad enhetschef musikskolan
- ▶ Per Brännström, ordförande i processgruppen musikskolan
- ▶ Fredrik Lindegren, kulturchef
- ▶ Erik Petterson, rektor Midgårdsskolan
- ▶ Ellinor Häreskog, rektor Midgårdsskolan
- ▶ Hans Hjortek, chef Kulturverket
- ▶ Margaretha Alfredsson, samhällsbyggnadsdirektör
- ▶ Maria Sundström, Bilda
- ▶ Ingela Wallrud, ABF
- ▶ Lena Persson, folkuniversitetet
- ▶ Karin Jansson, Sensus
- ▶ Robert Halenius, Sensus
- ▶ Anna Östman Styrke, Balettakademien
- ▶ Christine Thörnström, Balettakademien

7.2. Dokument

- ▶ Kulturpolitiskt program för Umeå kommun, 2010-06-08
- ▶ Hamnmagasinet framtid, 2017-10-31
- ▶ De kommunala bibliotekens bidrag till kulturskola i Umeå kommun
- ▶ Midgårdsskolan – Kulturskola, 2017-05-10
- ▶ Musikskolan, verksamhetsbeskrivning, 2017-04-23
- ▶ Barnkulturprogram Kis Skapande skola, verksamhetsbeskrivning, 2017-04-21
- ▶ Kulturverket, verksamhetsbeskrivning, 2017-04-18
- ▶ Umeå musikskola Kvalitet och måloppfyllelse läsåret 2015-2016
- ▶ Budget kulturnämnden
- ▶ Budget fritidsnämnden

7.3. Litteratur

- ▶ En inkluderande musikskola på egen grund SOU, 2016
- ▶ Kulturskolan i siffror, Kulturskolerådet, 2015
- ▶ Kulturskolan i siffror, Kulturskolerådet, 2016
- ▶ Samverkan mellan skola och kulturskola, SKL, 2016
- ▶ Funktionsnedsättning, funktionsuppsättning – boken om hur vi får en kulturskola för alla, Sveriges Musik- och kulturskoleråd

7.4. Bilagor

- ▶ Protokollsutdrag, Kulturnämnden
- ▶ Protokollsutdrag, Fritidsnämnden
- ▶ Protokollsutdrag, För- och grundskolenämnden
- ▶ Protokollsutdrag, Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden

Tjänsteskrivelse

2024-05-14

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2022/00013

Igångsättningsbeslut konstpolicy

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att föreslå kommunstyrelsen att besluta att kulturnämnden får i uppdrag att sätta i gång arbetet med att ta fram en kommungemensam konstpolicy.

Ärendebeskrivning

Kulturpolitiskt program 2020–2030 utgör ett av kommunens långsiktiga styrdokument och syftar till att ”genom kulturlivets utveckling ge umeåborna en hög livskvalitet, stärka deras engagemang och platsen Umeås attraktivitet”

Det kulturpolitiska programmet stipulerar inte en detaljerad målbild i form av kostnadssatta kulturpolitiska initiativ under den kommande tioårsperioden. Programmet syftar främst till att fastställa principer och riktlinjer som långsiktigt ska känneteckna den kommunala kulturpolitiken.

Gällande kommunens arbete inom konstområdet har ett ökat behov av tydlighet identifierats och kulturnämnden gav under 2023 kulturförvaltningen i uppdrag att ta fram en förstudie för en långsiktig kulturpolicy.

”Förvaltningen får i uppdrag att genomföra en förstudie för en konsstrategi. Studien ska ta fasta på samverkan mellan olika förvaltningar, hur andra kommuner arbetar och vilka behov som finns för att kunna uppnå Umeå kommuns mål och visioner inom konstområdet i enlighet med Kulturpolitiskt program för Umeå kommun 2020–2030”.

Förstudien behandlar dessa frågor i detalj och slutsatsen är vikten av en kommungemensam konstpolicy. Där det kulturpolitiska programmet anger *vad* kommunen avser uppnå, skulle en konstpolicy ange *hur*. Konstpolicy skulle därmed innebära ett relevant komplement för hur dessa visioner ska förverkligas i praktiken.

Vikten av ett kommungemensamt styrdokument kan primärt kopplas till processer för offentlig gestaltning där flertalet nämnder och förvaltningar är aktörer i arbetet och där behovet av ökad tydlighet och samsyn är som störst för att nå effektivitet, resursoptimering och kvalitet för intressenter och medborgare. Det senaste styrdokumentet som idag berör

arbetet med konst inom Umeå kommun (vid sidan av det kulturpolitiska programmet) är "Umeås offentliga rum" – en riktlinje framtagna av samhällsbyggnadskontoret och kulturförvaltningen i maj 2007. Senare statligt fastställd inriktning såsom "Gestaltad livsmiljö" (2018) har inte föranlett en revidering av dokumentet varpå ytterligare behov för konstpolicy kan understrykas.

Förstudien har klarlagt relevanta intressenter som bör ingå i en arbetsgrupp för policyns utformning och innehåll och det är också dessa intressenter som utgör en viktig part i beredningsprocessen. Arbetet sker under ledning av kulturnämnden men såväl tekniska nämnden (TN), byggnadsnämnden (BN) och Umeå kommunföretag (UKF) erbjuds representation i processen. Så även andra erforderliga nämnder.

Beslutsunderlag

Förstudie, Konstpolicy

Beredningsansvariga

Elin Hellrönn, verksamhetschef Programavdelningen
Sara Edenius, enhetschef Musei-och konstenheten.

Beslutet ska skickas till

Den/de verksamheter/personer som berörs av beslutet och behöver få kännedom om det

Leif Mårtensson
tillförordnad kulturdirektör

Elin Hellrönn
Verksamhetschef
Programavdelningen

Figur 1 Fotografi av Mattias Olofssons konstverk Feliz, i akrylplast som hänger ovanför Regnbågshyllan, Umeå stadsbibliotek plan 4.

Förstudie: Konststrategi Umeå kommun

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	2
1. Bakgrund	3
2. Syfte och avgränsning	3
3. Metod/genomförande	4
4. Disposition	5
5. Mål/Vision Umeå kommun	6
5.0 Övriga styrdokument för konst i Umeå kommun	8
6. Bakgrund/nuläge: Sverige	9
6.1 Konstpolitisk inriktning Sverige	9
6.2 Tillämpning: Sveriges kommuner	11
6.3 Finansiering offentlig konst: Sveriges kommuner	14
7. Nuläge: Umeå kommun	16
7.1 Konstverksamheten idag	16
7.2 Processer för offentlig gestaltning	19
7.3 Finansiering konst: Umeå kommun	21
7.4 Intressentanalys Umeå kommun	26
8. Målbild vs Nuläge	31
8.1 Kulturpolitiska programmet	31
8.2 SWOT- analys	34
9. Slutsats och rekommendationer	40
9.1 Uppfyllnad Kulturpolitiska programmet	40
9.2 Samverkan mellan förvaltningar	41
9.3 Finansiering/Behov	42
9.4 Resursplanering	43
10. Definitioner	44
11. Bilagor	48
12. Referenser	50

1. Bakgrund

Umeå kommun expanderar med ambitionen att säkra hållbar tillväxt inom samtliga områden. ”Hela Umeå kommuns utveckling och tillväxt ska ske med social, ekologisk, ekonomisk och kulturell hållbarhet med visionen om 200 000 medborgare år 2050”.¹ Den offentliga konsten är en vital del av denna vision och kommunens kulturpolitiska ambitioner.

Argumenten för konstens vikt i det offentliga rummet kan göras lång. Offentlig konst kan stärka kommunens konkurrenskraft och bidra till innovation. Konsten utgör en arena för debatt, skapar möten, sammanhang och är i sin kärna en demokratisk rättighet.²

För att hantera ett ökat antal konstfrågor, ofta förvaltningsövergripande, behövs en konststrategi och förtydligande kring regler, riktlinjer och rutiner både vad gäller offentlig gestaltning, konstinköp och hantering av befintligt konstinnehav. Därtill krävs en fastställd finansiering och samsyn kring hur förvaltningsövergripande samarbeten ska ske för att säkra strategins efterlevnad.

Kulturförvaltningen har av Kulturnämnden, erhållit uppdraget att utföra en förstudie för en långsiktig konsstrategi:

”Förvaltningen får i uppdrag att genomföra en förstudie för en konststrategi. Studien ska ta fasta på samverkan mellan olika förvaltningar, hur andra kommuner arbetar och vilka behov som finns för att kunna uppnå Umeå kommuns mål och visioner inom konstområdet i enlighet med Kulturpolitiskt program för Umeå kommun 2020 – 2030.”³

2. Syfte och avgränsning

Syftet med förstudien är att undersöka förutsättningarna för skapandet av en gemensam konststrategi vilken ska utgöra Umeå kommuns avsiktsförklaring för den offentliga konsten och bidra till att realisera Umeå kommuns kulturpolitiska program. Förstudien ska undersöka nuvarande förutsättningar i relation till önskat läge, samt förtydliga vilka behov som behöver uppfyllas för att kommunen ska nå sina önskade mål, definierade i det kulturpolitiska programmet.

Förstudien kommer att behandla kommunens arbete inom konstområdet och lägga särskild vikt vid de förvaltningsövergripande delarna av konstverksamheten, primärt offentlig gestaltning. Valet av fokus beror på att dessa arbetsprocesser är av både komplex och resurskrävande art och därmed av störst relevans att utreda och klargöra för alla involverade samarbetspartners.

I förstudien inkluderas undersökning av, och resonemangen kring relevanta riktlinjer och rutiner som kan komma att ingå i konststrategin, för att förtydliga hur arbetet med offentlig konst inom Umeå kommun bör organiseras. Vid beslut om författning av en konststrategi är målbilden att delar av förstudien kan komma att inkorporeras.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

3. Metod/genomförande

Musei- och konstenheten erhöll i januari 2023 uppdraget att ta fram förstudien. En arbetsgrupp formades vilken inkluderade Sara Edenius, enhetschef Musei- och konstenheten, Moa Krestesen, konstituent och Anja Boman, konstsekreterare.

Arbetsprocessen har genomförts i följande steg:

1. Nulägesanalys: Kartläggning av befintlig struktur och förutsättningar för Umeå kommuns kulturförvaltnings konstverksamhet i jämförelse med kommunens uppsatta kulturpolitiska mål.
2. Jämförelse med andra kommuner: Analys av offentliga konstpolicys och strategier från Sveriges kommuner, i form av cirka 40 olika styrdokument som referenser.
3. Genomgång av ämnesrelaterade rapporter och analyser i ämnet. Referensdokument av särskild relevans har varit Konstnärsnämndens rapport "1% för konstnärlig gestaltning av offentlig miljö- en komparativ studie av enprocentregeln i kommuner och regioner 2012 och 2018". Denna rapport sammanställer och analyserar enkätsvar från Sveriges kommuner från 2011 respektive 2019 vilka erhållit en svarsfrekvens på 64- respektive 71%.
4. Arbetsgruppen har ingått i referensgruppen för "Handbok för beställning av offentlig konst". Projekten ska resultera i en handbok för hantering av offentlig konst inom Sveriges kommuner på initiativ av Konstrådet. Arbetet inkluderar flera av förstudiens frågeställningar och innehåller en uppdaterad nulägesbild i ämnet på nationell nivå.

4. Disposition

Mål och vision

Under avsnitt fem i förstudien redovisas Umeå kommuns övergripande målsättning kopplad till konstområdet, formulerad i det Kulturpolitiska programmet för Umeå kommun 2020–2030⁴. I detta avsnitt klargörs Umeå kommuns önskade position och behovsanalys av konststrategins innehåll för att uppnå målbilden definieras i avsnitt åtta.

Bakgrund och jämförelse: Sverige

Avsnitt sex utgör en nulägesanalys av statlig konstpolitisk inriktning och verkställande inom den kommunala konstverksamheten på nationell nivå. Avsnittet ger en översikt av förverkligandet av nationell konstpolitik inom Sveriges kommuner och gör en jämförelse för hur de olika kommunerna har valt att bedriva, finansiera och organisera sin konstverksamhet.

Nuläge Umeå

Avsnitt sju beskriver nuläget inom Umeå kommuns konstverksamhet och gör en genomgång av den befintliga samverkan mellan de kommunala förvaltningarna.

Behovsanalys

Avsnitt åtta analyserar glappet mellan mål och vision, samt de behov som bör uppfyllas för att överbrygga avståndet däremellan. Avsnittet inkluderar en redovisning av identifierade styrkor och potentialer inom verksamheten idag.

Slutsats och rekommendation

Avsnitt nio sammanfattar studiens insikter och rekommendationer inför formulerandet av en framtida konststrategi.

Definitioner:

Definitioner av centrala begrepp som refereras till i förstudien samlas under avsnitt 10 för utförlig beskrivning.

Bilagor:

Som bilaga till förstudien bifogas ett utkast till konststrategi vilken ytterligare sammanfattar förstudiens slutsatser och rekommendationer. Därtill bifogas, för förstudien särskilt relevanta dokument, som komplement till förstudiens referensförteckning.

5. Mål/Vision Umeå kommun

Det kulturpolitiska programmet 2020–2030 formulerar en tydlig vision för Umeå kommuns konstnärliga ansatser och är framtaget som ett uppdrag till kulturnämnden från kommunfullmäktige. Programmet utgör ett av kommunens långsiktiga styrdokument och syftar till att genom kulturlivets utveckling ge umeborna en hög livskvalitet, stärka invånarnas engagemang och platsen Umeås attraktivitet. Programmet understryker konstens roll i samhällsbyggandet:

”Planeringshorisonten för det kulturpolitiska programmet sträcker sig mot 2030 och avser såväl visionära som behovsrelaterade initiativ kopplade till demografi och de krav som ställs på en växande kommun. Kulturpolitiken är ingen solitär, den utgör en integrerad beståndsdel i det stora samhällsbygget. Detta förhållningssätt bör genomsyra allt kommunalt förändringsarbete i det offentliga rummets inre och yttre miljöer. De kommunala insatserna syftar till att, genom inköp eller beställningar av yrkesutövande konstnärer, berika den offentliga miljön med samtida konst av bestående konstnärligt värde”.⁵

Vidare förtydligas att det kulturpolitiska programmet ska ange riktning och mål, inte det konkreta tillvägagångssättet för dess verkställande. *”Det kulturpolitiska programmet stipulerar inte en detaljerad målbild i form av kostnadssatta kulturpolitiska initiativ under den kommande tioårsperioden. Programmet syftar främst till att fastställa de principer och riktlinjer som långsiktigt ska känneteckna den kommunala kulturpolitiken.”*⁶ Konststrategin kan därmed innebära ett relevant komplement till hur dessa visioner ska förverkligas i praktiken.

Programmets 12 punkter sätter fokus för kommunens kulturella ambitioner och varje punkt redovisas i förklarande text med förslag till aktiviteter för hur målet ska uppnås. Av programmets 12 punkter är sex punkter av särskilt vikt för formulerandet av en långsiktig konststrategi och bör ingå i strategin. Dessa är Kulturell välfärd, Gestaltad livsmiljö, Konstnärlig frihet, Goda uppväxtvillkor för barn och ungdomar, Professionellt kulturliv och Kulturarv och Kulturmiljö. Dessa sex beskrivs i korthet i följande stycken.

Kulturell välfärd

*”Ett omfattande, fritt och aktivt konst- och kulturliv, en bred folkbildning och en rik amatörkultur ökar människors engagemang, kunskap och möjligheter att komma till tals. Kulturens djupa förankring och breda representation i lokalsamhället utgör en stark förnyelsekraft och bidrar till att etablera nya demokratiska arenor och ickekommersiella kulturella mötesplatser”*⁷

Därför ska Umeå kommun:

- satsa på ett kulturliv som är öppet och tillgängligt för alla över hela kommunen
- utveckla ickekommersiella kulturella mötesplatser
- aktivt söka nå nya målgrupper.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

- *stärka samverkan mellan olika kulturaktörer, föreningar och frivilligorganisationer i det civila samhället, den offentliga sektorn och näringslivet.*

Gestaltad livsmiljö

Denna punkt är av särskild vikt för utformningen av konststrategin och beskrivs därmed ytterligare under förstudiens avsnitt 6.1 *Konstpolitisk inriktning Sverige* och avsnitt 10. *Definitioner*.

Det kulturpolitiska programmet understryker Umeå kommuns förhållningssätt till det styrande målet:

”Detta förhållningssätt bör genomsyra allt kommunalt förändringsarbete i det offentliga rummets inre och yttre miljöer. De kommunala insatserna syftar till att, genom inköp eller beställningar av yrkesutövande konstnärer, berika den offentliga miljön med samtida konst av bestående konstnärligt värde.”

Därför ska Umeå kommun:

- *utveckla Umeås offentliga rum genom att initiera och genomföra konstnärliga gestaltningar för att bidra till stadsutveckling utifrån ett estetiskt perspektiv*
- *verka för att attraktiva stads- och kulturmiljöer skapas och bevaras*
- *i tillämpliga delar implementera fastställt Kulturpolitiskt program vid kommunala planeringsprocesser.*
- *fästa stort avseende vid pedagogiska initiativ i syfte att förklara den idébaserade konsten, för att därigenom öka legitimiteten för genomförda kommunala satsningar inom bildkonstområdet.*

Konstnärlig frihet

”Principen om armlängds avstånd innebär förutom demokrati och yttrandefrihetsaspekterna en stark tilltro till den konstnärliga kompetensen. Det är sakkunniga som ska göra de bedömningar som ligger till grund för politiska beslut om offentligt finansierad kultur”

Därför ska Umeå kommun:

- *tillämpa principen om armlängds avstånd.*

Goda uppväxtvillkor för barn och ungdomar

”I Sverige är barnkonventionen lag. I artikel 31 stipuleras ”att konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder och rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. Konventionsstaterna ska även respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och ska uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter till kulturell och konstnärlig verksamhet samt till rekreations- och fritidsverksamhet”

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Därför ska Umeå kommun:

- *verka för att alla barn och ungdomar ska få lika möjligheter att under läsår och skollov möta många olika kulturella upplevelser och konstnärliga verksamheter samt utveckla eget skapande*

Professionellt kulturliv

”Umeå som kulturkommun strävar efter en gränsöverskridande samverkan, både konstnärligt och organisatoriskt mellan de ideella och institutionella kulturarrangörerna och de professionella kulturutövarna. Genom att främja samverkan och uppträda förebildligt skapas goda förutsättningar för utveckling av kulturlivet på så väl amatör- som professionell nivå. ”

Därför ska Umeå kommun:

- *tillhandahålla goda villkor för kommunens yrkesverksamma kulturarbetare*
- *Uppträda förebildligt i sina relationer till kulturlivets aktörer*
- *nyttja professionella konstnärers yrkeskompetens vid konstnärliga gestaltningar i det offentliga rummet*

Kulturarv och Kulturmiljö

” Kulturarv omfattar alla materiella och immateriella uttryck av mänsklig aktivitet genom tiderna. Uttrycken kan vara historiska spår, objekt eller företeelser. Kulturarv kan också beskrivas som förutsättningar för eller resultatet av dynamiska samtal eller förhandlingar om samhällets utveckling”

Därför ska Umeå kommun:

- *Främja att kulturarv värnas, vårdas, tillgängliggörs och utvecklas*

5.0 Övriga styrdokument för konst i Umeå kommun

Vid sidan av det kulturpolitiska programmet finns det fler styrdokument som påverkar arbetet med konst inom Umeå kommun. Av vikt för förstudien är ”Umeås offentliga rum”, en riktlinje framtagen av samhällsbyggnadskontoret och kulturförvaltning i maj 2007⁸. Detta dokument kommer att behandlas under avsnitt 7.2: *Processer för offentlig gestaltning idag.*

6. Bakgrund/nuläge: Sverige

Det kulturpolitiska programmet är formulerat utifrån svensk lagstiftning, propositioner och riktlinjer samt kommunens egen kulturpolitiska vision. Nedan redogörs för de statliga kulturpolitiska mål och styrning kopplat till konstfrågor samt deras efterlevnad inom Sveriges kommuner idag vilka utgör bakgrund till kommunens kulturpolitiska program.

6.1 Konstpolitisk inriktning Sverige

Målen för den samlade kulturpolitiken är att *”kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund, att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet och att kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling. För att uppnå de kulturpolitiska målen ska det offentliga bland annat främja kvalitet och konstnärlig förnyelse. Vårt kulturarv ska också bevaras, användas och utvecklas”*.⁹

Lagar, direktiv och rekommendationer

Kulturpolitiken i Sverige styrs av lagar, förordningar, strategier och rekommendationer formulerade på såväl nationell som internationell nivå. Som exempel på internationella politiska initiativ påverkar agendor likt ”Agenda 2030” svensk kulturpolitik. Agendan skapar riktlinjer för hållbar utveckling där kommuner och regioner har ett stort ansvar för att uppnå målen. I mål 11 tas behovet av långsiktigt hållbara och inkluderande stads- och samhällsmiljöer upp. FN:s konventioner påverkar också svensk kulturpolitik. FN:s barnkonvention är numera svensk lag, och därmed har barns rättigheter att få tillgång till och utöva kulturella aktiviteter stärkt. Ett annat exempel är FN:s artikel 27 i deklarationen om de mänskliga rättigheterna som understryker att *”Var och en har rätt att fritt delta i samhällets kulturella liv, att njuta av konst och att få ta del av vetenskapens framsteg och dess förmåner.”*

På nationell nivå påverkar bland annat museilagen (2017:563), bibliotekslagen (2013:801) kulturpolitiken. Även lagar som på olika sätt värnar om mänskliga rättigheter, exempelvis diskrimineringslagen (2008:567) och lagar som rör urfolket samerna och övriga nationella minoriteter (2009:724, SÖ 2002:2, SÖ 2002:3, proposition 1976/77, bet 1976/77: KrU43, regeringsformen kap 1, 2§) har betydelse. Lagen om offentlig upphandling vid inköp av gestaltungsuppdrag och större konstinköp är ytterligare ett exempel på lagar som påverkar den kommunala arbetsprocessen inom konstområdet.

Utöver lagar finns det även politiska rekommendationer och förhållningsregler. Olika avtal som MU-avtalet (avtal för konstnärernas ersättning) gäller för statliga institutioner och principerna är vägledande för alla utställningsarrangörer som får offentligt stöd. Ett annat exempel på rekommendationer för offentlig konst är finansieringsmodellen enprocentregeln.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Gestaltad livsmiljö

Sveriges nuvarande arkitektur-, form- och designpolitik presenterades gemensamt av kultur-, miljö- och bostadsministrarna i februari 2018. Därefter godkändes målet för politiken i bred majoritet av riksdagen. Politiken och dess mål beskrivs i propositionen ”Politik för gestaltad livsmiljö” (Prop. 2017/18:110). Målet är styrande för statliga aktörer och vägledande för kommuner och regioner¹⁰. Begreppet gestaltad livsmiljö utgår från en helhetssyn på formandet av våra livsmiljöer, där arkitektur, form, design, konst och kulturmiljö är ett sammanhållet område med människan som utgångspunkt. Utveckling och förvaltning av livsmiljön ska ske med hänsyn till människans möjligheter, behov och önskemål – i dag och i framtiden. Politikens övergripande mål är att stärka frågornas genomslag i samhället och därmed bidra till en långsiktigt hållbar och väl gestaltad livsmiljö.

Kulturmiljöns betydelse lyfts tydligt fram i propositionen. Det understryks att gestaltningen av den befintliga livsmiljön och förvaltningen av de kulturvärden som finns där är en lika viktig uppgift som skapandet av nya miljöer. Utformningen av våra livsmiljöer ska ske med hänsyn till historiska sammanhang och sociala värden, men utvecklas i takt med samtidens behov.

Därtill lyfts de interdisciplinära aspekterna i samhällsbyggandet och det faktum att hela processen påverkas: från översiktlig planering till genomförande och förvaltning. Propositionen framhäver att den gestaltade livsmiljön berör många politikområden och att samverkan och samarbete därför är centralt. I propositionen Gestaltad livsmiljö står följande: *”Att gestalta en hållbar livsmiljö handlar om att organisera komplexa och ibland motstridiga intressen till en helhet. Men i begränsningarna ryms ofta också gestaltningens möjligheter. Att leda den processen kan vara arkitektens, eller designerns, men också konstnärens, särskilda yrkeskompetens och uppgift. Att skapa goda förutsättningar för detta arbete är av väsentlig betydelse för att kreativitet och konstnärlig kvalitet ska kunna präglade samhällsutvecklingen”*¹¹.

Sammanlänkandet av den offentliga miljöns gestaltning och hållbarhet är ytterligare förstärkt på internationell nivå vilket exemplifieras av EU initiativet New European Bauhaus.¹² I oktober 2020 lanserade Europeiska kommissionens ordförande Ursula von Der Leyen initiativet vilket är en del i förverkligandet av den europeiska strategiagendan Green New Deal. Initiativet ska bidra till en samhällsutveckling byggd på inkludering, mångfald, tillgänglighet, hållbarhet, kreativitet och innovation. Rörelsen är grundad på hållbarhet, inkludering och estetiska värden som bidrar till att skapa ett grönt, hållbart Europa. Det är ett interdisciplinärt initiativ där stadsutveckling och arkitektur står i fokus.

I samband med riksdagens antagande av ”Politik för gestaltad livsmiljö” antog den offentliga konsten en mer framträdande roll vid planering, byggande och gestaltning av våra gemensamma miljöer. Som ett led att implementera den nya politiken erhöll Statens konstråd regeringsuppdraget ”Hur bild-eller formkonstnärlig gestaltning kan integreras när staten bygger”. Utredningen resulterade i

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

publikationen "Offentlig konst: Handbok för statliga beställare". Handboken uppkom utifrån det framkomna behovet att klargöra begrepp, roller och processer i det interdisciplinära planerandet och utförandet av offentliga gestaltningar, i detta fall med staten som beställare. Utredningen fastslog behovet av klargörande även inom kommunal regi, varpå en ny publikation med inriktning på kommunala beställare är under produktion då denna förstudie skrivs.

Sammanfattningsvis fastställs, på såväl internationell som nationell nivå, behovet av en helhetsintegrerad syn på konsten i det offentliga rummet och säkrandet av ett gott samarbete och en tydlig arbetsprocess för efterlevnad av målbilden formulerad i gestaltad livsmiljö.

6.2 Tillämpning: Sveriges kommuner

Hur Sveriges 290 kommuner förverkligar dessa ambitioner, förvaltar och bedriver sin verksamhet knutet till konst, varierar från kommun till kommun. Vilken kommunal förvaltning som har ansvar, antalet medarbetare som arbetar med konstfrågor och innehåll i verksamheten skiftar. Detta inkluderar bredden av det kommunala utbudet av konstupplevelser och service gentemot dess medborgare samt kommunens strategiska inriktning, processtyrning, rutiner och finansiering. Trots skillnader kan en rad mönster och trender urskiljas. Nedan följer en redogörelse för de vanligaste organisationsstrukturerna och förvaltandet av konstnärlig gestaltning samt handhavande inom landets kommuner.

Beslutsfattande och prioritering

Övergripande ligger inte sällan det yttersta beslutsfattande ansvaret hos fullmäktige eller kommunstyrelse och på nämndnivå är det oftast kulturnämnd eller kultur- och fritidsnämnd (eller motsvarande) som beslutar. Det är i sista hand fullmäktige som ansvarar för budgeten som helhet, men det är i de flesta fall på nämnd- och förvaltningsnivå som fördelning och prioritering görs i konstfrågor. Inom regional förvaltning ingår kulturen ofta i avdelningen för regional utveckling. Kulturplaner som anpassas till den regionala utvecklingsstrategin och att kultur ingår i begreppet samhällsbyggnad blir allt vanligare både inom kommuner och regioner.¹³ Kommunala policyer och bestämmelser formuleras som politiska dokument behandlar bild- och formkonst i allmänhet och den offentliga konsten i synnerhet. De är frekvent formulerade som riktlinjer, vilket i den kommunala hierarkin ofta betyder "övergripande styrdokument".

Verkställande

Det är i sin tur förvaltningar, som hanterar kultur och andra frågor som fritid och bildning, vilka vanligen verkställer besluten kopplat till konst. Tjänstepersoner motsvarande 280 årsverken arbetar med offentlig konst i landets kommuner och regioner¹⁴. Det finns även olika former av samverkan

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

mellan kultur- och teknik-, park- och byggnadsförvaltningar. För att etablera en samsyn och koordinera insatserna har konstnärliga råd kring offentlig miljö och konstnärlig gestaltning blivit alltmer förekommande. Konstnärliga råd är en form av samverkansgrupp, ibland med egen beslutsbefogenhet, med representanter från olika förvaltningar med sakkunskap både när det gäller bild- och formkonst samt byggteknik¹⁵. Fasta konstnärliga råd eller motsvarande arbetsgrupp, finns i 36 procent av kommunerna. 38 procent av kommunerna har tillfälliga råd för vissa projekt, men 25 procent använder inte modellen med konstnärliga råd¹⁶.

En trend som kan utläsas är att råden har förändrats från att primärt ha varit en angelägenhet för kulturförvaltning och kulturpolitiker till att inkludera en ökad andel konstnärer, konstkonsulter, arkitekter och ingenjörer.¹⁷ En ytterligare tydlig förändring i Konstnärsnämndens senaste rapport är att samhällsbyggnadsförvaltningarnas ansvar för den offentliga konsten har ökat, från fem till 21 procent under perioden 2013–2018. Sammantaget tyder utvecklingen på att det över hela landet finns en syn på gestaltning av gemensamma miljöer som stämmer överens med Sveriges politik för gestaltad livsmiljö, där konst och kulturmiljö jämte arkitektur, form och design, ingår som självklara delar då gemensamma miljöer utformas.¹⁸

Sveriges kommuner är i särklass de största offentliga aktörerna inom beställning, vård och bevarande av byggnadsanknuten offentlig konst. Kommunerna tillhör även de största beställarna av offentlig fast konst som integreras i parker, på gator och torg. Tillsammans äger landets kommuner tiotusentals offentliga konstverk.¹⁹ Inköp av ej platsanknuten konst, så kallad lös konst, görs i 68 procent av kommunerna²⁰.

Inom kommunernas förvaltningar är det i sin tur tjänstemän som hanterar konstinköp av såväl lös som fast konst, planering, processledning, kommunikation, utställningsverksamhet och pedagogik. Storleken på arbetsgrupper och vilken typ av tjänstebeskrivningar som inkluderas varierar från kommun till kommun beroende på storlek och på vilken typ av verksamhet som bedrivs i kommunens regi. För kommuner som projekterar större gestaltningsuppdrag arbetar många gånger både fast personal och tillfälligt anställda medarbetare. Projekten kan ofta vara av stor omfattning och då de sker i anslutning till ny-, om- eller tillbyggnationer kan de komma att sammanfalla och skapa parallellt löpande projekt vilket i sin tur leder till periodvisa intensiva arbetstoppar för verksamheterna. Konstkonsulter, konstprojektledare och processledare, curatorer, konstnärliga ledare är tjänstebeskrivningar som kan kopplas till denna typ av uppdrag. Vissa kommuner har enskilda avdelningar som jobbar uteslutande med den offentliga konsten och gestaltningsprocessen för att kunna hantera mängden och komplexiteten i uppdragen som ofta pågår under flera år. Ett exempel på detta som ofta lyfts fram som förebild för en välfungerad process för offentlig gestaltning är Göteborgs kommun. Där arbetar 16 fast anställda personer inom konstverksamheten, varav 10 uteslutande med offentlig konst och två tillfälligt anställda konstkonsulter. Detta inkluderar

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

inte personalen på Göteborgs konsthall som består av 18 personer. I jämförelse utgår Göteborgs kommun, med 580 000 invånare, från enprocentregeln och har en konstsamling på 9 000 verk.

Den offentliga konsten ska inte bara planläggas, upphandlas eller inköpas och utföras, utan även förvaltas och skötas om. Det finns oftast rutiner för registrering av konst men mer sällan rutiner för inventering av konsten och hur skötseln av den befintliga konsten ska gå till. 88 procent av kommunerna har rutiner för registrering av offentlig konst. 65 procent av kommunerna har rutiner för inventering av konst men endast en fjärdedel av regionerna och minst hälften av kommunerna har inte avsatt medel för vård av den offentliga konsten.²¹

Styrdokument

Enkätsvaren i Konstnärsnämndens undersökning, Statens konstråds utredning och förstudiegruppens deltagande i referensgruppen för "Offentlig konst – Handbok för kommunala beställare" understryker behovet av nedtecknandet av en lokal konststrategi eller policy som det vanligen kallas. Detta visar på, såsom beskrivet i gestaltad livsmiljö, komplexiteten i samarbete och process vilket behöver klargöras för alla berörda parter och även nedtecknas. Med den gemensamma kulturpolitiska inriktningen som grund behöver den enskilda kommunen översätta dessa åtaganden till verksamhet utifrån från dess egna förutsättningar och drygt hälften av kommunerna anger att de har formulerat sin målbild och tillvägagångssätt i en konstpolicy.²²

Ytterligare en anledning till behovet av en kommunal konstpolicy eller strategi kan i undersökningarna kopplas till finansieringen av den kommunala konsten. Målbild och arbetssätt måste kunna kopplas till ekonomiska förutsättningar och prioriteringar. Regelverk och metod för finansiering är en förekommande anledning till formulerandet av- eller självklar del i den kommunala konstpolicy. Anledningar till det och en översyn av svenska kommuners finansieringsmodeller av offentlig konst behandlas under nästa stycke.

6.3 Finansiering offentlig konst: Sveriges kommuner

Oavsett finansieringsmodell är det alltid kommunstyrelsen och kommunfullmäktige som ansvarar för fördelningen av kommunala medel för konst. Prioriteringen för hur medlen ska avsättas och användas, bereds oftast av ansvarig nämnd eller förvaltning. Vanligast är att kultur- och fritidsförvaltningar ansvarar för beredning av besluten.

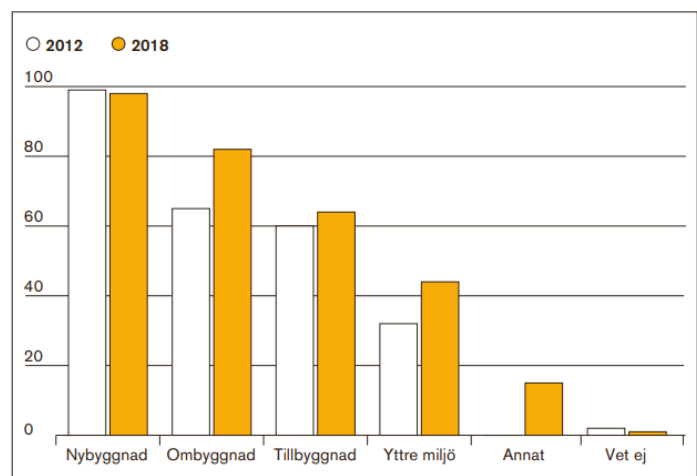
Enprocentregeln

Den rekommenderade ekonomiska styrningen av konst inom landets kommuner är idag enprocentregeln. Enprocentregeln är en ekonomisk princip för offentlig konst som innebär att cirka en procent av den totala budgeten avsätts för konstnärlig gestaltning vid ny-, om- och tillbyggnad (se definition under avsnitt 10). Regeln är ett verktyg för att långsiktigt skapa ett ekonomiskt utrymme för konstnärlig gestaltning vid planering och byggande av offentliga miljöer.

Av de 151 kommuner som besvarat frågan om hur enprocentregeln tillämpas, använder 41 procent den som en regel och 13 procent som en rekommendation. 9 procent uppger att de arbetar med ett annat procentmål – allt från 0,4 till 2 procent. 33 procent tillämpar inte regeln och 3 procent av kommunerna lämnar ingen uppgift. En ökande trend att utgå från enprocentregeln kan urskiljas jämfört med tidigare översyn från 2012. Stärkandet av enprocentregeln härleds bland annat till genomförandet av kultursamverkansmodellen 2011.²³ Det går också att utläsa att storstäder och större städer (50 000–200 000 invånare) har högst andel tillämpning av enprocentregeln²⁴.

Omfattning av regeln

Hur stor summa som uttolkas utifrån enprocentregeln varierar inom kommuner där regeln appliceras. 30 procent av kommunerna och regionerna räknar en procent på projektets investeringsbudget, 38 procent på endast byggprojektets budget. Några kommuner och regioner beräknar procenten på hela investeringsbudgeten. Andra kommuner och regioner avsätter regelmässigt medel för konst enligt enprocentregeln, men har satt beloppet till en halv procent. En del kommuner och regioner kan ha beslutat att tillämpa regeln, men den procent som ska avsättas för ändamålet kan bytas ut mot en 0,5-, eller till och med en 0,4-procentsregel. I

Figur 2 (+ 17 procent), tillbyggnad (+ 4 procent) och yttre miljö (+ 12 procent).

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

gengäld finns också exempel på kommuner som satsar mer än en procent på offentlig konst.

Det finns även olika praxis för vilken typ av byggnationer som ska omfattas av enprocentregeln. Regeln omfattar idag i högre grad mer än bara nybyggnation. Kommunerna har på senare år vidgat användningen av enprocentregeln från att gälla endast nybyggnadsprojekt till att omfatta också ombyggnad (+ 17 procent under perioden 2013–2020) och tillbyggnad (+ 4 procent)²⁵. Fler än tidigare använder dessutom enprocentregeln för konst i yttre miljö (+ 12 procent).²⁶

En utmaning som uppkommit kring den offentliga konsten och stora kommande offentliga satsningar är att den konstnärliga gestaltningen riskerar att falla bort när kommuner väljer att lägga ut byggandet på privata exploatörer. En lösning som presenterats av Konstnärernas riksorganisation (KRO) är att kommuner redan på tidigt stadie i avtalsskrivandet med privata exploatörer anger enprocentregeln som ett krav.²⁷

Andra finansieringsmodeller

En tredjedel av respondenterna i Konstnärsnämndens undersökning från 2020 har svarat att de inte tillämpar enprocentregeln. Det kan vara ett politiskt beslut att inte anta regeln. Ibland finns äldre beslut om tillämpningen av enprocentregeln, men av olika skäl har de aldrig kommit till användning. Ett fåtal kommuner har svarat att de frångått enprocentregeln för att den gav så lite medel till den offentliga byggnadsanknutna konsten. Ett vanligt förekommande argument i dessa kommuner är att nybyggnationer sker så sällan att de inte är beredda på hur sådana kan kopplas till en konstnärlig gestaltning.

Även om kommunen inte fördelar gestaltningsuppdrag eller tillämpar enprocentregeln är det vanligt att kommunen köper in lös konst som placeras i offentliga lokaler. För detta ändamål införs i stället ett årligt anslag som fonderas och används efter behov. Många kommuner kombinerar också ett fast anslag för konstinköp med tillämpning av enprocentregeln vid byggprojekt.²⁸ Vanligast, i gruppen utan enprocentregel, är att förhandling sker från fall till fall.²⁹ Endast tio kommuner har svarat att de varken tillämpar regeln eller har något annan metod för konstnärliga gestaltningsuppdrag.³⁰

7. Nuläge: Umeå kommun

Nedan beskrivs Umeå kommuns nuvarande arbete med konstfrågor. Beskrivningen innehåller en översikt av de ärenden och aktiviteter som utförs inom ordinarie daglig verksamhet och dagens befintliga process för större offentliga gestaltningar. Avsnittet avslutas med en genomgång av Umeå kommuns finansiering av offentlig konst och konstverksamhet.

7.1 Konstverksamheten idag

Konstverksamheten i Umeå kommun är en del av kulturförvaltningen. Verksamheten ingår i Programavdelningen och är i sin tur en del av Musei- och konstenheten. Idag arbetar fyra heltidsanställda inom konstverksamheten som består av konstintendent, konstsekreterare, konstpedagog och konsthallstekniker. Verksamheten delar enhetschef med Kvinnohistoriskt museum. Verksamheten innefattar följande delar:

Umeå kommuns konstsamling

Umeå kommuns konstsamling omfattar cirka 11 000 konstverk varav cirka 9 000 (81,8%) i dagsläget är utplacerade i omkring 300 verksamheter. I jämförelse med ett antal andra kommuners konstsamling, såsom Uppsala 7 000 verk³¹, Örebro 9 000 verk³², Göteborg kommun 9 300 verk³³, Skellefteå kommun 6 000 verk³⁴ och Luleå kommun 4 000 konstverk³⁵, innehar Umeå kommun en relativt stor samling med hög andel utplacerade verk. De verk som för tillfället inte är utplacerade förvaras i konstkivet i kulturhuset Väven och i delat förråd med Kvinnohistoriskt museum på Västerslätt industriområde.

Arbetet med konstsamlingen omfattar inköp av konstverk, registrering i konstdatabasen, fotografering, ombesörjning av utplacering och omplacering av konst, vård, underhåll och inventering av all konst som kommunen äger. Verksamheten erbjuder kontinuerlig service till verksamheternas löpande behov av tjänster vid olika förändringar såsom flytt, renovering och omorganisation.

Inköp

De årliga inköpen består till största del av lös (icke platsbunden) konst och direktupphandling av mindre installationer och gestaltningar. Kommunens konstintendent innehar delegation för inköp av konst upp till 75 000 kronor per verk och kulturdirektören har delegation för inköp upp till 100 000 kronor. Inköp är en process bestående av flera delar, såsom omvärldsbevakning, resor, hantering av frakt och fakturering. Inramning eller annan montering görs före utplacering av konstverket. Överstiger priset konstintendentens eller kulturdirektörens delegation behöver en tjänsteskrivelse sammanställas och föredras i kulturnämnden, vilka fattar det avgörande beslutet.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Inköp av fast, platsspecifik konst och beställningsuppdrag är en annan process som oftast pågår under en längre period, upptill flertalet år. Arbetet med offentlig konst ska kännetecknas av öppenhet och dialog där alla parter är informerade och delaktiga, för ytterligare information se avsnitt 7.2 *Processer för offentlig gestaltning*.

Inköp av offentlig konst sker enligt LOU (Lagen om offentlig upphandling). Denna tillämpas i enlighet med ett årligt maxbelopp 2023 på 700 000 kronor. Inköp under detta belopp sker med direktupphandling och processen tar cirka två år.

Registrering och fotografering

De inköpta verken registreras i konstdatabasen Sofie, där bland annat uppgifter om konstnär, titel, teknik, mått, placering och inköpspris nedtecknas. Varje verk fotograferas och bilden kopplas till verket i databasen. Här finns också utrymme att lägga till filer som exempelvis innehåller instruktioner om speciell skötsel eller manual för upphängning. Med hjälp av konstdatabasen är det möjligt att ta ut sammanställningar av exempelvis konstverken på ett specifikt placeringsställe, alla inköp under ett visst år och konstverk i en specifik teknik eller av en viss konstnär.

Utplacering och omplacering av lös konst

Konstverksamheten utför årligen omkring 80–120 gestaltungsuppdrag, allt från det enskilda kontoret, där en kommunanställd besökt konstarkivet i Väven och valt ut ett verk till sitt rum, till verksamheter i behov av gestaltning av hela korridorer och allmänna ytor efter inflyttning, renovering eller nybyggnation. Vid större gestaltningar görs ett inledande besök där möjliga ytor för konst dokumenteras och verksamheten informerar om sina speciella behov och vilka specifika förutsättningar som råder. En konstkollektion sätts samman, som visar upp en bred variation av tekniker, uttryck och konstnärskap inom ramen för verksamhetens behov och förutsättningar. Kriterierna för konstverken i kollektionen är också att de ska estetiskt fungera väl tillsammans och i den miljö de placeras. Efter att konsten är upphängd och installerad skickas en överenskommelse för utplaceringen för underskrift av verksamhetsansvarig, där verksamheten åtar sig att utse en kontaktperson för konsten. Den personen ska i sin tur kommunicera verksamhetens behov kring olika insatser såsom underhåll, hämtning och eventuell nybeställning. Verksamheter där barn och unga vistas prioriteras när det gäller förfrågningar på gestaltade miljöer. För dessa verksamheter sätts konstkollektioner samman utifrån ytterligare perspektiv, såsom interaktivitet, pedagogik och hållbarhet.

Vård och underhåll

Insatser kring vård och underhåll startar med en bedömning av skadorna för att kunna vidta rätt åtgärd. Åtgärden kan innebära att beställa ny inglasning eller omramning av verk hos rammakare,

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

byte av äldre och ej syrafria passepartouter som missfärgar de grafiska bladen eller kontakta konservator för att exempelvis åtgärda krackeleringar, revor eller tryckskador i målningarnas dukar. Större åtgärder kan behöva sättas in när det rör sig om konstverk som är placerade utomhus då de utsätts för ett större slitage från väder och vind, klotter och vandalisering. Då upphovsrätten alltid tillhör upphovspersonen till ett konstverk och inte ägaren, har konstverksamheten ett särskilt ansvar att bevaka att konstverken är i ett gott skick när de visas offentligt. Om delar saknas eller verket har synliga skador behövs skyndsamma åtgärder vidtas inom ramen för upphovsrättslagstiftningen. Större åtgärder görs ofta i samverkan med gata-och parkavdelningen, då det ibland krävs större maskiner, fler tekniska resurser och vilket ger möjlighet att dela på kostnaderna. Uppgjorda rutiner kring detta samarbete saknas dock idag, förutom kring klottersanering, och varje enskilt åtgärdsprojekt görs upp separat, vilket är omständligt och tidsödande.

Inventering

Konstverksamheten arbetar efter en femårsplan när det gäller inventering av konstsamlingen. Detta sker löpande med omkring 60 verksamheter per år. Inventeringarna ska säkerställa att verken är på plats och att de är i gott, presentabelt skick. Enligt överenskommelse åtar sig verksamheten, där konstverket är placerat, att inventera sitt konstinnehav vart femte år. Konstverksamheten initierar inventeringen genom ett utskick med instruktioner och konstförteckning, och bistår med råd och stöd. Vid behov kommer personal även ut på plats. En notering görs i konstdatabasen när senaste inventeringen skedde för att systematiskt kunna prioritera och utföra kontinuerlig översyn. Saknas verk meddelas verksamheten skriftligt med instruktioner om hur de går vidare i sökandet och en notering görs i konstdatabasen att verket saknades vid senaste inventeringen. De verk i samlingen som är placerade utomhus inventeras varje år, eftersom de utsätts för större slitage och påverkan.

Umeå konsthall

Med uppdraget att stärka den lokala konstscenen och skapa förutsättningar för yrkesverksamma konstnärer att verka i Umeå, ligger konsthallens fokus på konstnärer i närområdet tillsammans med ett urval av samtida svenska och internationella utövare. Konsthallen ska skapa förutsättningar för upplevelser som speglar olika idéer och arbetssätt inom det samtida bild- och formområdet. Med syftet att engagera och ge ingångar till aktuella utställningar och projekt sker ett samarbete med övriga kulturverksamheter på Väven samt med andra institutioner, föreningar och enskilda utövare. Konsthallen erbjuder cirka tre till fyra utställningar årligen med fritt inträde och digitala visningar. Konsthallen har cirka 20 000 besök per år i dess lokaler i kulturhuset Väven.

En utställning är en process som involverar samtliga medarbetare på konstverksamheten under cirka ett år före öppningen. Denna process inkluderar kontraktsförhandling, kontinuerlig kontakt med konstnär för avstämning av arbetsprocessen, svara på eventuella funderingar, att hjälpa till med problemlösningar, frakt av konstverk, planering av-, och lokalmässig anpassning av konsthallen,

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

värdskap och textarbete. Koordinering och utförande av kommunikation ingår i arbetsprocessen likaså pedagogisk planering och utförande, påföljande packning, frakt och ekonomisk administration.

Programverksamhet

Konstverksamheten erbjuder ett program med visningar, konstrundor, performance, samtal, föreläsningar och workshops med utgångspunkt i aktuella utställningar i Vävens konsthall, av Umeå kommuns konstsamling och självständiga produktioner. Programmen genomförs av enhetens personal, konstnärer och av andra samarbetspartners i Vävens lokaler eller i anslutning till den offentliga konsten i stadsmiljön eller i de verksamheter där konsten är placerad. Målgrupper för programverksamheten sträcker sig från den breda allmänheten till särskilt anpassade visningar på flerspråk för SFI (svenska för invandrare), för elever i anpassad skola, samt för barn och unga på deras skoltid. Konstverksamheten tillsammans med Kulturskolan och bibliotek erbjuder kulturpedagogiska program och projekt genom Skapande skola och öppen bildverkstad för att säkra barn och ungas tillgång till eget skapande och konstupplevelser.

Kompetensförsörjning och nätverk

Konstverksamheten bidrar även med kompetens och ingår i nätverk lokalt och nationellt, för att stärka upp bildkonsten. Umeå kommuns konstverksamhet är bland annat värdar för två internationella konstnärer per år genom samarbetet IASPIS (Internationella programmet för bild och form) och deltar även med kompetens i och med stipendiatsutnämningar riktat till konstnärer.

7.2 Processer för offentlig gestaltning

Gestaltningsgruppen

I Umeå kommun finns en gestaltungsgrupp som ger estetisk vägledning både till kommunens verksamheter och till andra aktörer. Gestaltungsgruppens uppdrag är formulerat i styrdokumentet Program för Umeås Offentliga rum, framtagen av samhällsbyggnadskontoret Umeå kommun, maj 2007³⁶. Det är till dags datum det enda dokument inom Umeå kommun som beskriver en förvaltningsövergripande ambition för det offentliga rummet kopplad till konstnärlig gestaltning utöver det Kulturpolitiska Programmet. Dokumentet klargör att de *"kommunala insatserna syftar till att, genom inköp eller beställningar av yrkesutövande konstnärer, berika den offentliga miljön med samtida konst av bestående konstnärligt värde"*.³⁷ I programmet redovisas att gestaltungsgruppens arbete ska utgå från att Umeås:

- *ursprung, själ och identitet vårdas och att årstidsväxlingarna tas tillvara*
- *offentliga rum kännetecknas av god tillgänglighet, jämställdhet, trygghet och mångfald*
- *offentliga rum präglas av förebildlighet och professionalism vad gäller utformning och gestaltning.*

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Vidare beskrivs att *"Den viktigaste faktorn för att uppnå en god kvalitet är att fortsatt utveckling av Umeås offentliga rum utgår från en helhetssyn, där varje enskild del i lika hög grad bidrar till slutresultatet."*³⁸

De prioriterade arbetsområdena för gestaltningsgruppen är:

- *Belysning*
- *Byggnader*
- *Färger*
- *Gator och torg*
- *Interiörer*
- *Konst*
- *Parker och vatten*

Gruppen hanterar större projekt och består av personal från kommunen med kompetens när det gäller offentlig gestaltning. Gruppens synpunkter är rekommendationer inför beslut, både på tjänstemannanivå och i politisk nämnd. I gruppen ingår nyckelroller från berörda förvaltningar enligt följande:

- Representanter från verksamheter under byggnadsnämnden:
 - stadsarkitekt, planarkitekt (fysisk planering), byggnadsantikvarie, chefsarkitekt (bygglov)
- Representanter från verksamheter under tekniska nämnden:
 - landskapsarkitekt (gator och parker), (fastighet)
- Representanter från verksamheter under kulturnämnden:
 - konstituent (programavdelningens musei- och konstenhet)

Program för Umeås offentliga rum berör vikten av att integrera konsten i ett tidigt skede i planering av den offentliga miljön: *"Från att konsten har varit något man applicerar i efterhand har konstnären i betydande grad övergått till att vara en integrerad deltagare i den komplicerade process som gestaltningen av det offentliga rummet innebär. Denna nya attityd bör genomsyra allt kommunalt förändringsarbete i stadsrummets exteriör och interiör."*^{39[66]} Därmed finns kopplingar till den senare riktlinjen i kommunens kulturpolitiska program om *Gestaltad livsmiljö* trots att dokumentet ej uppdaterats sedan den nya propositionen. En utmaning i dagsläget är att det kommunens program inte finns någon ansvarsfördelning eller processbeskrivning för utförandet eller finansierandet av de offentliga gestaltningarna. Därmed har gestaltningsgruppen kommit anta formen av ett samverkansforum där kulturförvaltningen blir en rådgivande part i större byggprojekt utan en på förhand fastställd och övergripande rutin, process eller budget för konsten.

Förfrågningar och projekt

Konstverksamheten kan i dagsläget bli tillfrågad som expertis i gestaltningsärenden, ofta med kort tidshorisont vilket riskerar säkerställandet av resurser och kvalitet i utförande. Enheten upplever att andra kommunala verksamheter saknar förståelse för konstprocessens tidsåtgång och de moment

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

som behöver säkras för budget, upphandling och utlysning av uppdrag, vilket motverkar en effektiv arbetsgång och resursfördelning av kompetens och arbetsbelastning. Analys av brister och risker i nuvarande arbetssätt återfinns i avsnitt 8.2 *SWOT analys*.

7.3 Finansiering konst: Umeå kommun

Umeå kommun har genom åren tillämpat olika finansieringsmodeller för den offentliga konsten. Nedan följer en historisk översyn av bakomliggande faktorer till finansiering av konstverksamheten fram till idag.

Enprocentregeln, kort historik

Umeå kommun införlivade enprocentregeln i den kommunala konstverksamheten 1978. Förutom denna finansiering knutet till konst i och med nybyggnationer fanns också en mindre summa för så kallad lös konst som köptes in för att kunna förstärka gestaltningen i befintliga byggnader. Under de första tio åren med enprocentregeln, 1978–1988, rådde en byggboom i Umeå till följd av en kraftig befolkningsökning. År 1980 gestaltades följande lokaler med 1%-beloppet: Sex förskolor, fem skolor, två äldreboenden, en brandstation och en fritidsgård. Administrationen hanterades av konstenheten som köpte in och placerade ut konsten och som sedan fakturerade ansvarig förvaltning i efterhand på det överenskomna 1%-beloppet. Under 1990-talet blev dock situationen den omvända. Då blev det i stället vanligt att hyra in kommunala verksamheter i lokaler ägda av kommunala bolag, stiftelser eller privata företag. På så vis minskade medlen kraftigt till konstnärlig gestaltning av nya verksamheter och de förhyrda ytorna tvingades nu också vara med och dela på löskonstanslaget, som under början av 2000-talet motsvarade cirka 300 000 kronor.

Konstinvesteringsbudget

2008 slutade Umeå kommun att tillämpa enprocentregeln efter beslut i kulturnämnden. Det upplevdes orättvist att samma typer av verksamhet, beroende på om de verkade i nybyggd eller förhyrd lokal, fick helt olika summor medel avsatta för konstnärlig gestaltning. Nu höjdes i stället löskonstanslaget från 313 000 kronor till 1 500 000 kronor. Pengarna tas idag från kulturnämndens investeringsanslag för kulturförvaltningens verksamhet och ska alltså räcka till såväl nybyggnationer som befintliga lokaler. Mellan åren 2008–2017 hölls den summan konstant förutom 2014 då det gjordes en tillfällig utökning med 2 miljoner kronor utöver ordinarie budget till konstnärlig utsmyckning av Väven. Under hela perioden har möjligheten att budgetera och fondera över- och underskott vid årsbokslut funnits, vilket underlättat planeringen av konstinköp. Därefter har anslaget för konst varierat enligt följande tabell:

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

År	Konstinvesteringsbudget
2018	0
2019	1 000 000
2020	1 000 000
2021	1 100 000
2022	1 300 000
2023	2 757 000 (beslut KF juni) (+ 400 ej förbrukade från 2022)

Figur 3Tabell 1 Konstinvesteringsbudget Umeå kommun perioden 2018–2023

Kulturnämnden beslutade föreslå kommunstyrelsen att inför 2023 öka det kommungemensamma årliga investeringsanslaget för konstinköp. Kulturnämnden beslutade även att föreslå kommunstyrelsen att fatta beslut om att ett konstprogram ska tas fram i anslutning till alla större stadsutvecklingsprogram. [OO] Detta avslogs men hanterades i samband med budgetprocessen för 2023, där kommunfullmäktige biföll en ökad medelstilldelning till 2,2 miljoner årligen (0,2 mnkr kompensation för inflation på 10 %).

Projektbudget

I aktuella fall där konstverksamheten har kontaktats tidigt i planeringsprocessen avsätts medel för konstnärlig gestaltning inom byggprojektets totalbudget. Konstintendenten deltar i processmöten och arbetsgrupper från start. Just nu involveras konsverksamheten i flera större stadsomvandlingar i en bevakande roll. Exempel på detta är bland annat Tomtebo strand. Där är medel avsatta för konstnärliga gestaltningar för etapp ett av fyra till en summa av fem miljoner kronor. Hela projektet kommer sträcka sig över en period på 15–20 år och det är ännu ej planlagt för när gestaltungsarbetet ska inkluderas.

Ett annat exempel är byggnation av norra Ön där 2 000 bostäder ska byggas med bland annat skolor och förskolor. Arbetet är påbörjat men saknar ännu detaljplan och budget för den konstnärliga gestaltningen och tidshorisonten för alla etapper är 10–15 år. Hela investeringsbudgeten för projektet (ej konst) är 10 miljarder kronor. Sista exemplet är ett resecenter längst Norrbottniabanan, för sträckan Umeå–Sävar, i samarbete med Skellefteå och Robertsfors kommuner, som även det ännu saknar detaljplan och budget för konsten.

Finansieringen av konsten för dessa projekt ska tas ur den totala projektbudgeten men det finns i dagsläget ingen riktlinje för hur denna uträkning ska göras utan det blir en bedömningsfråga från fall till fall. Exakt planering för när konsten ska inkorporeras är inte heller formaliserad och förseningar, som är vanligt förekommande i dessa stora projekt, gör det svårt att prognostisera när dessa projekt kommer att ge ett konkret utfall för kommunens totala investeringar för offentlig konst per år.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Jämförelse enprocentregeln

För att kunna göra en jämförelse mellan Umeå kommuns faktiska budgetering för offentlig konst och tillämpning av enprocentregeln har förstudien sammanställt summan för alla kommunala byggprojekt under perioden 2018–2022. Siffrorna är hämtade från teknik- och fastighetsförvaltningens investeringsbudget för fastighet, beslutad av kommunfullmäktige. Analysen görs utifrån budgeterade investeringar, inte det faktiska utfallet. Såsom avsnitt 6.3 Finansiering offentlig konst, Sveriges kommuner visar så applicerar allt fler kommuner enprocentregeln inte enbart på nybyggnationer. I tabellen nedan har förstudien därmed valt att inkludera siffror för ombyggnationer och tillbyggnader för samma period i en tredje tabell.

Tabell 1 investeringsbudget för nybyggnation inom Umeå kommun och beräknad summa vid applicering vid enprocentregeln perioden 2018–2023

År	Nybyggnationer Umeå kommun	Utfall vid applicering av 1% regeln: Nybyggnation	Utfall vid applicering av 1% regeln: Nybyggnation + ombyggnation
2018	0	2 598 000	5 518 970
2019	1 000 000	2 531 000	8 237 000
2020	1 000 000	2 640 000	4 784 500
2021	1 100 000	975 000	2 714 250
2022	1 300 000	2 145 000	4 376 250
2023	2 757 000 (beslut KF juni)	1 865 000	4 834 000
	Medelvärde per år: 1 192 833 kr	Medelvärde per år: 2 125 667 kr	Medelvärde per år: 5 055 495 kr

Beräkningen visar att summan för perioden 2018 till 2023 skulle resultera i en konstbudget på 12 754 000 kronor om kommunen hade applicerat enprocentregeln på budgeterade nybyggnationer (29 858 000 kronor om regeln även hade innefattat om och tillbyggnationer). Faktiskt utfall är 7 157 000 kronor som innebär cirka 56% av summan som skulle vara gällande om kommunen applicerat enprocentregeln. Medelvärdet för konstinvestering är i detta räkneexempel 2 125 667 kronor enligt enprocentregel-modellen. Ett fast anslag för konsten på cirka 2,1 miljoner skulle därmed ha täckt in kraven för enprocentregeln ur ett finansiellt perspektiv under denna period om endast nybyggnationer inkluderas i modellen. Den antagna medelstillsdelningen på 2,2 miljoner årligen (0,2 mnkr kompensation för inflation på 10 %) skulle därmed täcka in de mest grundläggande kraven för enprocentregeln om kommunens fortsatta investeringsbudget skulle följa samma summor som de föregående sex åren.

Viktigt att notera är att detta inte innefattar utfallet för eventuella projektbudgetar såsom Tomtebo strand. Vid en basbudget för konsten på 2,1 miljoner kronor skulle den totala

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

konstinvesteringssumman inom kommunen kunna komma att överträffa enprocentregelns ramar (endast nybyggnation) under de år som projektbudgetarna brukas.

Vad innefattas av konstverksamhetens totala budget?

Enprocentregel tar inte hänsyn till kommuners totala bredd av konst och konstupplevelser. Det skiftande konstverksamhetsutbudet och exempelvis finansiell stöttning av yrkesverksamma konstnärer inom Sveriges kommuner har inte analyserats på samma sätt som enprocentregeln varpå en liknande översyn inom Sveriges kommuner inte finns. I kommuner som applicerar enprocentregeln är det inte självklart att verksamheten innehåller konsthall och annan verksamhet, utan regeln garanterar enbart tilldelade medel vid byggnadsprojekteringar (med variation för om till- och ombyggnationer ingår eller inte). Den totala bredden av en kommuns stöd och verksamheter knutet till konsten är också en förutsättning för efterlevnad av det kulturpolitiska programmet, då det innefattar fler områden utöver offentlig konst. I denna översyn har därmed även konstverksamhetens övriga budget och ytterligare kommunal finansiering inkluderats för att synliggöra detta och därmed den totala omfattningen av Umeå kommuns investeringar inom området.

Grundbudget konstverksamheten:

Konstverksamheten bedrivs med en grundbudget för musei- och konstenheten där lokalkostnader och lön för fyra heltidsmedarbetare ingår. Denna budget är separat från konstinvesteringsbudgeten. För konstverksamhetsspecifika utgifter är budgeten för löpande kostnader följande:

Tabell 2 Budget Konstverksamheten, Umeå kommun (18038) 2023

Kostnadspost	Summa	Kommentar
IT	6 400	Licensavgiften för konstdatabasen
Transportmedel	94 000	Konstverksamhetens tjänstebil, parkeringsplats och drivmedel
Underhåll	20 000	Upphållningsanordningar, maskiner, verktyg m.m. för underhåll av konstsamlingen
IASPIS	20 000	Konstnärsnämndens internationella residensprogram, ateljékostnader
Vita Kuben	194 000	Utöver denna finansiering bidrar 10 % av Konstverksamhetens konsteknikertjänst är sedan många år vigd för Vita Kuben på Norrlandsoperan.
Helge Linden	10 000	Årligt bidrag som avser underhåll av konstsamlingen ägd av Stiftelsen Helge Lindens minne, administreras av Västerbottens museum
Konstpedagogik	35 000	Kostnader för den pedagogiska verksamheten, material och arvoden etc.
Umeå Konsthall	550 000	Utställningsproduktion, arvoden i enlighet Mu-avtal etc.
Konstrenoveringar	116 800	Underhåll av samlingens 11 000 verk inom-och utomhus, omglasningar, ramningar, konservatorsexpertis för lagning av målningar osv.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Finansiellt stöd för konstnärer

Kulturförvaltningens övriga arbete för att stärka konstnärers levnadsvillkor och tillgängligheten till konstupplevelser sammanfattas här i siffror som visar 2023 års budgeterade kostnader:

Tabell 3 Översikt tilldelade stipendier och stöd för konstnärer/konstnärliga aktiviteter

Stipendier	
Konststipendiet	75 000
Avgångselev vid Konsthögskolan	35 000
Verksamhetsbidrag	
ABF Umeå konstskola	575 000
Verkligheten	230 000
Konstfrämjandet	113 000
Vita kuben	194 000 (Redovisas även under konstverksamhetens budget.)
Ateljé- och verkstadsstöd	
Ateljéföreningen Mejeriet	162 600
Forma Umeå keramikförening	12 000
Textilmejeriet	53 500
Gjuteriföreningen Stöpet	25 300
För. Umedalens Ateljéhus	130 300
Grafikmaskinen	52 500
Kyrkskolans ateljéförening	112 100
Gästateljé för IASPIS-stipendiater etc.	19 800 (Redovisas även under konstverksamhetens budget IASPIS)
Projekt	
Höstljus:	Personella resurser från konstantendent och konsttekniker

7.4 Intressentanalys Umeå kommun

I följande avsnitt avhandlas den nuvarande ansvarsfördelningen inom Umeå kommuns förvaltningar rörande kommunala konstfrågor med fokus på offentlig gestaltning. Syftet är att skapa en förvaltningsövergripande översikt av berörda beslutsled, verkställande och ansvar. Detta utgör underlag för diskussion kring hur detta kan förstärkas eller förtydligas för ett mer effektivt samarbete och tydlighet inom ramen för en konststrategi.

Kommunfullmäktige

Kommunfullmäktige fattar beslut om eventuell kortsiktspolitik och riktlinjer för offentlig konst i Umeå kommun samt budget. Beslutet gäller för de nämnder vars verksamhet berörs av kommunfullmäktiges beslut.

Kommunstyrelsen

Styr, leder och samordnar kommunens verksamheter och ekonomi, samt följer upp och rapporterar utvecklingen i kommunens verksamheter till kommunfullmäktige.

Nämnder

Kommunens arbete är så omfattande att kommunstyrelsen inte ensam kan klara att besluta om alla ärenden. Därför finns ett antal politiskt tillsatta nämnder som är ansvariga för olika områden.⁴⁰ Under varje nämnd finns förvaltningar med olika verksamheter vars anställda bereder ärenden, verkställer beslut som politikerna har fattat och bedriver all övrig verksamhet som nämnden ansvarar för. Stadsdirektören är kommunens högsta tjänsteperson och verksamhetscheferna ansvarar för att nämndernas beslut verkställs.⁴¹

De tre nämnder som involveras i hanteringen av den offentliga konsten och upptas av förstudien är kultur-, tekniska- och byggnadsnämnden. Följande text redovisar deras organisation och uppdrag med fokus på de delar som berör offentlig konst. Översikten lyfter fram de verksamheter som involveras i konstprocessen samt deras roll i offentlig gestaltning tillsammans verkställande nyckelroller. Kommentarer är tillagda för att belysa rekommenderat ansvar/roll i konstprocessen.

Rekommenderat förtydligande:

- De förtroendevalda politikerna anger de övergripande målen och de ekonomiska ramarna för den offentliga konsten.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Nämnd: Byggnadsnämnden Verkställer kommunens fysiska planering i form av nya detaljplaner, områdesbestämmelser och stadsdels- och kvartersöversyner. Arbetar för hållbar utveckling inom kommunen.
Förvaltning: Samhällsbyggnadsförvaltningen
Strategisk utveckling Strategisk utveckling skapar förutsättningar för en fortsatt befolkningsutveckling och hållbar tillväxt. Verksamheten initierar, leder och samordnar uppdrag av strategisk och verksamhetsövergripande karaktär inom social, ekologisk, ekonomisk och kulturell hållbarhet. Nyckelpersoner/roller: Inget samarbete inom konstfrågor i dagsläget
Fysisk planering Avdelningens huvuduppgift är att ombesörja fysisk planering genom detaljplaner och att medverka i översiktsplaneringen. Verksamheten, som leds av byggnadsnämnden, ska även verka för en god byggnadskultur och en god stads- och landskapsmiljö. Nyckelpersoner/roller: Stadsarkitekt, Planarkitekt, (ingår i gestaltningsgruppen)
Bygglov Bygglov ansvarar bland annat för bygglov, tillsyn, förhandsbesked, rivningslov, marklov, påföljder och ingripanden enligt plan- och bygglagen, men även strandskyddsdispenser enligt miljöbalken. Bygglov ansvarar även för bostadsanpassningsbidrag. Nyckelpersoner/roller: Chefsarkitekt Bygglov (ingår i gestaltningsgruppen)

Rekommenderat förtydligande:

- Den offentliga konsten ska beaktas i ett tidigt skede i samhällsbyggnadsprocessen. Byggnadsnämndens verksamheter ansvarar för att engagera kulturförvaltningen i samband med större planeringsprojekt.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Nämnd: Tekniska nämnden

Tekniska nämnden ansvarar för kommunens anläggningar; fastigheter, gator, vägar, parker och allmänna platser.

Förvaltning: Teknik- och fastighetsförvaltningen**Fastighet**

Verksamheten svarar för att planera, bygga, förvalta och utveckla lokaler för Umeå kommuns verksamheter och företräder Umeå kommun som fastighetsägare. Fastighet svarar för all byggproduktion till kommunens egna verksamheter genom nybyggnation, ombyggnation samt underhåll och anpassning av befintliga lokaler, såväl via egna resurser som upphandlade entreprenörer.

Nyckelpersoner/roller: Chef; fastighetsförvaltning (Ingår i gestaltungsgruppen)

Gator och parker

Gator och parker planerar för, bygger och förvaltar gator och vägar, parker, gång- och cykelvägar, industrispår, broar, torg och övriga allmänna platser i kommunen. Verksamheten budgeterar, planerar och upphandlar/beställer drift och underhåll av dessa områden. Ansvara även för upplåtelse av mark, grävningstillstånd, torghandel etc.

Nyckelpersoner/roller: Landskapsarkitekt (Ingår i gestaltungsgruppen)

Rekommenderat förtydligande:

- Arbetar med drift och underhåll av kommunens byggnader och anläggningar inklusive tillsyn och skötsel av byggnadsanknuten konst och konst i offentliga miljöer utomhus.
Byggnadsanknuten konst är en del av fastigheten och ska förvaltas och vårdas efter instruktioner/skötselplaner framtagna av konstverksamheten. Förvaltningen bör ansvara för tillsyn av de byggnadsanknutna konstverken. Vård- och underhållskostnader tas med i budgeten för varje fast gestaltning och delsumman tillfaller Fastighet.
- Ansvarar för att informera kulturförvaltningen i samband med förstudier till ny-, till- och ombyggnadsprojekt.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Nämnd: Kulturnämnden

Kulturförvaltningen svarar för folkbibliotek, skolbiblioteksservice, konstverksamhet, kulturskola, kvinnohistoriskt museum, kultur i skolan, kultur för seniorer, arrangemang i Väven och kommungemensamma arrangemang.

Förvaltning: Kulturförvaltningen**Program**

Programavdelningens verksamheter skapar förutsättningar för alla att ta del av och vara medskapande i Umeå kommuns konst- och kulturliv. Verksamheterna består av konstverksamhet, program- och gästspel, kultur för seniorer och Kvinnohistoriskt Museum. Avdelningen säkerställer att verksamheterna, tillsammans med andra aktörer, levererar ett brett och högkvalitativt programutbud som välkomnar alla, oavsett förutsättningar eller förkunskaper.

Musei- och konstenheten

På kulturförvaltningen ansvarar Musei- och konstenheten för konstnärliga gestaltningsprojekt i både utomhus- och inomhusmiljö, konstinköp vad gäller konst avsedd för offentliga miljöer i Umeå kommun, reparationer och underhåll av den offentliga konsten samt pedagogiskt förankringsarbete kring den offentliga konsten.

Kulturskolan

Kurs-, öppen och skolverksamhet inom kulturområdets olika konstformer såsom skapande skola för barn och unga.

Nyckelpersoner/roller: Konstintendent (Ingår i gestaltningsgruppen)

Rekommenderat förtydligande:

- Kulturnämnden tillämpar, följer upp och föreslår förändringar av Konststrategi och Riktlinjer för offentlig konst i Umeå kommun till kommunfullmäktige.
- Kulturnämnden ansvarar för kommunens konstnärliga gestaltningsprojekt, konstinköp och konstsamling. Budgeten för vård, underhåll och renovering av lös konst beslutas av kulturnämnden.
- Kulturförvaltningen arbetar med offentlig konst i kommunala byggnader och offentliga miljöer och ansvarar för processen kring konstnärlig gestaltning. Förvaltningen har ansvar för tillsyn, vård, underhåll och renovering av lös konst i konstsamlingen. Konstärenden, där konstnärliga bedömningar ingår, hanteras och verkställs av sakkunniga tjänstepersoner och experter inom kulturförvaltningen.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Övriga intressenter

I övrigt finns stabsfunktioner som är av vikt för processen med offentlig konst såväl som externa intressenter som berörs av konststrategins formulering och utförande. Nedan följer en översikt av övriga intressenter med kommentar om dess koppling till ämnet.

<i>Interna</i>	
<i>Upphandling</i>	Stödfunktion för att säkra en korrekt och effektiv upphandlingsprocess vid större gestaltningsuppdrag och upphandlingar i enlighet med LOU.
<i>Ekonomi</i>	Erhåller analys- och planeringsunderlag för möjlighet att långsiktigt budgetera för kommande kostnader för t ex underhåll, tjänst, förråd med mera kopplade till satsningar på konst och uppföljning.
<i>Kulturskolan</i>	Tillhandahåller konstpedagogiska initiativ som faller inom ramen för det kulturpolitiska programmet och kulturförvaltningen. Utökade samordningsmöjligheter utreds 2023 som förstudie för eventuellt kulturlöfte inom Umeå kommun.

<i>Externa</i>	
KRO (Konstnärernas riksorganisation)	Yrkesverksamma konstnärer deltar i den offentliga konstens tillblivelse som utförande konstnärer såväl som annan expertis. Uppdrag för offentlig gestaltning är av stor vikt för KRO som försörjningsform för dess medlemmar och spelar en central roll i frågan om enprocentregeln.
Externa byggföretag	Utför ny- om- och tillbyggnationer på kommunens uppdrag som upphandlad entreprenör i enlighet med upphandlingen stipulerade krav.
Medborgare	Lever i och påverkas av utformningen av den offentliga miljön och konsten. Konsument och medverkare i konstupplevelser.
Konsthögskolan, universitetet	Central part i säkrandet av framtida kompetensförsörjning genom
Region Västerbotten	Samarbetspartners i projekt och kompetensutbyte i konstfrågor, exempelvis Konstkonsultenterna i Västerbotten arbetar för att främja, stärka och utveckla samtidskonsten inom regionen.

- Vid fastställande av kommunal konststrategi bör det tydliggöras att det ansvar som gäller för kommunala förvaltningar gäller även för de kommunala bolagen vid ny-, om- eller tillbyggnad.

8. Målbild vs Nuläge

Efter ovan redogörelse för arbetsprocesser, utbud och finansiering följer nedan en analys av nuläge kontra önskat läge för konsten inom kommunen i enlighet med det kulturpolitiska programmet stipulerade målbilder. Nedan redovisas de fem punkterna som lyfts fram av särskild vikt för en eventuell konststrategi, de formulerade aktiviteter som programmet nedtecknat för uppfyllnad av målbilden och exempel på nuläge/utfall inom konstområdet.

8.1 Kulturpolitiska programmet

Gestaltad livsmiljö

Önskat läge	Nuläge/utfall
<i>"Utveckla Umeås offentliga rum genom att initiera och genomföra konstnärliga gestaltningar för att bidra till stadsutveckling utifrån ett estetiskt perspektiv".</i>	- Konstverksamheten deltar i gestaltungsgruppen för större gestaltningar och samordnar projekten. Ansvarar för projektutförande från start till slut. - Ansvar för- och utförande av uppdrag för placering av verk ur konstsamling och mindre gestaltningarna.
<i>"Verka för att attraktiva stads- och kulturmiljöer skapas och bevaras"</i> <i>Samma önskade läge som "Kulturarv och Kulturmiljö"</i>	Idag sker arkivering, kartläggning inventering av konstsamlingen enligt satt rutin. Cirka 60 verksamheter inventeras/år och efterhålls med en renoveringsbudget på cirka 120 000 kr.
<i>"I tillämpliga delar implementera fastställt Kulturpolitiskt program vid kommunala planeringsprocesser."</i>	<i>Hänvisning till hela avsnitt 8.1</i>
<i>"Fästa stort avseende vid pedagogiska initiativ i syfte att förklara den idébaserade konsten, för att därigenom öka legitimiteten för genomförda kommunala satsningar inom bildkonstområdet".</i>	- Utställningar och visningsverksamhet i- och i anslutning till Umeå konsthall. - Programverksamhet och pedagogik utförs utifrån aktuella utställningar, den offentliga konsten eller fristående teman. Det sker med olika målgrupper i fokus.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Kulturell välfärd

Önskat läge	Nuläge/utfall
<i>"Satsa på ett kulturliv som är öppet och tillgängligt för alla över hela kommunen"</i> <i>"Utveckla ickekommersiella kulturella mötesplatser"</i>	• Umeå kommuns konstsamling med över 11 000 verk varav 9 000 är placerade i cirka 300 verksamheter bidrar till Umebornas möjligheter till möten med samtidskonsten. • Verksamheten erbjuder idag icke kommersiella plattformar i form av bland annat Umeå konsthall och Vita kuben, båda med kostnadsfritt inträde och generösa öppettider. • Programverksamhet sker i och utanför Väven med ambition att sänka trösklarna och tillgängliggöra konstupplevelser inom kommunen.
<i>"Aktivt söka nå nya målgrupper".</i>	• Programverksamhet med publika aktiviteter som ämnar att nå befintliga att nå nya målgrupper. Här kan initiativ med aktiviteter på fler språk, digitalisering av utställningar, skolverksamhet, utställningar och marknadsföring och kommunikation nämnas som exempel.
<i>"Stärka samverkan mellan olika kulturaktörer, föreningar och frivilligorganisationer i det civila samhället, den offentliga sektorn och näringslivet"</i>	• Exempel är IASPIS (Internationella programmet för bild och form), dialog och utbyte med centrala intresseorganisationer såsom KRO och samverkan med konstnärer, stipendier och föreningsstöd. • Stöttar lokala gallerier och ramverkstäder genom inköp av konstverk och tjänster.

Professionellt kulturliv

Önskat läge	Nuläge/utfall
<i>"Tillhandahålla goda villkor för kommunens yrkesverksamma kulturarbetare"</i> <i>"Uppträda förebildligt i sina relationer till kulturlivets aktörer".</i>	• Umeå kommuns utgår från MU (medverkande och utställningsersättning) avtalet för skälig ersättning för konstnärers tjänster. • Konstverksamheten säkras konstnärernas villkor genom samtliga processer enligt ramavtal och värdegrund. • Projektateljé och Umeå konsthall
<i>"Nyttja professionella konstnärers yrkeskompetens vid konstnärliga gestaltningar i det offentliga rummet".</i>	• Sker genom konstinköp inom och utanför ramen för LOU, utställningar i Umeå Konsthall där fokus är nationella, nu levande konstnärer. • Stöttning av gallerier och andra institutioner genom konstinköp och projektsamverkan. • Genom anslag och stipendier stöttar kommunen det fria kulturlivet. • KRO-representant bjuds alltid in att medverka i urvalsprocessen vid upphandling av byggnadsanknutna verk.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Goda uppväxtvillkor för barn och ungdomar

Önskat läge	Nuläge/utfall
<i>"Verka för att alla barn och ungdomar ska få lika möjligheter att under läsår och skollov möta många olika kulturella upplevelser och konstnärliga verksamheter samt utveckla eget skapande"</i>	• Konstpedagogisk verksamhet via skola sker idag i koppling till Umeå konsthall och den offentliga konsten. • Verksamheter med målgruppen barn och unga prioriteras vid förfrågningar av konstgestaltningar enligt satt rutin. • Kulturskolan och Bibliotek med kulturpedagogiska program och projekt genom Skapande skola, respektive öppen bildverkstad för att säkra barn och ungas tillgång till eget skapande och konstupplevelser.

Konstnärlig frihet

Önskat läge	Nuläge/utfall
<i>"Tillämpa principen om armlängds avstånd".</i>	• Delegationsordning • Tydlig kravspecifikation i och med upphandlingar av offentlig konst och gestaltning ingår som inte ska minimera avkall på konstnärlig frihet.

Sammanfattning:

Översynen påvisar en generell god måluppfyllnad av det Kulturpolitiska programmet och det faktum att kommunens bredd av satsningar inom kulturområdet är av stor betydelse för efterlevnad av de utsatta målen. Många områden som inte innefattas i fokus på området offentlig konst är vitala för denna efterlevnad såsom det pedagogiska arbetet, Konsthallens roll i skapandet av ickekommersiella kulturella mötesplatser, finansiellt stöd till föreningsliv och stipendiater etc.

Potentialer för måluppfyllnad är efterlevnad av gestaltad livsmiljö vilket inkluderar processen för offentlig gestaltning och underhåll kopplat till kommunens offentliga konst där det största glappet mellan nuläge och målbild går att spåras.

I övrigt har undersökning av potentialen för samordning och mer målgruppsspecifika pedagogiska insatser för att nå fler barn och unga genom skolan påbörjats inom ramen ytterligare en förstudie under 2023. Den ska undersöka förutsättningarna för ett eventuellt Kulturlöfte inom Umeå kommun, ett uppdrag till Kulturförvaltningen, och inkluderar konstpedagogiken inom kulturförvaltningen.

8.2 SWOT- analys

Analysen ämnar klargöra de styrkor och potentialer inom den kommunala konstverksamheten idag. De behöver tas i beaktande i formulerandet av en konststrategi utifrån dagens förutsättningar. Namnet SWOT är en engelsk akronym av orden **S**trengths, **W**eaknesses, **O**pportunities och **T**hreats. Syftet med SWOT-analysen är att genom granskning av Styrkor, Svagheter, Hot och Möjligheter i den redan befintliga verksamheten värdera de starka och svaga sidorna. I detta tydliggörs även påverkan från organisationens omvärld i syfte att belysa nyckelfrågor som behöver ingå i en framtida konststrategi.

Strengths (Styrkor, internt)

God grundverksamhet/utbud idag

- Stor konstsamling med etablerad infrastruktur och rutiner för placering av konst i kommunens verksamheter. Hög procentuell fördelning av placerade verk, och kort handläggningstid för nya uppdrag för placering av lös konst.
- Väl inarbetat team inom konstverksamheten med lång erfarenhet, satta rutiner och goda samarbeten med yrkesverksamma konstnärer.
- God och bred service/tillhandahållande av tjänster och kompetens i konstfrågor/ärenden.
- God måluppfyllnad av det Kulturpolitiska programmet på flera punkter såsom ickekommersiella kulturella mötesplatser, programpunkter för-, och möten och skapande/lärande och aktiviteter med barn och unga som målgrupp.
- Konstverksamhetens placering i Väven erbjuder medborgare ett starkt kulturutbud och nyttjar synergieffekten med kulturhuset Väven i form av spontanbesök som lockar nya målgrupper.
- Gestaltningssgruppen existerar som forum redan idag och är sammansatt av relevanta intressenter. Infrastruktur för arbetet existerar därmed även om rutiner/ansvarsfördelning inte är formaliserat.
- Konstverksamheten har genom konstinvesteringsbudgeten, trots brist på formaliserat och vedertaget tillvägagångssätt vid nybyggnationer, kunnat arbeta kompensatoriskt med lös konst vid ny- och ombyggnationer och därmed i många fall förhindrat frånvaro av konst i kommunens verksamheter.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Kommun i tillväxt och med ambitioner

- Umeå är en stabil kommun med god ekonomi med höga ambitioner för kulturen och nöjda medborgare.
- Visionen för kommuns kulturpolitik är formulerad och beslutad i och med det Kulturpolitiska programmet vilken är antagen i kommunfullmäktige.
- Det finns ett engagemang/behov av att inkorporera konst i verksamheter/projekt, trots brist på tydlighet i förfarandet i dagsläget.

Weaknesses (Svagheter, internt)**Kompetens**

- Bristande kompetens inom förvaltningarna kring gestaltad livsmiljö och dess applicering i praktiken. Inte heller ett krav att byggbolag har rätt kompetens eller riktlinjer att följa kopplat till konst vid byggnationer.
- Kunskapsluckor i de olika processerna för offentlig gestaltning inom våra olika förvaltningar försvårar samarbetet sinsemellan.
- Avsaknad av proaktiv process för kompetensförsörjning av både externa processledare och intern juridisk specialistkompetens för offentlig upphandling av gestaltningar inom upphandlingsbyrån. Detta sker idag internt inom konstverksamheten vilket kräver stora personalresurser och tid.

Samsyn och ansvarsfördelning

- Brist på samsyn och gemensam vokabulär över förvaltningsgränserna och insyn i de olika verksamheterna/förvaltningarna.
- Förvaltningsöverskridande samarbeten kopplat till konst saknar tydliga direktiv, förväntningar och rutiner för de olika intressenterna. Brist på tydlighet försämrar samarbetet och helhetssynen som definieras i gestaltad livsmiljö. Olika strategier och rutiner är ej samsynkade över förvaltningsgränser trots behov. Den senaste beskrivning av processen är formulerad 2007 och gestaltad livsmiljö har inte inkorporerats.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

- Processen är idag mer personbundet i stället för rutin/processbundet vilket gör den sårbar. Förekomst av muntliga överenskommelser och bristande uppföljning av beslut leder till otydlighet och brist på transparens och sårbarhet vid skifte av personal.
- Konstperspektivet säkras idag genom att konstverksamheten har en bevakande roll, inte ett avgränsat ansvar i en fastställd process. Det är en svår utmaning att bevaka alla dessa processer i en kommun som växer snabbt vilket riskerar att det konstnärliga perspektivet kan missas eller inkluderas för sent i processen. Detta riskerar att leda till frånvaro av konstnärlig gestaltning alternativt försämrad kvalitet. Ett exempel på detta är Stig Lindberg-fontänen och den mediala uppmärksamhet och starka reaktioner det väckte hos medborgarna genom brist på proaktiv inkludering av konstkompetens i ärendet.
- Sen involvering av konstverksamheten i planeringsprocessen. Avsaknaden av kännedom/rutin kring leder till att lös konst ur befintlig samling används mer frekvent i dessa projekt i stället platsspecifika fasta konstverk, då detta kan utföras med kortare planering. Detta är inte alltid till nackdel men konsten bör alltid vara behovsanpassad och fast konst bör uteslutas på grund av behov, inte kortsiktig planering/brist på rutiner kring tidig involvering.
- I dag är det konstverksamheten som närmast uteslutande tar ansvar över vård, renovering och service av den offentliga konsten, ibland tillsammans med Gator och parker, på grund av odokumenterad reglering av ansvarsförhållanden vid skötsel av konsten. Med begränsade resurser för bevakning och åtgärdande kan detta leda till en mer kostsamma renoveringsbehov på sikt.

Finansiering och resursplanering

- Finansieringen och fördelning av resurser sker kortsiktigt på årsbasis utan långsiktig behovsanalys. Brist på transparens och uppföljning för uträkning av investerade summor kopplat till konst i relation till planerade nybyggnationer.
- Konstens underhållsbudget täcker in cirka 1 procent av samlingen. Exempelvis fastställdes under 2023 renoveringsbehovet av Döbelnsmonumentet vilket utfördes till en kostnad av 250 000. Dessa behov ska täckas av Musei- och konstenhetens budget och leder till att nedprioritering av andra budgetposter.
- Brist på långsiktig plan för underhåll och otydlig ansvarsfördelning över förvaltningsgränserna.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

- Idag brist på långsiktig samsyn och planering för offentlig gestaltning ur ett längre tidsperspektiv. Detta gör att fler omfattande projekt med kort framförhållning kan sammanfalla och konsekvensen kan bli resursbrist kopplat till personal som ska hantera dessa ofta komplexa ärenden med lång handläggningstid pga. LOU.
- Kommunen växer, men inte organisationen som ska hantera konstfrågor. Idag ska en arbetsgrupp på fyra personer utföra samtliga arbetsuppgifter oberoende av arbetstoppar i och med nybyggnationsprojekt. Medarbetarna processleder hela upphandlingen från utlysning till invigning. Dessa stora projekt kan komma att sammanfalla och kräver därmed en förvaltningsövergripande, långsiktig planering för resurssäkring vilket inte existerar idag.

Opportunities, (Möjligheter, externt)**Föregångare och fastställda målbilder nationellt**

- Gestaltad livsmiljö är ett väletablerat begrepp och övergripande mål även utanför kommunens gränser på nationell nivå.
- Flertalet andra kommuner har genomgått processen att bygga sin verksamhet för att leva upp till denna målbild vilket Umeå kommun kan ta lärdom av.

Varumärke och attraktionskraft

- Konstrategin spelar en vital roll för att förverkliga Umeås visioner och mål för hållbar tillväxt. Politiken för gestaltad livsmiljö är nära sammanflätad med FN:s 17 globala mål för hållbar utveckling och särskilt mål 11 i Agenda 2030 som behandlar långsiktigt hållbar stads- och samhällsutveckling.
- Konsten kan vara, och är ofta, en het politisk fråga som väcker stort engagemang. Kommunens värdegrund MÖTS återspeglar kommunens uppgift att vara öppna och tillgängliga. En tydlig långsiktig strategi skapar möjlighet till detta och större utrymme för medborgardialog.
- Fastställandet av en välarbetad rutin för gestaltad livsmiljö bidrar till attraktionskraft till Umeå genom en god samhällsplanering där konsten är en naturlig del av stadsmiljön.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Kompetensförsörjning och professionellt kulturliv

- Fastställda, proaktiva rutiner innebär en möjlighet för uppdrag för yrkesverksamma konstnärer både för gestaltungsuppdrag och som konstkonsulter och projekt- eller processledare för konsten i byggprojekten. Detta stärker det Kulturpolitiska programmens ambitioner knutna till "Professionellt kulturliv".
- Lärosätet Konstnärligt campus erbjuder vid proaktiv behovsanalys, en möjlighet till kompetensförsörjning och arbetstillfällen för yrkesverksamma konstnärer.

Threats (Hot, externt)**Nya förutsättningar för konsten**

- I en växande kommun förändras inriktning för verksamheter vilket påverkar den konstnärliga gestaltningen. Verksamheter skiftar snabbt och därmed ändras förutsättningarna för konsten i verksamheternas lokaler vilket ökar antalet hanteringsärenden och därigenom behovet av resurs.
- Stor rotation av personal inom kommunen, vilket gör det svårt att bibehålla kommunikationen mellan konsten och kontaktpersonerna för inventering.
- Inflation, samhällskriser och samhällsoro innebär ett hot vid en kortsiktig finansiering, vilket i sin tur hotar en hållbar tillväxt för konsten
- Färre gallerier inom kommunen försämrar möjligheter för lokala konstnärer att exponera sin konst såväl som det förvårar konstinköpsuppdraget då det kräver fler resor än tidigare vid färre lokala inköp. Detta minskar även kommunens stöttning av lokala kulturentreprenörer.

Minskad attraktionskraft

- Bristen på fastställda rutiner kan leda till att kommunen halkar efter och tappar vår position som kulturhuvudstad. Andra kommuner tar stafettpinnen och Umeå kan komma att tappa sin attraktionskraft i konkurrens med andra kommuner.
- Odemokratiska rum med frånvaron av konstnärliga gestaltningar alternativt dåligt underhållna sådana skapar en oattraktiv livsmiljö och påverkar medborgarnas tillgång till konst och även Umeås varumärke.
- Få arbetstillfällen för yrkesverksamma konstnärer kan leda till att vi förlorar kompetens, trots förekomsten av etablerade lärosäten i kommunen.

9. Slutsats och rekommendationer

Nedan samlas förstudiens samlade insikter och rekommendationer som anses vara av vikt för formulerandet av en eventuell förstudie och beslut kopplat till den:

9.1 Uppfylld Kulturpolitiska programmet

Förstudiens rekommendation är att en framtida konststrategi bör inkludera de delar ur det Kulturpolitiska programmet som behandlar konstområdet och förtydliga dess innebörd i praktiken för att påvisa korrelationen mellan de två dokumenten. Detta bör inkludera såväl de delar som har stor potential till måluppfyllnad som de som har god måluppfyllnad. Dessa delar bör därmed inkorporeras i strategin:

- Fokus på tydlighet i kommunens efterlevnad av **gestaltad livsmiljö** i teori och praktik.
- Beskrivning av kommunens förhållningssätt till underhåll och bevarande av offentlig konst och **kulturarv/kulturmiljö** med befintliga rutiner. Förtydligande av ansvar mellan berörda förvaltningar.
- Beskrivning av kommunens förhållningssätt till principen om **armlängds avstånd**.
- Beskrivning av kommunens ickekommersiella konstarenor för uppfyllande av **kulturell välfärd** (Umeå konsthall).
- Understryka **professionellt kulturliv** genom nedtecknandet av kommunens efterlevnad av MU-avtalet, Lagen om offentlig upphandling (LOU) och de yrkesverksamma konstnärernas och konstkonsulters roll inom processen för offentlig gestaltning.
- Understryka de konstpedagogiska ansatserna inom konstverksamheten, och riktade insatser gentemot målgruppen **barn och unga** inom kulturförvaltningen.

Ytterligare rekommendation är att en eventuell konststrategi bör revideras i enlighet med det kulturpolitiska programmets tidshorisont, idag fram till 2030.

Verksamhetsplan:

För ytterligare koppling mellan verkställande direktiv, det kulturpolitiska programmet och berörda verksamheters aktivitetsplaner rekommenderas ett riktat uppdrag i framtida verksamhetsplaner. Det bör formuleras i koppling till den offentliga konsten – Framtagning av Konststrategi för 2024, översyn av långsiktig och proaktiv underhållsplan och budgetering för att lägga tonvikt vid uppfyllnad av "Kulturarv och Kulturmiljö" under 2025.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Beslutsfattande, legitimitet:

För att en konststrategi ska vinna verkan behöver Umeå kommunfullmäktige vara beslutsfattare av Konststrategi för offentlig konst i Umeå kommun. Den bör vara bindande för samtliga involverade förvaltningar och det ansvar som gäller för kommunala förvaltningar bör även gälla för de kommunala bolagen vid ny-, om- eller tillbyggnad. Det ska också framgå i konststrategin.

9.2 Samverkan mellan förvaltningar

Ansvarsfördelning och roller

Policyn behöver en tydlig roll- och ansvarsfördelning dvs klargörandet av vem som finansierar, utför och ansvarar för vad inom processen för offentlig konst. Detta bör beskrivas med fokus på centrala roller och beslutande/verkställande insatser (exempelvis konstrådet, kulturnämnden etc.).

Områden som bör formuleras/konkretiseras i förstudien är:

- Process, ansvar och roller för offentlig gestaltning.
- Process, ansvar och roller för underhåll och renovering.

Riktlinjer/Rutiner

Förstudien belyser vikten vid formaliserandet av rutiner och processer för offentlig konst och gestaltning, vilket bör beskrivas i förstudien. Detta är för att formalisera redan befintliga, goda rutiner och skapa/konkretisera i dagsläget ej existerande rutiner med fokus på centrala processer för den offentliga konsten inom kommunen.

Enskilda rutindokument kan komma att behöva komplettera strategin i samband med eller efter strategins färdigställande. Dessa riktlinjer ska i sin tur utgå från policyn, länkas till dokumentet och säkerställa att arbetet med offentlig konst sker transparent och konsekvent.

Implementering: Kompetens och kultur

Kommunen behöver få samsyn i samarbeten mellan berörda förvaltningar gällande Gestaltad livsmiljö med ambition att allas roller och del av processen blir tydliga och för att skapa en kultur av ökat samarbete, proaktivitet och inkludering. Arbetsgruppen för författandet av konststrategin behöver därmed samordnas mellan berörda förvaltningar för att formulera den gemensamma processen.

- Ytterligare bör begreppsdefinitioner ingå i konstpolicyn för att etablera en gemensam begreppsapparat vid diskussion och beslut i frågor i anslutning till konstområdet.

9.3 Finansiering/Behov

Finansiering av kommunen offentliga konst bör vara långsiktig och ta hänsyn till bevarande av nuvarande hög standard, återspegla stadens tillväxt och säkra proaktiv resurs- och kompetensförsörjning för den offentliga konsten inom Umeå kommun oavsett finansieringsmodell. Finansieringslösning för konsten är vital men hindrar inte att en konststrategi antas och genomförs och att frågan om finansiering då lyfts som en separat fråga. Denna fråga bör beredas tillsammans med en risk - och konsekvensanalys. Nedan följer dock förstudiens insikter och rekommendationer i finansieringsfrågan.

Enprocentregeln?

Vid eventuell applicering av enprocentregeln eller variation på denna, ska det tydliggöras vad den ska omfatta inom Umeå kommun, exempelvis:

"Vid ny-, om- och tillbyggnader av offentliga byggnader ska enprocentregeln tillämpas. Enprocentregeln ska också tillämpas vid ny- och ombyggnad av offentliga miljöer. Regeln innebär att 1 procent av investeringsbudgeten avsätts till konstnärlig gestaltning. Medlen disponeras och redovisas av den förvaltning som är ansvarig för respektive byggnads- eller anläggningsprojekt."

Vid val av enprocentregeln bör ett förtydligande göras för bibehållen finansiering av de aktiviteter inom konstområdet som stödjer andra målbilder i det kulturpolitiska programmet men som riskerar att falla utanför enprocentregelns ramar. Exempel på detta är pedagogisk verksamhet med inriktning på barn och unga, Umeå konsthalls verksamhet och inköp av lös konst och konstnärliga gestaltningar utanför ramen för ny- och ombyggnation. Detta är viktigt för att säkerställa fortsatt god efterlevnad av kommunens kulturpolitiska ambitioner och bibehållandet av fortsatt god kvalitet för kommunens medborgare och intressenter.

Egen modell

Enprocentregeln är ett verktyg för att långsiktigt skapa ett ekonomiskt utrymme för konstnärlig gestaltning vid planering och byggande av offentliga miljöer. Vid fortsatt avsteg från enprocentregeln och fortsatt arbete med aktuell arbetsmodell bör denna beskrivas och formaliseras i skrift.

Konstinvesteringsbudgeten bör sättas utifrån ett långsiktigt perspektiv och rekommendationen är att den bör utgå från Umeå kommuns planerade investeringsbudget för nybyggnation.

Konstinvesteringsbudgeten skulle då nå en partiell efterlevnad till enprocentregeln och investeringen återspegla Umeå kommuns faktiska planerade "tillväxt" av det offentliga rummet.

Förstudiens rekommendation är att oavsett vald modell ska enprocentregeln användas som verktyg för uppföljning för ökad transparens mot externa intressenter, jämförelse med andra kommuner och

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

intern riskanalys. Skapandet av projektbudget för större projekt bör på samma sätt formaliseras/dokumenteras så att uträkningsmetoden för konstinvesteringar kan granskas för ökad transparens, uppföljning och planeringsmöjligheter för kommande resursbehov inom konstgestaltningprocessen. Det skulle innebära att alla stora investeringsprojekt redovisar projektets uträkningsmodell varpå eventuellt glapp gentemot enprocentregeln blir tydligt och kan därefter analyseras.

För basbudgeten är särskilt kostnadsposten underhåll och renovering av den offentliga konsten viktig att justera för att leva upp till samlingens omfattning och reella behov. Förstudiens rekommendation kulturförvaltningen ges det riktade uppdraget att utföra en långsiktig underhållsöversyn med en extern konsult för att fastställa behovet av konstrenoveringar under en 10-årsperiod. Detta skulle säkra en proaktiv och resurseffektiv insatsplan för det totala beståndet och tillhandahålla en faktabaserad analys av finansieringsbehovet.

9.4 Resursplanering

Strategisk planering

Ytterligare rekommendationer är att en långsiktig plan för de större offentliga gestaltningarna behöver vara planlagda med god framförhållning och förankrade förvaltningsövergripande. Med en gemensam planeringshorisont ges möjligheten till säkrandet av resursplanering för högre effektivitet och kvalitet i utförandet.

Kompetensförsörjning

Detta gäller inte minst för att kunna säkerställa en behovsanpassad bemanning för att kunna anta större gestaltungsuppdrag och långvariga samhällsbyggnadsprojekt. Såsom förstudien påvisar kan dessa projekt komma att sammanfalla och orsaka periodvisa arbetsvolymerna som ej kan handläggas av dagens bemanningsresurser. I dessa perioder behöver expertis från kulturförvaltningens tjänstemän kompletteras med externa eller ytterligare resurser. Rekommendationen är ett konststrategin förtydligar konstinvesteringsbudgetens ramar där arvoderade konstkonserter bör inkluderas och att deras roll/uppdrag bör framgå i dokumentet.

10. Definitioner

Armlängds avstånd

Principen om "armlängds avstånd" handlar om demokrati och yttrandefrihet, om konstnärlig kvalitet och förtroende för profession och kunskap. Det är sakkunniga som ska göra bedömningar och fatta beslut om offentligt finansierad konst och utställningar. "Armlängds avstånd" bygger på relationen mellan anslagsgivare och utförare. Det innebär att politiken beslutar om mål, riktlinjer och ekonomiska ramar och överlåter konstnärliga och kvalitativa bedömningar åt professionen. Den politiska nivån beslutar om mål, riktlinjer och ekonomiska ramar medan de konstnärliga och kvalitativa bedömningarna överlåts till konstnärliga ledare och sakkunniga. Kulturens egenvärde och den konstnärliga friheten är vägledande och kulturen ska vara fri, dynamisk och ifrågasättande med ett mångfacetterat och kvalitativt kulturutbud. Samtidskonsten måste alltid få verka på egen fri grund utifrån sina egna specifika förutsättningar och perspektiv.⁴²

Enprocentregeln

Enprocentregeln är en ekonomisk princip för offentlig konst som innebär att cirka en procent av den totala budgeten avsätts för konstnärlig gestaltning vid ny-, om- och tillbyggnad. Enprocentregeln bygger inte på en given arbetsmodell, och det har aldrig funnits någon sådan. Därför finns stora variationer i hur regeln tillämpas och beräknas. Både mellan stat, region och kommun och mellan kommuner och regioner. Enprocentregeln tillämpas sedan 1930-talet i Sverige av offentlig sektor.

Fast/permanent konst

Platsbunden konstnärlig miljögestaltning som är beställd och skapad för en offentlig plats eller en särskild byggnad. Det kan vara: - Byggnadsintegrerade verk som är direkt monterade i väggar, tak, golv, fönster eller integrerad i byggnaden. - Platsintegrerade verk som är monterade och placerade utanför byggnaden. Permanent konst kallas ofta också "byggnadsanknuten", "fastighetsbunden" eller "helhetsintegrerad" konst. Detta eftersom konstverket är en del av sin byggnad eller fastighet. Det gäller oavsett om konsten, som i sin enklaste form är en skulptur på ett podium, eller om konstverket är så integrerat i sin miljö att det omöjligen kan frigöras från sin plats utan att både konsten och platsen förändras. Permanent konst har oftast skapats specifikt för sin plats. Då är den unik, och kanske också någonting helt annat idag än vad vi vant oss vid att konst ska vara under senare delen av 1900-talet. Konsten kan till exempel vara markbeläggningen på ett torg, en skulptur som klättrar genom flera våningsplan, en film eller ett ljudverk som inte ens syns.⁴³

Förvaltning av konst

Förvaltning av konst avser rutiner för registrering och inventering och skötsel av både fast och lös konst

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Gestaltningssupdrag:

Uppdraget att skapa permanent konst kallas ibland gestaltningssupdrag.

Gestaltad livsmiljö

Propositionen Politik för gestaltad livsmiljö (2017/18:110) presenterades i februari 2018. Ett gemensamt skapande och en helhetssyn på den gestaltade livsmiljön är kärnan i den nya politiken för arkitektur, form, design, konst och kulturarv. Det är en politik som på ett tydligt sätt tar utgångspunkt i människan, hennes behov och livskvalitet vid formandet och förvaltandet av våra livsmiljöer. Politiken utgår också från att alla har rätt till miljöer som är inkluderande, väl gestaltade och långsiktigt hållbara. Gestaltad livsmiljö ska, enligt politiken, ses som ett sammanhållet område där alla dessa perspektiv samspelar och berikar varandra.

Konst och Offentlig konst

Begreppet "offentlig konst" i denna policy avser konst i offentliga rum, konst som är till för alla. Offentlig konst är konstverk som är avsedda för, och ofta utförda direkt i miljöer dit allmänheten regelmässigt har tillträde.

"Vad är offentlig konst? Den offentliga konsten tar sig i dag an alla möjliga uttryck och material – lika varierat och kritiskt som den konst som skapas för utställningar på museer eller konsgallerier.

Offentlig konst kan fortfarande vara en skulptur på ett torg. Men den kan också vara ett helhetsintegrerat mönster i markbeläggningen av ett torg, en ljudinstallation som överraskar där du sitter i parken, eller ett ljusspel som förändrar stämningen i ett rum. Offentlig konst integreras i dag allt oftare tidigt i urbana utvecklingsprocesser, där konsten ges storskaligt utrymme att påverka hela miljöer, som till exempel stationsområden. Den kan vara ögonblicklig och tillfällig, till exempel en rörelse genom staden som inte är möjlig utan att publiken som deltagare blir en del av verket och är med och skapar det. Den kan också vara en långsam process utan slut, som när ett stycke skog tas ur produktion för att dess värden ska säkras för oändlig tid. Den offentliga konsten återspeglar och utvecklar, i dag liksom tidigare, sin egen tid.⁴⁴

Konstkonsult

Är sakkunnig inom konst. Kan fungera som konstnärligt ansvarig och som projektledare för konstprojekt. Anlitats som extern konsult. En konstkonsults uppdrag kan bland annat vara att skriva konstprogram, fungera som sakkunnig i upphandlingsprocessen och att driva projekt tillsammans med konstnärer och andra inblandade parter.

Konstprojektledare:

Den roll en curator eller en konstkonsult har i ett konstprojekt vilket innebär en praktisk funktion. Den konstnärliga projektledaren leder konstprojektet och är ansvarig för att det genomförs.

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Konstnärlig gestaltning

En konstnärlig gestaltning kan förklaras som ett konstverk skapat och genomfört till en beställare, vanligtvis ett platsspecifikt verk som utgör en del av en byggnad, i mark eller i en landskapsutformning.

*"Gestaltning handlar såväl om hur vi tar omhand och utvecklar befintliga miljöer som hur den framtida bebyggelsen ska placeras och utformas. Estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden har stor betydelse för att förstå historiska sammanhang, men bidrar även till att skapa, stärka och utveckla platsens särdrag och kvaliteter. Detta är viktiga delar för att människor ska kunna känna tillhörighet och trygghet i sin livsmiljö."*⁴⁵

Konstnärliga råd

Konstnärliga råd syftar på samverkansgrupper med representanter från olika förvaltningar och konstnärlig expertis som arbetar fram förslag om konstnärliga gestaltungsuppdrag. Politiker kan ingå i råden. I texter som beskriver arbetet inom en kommun eller region, kan det konstnärliga rådet även ges andra såsom Samrådsgrupp för konst, Rådet för konstnärlig gestaltning etc.

Kulturarv

Kulturarv är alla materiella och immateriella uttryck för mänsklig påverkan, till exempel lämningar, föremål, miljöer, verksamheter eller traditioner. Avser såväl materiella som immateriella uttryck. Kulturarv omfattar traditioner, språk, konstnärliga verk, historiska lämningar, arkiv- och föremålssamlingar samt kulturmiljöer och kulturlandskap som överförs från generation till generation. Vad som betraktas som kulturarv förändras med tiden och är ett uttryck för samhällets skiftande värderingar. ⁴⁶Gestaltad livsmiljö är såväl ett synsätt som måste finnas med i allt som berör vår fysiska miljö, som den fysiska miljön i sig. Begreppet omfattar arkitektur, form, design, konst och kulturarv.

Kultursamverkansmodellen

Kultursamverkansmodellen bygger på dialog och samverkan mellan stat och region och mellan region, kommun, civilsamhälle och det fria kulturlivet i respektive län. Genom modellen fördelas statliga medel via Kulturrådet till regionerna som i sin tur fördelar dessa vidare till regionala kulturverksamheter i sina län. Medlen fördelas med utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen och regionala kulturplaner och i samråd med andra kulturmyndigheter och organisationer. Utöver statens medel i modellen bidrar regioner och kommuner med en väsentlig del av den totala finansieringen av verksamheterna i modellen.⁴⁷

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Lös konst

Lös konst och fristående verk betyder att verken går att flytta. De är inte bundna till en plats eller lokal. Det kan röra sig om verk inköpta för konstnärlig miljögestaltning som hängs upp eller placeras i byggnaden helt utan byggteknisk påverkan, exempelvis målningar, textila bilder och mindre skulpturer. Lös konst eller fristående verk kan också vara verk som köps in till stadens konstsamling från gallerier, utställningar eller direkt av en konstnär.

Offentliga rum

Offentliga rum utgörs av bebyggelse utomhus och inomhus, där allmänheten har tillträde. Dit räknas gator, torg och parker och utrymmen i allmänna lokaler och lokaler till exempel för skola, vård och omsorg. *"Konst kan förstora vår upplevelse av det publika rummet. Den kan berika vårt vardagsliv och skapa spontana samtal kring det vi upplever. Konsten har en stor betydelse för platsers identitet och attraktionskraft och är ibland en bärande del av platsernas ursprungliga karaktär."*⁴⁸

Upphovsrätt

Ägare och förvaltare av offentlig konst har också att ta hänsyn till upphovsrättslagen, Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Denna lag ger konstnären ensamrätt att tillåta eller förbjuda vissa åtgärder med avseende på verket under sin livstid och 70 år efter dödsåret. Lagen ger konstnären såväl ekonomiska rättigheter som ideella rättigheter. Upphovsrätten föreskriver att *"ett verk må icke ändras så, att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränkes; ej heller må verket göras tillgängligt för allmänheten i sådan form eller i sådant sammanhang som är på angivet sätt kränkande för upphovsmannen"*.⁴⁹

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

11. Bilagor

Strategiska dokument Umeå

- Kulturpolitiskt program för Umeå kommun
- Strategisk plan för Umeå kommun 2016–2028
- Program offentliga rummet.pdf (umea.se)
- Kartläggning av arbetet med Agenda 2030.pdf (umea.se)

Övrigt

- Kulturplan Region Västerbotten 2020–2023_webb (1).pdf (regionvasterbotten.se)
-
- Om byggnadsanknuten konst - Statens konstråd (statenskonstrad.se)
- Offentlig konst – handbok för statliga beställare - Statens konstråd (statenskonstrad.se)
- 1% för konstnärlig gestaltning av offentlig miljö

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

Förstudie: Konststrategi Umeå kommun

2024-01-16

Kontaktuppgifter:

Sara Edenius, enhetschef, Musei- och Konstenheten, sara.edenius@umea.se, 070-233 96 60

Moa Krestesen, konstintendent, moa.krestesen@umea.se

Anja Boman, konstsekreterare, anja.boman@umea.se

Mer information:

[Foto: Maja Holmqvist, Konstverk: Mattias Olofsson, "Felice", fast konstnärlig gestaltning vid Regnbågshyllan i Umeå stadsbibliotek från 2016]

[www.umea.se/upplevaochgora/kultur/konst]

12. Referenser

- ¹ [Strategisk plan för Umeå kommun 2016–2028 \(formgiven version\).pdf \(umea.se\)](#)
- ² Offentlig konst: Handbok för statliga beställare
- ³ [Verksamhetsplan 2023 Programavdelningen \(004\).pdf](#)
- ⁴ [Kulturpolitiskt program för Umeå kommun 2020-12-21 \(umea.se\)](#)
- ⁵ [Kulturpolitiskt program för Umeå kommun 2020-12-21 \(umea.se\)](#)
- ⁶ [Kulturpolitiskt program för Umeå kommun 2020-12-21 \(umea.se\)](#)
- ⁷ [Kulturpolitiskt program för Umeå kommun 2020-12-21 \(umea.se\)](#)
- ⁸ [Program offentliga rummet.pdf \(umea.se\)](#)
- ⁹ Offentlig konst: Handbok för statliga beställare
- ¹⁰ [Gestaltad livsmiljö – politik för arkitektur, form och design - PBL kunskapsbanken - Boverket](#)
- ¹¹ [Konst och gestaltad livsmiljö - Statens konstråd \(statenskonstrad.se\)](#)
- ¹² [New European Bauhaus \(kulturradet.se\)](#)
- ¹³ [1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö.pdf](#)
- ¹⁴ [1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö \(1\).pdf](#)
- ¹⁵ [1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö.pdf](#)
- ¹⁶ [1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö \(1\).pdf](#)
- ¹⁷ [1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö.pdf](#)
- ¹⁸ [Kommunerna och enprocentsregeln - Statens konstråd \(statenskonstrad.se\)](#)
- ¹⁹ [Förvalta byggnadsanknuten offentlig konst - Statens konstråd \(statenskonstrad.se\)](#)
- ²⁰ [1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö.pdf](#)
- ²¹ [1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö.pdf](#)
- ²² [1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö.pdf](#)
- ²³ [Kommunerna och enprocentsregeln - Statens konstråd \(statenskonstrad.se\)](#)
- ²⁴ [1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö.pdf](#)
- ²⁵ [1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö \(1\).pdf](#)
- ²⁶ [1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö.pdf](#)
- ²⁷ [Svårt för kommuner att satsa på konst | SVT Nyheter](#)
- ²⁸ [Ingen-regel-utan-undantag \(1\).pdf](#)
- ²⁹ [1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö.pdf](#)
- ³⁰ [1%-för-konstnärlig-gestaltning-av-offentlig-miljö.pdf](#)

Förstudie: Konststrategi Umeå Kommun

-
- ³¹ [Samlingen av offentlig konst \(uppsala.se\)](https://www.uppsala.se)
- ³² [Örebro konsthall \(orebro.se\)](https://www.orebro.se)
- ³³ [goteborgkonst.se](https://www.goteborgkonst.se)
- ³⁴ [Konst, dans, slöjd och scenkonst - Skellefteå kommun \(skelleftea.se\)](https://www.skelleftea.se)
- ³⁵ [Arkitektur och offentlig konst - Luleå kommun \(lulea.se\)](https://www.lulea.se)
- ³⁶ [Program offentliga rummet.pdf \(umea.se\)](https://www.umea.se)
- ³⁷ [Program offentliga rummet.pdf \(umea.se\)](https://www.umea.se)
- ³⁸ [Program offentliga rummet.pdf \(umea.se\)](https://www.umea.se)
- ³⁹ [Program offentliga rummet.pdf \(umea.se\)](https://www.umea.se)
- ⁴⁰ [Så fungerar Umeå kommun - Umeå kommun \(umea.se\)](https://www.umea.se)
- ⁴¹ [Så fungerar Umeå kommun - Umeå kommun \(umea.se\)](https://www.umea.se)
- ⁴² [Principen om armlängds avstånd mellan politik och kultur \(Skriftlig fråga 2022/23:347 av Kristoffer Lindberg \(S\)\) | Sveriges riksdag \(riksdagen.se\)](https://www.riksdagen.se)
- ⁴³ [Arbetsprocess för permanent offentlig konst - Statens konstråd \(statenskonstrad.se\)](https://www.statenskonstrad.se)
- ⁴⁴ [Argumentera för offentlig konst - Statens konstråd \(statenskonstrad.se\)](https://www.statenskonstrad.se)
- ⁴⁵ [Politik för gestaltad livsmiljö - Boverket](https://www.boverket.se)
- ⁴⁶ [Definition av kulturarv och kulturmiljö | Riksantikvarieämbetet \(raa.se\)](https://www.raa.se)
- ⁴⁷ [Kultursamverksansmodellen - Kulturrådet \(kulturradet.se\)](https://www.kulturradet.se)
- ⁴⁸ [Konstpolicy för Örebro kommun \(orebro.se\)](https://www.orebro.se)
- ⁴⁹ [Riktlinjer för förvaltning av offentlig konst \(diva-portal.se\)](https://www.diva-portal.se)

Tjänsteskrivelse

2024-05-13

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2024/00027

Granskning av kommunens hantering av skyddade personuppgifter

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att godkänna yttrande enligt nedan och skicka det som nämndens svar till kommunstyrelsen.

Ärendebeskrivning

Kommunrevisorerna har gett det sakkunniga biträdet från EY i uppdrag att granska kommunens hantering av skyddade personuppgifter. Syftet med granskningen har varit att bedöma hur kommunen säkerställer att skyddade personuppgifter inte röjs till obehöriga samt om kommunens rutiner är ändamålsenliga och tillämpade. Detta har avsett skyddade personuppgifter för såväl anställd personal som för kommuninvånare. Granskningen har omfattat kommunstyrelsen, gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden, för- och grundskolenämnden, individ- och familjenämnden, fritidsnämnden samt kulturnämnden.

Hanna Öberg, informationssäkerhetssamordnare samordnar kommunstyrelsens yttrande till kommunrevisorerna och EY.

Kulturnämnden har beretts möjlighet att yttra sig inför det kammungemensamma svaret.

Yttrande

Kulturnämnden noterar likt revisorerna att kommunövergripande rutiner, uppföljning och utbildning saknas.

Berörda chefer inom Kulturskolan och bibliotek har genomgått utbildning genom Skatteverkets försorg. Kulturförvaltningens verksamhetssystem klarar av att hantera skyddade personuppgifter.

I kommunens bibliotekssystem framgår aldrig annat än att det är en skyddad identitet och personens riktiga namn och adress framgår inte. Att begränsa personalens behörighet till bibliotekssystemet som revisorerna föreslår är inte möjligt då biblioteksservicen skulle inskränkas.

Revisorerna granskning bortser helt från den enskilda individens ansvar. Skatteverket lyfter i sina utbildningar att även en person med skyddad

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2024/00027

identitet har ett eget ansvar. Det personliga ansvaret är speciellt viktigt under den tid som är från det beslut fattats om skyddade personuppgifter till att det når ut till berörda verksamheter. Detta anser vi också skulle beaktats i granskningen.

I Offentlighets- och sekretesslagen 40 kap, 3 § regleras vilken sekretess som gäller för bibliotekslån och användning av informationsteknik.

Sammantaget bedömer vi att kulturförvaltningen har säkerställt att hanteringen av skyddade personuppgifter är tillräcklig och inte röjs till obehöriga.

Kulturnämnden bedömer dock att det är rimligt att det finns en kommungemensam möjlighet till utbildning om vad som gäller kring skyddade personuppgifter. Eventuella kommunövergripande riktlinjer, regler och styrning måste ta hänsyn till verksamheternas olika tekniska lösningar, system och funktionalitet.

Beslutsunderlag

Kommunrevisorernas granskningsrapport – Kommunens hantering av skyddade personuppgifter

Beredningsansvariga

Karin Carlsson

Beatrice Hammar

Helena Karlström

Leif Mårtensson

Beslutet ska skickas till

Hanna Öberg, Informationssäkerhetssamordnare

Leif Mårtensson
tillförordnad kulturdirektör

Karin Carlsson
Verksamhetsutvecklare,
GDPR ansvarig

Kommunrevisorerna granskar

Kommunens hantering av skyddade personuppgifter

2023-12-14

Angående granskningen

Revisionsuppdraget är ett kommunalt förtroendeuppdrag och revisorerna är direkt ansvariga inför kommunfullmäktige och därmed indirekt inför medborgarna genom den representativa demokratin. Revisionen har uppdrag att granska de verksamheter som styrelser, nämnder och kommunala bolag bedriver.

I formell mening är varje revisor en egen myndighet, men i det praktiska revisionsarbetet sker arbetet gemensamt.

Ytterst syftar revisionen till att undersöka om verksamheten bedrivs i enlighet med uppställda mål och på ett från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt.

- Revisorernas uppdrag regleras i kommunallag, aktiebolagslag, god revisionssed, ägardirektiv och reglemente.
- Revision ska utföras på ett oberoende sätt.
- Revisorerna genomför grundläggande granskning, granskning av delårsrapport och årsredovisning och fördjupade granskningar.

Revisorerna ska därför objektivt, opartiskt och sakligt, självständigt granska den verksamhet som styrelse, nämnder och beredningar bedriver. Revisorerna ska också bedöma om de förtroendevalda ledamöterna i nämnder och styrelser har tillräcklig styrning och kontroll över verksamhetens ekonomi, prestationer och kvalitet.

Revisorernas uttalanden och bedömningar finns i revisionsberättelser och granskningsrapporter. En ambition i revisorernas arbete är att deras rekommendationer i samband med granskning ska kunna användas av verksamheterna för att åstadkomma effekter i deras förbättringsprocess.

Kontaktuppgifter

Om kommunrevisorernas uppdrag
kommunrevisionen@umea.se

Ordförande i kommunrevisionen

Ewa Miller, ordförande
ewa.miller@umea.se

Umeå kommun

Granskning av kommunens hantering
av skyddade personuppgifter

Innehåll

1.	Sammanfattande bedömning och rekommendationer	4
2.	Inledning	6
2.1	Bakgrund.....	6
2.2	Syfte och revisionsfrågor	6
2.3	Ansvariga nämnder och avgränsningar	7
2.4	Metod och genomförande	7
2.5	Revisionskriterier	7
3.	Kontrollmiljö	8
3.1	Respektive nämnd är personuppgifts- och informationssäkerhetsansvariga inom sitt verksamhetsområde	8
3.2	Skyddade personuppgifter ska hanteras utifrån särskilda rutiner och regler	9
3.3	Styrande dokument och enhetsspecifika rutinbeskrivningar	9
3.3.1	Det saknas ett kommunövergripande styrdokument för hanteringen av skyddade personuppgifter	9
3.3.2	De granskade nämnderna har inte beslutat om styrdokument för hanteringen av skyddade personuppgifter	11
3.4	Det finns behov av ytterligare kompetensutveckling	13
3.5	Bedömning	14
4.	Riskbedömningar	16
4.1	Risken för och konsekvensen av rövning av skyddade personuppgifter har inte analyserats inom ramen för internkontrollarbetet.....	16
4.2	Bedömning	17
5.	Kontrollaktiviteter – Nämndernas rutiner och arbetssätt	19
5.1	Information med hög sekretess ska informationsklassas	19
5.2	Behandling av skyddade personuppgifter i kommunens IT- och verksamhetssystem samt tillhörande processer	20
5.3	Hantering av skyddade personuppgifter i kommunens HR-processer.....	23
5.4	Bedömning	24
6.	Avvikelsehantering.....	26
6.1	Det går inte att särmarkera personuppgiftsincidenter som rör hanteringen av skyddade personuppgifter	26
6.2	Bedömning	27
7.	Svar på revisionsfrågor.....	28
	Bilaga 1. Källförteckning.....	30
	Bilaga 2. Revisionskriterier.....	33
	Bilaga 3. Kommunstyrelsens och nämndernas ansvarsområden.....	36

1. Sammanfattande bedömning och rekommendationer

Revisorerna har gett det sakkunniga biträdet från EY i uppdrag att granska kommunens hantering av skyddade personuppgifter. Syftet med granskningen har varit att bedöma hur kommunen säkerställer att skyddade personuppgifter inte röjs till obehöriga samt om kommunens rutiner är ändamålsenliga och tillämpade. Detta har avsett skyddade personuppgifter för såväl anställd personal som för kommuninvånare. Granskningen har omfattat kommunstyrelsen, gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden, för- och grundskolenämnden, individ- och familjenämnden, fritidsnämnden samt kulturnämnden.

Vår sammanfattande bedömning är att kommunstyrelsen och de granskade nämnderna inte har säkerställt att skyddade personuppgifter inte röjs till obehöriga.

Respektive verksamhet har vidtagit diverse åtgärder i sitt löpande arbete för att förhindra röjning av skyddade personuppgifter. Detta är delvis inom det ordinarie sekretessarbetet som omfattar alla kommuninvånare, men även riktade åtgärder. Inom ramen för det riktade arbetet har verksamheterna på eget initiativ och i varierande grad upprättat rutinbeskrivningar och processer för hanteringen av skyddade personuppgifter. Dessa utgör ett värdefullt stöd i sammanhanget, men vi noterar att de endast delvis speglar det totala arbetet som bedrivs för hanteringen av skyddade personuppgifter och vår bedömning är att de har utrymme för utveckling. Vi bedömer det därtill vara aktuellt att göra en översyn av det stora antalet rutinbeskrivningar. Vi har också identifierat förbättringsområden i hanteringen av skyddade personuppgifter, däribland striktare behörighetsbegränsningar i IT-system och mindre manuell hantering.

Det finns ingen kommunövergripande styrning inom området och de granskade nämnderna har inte heller beslutat om egna styrdokument. Vår bedömning är att även med hänsyn till Umeå kommuns styrmodell är en politiskt beslutad strategisk inriktning inom området nödvändig. Varken kommunstyrelsen eller de granskade nämnderna har gjort någon uppföljning inom området avseende exempelvis enheternas arbetsrutiner, kompetensutveckling eller avvikelshantering. Det har heller inte genomförts risk- och konsekvensanalyser avseende röjning av skyddade personuppgifter inom ramen för internkontrollarbetet. Således bedömer vi att kommunstyrelsen och granskade nämnder inte har säkerställt att ett ändamålsenligt arbete bedrivs.

Det genomförs ingen systematisk och kommunövergripande fortlöpande kompetensutveckling inom området och det finns inget särskilt utrymme för rutinförankring. Enheterna genomför själva en viss rutinförankring och kompetensutveckling genom att löpande behandla frågan internt på möten och i enstaka fall genom andra riktade kompetensutvecklingsinsatser. Vår bedömning är dock att det finns ett behov av att utbilda samtliga medarbetare i hanteringen av skyddade personuppgifter specifikt och att det bör ske regelbundet i syfte att hålla kunskapen vid liv över tid. Det skulle stärka grundkunskaperna bland de medarbetare som sällan kommer i kontakt med skyddade personuppgifter i syfte att undvika fel orsakade av den mänskliga faktorn vilket enligt oss är den största risken i hanteringen av skyddade personuppgifter.

Avvikelser avseende skyddade personuppgifter behandlas i samma process som andra personuppgiftsincidenter. Då incidenter avseende skyddade personuppgifter inte särskiljs från andra personuppgiftsincidenter finns en risk att förutsättningarna för uppföljning av incidenter, särskilt från nämndernas sida, blir sämre.

Kommunstyrelsen rekommenderas att:

- ▶ Upprätta och anta ett kommunövergripande styrdokument för hanteringen av skyddade personuppgifter. Ett sådant styrdokument, exempelvis i form av en riktlinje, bör omfatta inriktningen för arbetet både kommunens kunder och dess medarbetare på en strategisk nivå.

Utifrån granskningens iakttagelser rekommenderar vi kommunstyrelsen och samtliga granskade nämnder att:

- ▶ Upprätta risk- och konsekvensanalyser specifikt avseende hanteringen av skyddade personuppgifter. Vid behov inkludera området i internkontrollplanerna.
- ▶ Upprätta och anta styrande dokument för hanteringen av skyddade personuppgifter inom det egna ansvarsområdet. Tydliggör riktlinjen i verksamhetsnära rutiner/instruktioner.
- ▶ Genomföra regelbundna utbildningar för samtliga medarbetare som hanterar skyddade personuppgifter, exempelvis som en del av ett årshjul. Överväg också att på en övergripande nivå informera samtliga medarbetare om skyddade personuppgifter.
- ▶ Begränsa åtkomsten till personuppgifterna genom strikt behörighetstilldelning.
- ▶ Skyndsamt implementera krypterad e-post genom tjänsten Säker digital kommunikation i hela kommunen.
- ▶ Stärk arbetsrutinerna för användandet av internposten vid hantering av skyddade personuppgifter.
- ▶ Genomföra kontroller av användarloggar som en organisatorisk säkerhetsåtgärd för att minska riskerna för röjning av skyddade personuppgifter.
- ▶ Säkerställa möjligheten att systematiskt följa upp avvikelser avseende skyddade personuppgifter.

Utifrån granskningens iakttagelser rekommenderar vi individ- och familjenämnden att:

- ▶ Säkerställa att nämnden inte lagrar filer med sekretessmarkerad information på ett sätt som kan strida mot GDPR.

2. Inledning

2.1 Bakgrund

Den som är utsatt för hot kan i vissa fall få skyddade personuppgifter. Antalet personer i Sverige med skyddade personuppgifter har de senaste åren ökat. Mellan åren 2011 och 2023 har antalet personer med skyddade personuppgifter ökat från drygt 12 000 personer till drygt 28 000 personer.¹ Den 1 januari 2019 trädde lagändringar i kraft med syfte att öka skyddet för hotade och förföljda personer.

Jämställdhetsmyndigheten publicerade under år 2022 en rapport (2022:10) där flera våldsofs utsatta kvinnor intervjuades. 86 kvinnor ingick i urvalet. Av dessa uppgav tre av fyra att de någon gång fått sina skyddade personuppgifter röjda. Hälften av de intervjuade kvinnorna har flyttat minst en gång på grund av röjda uppgifter. Flera kvinnor berättar att deras personuppgifter röjts av till exempel socialtjänsten och andra myndigheter.

Personer med skyddade personuppgifter kan drabbas av mycket allvarliga risker och problem om kommuners verksamheter inte har en ändamålsenlig kontroll över uppgifterna. Kommuner måste därför ha tydliga riktlinjer och kontroller för att hantera skyddade personuppgifter. Det är av väsentlighet att sådana rutiner är välkända bland samtliga medarbetare då i princip samtliga kan komma i kontakt med en person som har skyddade personuppgifter.

Umeå kommuns revisorer har i sin riskanalys för 2023 identifierat hanteringen av skyddade personuppgifter som ett angeläget område för fördjupning och beslutat att genomföra en fördjupad granskning. Lekmannarevisorerna genomför motsvarande granskning i Umeå vatten och avfall AB (inklusive Vakin) samt i Umeå Energi AB.

2.2 Syfte och revisionsfrågor

Granskningen syftar till att bedöma huruvida kommunen säkerställer att uppgifter som rör skyddade personuppgifter inte röjs till obehöriga samt bedöma om kommunens rutiner är ändamålsenliga och tillämpas. Granskningen avser skyddade personuppgifter för såväl anställd personal som för kommuninvånare.

I granskningen besvaras följande revisionsfrågor:

- ▶ Finns ändamålsenliga styrande dokument och rutiner för hantering av skyddade personuppgifter?
 - Hur görs styrdokument och rutinbeskrivningar kända för medarbetare?
- ▶ Har kommunen säkerställt tillräcklig uppföljning och kontroll av styrdokumentens och rutinbeskrivningarnas efterlevnad?
- ▶ Genomförs fortlöpande kompetensutveckling kring skyddade personuppgifter?
- ▶ Har kommunen på ett ändamålsenligt sätt analyserat och bedömt risken för att skyddade personuppgifter röjs?
 - Har den enskilda individens perspektiv beaktats?

¹ SVT, "Kraftig ökning av skyddade personuppgifter", hämtad 2023-12-05.

- ▶ Har säkerhetsfrågor kopplade till skyddade personuppgifter analyserats och trygghetsskapande åtgärder vidtagits med utgångspunkt i dessa analyser?
- ▶ Har kommunen vidtagit ändamålsenliga åtgärder för att minska risken för röjning av skyddade personuppgifter och följs detta upp av berörda nämnder?
- ▶ Finns ett ändamålsenligt avvikelshanteringssystem som omfattar skyddade personuppgifter?
 - Hur tillvaratas erfarenhet från avvikelser?

2.3 Ansvariga nämnder och avgränsningar

Granskningen avser kommunstyrelsen, gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden, för- och grundskolenämnden, individ- och familjenämnden, fritidsnämnden samt kulturnämnden. Av de kommunala bolagen granskas Umeå vatten och avfall AB (inklusive Vakin) samt i Umeå Energi AB inom ramen för lekmannarevisionen.

2.4 Metod och genomförande

Granskningen baseras på dokumentstudier och intervjuer med berörda tjänstepersoner. Samtliga intervjuade funktioner och granskade underlag framgår av källförteckningen.

Granskningen har följt god revisionssed och har kvalitetssäkrats internt, bland annat genom avstämning mot revisionsfrågor, faktagranskning och strukturerad dokumentation. Utöver intern kvalitetssäkring har samtliga intervjuade haft möjlighet att komma med synpunkter på rapportutkastet, detta för att säkerställa att revisionsrapporten bygger på korrekta uttalanden.

2.5 Revisionskriterier

Med revisionskriterier avses bedömningsgrunder som används i granskningen för analyser, slutsatser och bedömningar. Revisionskriterierna kan hämtas från lagar och förarbeten eller interna regelverk beslutade av fullmäktige/bolagsstämmor. Kriterier kan också ha sin grund i jämförbar praxis eller erkänd teoribildning. I denna granskning utgörs de huvudsakliga revisionskriterierna av:

- ▶ Kommunallagen (2017:725)
- ▶ Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)
- ▶ Folkbokföringslagen (1991:481)
- ▶ Folkbokföringsfördordning (1991:749)
- ▶ SFS 2018:695 Lag om ändring i folkbokföringslagen
- ▶ Socialtjänstlagen (2001:453)
- ▶ Av fullmäktige antagna styrdokument eller relevanta riktlinjer
- ▶ COSO-ramverket för intern kontroll
- ▶ Best practice kring bedömning av rutiner och intern kontroll vid hantering av skyddade personuppgifter

Dessa beskrivs närmare i bilaga samt löpande i rapporten.

3. Kontrollmiljö

Kontrollmiljö består exempelvis av etiska värderingar, ledarskapsresurser och ansvarsfördelning inom organisationen. Kontrollmiljö utgör en betydande del av den kultur som finns i organisationen: Är de anställda medvetna om det interna regelverket? Kan de lyfta etiska frågor? Hur agerar de i avsaknad av regler? Här är ledningens riskhanteringsfilosofi, styrprinciper, integritet och etiska värderingar viktiga. Utöver organisationskultur består kontrollmiljön även av styrdokument. En ändamålsenlig kontrollmiljö är avgörande för att minska riskerna vid hantering av skyddade personuppgifter.

3.1 Respektive nämnd är personuppgifts- och informationssäkerhetsansvariga inom sitt verksamhetsområde

Kommunstyrelsen och övriga nämnder är personuppgiftsansvariga inom respektive verksamhetsområde och ska utse personuppgiftskoordinatorer. Som personuppgiftsansvariga har de inom sitt verksamhetsområde det yttersta ansvaret för all behandling av personuppgifter och informationssäkerheten knuten till den behandlingen. Personuppgiftskoordinator är ett rådgivande och samordnande stöd till verksamhetens ledning i verksamhetens interna informationssäkerhetsarbete kopplat till personuppgiftshantering. I enlighet med EU:s dataskyddsförordning och nationell dataskyddslagstiftning ska varje nämnd också utse ett dataskyddsbud.

Vidare är varje nämnd ansvarig för informationssäkerheten inom sitt verksamhetsområde vilket innebär att ansvaret för informationssäkerheten följer det ordinarie verksamhetsansvaret. Detta innebär att den som är ansvarig för en viss verksamhet - avdelning, enhet, process, projekt och så vidare - också är ansvarig för informationssäkerheten inom verksamhetsområdet. Informationssäkerhetsarbetet leds och samordnas av en informationssäkerhetssamordnare. Denne ansvarar bland annat för:

- ▶ att kommunens styrande dokument inom området är aktuella,
- ▶ att utveckla och förvalta metoder, vägledningar och annat stödmaterial inom informationssäkerhetsområdet,
- ▶ kompetensförsörjning och att öka informationssäkerhetsmedvetandet inom kommunen, till exempel genom rådgivning och utforma utbildning,
- ▶ att stödja verksamheterna i frågor som rör informationssäkerhet,
- ▶ att samordna kommunens personuppgiftskoordinatorer i informationssäkerhetsfrågor,
- ▶ kontroll och uppföljning av informationssäkerheten,
- ▶ omvärldsbevakning inom informationssäkerhetsområdet,

Kommunens informationssäkerhetssamordnare, personuppgiftskoordinatorer och övriga som arbetar specifikt med informationssäkerhet, IT-säkerhet eller andra relaterade frågor fungerar som stöd till medarbetare, verksamheter, kommunens ledning och nämnder för att de ska kunna ta ansvaret för informationssäkerheten. I kommunstyrelsens ledningsfunktion ingår att leda, samordna och utöva tillsyn gällande det kommunövergripande informationssäkerhetsarbetet.

För ytterligare beskrivning av kommunstyrelsens och nämndernas ansvarsområden inom granskningsområdet enligt beslutade reglementen hänvisar vi till bilaga 3.

3.2 Skyddade personuppgifter ska hanteras utifrån särskilda rutiner och regler

Umeå kommuns *Informationssäkerhetspolicy*² styr kommunens informationssäkerhetsarbete med syfte att säkerställa hanteringen av verksamhetens information, och är därmed av relevans för hanteringen av skyddade personuppgifter. Av policyn framgår att Umeå kommun aktivt arbetar för att skydda informationstillgångar för att den alltid skall vara konfidentiell, riktig och tillgänglig.

Konfidentiell information får inte nås eller avslöjas för någon obehörig. Riktig information innebär att information inte får obehörigen förändras, inte av misstag och inte på grund av funktionsstörning. Tillgänglig information innebär att informationen går att nå av behörig användare när det behövs och i rätt omfattning.

Målet med Umeå kommuns informationssäkerhetsarbete är att:

- ▶ all personal har tillräckliga kunskaper om informationssäkerhet i förhållande till sina arbetsuppgifter,
- ▶ informationsförsörjningen är säker, effektiv och bidrar till ökat skydd och stöd för medarbetare, samverkande partners och tredje man,
- ▶ informationssäkerhetsarbetet ska bedrivas med tyngdpunkt på risk- och sårbarhetsanalyser samt förebyggande aktiviteter.

Kommunen ska bedriva ett systematiskt informationssäkerhetsarbete med målet att skapa ett ledningssystem för informationssäkerhet. Ett ledningssystem för informationssäkerhet är ett etablerat begrepp för ett systematiskt arbete med informationssäkerhet och innebär en metodik som syftar till att upprätta, införa, driva, övervaka, granska, underhålla och förbättra organisationens informationssäkerhet. Under 2020 påbörjades arbetet med att etablera ett ledningssystem för informationssäkerhet, som ska vara infört 2027. Viktiga komponenter som får konsekvenser på kommunens hantering av skyddade personuppgifter är informationsklassning, riskanalyser och konsekvensbedömningar av informationstillgångar samt utbildning och uppföljning. Respektive förvaltning ansvarar för att etablera tillräckliga resurser och skapa förutsättningar för att skapa ett ledningssystem för informationssäkerhet.

Därutöver finns *Riktlinjer för informationssäkerhet Umeå kommun*,³ som kompletterar informationssäkerhetspolicyn med mer detaljerad information och regler för hur information får hanteras inom kommunen. Riktlinjerna gäller för alla verksamheter i Umeå kommun. Riktlinjerna gäller inte för kommunens bolag, utan dessa beslutar om informationssäkerhetspolicy och riktlinjer för informationssäkerhet inom den egna verksamheten. Kommunens riktlinjer för informationssäkerhet utvecklas i kapitel fem.

3.3 Styrande dokument och enhetsspecifika rutinbeskrivningar

3.3.1 Det saknas ett kommunövergripande styrdokument för hanteringen av skyddade personuppgifter

Det finns inget kommunövergripande styrdokument för hantering av skyddade personuppgifter. Intervjuade hänvisar i stället till informationen om hanteringen av hög sekretessinformation som framgår av riktlinjerna för informationssäkerhet. Vid intervjuer har

² Fastställd av kommunfullmäktige, reviderad 2013-06-17.

³ Fastställd av kommunstyrelsen 2021-12-07.

avsaknaden av ett kommunövergripande styrdokument för hanteringen av skyddade personuppgifter bland annat hänvisats till Umeå kommuns styrmodell, där ansvaret i hög grad är delegerat till respektive nämnd och att det inte sker någon central uppföljning av nämndernas arbete med informationssäkerhet. Enligt intervjuade har det inte funnits diskussioner om att upprätta ett kommunövergripande styrdokument specifikt för hanteringen av skyddade personuppgifter.

Rutinen *Hantering av kandidat med skyddade personuppgifter i rekryteringsprocessen*⁴ beskriver den processen i detalj. Det finns även en rutin, *Skyddade personuppgifter anställning och lön*⁵, som beskriver hantering vid anställning samt lön- och supportärenden för personer med skyddade personuppgifter. Därtill finns ett anställningsunderlag för anonymitetsskyddad anställning i form av en blankett innehållandes uppgifter om anställningen och personen.

I föreskriften *Användning av personuppgifter i form av bilder, filmer, namn och kontaktuppgifter i kommunens kommunikation*⁶ beskrivs hur kommunen använder personuppgifter vid kommunikation. Personuppgifter som används i kommunens kommunikation kan till exempel vara bilder och filmer med identifierbara människor, namn och kontaktuppgifter samt information i löpande text. Vad gäller medarbetare och förtroendevalda ska en bedömning ske i samtliga fall om personerna är sekretesskyddade och om det är nödvändigt att använda aktuella personuppgifter vid respektive kommunikationsinsats. Om det finns sekretesskydd eller om användning inte är nödvändig ska personuppgifterna inte användas.

Det finns information om hanteringen av skyddade personuppgifter tillgänglig på kommunens intranät. Denna inkluderar information om olika typer av skyddade personuppgifter och rekommendationer om hur skyddade personuppgifter bör hanteras. Bland annat framgår posthantering till personer med skyddade personuppgifter. Utöver vad som anges av riktlinjerna för informationssäkerhet framgår att:

- ▶ En riskbedömning ska göras från fall till fall då behovet av vilka uppgifter som behöver särskilt skydd varierar.
- ▶ Den personuppgiftsansvarige bör begränsa åtkomsten till de skyddade personuppgifter till ett fåtal personer.
- ▶ Den personuppgiftsansvarige bör tillse att skyddade personuppgifter inte okontrollerat sprids mellan olika verksamhetssystem som utbyter data. Detta då det är viktigt att skyddade personuppgifter inte sprids till ett system med sämre säkerhet. Den personuppgiftsansvarige är skyldig att vidta lämpliga säkerhetsåtgärder (med hänsyn till den riskbedömning som gjorts avseende behandlingen).
- ▶ All personal som kommer i kontakt med skyddade personuppgifter måste få kunskap om de regler och rutiner som gäller.

Intervjuade inom stadsledningskontoret påtalar också att de bistår med råd och stöd till verksamheterna genom att exempelvis svara på inkomna frågor vid behov. Det har inte skett i någon stor utsträckning.

⁴ Godkänd av HR-direktör, reviderad 2023-02-12.

⁵ Godkänd av lönechef 2022-04-05.

⁶ Fastställd av kommunfullmäktige 2018-05-28.

3.3.2 De granskade nämnderna har inte beslutat om styrdokument för hanteringen av skyddade personuppgifter

De granskade nämnderna har inte beslutat om några styrdokument inom området. Förvaltningarna har dock tagit fram egna rutinbeskrivningar. I tabellen nedan redogörs ett utdrag av förvaltningarnas upprättade rutinbeskrivningar.⁷

Ansvarig enhet	Godkänd av	Rutinbeskrivning
Utbildningsförvaltningen	Bitr. utbildningsdirektör	<i>Rutin för elever med skyddade personuppgifter i UGS (Umeå kommuns gymnasieskolor)</i>
Utbildningsförvaltningen	Bitr. utbildningsdirektör	<i>Handlingsplan för elev med skyddade personuppgifter</i>
Utbildningsförvaltningen	Utbildningsdirektör	<i>Kvarskrivning</i>
Utbildningsförvaltningen	Bitr. utbildningsdirektör	<i>Rutin för hantering av skyddade personuppgifter i för- och grundskola</i>
Utbildningsförvaltningen	Administrativ chef gymnasieskola	<i>Administrativ hantering av elever med skyddade personuppgifter UGS (Umeå kommuns gymnasieskolor)</i>
Utbildningsförvaltningen	Utbildningsdirektör	<i>Sekretessmarkering</i>
Utbildningsförvaltningen	Utbildningsdirektör	<i>Skyddade personuppgifter - Vad verksamheterna bär tänka på</i>
Utbildningsförvaltningen	Enhetschef administration vuxenutbildning	<i>Rutin - Elev med skyddade personuppgifter (Centrum för vuxenutbildning)</i>
Stöd- och omsorgsförvaltningen	Framgår ej	<i>Treserva lathund - Skyddade personuppgifter</i>
Stöd- och omsorgsförvaltningen	SAS, MAS och MAR	<i>Behörighetsbeställning Treserva, anställd med skyddade personuppgifter</i>
Stöd- och omsorgsförvaltningen	SAS	<i>Åtkomst till och särskilt skydd av uppgifter i Treserva</i>
Stöd- och omsorgsförvaltningen	Systemförvaltningsledningen	<i>Rutin för behörigheter till Externa utförare LSS- Prator</i>
Stöd- och omsorgsförvaltningen	Framgår ej	<i>Skyddad identitet - bemanning stöd och omsorg</i>
Stöd- och omsorgsförvaltningen	Bitr. verksamhetschef myndighetsutövning & verksamhetschef utredning äldre	<i>Skyddade personuppgifter</i>
Stöd- och omsorgsförvaltningen	Individ- och familjenämnden	<i>Riktlinje för Individ- och familjenämndens arbete med våld i nära relationer och hedersrelaterat våld</i>
Stöd- och omsorgsförvaltningen	Bitr. Verksamhetschef Myndighetsutövning	<i>Våld i nära relation</i>
Stöd- och omsorgsförvaltningen & Utbildningsförvaltningen	Utbildningsdirektör & verksamhetschef myndighet	<i>Samverkansrutin mellan socialtjänst och grundskola samt gymnasieskola, ungdomar placerade i familjehem eller HVB</i>

⁷ Tabellen är inte fullständig. Det finns ytterligare detaljerade rutinbeskrivningar som rör hanteringen av skyddade personuppgifter, exempelvis i olika IT-system.

Stöd- och omsorgsförvaltningen	Bitr. Verksamhetschef myndighetsutövning	<i>Personakt och dokumenthantering IFN</i>
Stöd- och omsorgsförvaltningen	Bitr. Verksamhetschef myndighetsutövning	<i>LVU - ansökan om vård samt omedelbart omhändertagande</i>
Kulturförvaltningen	Enhetschef Umeå stadsbibliotek	<i>Skyddade personuppgifter</i>
Kulturförvaltningen	Urax (Bibliotekssamarbetet inom Umeå kommun)	<i>Gemensamma regler för Umeåregionens folkbibliotek</i>

Fritidsförvaltningen har inte upprättat någon arbetsrutin för hanteringen av skyddade personuppgifter.

Rutinbeskrivningarna benämns på flera olika sätt, exempelvis rutiner/instruktioner och regler/föreskrifter och olika funktioner har fastställt dokumenten. Utifrån *Riktlinjer för styrande dokument*⁸ ska policy eller regler/föreskrifter beslutas av kommunfullmäktige och beskriver kommunens olika regelverk som måste följas vid genomförande och/eller handläggning med mera. Vissa regler/föreskrifter kan beslutas av nämnd. En riktlinje ska beslutas av nämnd och stödjer organisationen så att den bedriver sin verksamhet på rätt sätt. Genomförandeplaner, handlingsplaner och rutiner/instruktioner ska beslutas på tjänstepersonnivå. En rutin/instruktion är en detaljerad beskrivning av hur olika aktiviteter/processer ska handläggas eller genomföras. Frågeställningarna "Hur och av vem" besvaras av rutiner/instruktioner. De upprättas på olika nivåer och fastställs av chef.

Av genomförda intervjuer framkommer flera anledningar till att de granskade nämnderna inte har beslutat om några styrdokument inom området. Däribland med hänvisning till kommunens riktlinjer för styrande dokument, där verksamheterna beskriver de upprättade rutinbeskrivningarna som rutiner/instruktioner och därför ska beslutas på tjänstepersonnivå. Flertalet intervjuade inom förvaltningarna upplever att nämnden lämpligen inte bör besluta om en riktlinje för arbetet i frågan då området är verksamhetsnära. Nuvarande rutinbeskrivningar har upprättats på en verksamhetsnära nivå genom ett behov utifrån identifierade brister i arbetssätt av de tjänstepersoner som kommer i kontakt med skyddade personuppgifter. De har således inte upprättats utifrån genomförd riskanalys eller på uppdrag av ansvarig nämnd eller förvaltningsledning.

Vissa intervjuade uppger dock att det eventuellt finns ett behov av en mer övergripande riktlinje för att tydliggöra och styra arbetet med skyddade personuppgifter, i kombination med verksamhetsnära rutiner/instruktioner som beskriver praktiska detaljer kring hanteringen av skyddade personuppgifter.

Vad gäller de upprättade rutinbeskrivningarna framgår av intervjuade att intranätets sökfunktion efter rutinbeskrivningar inte är användarvänlig. Det är exempelvis svårt att hitta rutinbeskrivningarna, som kräver specifika sökord. Detta resulterar i att det är svårt att hitta rätt rutinbeskrivningar och ökar risken för felhantering av skyddade personuppgifter. Därtill finns kritik mot det stora antalet rutinbeskrivningar, vilket enligt intervjuade riskerar att skapa förvirring i stressade situationer. Till sist saknar vissa rutinbeskrivningar nödvändig information, eller innehåller skrivningar som inte efterlevs av respektive part.

⁸ Fastställd av kommunstyrelsen 2017-05-16.

3.4 Det finns behov av ytterligare kompetensutveckling

Av riktlinjerna för informationssäkerhet framgår att det i informationssäkerhetssamordnarens roll bland annat ingår kompetensförsörjning och att öka informationssäkerhetsmedvetandet inom kommunen, till exempel genom rådgivning och utforma utbildning. Chefer har dock ansvaret att delge information och erbjuda utbildning i informationssäkerhetsfrågor till sina medarbetare. Nyanställda ska via anställande chef delges ansvar och skyldigheter kopplade till informationssäkerhet och genomgå utbildning i informationssäkerhet. Delgivning och utbildning ska också ges kopplat till annat ansvar som följer med rollen, till exempel informationsägarskap. Det framgår inte om specifik utbildning ska ges kopplat till hanteringen av skyddade personuppgifter. Av information om skyddade personuppgifter på kommunens intranät framkommer att all personal som kommer i kontakt med skyddade personuppgifter måste få kunskap om de regler och rutiner som gäller. Det framgår dock inte vilken funktion som ansvarig för detta.

I kommunen finns vissa kommunövergripande utbildningar som är av relevans för området. Det finns bland annat NANO-utbildningar för samtliga nyanställda kring hantering av GDPR och om informationssäkerhet. Dessa omfattar bland annat offentlighet, sekretess och vikten av att hantera personuppgifter korrekt, men inte specifik information om skyddade personuppgifter. Stadsledningskontoret ansvarar för dessa utbildningar. Det är dock varje enskild enhetschef som ska tillse att medarbetare medverkar på tillräckliga utbildningar och stadsledningskontoret gör inga kontroller av efterlevnad. Intervjuade inom stadsledningskontoret uppger att det inte finns något praktiskt hinder att inkludera hanteringen av skyddade personuppgifter i dessa utbildningar.

Respektive förvaltning hanterar kompetensutveckling av medarbetare på olika sätt. Utbildningsförvaltningen har inte några särskilda utbildningar för hanteringen av skyddade personuppgifter. Administratörer och andra berörda medarbetare som hanterar skyddade personuppgifter inom gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens ansvarsområde informeras exempelvis via nyhetsbrev som sedan sprids till bland annat rektorer och elevhälsan. Det är dock inget uttalat ansvar utan sker på individuellt initiativ. Därutöver vilar stort ansvar på respektive rektor att informera berörd personal om tillgängliga rutiner och omvärldsbevakning inom området. Arbetsmarknad- och integrationsavdelningen, som organiseras under gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden, har upprättat utbildningsmaterial baserat på egna samt Jämställdhetsmyndighetens erfarenheter och information från Skatteverket som samtliga medarbetare ska ta del av innan årsskiftet 2024. Samma information kommer ges fortlöpande till samtliga nyanställda.

Ingen enhet inom stöd- och omsorgsförvaltningen har regelbundna utbildningar som specifikt behandlar skyddade personuppgifter. En introduktion genomförs för alla nyanställda där det tydliggörs hur arbete ska bedrivas och var relevanta dokument går att återfinna. Skyddade personuppgifter ingår i denna introduktion. Därutöver sker diskussioner på arbetsplatsträffar och interna möten där frågan ibland behandlas, dock med varierad frekvens från enhet till enhet. Informationstillfällen om GDPR och dataskydd har förts in i årshjulet och intervjuade är öppna för att motsvarande skulle kunna införas för skyddade personuppgifter. Intervjuade hänvisar därutöver till stor noggrannhet och försiktighet vid behandling av samtliga personuppgifter utifrån gällande sekretessbestämmelser vid handläggning av ärenden eller insatser inom socialtjänst eller hälso- och sjukvård.

De medarbetare inom kulturförvaltningen som hanterar skyddade personuppgifter ska enligt intervjuade i december 2023 delta i en utbildning om skyddade personuppgifter hos

Skatteverket. I övrigt ingår hanteringen av skyddade personuppgifter vid introduktionen av nyanställda. Inom fritidsförvaltningen ingår hanteringen av skyddade personuppgifter som en del av introduktionsprogrammet för nyanställda. Därefter åligger det respektive chef att utbilda medarbetare kontinuerligt vid behov.

Intervjuade chefer på olika nivåer i förvaltningarna uttrycker önskemål om att information om och hanteringen av skyddade personuppgifter ska inkluderas i nuvarande chefsutbildning då det är ett bra forum för kompetensutveckling.

En allmän uppfattning bland de intervjuade är att arbetet med rådande arbetsrutiner fungerar bra och att medarbetare som behöver vara väl insatta i arbetet också är det. Intervjuade upplever att det finns en god kunskap om hur arbetet med skyddade personuppgifter ska bedrivas och att medarbetare kan be om hjälp vid behov.

Varken kommunstyrelsen eller de granskade nämnderna har dock gjort någon särskild uppföljning av arbetet med skyddade personuppgifter avseende kompetensutveckling och rutinförankring.

3.5 Bedömning

Vår bedömning är att det saknas ändamålsenliga styrande dokument för hantering av skyddade personuppgifter. Det finns kommunövergripande styrande dokument för arbetet med informationssäkerhet och dataskyddsförordningen, men då dessa innehåller få skrivningar om hanteringen av skyddade personuppgifter, i kombination med att det inte finns ett beslutat kommunövergripande styrande dokument specifikt för hanteringen av skyddade personuppgifter, bedömer vi det inte vara tillräckligt. Vi noterar att det finns både kommunövergripande rutinbeskrivningar samt information om skyddade personuppgifter på kommunens intranät som berör HR-processerna. Vår bedömning är att avsaknaden av övergripande styrdokument utgör en svaghet i arbetet. Givet att det är ett område som kräver stor varsamhet och att det inte alltid finns en tillräcklig insyn i frågan på verksamhetsnivå är vår bedömning att det bör beslutas om ett övergripande styrande dokument för hanteringen av skyddade personuppgifter på en generell nivå, exempelvis som en policy fastställd av kommunfullmäktige eller som en riktlinje fastställd av kommunstyrelsen.

De granskade nämnderna har inte heller beslutat om några styrdokument inom området. Vi instämmer i att området är verksamhetsnära och att nämnderna inte bör besluta om några detaljerade rutinbeskrivningar, men vår bedömning är att de bör besluta om en riktning för arbetet. Detta är särskilt relevant med hänsyn till att det inte finns kommunövergripande styrdokument. Vi noterar att varje enhet, med undantag från fritidsförvaltningen, har upprättat egna rutinbeskrivningar för hanteringen av skyddade personuppgifter. Avdelningarnas/enheternas rutinbeskrivningar utgör ett värdefullt stöd i sammanhanget, men vi noterar att de endast delvis speglar det totala arbetet som bedrivs för hanteringen av skyddade personuppgifter och vår bedömning är att de har utrymme för utveckling. Vi bedömer det därtill vara aktuellt att göra en översyn av det stora antalet rutinbeskrivningar.

Enheterna under de granskade nämnderna har alla liknande tillvägagångssätt för att göra rutinerna kända. Rutiner diskuteras på interna möten och arbetsplatsträffar, chefer kan uppmärksamma medarbetare på rutinerna vid behov och de diskuteras också på förekommen anledning. Rutinbeskrivningarna säkerställer delvis en tillräcklig vägledning på såväl övergripande som detaljerad nivå för kommunens medarbetare. Vi bedömer att de bör kompletteras efter genomförd risk- och väsentlighetsanalys, se bedömning i avsnitt 4.2.

Det finns inga kommunövergripande styrdokument inom området, men avdelningarna är medvetna om att de ska bedriva ett eget arbete med skyddade personuppgifter. Vi noterar att varken kommunstyrelsen eller de granskade nämnderna har genomfört någon särskild uppföljning av det arbete som bedrivs för hanteringen av skyddade personuppgifter. Med hänsyn till Umeå kommuns styrmodell och avsaknaden av övergripande styrdokument bedömer vi att det skulle finnas ett värde i att nämnderna stärker uppföljningen inom området. Vår bedömning är därför att respektive *avdelning* till viss del har tillsett tillräcklig uppföljning och kontroll av rutinbeskrivningarnas efterlevnad, men att nämnderna inte är involverade i arbetet i tillräcklig utsträckning.

Utöver rutinförankring genom interna diskussioner genomförs inte någon övergripande och systematisk kompetensutveckling specifikt för hanteringen av skyddade personuppgifter. Det finns kommunövergripande utbildningar inom exempelvis informationssäkerhet och GDPR för nyanställda som omfattar personuppgiftshantering generellt, men inte skyddade personuppgifter specifikt. Avdelningarna under de granskade nämnderna har till största del inte heller genomfört några utbildningar eller liknande kompetensutveckling för hanteringen av skyddade personuppgifter, med undantag för arbetsmarknad- och integrationsavdelningen samt kulturförvaltningen. Utifrån detta bedömer vi att det inte genomförs fortlöpande och tillräcklig kompetensutveckling kring skyddade personuppgifter.

Baserat på den begränsade kompetensutvecklingen som finns, och utvecklingsområdena i styrdokument och rutinbeskrivningarna, bedömer vi att det inte finns ett tillräckligt stöd till medarbetare i vars ansvar det ligger att hantera skyddade personuppgifter. Då fel orsakat av den mänskliga faktorn är den största risken för röjning av skyddade personuppgifter bedömer vi det vara särskilt angeläget att stärka kontrollmiljön inom området.

4. Riskbedömningar

Risikanalys handlar om att identifiera interna och externa risker som en organisation riskerar att utsättas för. Till analysen hör också att kvantifiera hur stor sannolikhet det är att identifierad risk inträffar samt vilka konsekvenserna skulle bli för organisationen. Utifrån verksamhetens behov kan det finnas anledningar att göra riskanalyser på olika nivåer och i olika omfattning i organisationen för att hantera risker på ett ändamålsenligt sätt.

4.1 Risken för och konsekvensen av röjning av skyddade personuppgifter har inte analyserats inom ramen för internkontrollarbetet

I Umeå kommuns *Riktlinjer för intern styrning och kontroll*⁹ anges de moment som ska ingå i processen för intern styrning och kontroll. Regelverket gäller för kommunens samtliga verksamhetsområden. Inledningsvis ska en riskanalys göras i syfte att identifiera omständigheter som utgör risk för att inte uppfylla de generella verksamhetskraven. Utifrån resultatet av riskanalysen ska åtgärder vidtas som är nödvändiga för att de generella verksamhetskraven med rimlig säkerhet ska uppfyllas. Den interna styrningen och kontrollen ska systematiskt och regelbundet följas upp, bedömas och avrapporteras. Riskanalysen, kontrollåtgärderna samt uppföljningen och bedömningen ska dokumenteras. Verksamheterna ska till nämnderna rapportera överenskommet underlag som nämnden behöver för att styra, genomföra och bedöma den interna kontrollen.

Risker för röjning av skyddade personuppgifter ingår inte i någon av kommunstyrelsens eller de granskande nämndernas respektive internkontrollplaner för 2023. Det finns dock risker som har identifierats som tangerar frågor kopplade till skyddade personuppgifter. Av intervju har framkommit att röjningen av skyddade personuppgifter inte har betraktats som en tillräckligt allvarlig risk att inkludera i riskanalysen. Om ett flertal incidenter skulle inträffa skulle också riskbedömningen se annorlunda ut, uppger intervjuade.

Bland intervjuade finns därutöver en samlad bild av att risken för röjning av skyddade personuppgifter diskuteras internt inom de olika verksamheterna och att riskanalyser genomförs kontinuerligt i det dagliga arbetet, dock inte inom ramen för internkontrollarbetet. Bland annat är hanteringen av skyddade personuppgifter en fråga som oftast ingår i risk- och skyddsbedömningar avseende upphandling och implementering av specifika verksamhetssystem samt i kommunens systematiska informationssäkerhetsarbete. Likaså genomförs individuella risk- och skyddsbedömningar vid anställning av medarbetare och vid kontakt med klienter/elever som har skyddade personuppgifter. Det innefattar bland annat en kartläggning av hotbild och hur kommunikation med den enskilde ska ske. Framtagandet av vissa rutinbeskrivningar har därutöver föregåtts av en informell risk- och väsentlighetsanalys.

I kommunstyrelsens riskanalys finns en identifierad risk under kontrollområde "Säkerhet och beredskap" som lyder "Risk för negativ verksamhetspåverkan om det finns brister i kommunens systematiska informationssäkerhetsarbete". Sannolikheten för att händelsen inträffar bedöms vara möjlig och konsekvensen för verksamheterna bedöms vara allvarlig, vilket resulterar i att risken rekommenderas att hanteras. Risker ingår därför i kommunstyrelsens internkontrollplan 2023 och kontrollmomentet är "Kontroll av att information i prioriterade IT-system är säkerhetsklassificerad". Kontrollmetoden är kontroll av

⁹ Fastställd av kommunfullmäktige 2011-09-26.

att prioriterade IT-system är informationsklassade med avseende på konfidentialitet, riktighet och tillgänglighet. Ansvarig är avdelningschef för administration och innovation och återrapportering till kommunstyrelsen ska ske under tertial 2 och 3. Vid granskningens tidpunkt framgår inte om kontrollen genomförts.

2021 genomförde HR-avdelningen en genomgripande riskanalys avseende hantering av skyddade personuppgifter inom avdelningens verksamhetsområden, det vill säga utanför internkontrollplanen. Riskanalysen omfattade identifiering och analys av risker i Umeå kommuns HR-processer kopplat till hanteringen av personer med skyddade personuppgifter. Därutöver analyserades säkerheten i de verksamhetssystem som används. Riskanalysen resulterade i ett antal risker, konsekvenser, åtgärder och rekommendationer. Riskanalysen har enligt intervjuade resulterat i en säker hantering av skyddade personuppgifter inom kommunens HR-processer.

Risken för och konsekvenserna av röjning av skyddade personuppgifter har inte ingått i individ- och familjenämndens internkontrollplan år 2023. Däremot finns en risk inom kontrollområdet informationssäkerhet. Den identifierade risken är "Bristar i skyddet av personuppgifter", och riskvärdet är 9 av 16. Beskrivna åtgärder för att reducera risken är genomlysning av personuppgifter som behandlas utanför avsedda verksamhetssystem, säkerställa skyddet för de personuppgifterna samt löpande informations- och utbildningsinsatser. Vid intervjuer framgår att identifierade risker är hanterade i delar av individ- och familjenämndens verksamhetsområden. Dock kvarstår arbetet i två verksamhetsområden.

Risken för och konsekvenserna av röjning av skyddade personuppgifter eller risk för brister i informationssäkerhetsarbetet har inte ingått i förskole- och grundskolenämndens, gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens, fritidsnämnden eller kulturnämndens internkontrollplaner år 2023. Förskole- och grundskolenämnden samt gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden har dock gjort medvetna satsningar på GDPR och personuppgiftsbehandling efter att risken ingick i 2022 års internkontrollplaner. Däribland har GDPR-organisationen stärkts med fler personuppgiftskoordinatorer samt en utredare tillika personuppgiftssamordnare under ledning av utbildningsförvaltningens jurist.

4.2 Bedömning

Kommunstyrelsen och de granskade nämnderna har i det formella internkontrollarbetet inte analyserat risken för att skyddade personuppgifter röjs, vilket vi bedömer är en brist. Skyddade personuppgifter ingår inte i kommunstyrelsens eller någon av de granskade nämndernas internkontrollplaner och har inte ingått i de formella risk- och väsentlighetsanalyserna. Vi noterar dock att HR-avdelningen har genomfört en riskanalys kring hanteringen av skyddade personuppgifter i HR-processerna, samt att avdelningarna har analyserat risker kring hantering av skyddade personuppgifter inom informationssäkerhetsområdet och vid individuella risk- och skyddsbedömningar. Intervjuade menar att frågan har behandlats internt vid möten och på arbetsplatsträffar och vår bedömning är att det finns en riskmedvetenhet i enheterna. Med hänsyn till de allvarliga konsekvenser som en röjning av skyddade personuppgifter kan få ser vi dock att hela processen kring hanteringen av skyddade personuppgifter åtminstone bör utvärderas i risk- och väsentlighetsanalys. Detta kan också stärka kommunstyrelsens och nämndernas insyn och uppföljning inom området.

Vi bedömer att säkerhetsfrågor kopplade till skyddade personuppgifter har analyserats och trygghetsskapande åtgärder vidtagits. Bedömningen bygger på de risk- och

skyddsbedömningar avseende potentiella säkerhetsrisker som görs i anslutning till hantering av medborgare eller medarbetare med skyddade personuppgifter, bland annat av verksamhetssystem och genom kartläggning av hotbild hos den enskilde. Därigenom beaktas den enskilda individens perspektiv.

5. Kontrollaktiviteter – Nämndernas rutiner och arbetssätt

Åtgärder eller "kontrollaktiviteter" utgörs av de aktiviteter som en organisation företar för att minska eller eliminera risker. Kontrollaktiviteter anges ofta i en internkontrollplan och syftar då till att följa upp att verksamhetens kontroller fungerar ändamålsenligt (se avsnitt 4.1). Verksamhetens åtgärder/kontroller finns ofta integrerade i processer och kan se olika ut, till exempel inom ramen för dataskyddsarbetet/informationssäkerhetsarbetet, stöd och behörighet i IT- och verksamhetssystem, interna och externa kommunikationskanaler samt hanteringen av medarbetare med skyddade personuppgifter. Gemensamt är att aktiviteterna syftar till att reducera risker.

5.1 Information med hög sekretess ska informationsklassas

Informationsklassning är en grundläggande komponent i kommunens informationssäkerhetsarbete. Umeå kommun har antagit en egen modell för informationsklassning.¹⁰ Modellen utvecklas i kommunens riktlinjer för informationssäkerhet. Det finns fyra klasser för hur känslig informationen är och hur den får spridas: öppen, begränsad, känslig sekretess samt hög sekretess. Olika regler för spridning och hantering av information gäller för de olika klasserna. För information och uppgifter som omfattas av hög sekretess gäller en mycket begränsad åtkomstbehörighet och minimal spridning. Uppgifterna kräver ofta strikt manuell hantering och ska så långt det är möjligt hållas borta från digitala miljöer. Exempel på uppgifter som omfattas av hög sekretess är skyddade personuppgifter då sådan information kan medföra fara för liv och hälsa eller samhällsskada om den hamnar i fel händer. Skyddade personuppgifter ska därför hanteras utifrån särskilda rutiner och regler. Sådana rutiner och regler ska finnas med i användarinstruktioner.¹¹ I riktlinjerna för informationssäkerhet rekommenderas medarbetarna fråga respektive chef om den egna verksamheten har särskilda rutiner för skyddade personuppgifter. Som konstaterats i avsnitt 3.3.2 finns för de flesta verksamheterna framtagna rutinbeskrivningar för skyddade personuppgifter, men påvisar samtidigt brister.

Av riktlinjerna för informationssäkerhet framgår därutöver att medarbetares kunskap och medvetenhet är ett nog så viktigt skydd, till exempel att arbeta på rätt sätt med pappersdokument och i IT-system och att vara försiktig med känslig information som till exempel skyddade personuppgifter. Säkerhet är inte bättre än den svagaste länken, och det är viktigt att alla typer av skydd fungerar på ett bra sätt tillsammans. En stor del av Umeå kommuns informationssäkerhet beror därför på hur den enskilde medarbetaren hanterar informationen. Denna uppfattning bekräftas av genomförda intervjuer.

IT-system klassas enligt KLASSA-metoden.¹² Enligt KLASSA finns det fem olika risknivåer som IT-systemet klassificeras utifrån:

- ▶ (O) Försumbar skada.

¹⁰ Modellen baseras på Sveriges nationella modell för informationsklassning som är utgiven av MSB och SIS, men har anpassats till kommunens behov.

¹¹ Objektägare ansvarar för att det finns användarinstruktioner för samtliga användare till ett system. Användare ska utbildas enligt instruktionerna och kontroll ska göras att instruktionerna efterlevs.

¹² För att förenkla kommuners och regioners genomförande av informationsklassningen har SKR tagit fram verktyget KLASSA. KLASSA består av tre delar: informationsklassning, handlingsplan och upphandlingskrav.

- ▶ (1) Måttlig skada.
- ▶ (2) Betydande skada.
- ▶ (3) Allvarlig skada.
- ▶ (4) Synnerligen allvarlig skada.¹³

Utifrån KLASSA:s fem olika risknivåer klassificeras informationen som hanteras i de olika IT-systemen och vilka skyddsåtgärder som kan användas för att uppfylla skyddskraven för de olika aspekterna. Informationstypen kategoriseras sedan utifrån krav på dess konfidentialitet, riktighet och tillgänglighet. Skyddade personuppgifter nämns i riktlinjerna som ett exempel på en informationstyp som klassas i den högsta risknivån (3) allvarlig skada enligt alla tre krav. Exempel på olika typer av skyddsåtgärder som kan användas enligt klassningen illustreras i tabellen nedan.

Informationstyp	Konfidentialitet	Riktighet	Tillgänglighet
Höga skydds krav (3)	Kryptering vid lagring och överföring. Stark inloggning.	Stark autentisering genom två-faktors autentisering, exempelvis SITHS-kort, BankID eller Freja e-id.	Speglning av databas, daglig säkerhetskopiering. Loggning av användares aktiviteter i system är obligatorisk.

Tabell 1. Olika typer av skyddsåtgärder i IT-system av information som klassas i den högsta risknivån.

Av intervjuer framgår också att det finns utvecklingspotential i kommunens informationsklassning av de verksamhetsprocesser som respektive verksamhet arbetar med, och inte bara av själva informationen i IT-system. Exempelvis kan ett IT-system vara informationsklassat och säkert för hanteringen av skyddade personuppgifter, medan den praktiska hanteringen som sker utanför systemet inte är riskbedömt och därför vara osäkert. Det uttrycks önskemål att verksamhetsperspektivet ska integreras bättre i kommunens arbete att bedriva ett systematiskt informationssäkerhetsarbete genom att implementera ett ledningssystem för informationssäkerhet. Arbetet är enligt intervjuade fortfarande i ett tidigt skede och har i vissa nämnder fortskridit längre än i andra.

5.2 Behandling av skyddade personuppgifter i kommunens IT- och verksamhetssystem samt tillhörande processer

För att erhålla spårbarhet och möjliggöra incidentutredningar samt för att upptäcka avvikelser från legala eller interna regelverk övervakas och loggas system avseende användaraktiviteter, avvikelser, fel och informationssäkerhetshändelser. Detta är särskilt viktigt, och obligatoriskt, om system hanterar information med höga skydds krav eller om regelstyrd behörighetshantering används i stället för teknisk dito. Processer och rutiner för loggning ska följas upp och dokumenteras. Av intervjuer framgår att loggkontroller genomförs med varierande frekvens från system till system och mellan olika förvaltningar och enheter. Ansvaret vilar på respektive nämnd. Inom vissa enheter sker systematiska loggkontroller kvartals- eller månadsvis som en del av det systematiska informationssäkerhetsarbetet. Inom andra enheter sker loggkontroller på begäran men är mycket ovanligt. Få loggkontroller sker specifikt för att upptäcka brister i hanteringen av skyddade personuppgifter, men möjligheten finns vid behov. Exempelvis vid en eventuell personuppgiftsincident kopplat till skyddade personuppgifter där loggkontroller användas som verktyg uppger intervjuade.

¹³ Information som regleras av säkerhetsskyddslagstiftning.

Utbildningsförvaltningen genomför stickprovskontroller av loggar på vem som sökt och tittat på personer med skyddade personuppgifter.

Styrning av åtkomst är grundläggande för att skydda information och IT-resurser. Grundprincipen i Umeå kommun är att behörighetstilldelning ska baseras på användares behov till information eller till de IT-resurser (system, databaser, operativsystem eller nätverk) som dessa behöver för att kunna utföra sina uppgifter. Inom vissa områden kan man behöva ha (teknisk) behörighet till en stor mängd information. Inom exempelvis vård och omsorg, där annan personal än den ordinarie snabbt kan behöva ha åtkomst till information i akuta situationer, ersätts teknisk åtkomstkontroll av regelstyrd åtkomstkontroll. Det innebär att det finns regler som säger att en person inte får ta del av information som inte rör ens arbetsuppgifter. I sådana system är det särskilt viktigt med funktioner för uppföljning, övervakning och loggning.

I riktlinjerna för informationssäkerhet framgår inte om informationstypen skyddade personuppgifter omfattas av begränsad behörighetstilldelning. Av information om skyddade personuppgifter på intranätet framgår dock att den personuppgiftsansvarige bör begränsa åtkomsten till de skyddade personuppgifter till ett fåtal personer. Antalet personer definieras inte ytterligare. Av intervjuer framgår att respektive förvaltning och enhet dels har olika tekniska möjligheter att begränsa behörigheten till information om skyddade personuppgifter i verksamhetssystemen, dels har valt att begränsa behörigheten i olika utsträckning. Med andra ord går det i vissa system att tekniskt styra behörigheten till en viss handläggare, medan det i andra system där detta inte är möjligt, går att utse en eller flera handläggare som hanterar alla ärenden med skyddade personuppgifter.

Fritidsförvaltningen och kulturförvaltningen har inga behörighetsbegränsningar. De hänvisar huvudsakligen till att det endast är ett fåtal handläggare som hanterar ärenden med skyddade personuppgifter, och att de därför inte har identifierat ett behov av striktare behörighetsbegränsningar. Verksamhetssystemen inom utbildningsförvaltningen är behörighetsstyrda till ansvarig administrativ personal. Inom stöd- och omsorgsförvaltningen finns goda möjligheter att begränsa behörigheten i nuvarande verksamhetssystem. Det skiljer sig dock från enhet till enhet hur strikta behörighetsbegränsningarna är. Detta då enhetschefen måste beställa behörighet av systemförvaltningen vilket resulterar i ökad administration. De praktiska arbetsrutinerna för att rätt handläggare ska få behörighet brister enligt intervjuade. Nämnden har upphandlat ett nytt verksamhetssystem, med bättre möjligheter att styra behörighetsbegränsningen, som ska implementeras under 2024.

Vidare framgår av riktlinjerna att uppgifter som kategoriseras med hög sekretess endast ska hanteras i verksamhetssystem om verksamhetssystemet har en tydlig funktion för sekretessmarkering. Saknar verksamhetssystemet stöd för detta får inte verksamhetssystemet hantera skyddade personuppgifter. Uppgifterna måste då vara fiktiva alternativt strikt hanteras utanför den digitala miljön. Av de granskade verksamheternas verksamhetssystem har merparten en tydlig funktion för sekretessmarkering. Vissa system kräver dock mer manuell hantering än andra, samt saknar möjligheten att behörighetsbegränsa åtkomsten till skyddade personuppgifter, vilket uppges öka risken för felhantering orsakad av den mänskliga faktorn. Vissa system saknar helt en tydlig funktion för sekretessmarkering i kombination med avsaknad av möjligheter till behörighetsbegränsning. Exempelvis kan arbetsmarknads- och integrationsavdelningen nyligen implementerade verksamhetssystem inte användas vid hantering av skyddade personuppgifter, då säkerheten inte kan garanteras. Avdelningen har därför valt att hantera skyddade personuppgifter manuellt utanför systemet. Intervjuade

påpekar risker med hanteringen, men har säkerställt ett tillräckligt skydd genom att utbilda samtliga medarbetare, och så gott det går säkrat den manuella hanteringen.

Intervjuade inom stadsledningskontoret påtalar brister i delar av kommunens fillagring av sekretessmarkerad information. I dagsläget lagrar individ- och familjenämnden samt äldrenämnden avsiktligt sekretesskyddad information i en molntjänst vilket enligt intervjuade kan strida mot GDPR och offentlighets- och sekretesslagen. Det har också hänt att andra nämnders verksamheter lagrat sekretesskyddad information eller känsliga personuppgifter i molntjänster i strid med lag och kommunens interna regler.

Enligt riktlinjerna för informationssäkerhet får skriftligt material som innehåller hög sekretessinformation inte ligga framme så att obehöriga kan läsa den. Materialet ska låsas in i egen hurts eller eget skåp när man lämnar arbetsplatsen, även för kortare stunder. Som tidigare beskrivits hanteras viss information innehållandes skyddade personuppgifter utanför systemen på papper. När dessa inte är inlåsta i kassaskåp finns risk att de lämnas framme på skrivbord eller dylikt. Intervjuade uppger dock att det finns en stor medvetenhet att inte lämna papper framme och att risken för den typen av röjning är låg. Därtill finns få öppna kontorslandskap i kommunens lokaler.

Vid fysisk posttjänst ska dubbla förslutna brev (internpostkuvert och kuvert) användas för intern information och rekommenderade försändelser ska användas om externbrev innehåller hög sekretessinformation. Flera enheter tar av och till emot fysisk post. Post som ska till dessa kommer in till receptionen och fördelas sedan internt. Dessutom skickas vissa underlag med kommunens internpost. Flera intervjuade har uppgett en osäkerhet kring vilka rutiner som finns kring postgången och om post som innehåller känsliga personuppgifter hanteras med större försiktighet. Intervjuade har nämnt att viktig post från person med skyddade personuppgifter har försvunnit i den interna postgången mellan det att posten kom in till receptionen och sedan skulle fördelas till verksamheten. Rutinerna har delvis stärkts utifrån identifierade risker, däribland har vissa enheter slutat använda internposten. Intervjuade påpekar att den interna posthanteringen kan utgöra en ökad risk för röjning av skyddade personuppgifter.

Vad gäller informationsöverföring ska kommunikation med höga skyddskrav alltid krypteras och kommunicerande parter ska identifieras på ett säkert sätt. Av riktlinjerna framkommer att fax är ett väldigt osäkert kommunikationssätt. Fax används dock fortfarande inom vissa enheter i kommunen. Kommunen håller på att ersätta bland annat faxen med Säker digital kommunikation, som erbjuder en lösning att skicka krypterad e-post. Lösningen skulle införas 2022, men är dock inte införd än. Av intervjuer framgår att behovet av Säker digital kommunikation är mycket stort, särskilt inom utbildningsförvaltningen och stöd- och omsorgsförvaltningens verksamheter som kommunicerar mycket med varandra. Stöd- och omsorgsförvaltningen driver processen att införa lösningen. Vid granskningens tidpunkt är upphandlingen klar och verktyget ska enligt plan implementeras under 2024 i hela kommunen. Intervjuade vittnar om en stor frustration att införandet dröjt.

Om mejl inkommer som innehåller information med hög sekretess ska denna genast flyttas till verksamhetssystem. Mejl ska inte besvaras eller vidarebefordras i samma mejlkonversation. Meddelandet ska raderas från e-postklienten. Inkommande mejl innehållandes information med hög sekretess ska genast överföras till verksamhetssystem, varpå meddelandet ska raderas från e-postklienten. Intervjuade uppger att det finns en stor medvetenhet om rutinerna att inte svara på mejl innehållandes information med skyddade personuppgifter. Vi noterar dock att riktlinjerna för informationssäkerhet inte omfattar rutiner för kommunikation

med externa parter per telefon. Den informationen framgår dock av flertalet verksamheters rutinbeskrivningar. Intervjuade uppger även avseende detta att det finns en stor medvetenhet att inte uppges information om personer när en privatperson ringer, eller motringa när en extern myndighet ringer. Dock framhävs också behovet av att ytterligare förtydliga dessa rutiner och kontinuerligt sprida informationen till samtliga medarbetare, även de som sällan kommer i kontakt med skyddade personuppgifter. Risken för röjning av skyddade personuppgifter beskrivs vara som störst vid extern kommunikation i olika former.

Kritiska delar i IT-miljön som hanterar objekt med höga skyddskrav ska regelbundet övervakas och granskas för att sårbarheter och brister ska upptäckas. Sådan granskning kan till exempel vara skanning av sårbarheter med automatiserade verktyg eller så kallade penetrationstester. Ett penetrationstest identifierar svagheter i systemen och utvärderar säkerhetsnivåer. Särskilt viktigt är det att genomföra kontroll och granskning av kritiska delar av IT-miljön som direkt eller indirekt stöder system med höga skyddsvärden, samt införande av nya IT-lösningar. Penetrationstester har inte genomförts med anledning av risken för röjning av skyddade personuppgifter i kommunens verksamhetssystem.

5.3 Hantering av skyddade personuppgifter i kommunens HR-processer

Utifrån tidigare beskrivna genomförda riskanalys för hantering skyddade personuppgifter i kommunens HR-processer finns upprättade rutinbeskrivningar. Vid rekrytering ombeds personer med skyddade personuppgifter via Umeå kommuns hemsida att inte söka jobbet via systemet, utan i stället kontakta rekryterande chef på berörd enhet och skicka ansökan via papperspost. Därefter ansvarar rekryterande chef eller rekryteringskonsult för den fortsatta hanteringen under rekryteringsprocessen. Ansökan ska hanteras manuellt. Om kandidaten blir anställd ska rekryterande chef ringa rekryteringssupporten och meddela vem som är anställd, detta för avslut och arkivering av rekryteringsärendet. Uppgifterna får inte skickas med e-post. All kommunikation med kandidater med skyddade personuppgifter ska i största möjliga utsträckning ske muntligen. Vid digital referenstagning används ett upphandlat system. Då systemet inte har stöd för personer med skyddade personuppgifter rekommenderas att digital referenstagning inte används. Detta för att systemet inte kan säkerställa att enbart rekryterande chef/rekryteringsgrupp får tillgång till informationen, vilket kan innebära en risk att informationen sprids av misstag om handlingarna begärs ut. Det finns också rutiner som omfattar anställning och lön för den anställda med skyddade personuppgifter.

HR-avdelningen har inte några rutiner för hur det vardagliga arbetet inom verksamheterna ska hanteras avseende medarbetare med skyddade personuppgifter. Ansvaret åligger respektive förvaltning och dess personalchefer. Inom respektive förvaltning beslutas frågor som rör den praktiska hanteringen av personalchef och rekryterande chef i samverkan med den enskilde medarbetaren som har skyddade personuppgifter. Av intervju har framkommit att verksamheterna har liknande perspektiv på hur medarbetare med skyddade personuppgifter ska hanteras. I stort utgår detta från att medarbetare själva får bestämma exempelvis om det vill medverka i bild som används internt och hur många som ska känna till att de har skyddade personuppgifter. Inom vissa enheter sker en säkerhetsbedömning kring konsekvenserna att ha personen anställd, exempelvis om denne kan överföra en hotbild till andra anställda eller elever/klienter. Intervjuade känner sig generellt sett trygga med den praktiska hanteringen av anställda som har skyddade personuppgifter, men uppger att stort ansvar vilar på medarbetaren själv samt rekryterande chef. Vissa enheter har aldrig haft en anställd med skyddade personuppgifter och kan därför inte svara på om rutiner eller vilka rutiner som finns för ändamålet.

Ett relativt vanligt förekommande problem är att de anställda med skyddade personuppgifter inte själva förstår vissa komplikationer det innebär att ha skyddade personuppgifter och därför agerar oaktsamt. Ett annat problem som intervjuade inom HR-avdelningen beskriver är att vara anställd chef i kommunen och ha skyddade personuppgifter. En anställd som har skyddade personuppgifter har inte samma möjligheter att använda vissa av kommunens digitala systemstöd som andra medarbetare då säkerheten inte kan garanteras, exempelvis ärendeportalen. Den anställda måste i stället gå via dennes chef som får göra en anmälan. Detta medför komplikationer för en chef som har skyddade personuppgifter då denne inte kan göra anmälningar i ärendeportalen exempelvis. Den största risken i HR-processerna beskrivs finnas när den rekryterande chefen skickar det manuella anställningsunderlaget via kommunens internpost till HR-avdelningen. Arbetsrutinen ses över enligt intervjuade.

5.4 Bedömning

Vår sammantagna bedömning är att kommunstyrelsen och de granskade nämnderna inte har vidtagit tillräckliga åtgärder för att minska risken för röjning av skyddade personuppgifter. Vi noterar dock att respektive avdelning har vidtagit ett antal olika åtgärder, även om vi också bedömer att det samtidigt finns utrymme för förbättringar som presenteras nedan. Vi bedömer det vara särskilt angeläget att kommunstyrelsen och granskade nämnder följer upp vidtagna åtgärder.

Av de granskade nämndernas verksamhetssystem har merparten en tydlig funktion för sekretessmarkering, även om vissa system kräver mer manuell hantering än andra. Vi bedömer det finnas risker att samtliga system inte har en funktion för sekretessmarkering, då det medför risker att hantera skyddade personuppgifter utanför systemet. Detta då manuell hantering av skyddade personuppgifter ställer exceptionella krav på noggrannhet och riskmedvetenhet samt ökar risken för felhantering orsakad av den mänskliga faktorn.

Respektive förvaltning och enhet har dels olika tekniska möjligheter att begränsa behörigheten till information om skyddade personuppgifter i verksamhetssystemen, dels har valt att begränsa behörigheten i olika utsträckning. Vi bedömer det finns betydande risker med att samtliga avdelningar inte har strikta behörighetsbegränsningar till sekretessbelagda ärenden, både i och utanför systemen. Detta då vi bedömer det vara angeläget att minimera antalet personer som hanterar skyddade personuppgifter.

Intervjuade inom stadsledningskontoret påtalar brister i individ- och familjenämnden samt äldrenämndens fillagring av sekretessmarkerad information, genom lagring i en molntjänst. Då detta kan strida mot GDPR och offentlighets- och sekretesslagen bedömer vi det vara en brist som bör åtgärdas skyndsamt.

Kommunen fattade för ett par år sedan beslutet att införa tjänsten Säker digital kommunikation, en lösning att skicka krypterad e-post med. Tjänsten är vid granskningens tidpunkt inte införd, men ska implementeras 2024. Av intervjuer framgår att behovet av Säker digital kommunikation är mycket stort, särskilt inom utbildningsförvaltningen och stöd- och omsorgsförvaltningens verksamheter som kommunicerar mycket med varandra. Vi delar den uppfattningen och bedömer därför det vara mycket angeläget att Säker digital kommunikation implementeras skyndsamt i hela kommunen. Detta då risken för röjning av skyddade personuppgifter är som störst vid intern och extern kommunikation i olika former.

Dessutom skickas vissa underlag med kommunens internpost, där intervjuade beskriver att viktig post innehållandes uppgifter om personer med skyddade personuppgifter har

försvunnit. Vi bedömer det vara en brist att internposten används vid hantering av skyddade personuppgifter och att arbetsrutinerna därför bör stärkas.

De granskade nämnderna, med undantag för förskole- och grundskolenämnden samt gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden, har inte gjort loggkontroller för att upptäcka suspekta användaraktiviteter, avvikelser, fel och informationssäkerhetshändelser kopplat till risken för röjning av skyddade personuppgifter. Vi bedömer att respektive nämnd årligen bör genomföra systematisk anomalianalys av loggar - att avvikande beteendemönster i verksamhetssystemen uppmärksammas automatiskt och därefter analyseras - med anledning av risken för röjning av skyddade personuppgifter. Detta särskilt med anledning av att det i samtliga system inte finns begränsad behörighetstilldelning.

De granskade nämnderna har därtill inte övervakat och granskat verksamhetssystem som hanterar skyddade personuppgifter för att upptäcka sårbarheter och brister, däribland genom så kallade penetrationstester. Penetrationstester kan användas på många sätt för att identifiera brister vid hantering av skyddade personuppgifter, däribland säkerheten i IT-systemen och de arbetsrutiner som finns beskrivna i respektive förvaltnings rutinbeskrivningar. Vi bedömer det vara angeläget att rutiner för penetrationstester implementeras inom respektive granskad nämnds verksamhetsområden.

6. Avvikelsehantering

6.1 Det går inte att särmarkera personuppgiftsincidenter som rör hanteringen av skyddade personuppgifter

Kommunens riktlinjer för personuppgiftsincidenthantering¹⁴ beskriver hantering och ansvaret för att undvika, upptäcka, anmäla och utreda personuppgiftsincidenter. Respektive nämnd ska upprätta ett dokument som beskriver den praktiska hanteringen. Ansvaret att anmäla en personuppgiftsincident åligger personuppgiftsansvarig nämnd, ansvaret för att utreda personuppgiftsincidenter ingår i verksamhetsansvaret och samordnas av personuppgiftskoordinator inom respektive nämnd. Incidenten ska rapporteras via ett verktyg som nås genom intranätet. Vid användning av IT-verktyget för anmälan får inga känsliga personuppgifter eller sekretesskyddade uppgifter anges. Närmaste chef ska också meddelas vid anmälan. Om det är sannolikt att personuppgiftsincidenten medför en risk för fysiska personers rättigheter och friheter ska händelsen anmälas till tillsynsmyndigheten (IMY). Det tydliggörs också att den drabbade ska informeras utan dröjsmål i dessa situationer.

Respektive nämnd har olika arbetsrutiner för rapportering av incidenter som skett inom nämndens verksamhetsområde och de åtgärder som vidtagits. Fritidsnämnden fattade exempelvis 2018 ett beslut om att fritidsnämnden kvartalsvis ska informeras om de incidenter som skett. Inom individ- och familjenämnden ska personuppgiftsincidenter som anmälts till IMY läggas som anmälningsärendet till nämnd i samband med att ärendet diarieförs. Inom för- och grundskolenämnden samt gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden deltar GDPR-utredare tillika personuppgiftssamordnare på nämndsmöte vid återkoppling av inträffade och anmälda incidenter. Från och med februari 2024 kommer återrapporteringen ske genom en skriftlig årsberättelse till båda nämnderna gällande det GDPR-arbete som bedrivits på förvaltningen, samt förslag på åtgärder som behöver vidtas utifrån identifierade händelser och beslut från IMY. Där ingår eventuella incidenter som involverar personer med skyddade personuppgifter. Kulturnämnden informeras av personuppgiftsincidenter varje tertiäl, dock inte med särskilt fokus på skyddade personuppgifter.

Av kommunstyrelsens riktlinjer för informationssäkerhet framgår att alla medarbetare har skyldighet att rapportera informationssäkerhetsincidenter eller brister som misstänks kunna medföra negativ påverkan på Umeå kommuns informationssäkerhet. Det kan till exempel röra sig om:

- ▶ IT-angrepp/intrång
- ▶ Skadlig kod
- ▶ Oskyddad känslig information
- ▶ Personuppgiftsincidenter
- ▶ Brister i efterlevnad av riktlinjerna för informationssäkerhet

Informationssäkerhetssamordnare sammanställer en incidentrapport en gång per år som rapporteras till stadsdirektörens ledningsgrupp och berörda verksamheter.

¹⁴ Godkänd av respektive nämnd.

Individ- och familjenämnden kan därutöver rapportera missförhållanden enligt lex Sarah. Brott mot sekretesslagen och brister i dokumentation är ett exempel på missförhållanden som kan rapporteras enligt lex Sarah som berör skyddade personuppgifter.

Det går inte att särmarkera personuppgiftsincidenter som rör hanteringen av skyddade personuppgifter. Intervjuade beskriver att incidenter avseende skyddade personuppgifter hanteras inom ramen för den ovan beskrivna ordinära avvikelshanteringen för personuppgiftsincidenter. Flertalet intervjuade påtalar en risk för underrapportering av personuppgiftsincidenter, däribland de som rör skyddade personuppgifter. Orsaken till att det inte har rapporterats några avvikelser vad gäller skyddade personuppgifter är inte känd. Det är enligt intervjuade osäkert om det betyder att det inte finns avvikelser eller om rutinen att anmäla sådana ärenden inte förmedlats i tillräcklig utsträckning. Det kan således inte likställas med att avvikelser inte inträffat, enbart att inga uppmärksammats.

I intervjuer uppges också att det preventiva arbetet är en viktig del i incidenthanteringsprocessen. För att framtida incidenter ska kunna förhindras på ett effektivt sätt måste rotorsaken till en incident utredas. Dels måste den direkta orsaken till incidenten analyseras, dels måste även de bakomliggande orsakerna klarläggas. Det framgår ingen specifik arbetsprocess för uppföljningen och det förebyggande arbetet.

6.2 Bedömning

Vi bedömer att det inte finns ett ändamålsenligt avvikelshanteringssystem som omfattar skyddade personuppgifter. Det finns ingen egen process för avvikelser gällande skyddade personuppgifter. I kommunen finns en central process för hanteringen av personuppgiftsincidenter och avvikelser avseende skyddade personuppgifter hanteras i denna process. Av upprättade riktlinjer och rutiner för personuppgiftsincidenter framgår inte någon särskild information om skyddade personuppgifter. Vår bedömning är att det behöver tydliggöras att incidenter med skyddade personuppgifter måste hanteras särskilt varsamt och skyndsamt, givet de möjliga konsekvenserna av en rövning. Det bör även inkluderas i styrande dokumentation som rör hanteringen av skyddade personuppgifter. Då incidenter avseende skyddade personuppgifter inte på något sätt särskiljs från övriga personuppgiftsincidenter är vår bedömning även att det finns begränsade förutsättningar för uppföljning inom området, vilket riskerar få konsekvensen att erfarenheter från avvikelser inte tillvaratas.

7. Svar på revisionsfrågor

Fråga	Svar
<i>Finns ändamålsenliga styrande dokument och rutiner för hantering av skyddade personuppgifter?</i> <i>Hur görs styrdokument och rutinbeskrivningar kända för medarbetare?</i>	Nej. Det finns kommunövergripande styrande dokument för arbetet med informationssäkerhet och dataskyddsförordningen, men kommunstyrelsen har inte beslutat om något styrande dokument för hantering av skyddade personuppgifter specifikt. De granskade nämnderna har inte beslutat om styrande rutiner, men enheterna under de granskade nämnderna har tagit fram arbetsrutiner utifrån det egna upplevda behovet. Dessa utgör ett värdefullt stöd i sammanhanget, men vi noterar att de endast delvis speglar det totala arbetet som bedrivs för hanteringen av skyddade personuppgifter. Styrdokument saknas inom området. Upprättade arbetsrutiner görs i huvudsak kända genom interna möten och arbetsplatsträffar inom verksamheterna. Skyddade personuppgifter diskuteras i huvudsak på förekommen anledning, exempelvis vid avvikelser. I dessa sammanhang förankras, och vid behov, stärks arbetsrutinerna. Ingen av de granskade nämnderna har genomgång av rutiner för hantering av skyddade personuppgifter som ett återkommande moment i exempelvis ett årshjul.
<i>Har kommunen säkerställt tillräcklig uppföljning och kontroll av styrdokumentens och rutinbeskrivningarnas efterlevnad?</i>	Nej. Det finns inga styrdokument inom området, men respektive enhet är medvetna om att de ska bedriva ett eget arbete med skyddade personuppgifter. Varken kommunstyrelsen eller de granskade nämnderna har genomfört någon uppföljning av det arbete som bedrivs för hanteringen av skyddade personuppgifter. I praktiken genomförs förankring av rutiner av verksamheterna själva, men detta följs inte upp från nämnden eller kommunens ledning.
<i>Genomförs fortlöpande kompetensutveckling kring skyddade personuppgifter?</i>	Nej. Utöver rutinförankring genom interna diskussioner genomförs inte någon övergripande och systematisk kompetensutveckling specifikt för hanteringen av skyddade personuppgifter. Det finns kommunövergripande utbildningar inom exempelvis informationssäkerhet och GDPR för nyanställda som omfattar personuppgiftshantering generellt, men inte skyddade personuppgifter specifikt. Avdelningarna under de granskade nämnderna har till största del inte heller genomfört några utbildningar eller liknande kompetensutveckling för hanteringen av skyddade personuppgifter, med undantag för arbetsmarknad- och integrationsavdelningen samt kulturförvaltningen.
<i>Har kommunen på ett ändamålsenligt sätt analyserat och bedömt risken för att skyddade personuppgifter röjs?</i> <i>Har den enskilda individens perspektiv beaktats?</i>	Nej. Skyddade personuppgifter ingår inte i kommunstyrelsens eller någon av de granskade nämndernas internkontrollplaner och har inte ingått i de formella risk- och väsentlighetsanalyserna. Vi noterar dock att HR-avdelningen har genomfört en riskanalys kring hanteringen av skyddade personuppgifter i HR-processerna, samt att avdelningarna har analyserat risker kring hantering av skyddade personuppgifter inom informationssäkerhetsområdet och vid individuella risk- och skyddsbedömningar. Ja. Genom de individuella risk- och skyddsbedömningar avseende potentiella säkerhetsrisker som görs i anslutning till hantering av medborgare eller medarbetare med skyddade personuppgifter, bland

Har säkerhetsfrågor kopplade till skyddade personuppgifter analyserats och trygghetsskapande åtgärder vidtagits med utgångspunkt i dessa analyser?

annat av verksamhetssystem och genom kartläggning av hotbild hos den enskilde, beaktas den enskildes individens perspektiv.

Delvis. Kommunstyrelsen och de granskade nämnderna har inte själva genomfört några analyser inom området. De har inte heller tillsett att säkerhetsfrågor analyseras och åtgärder vidtas av enheterna. Däremot görs individuella risk- och skyddsbedömningar avseende potentiella säkerhetsrisker på enhetsnivå i anslutning till hantering av medborgare eller medarbetare med skyddade personuppgifter.

Har kommunen vidtagit ändamålsenliga åtgärder för att minska risken för röjning av skyddade personuppgifter och följs detta upp av berörda nämnder?

Nej. Varken kommunstyrelsen eller de granskade nämnderna har säkerställt att åtgärder har vidtagits för att minska risken för röjning av skyddade personuppgifter. Enheterna har dock på eget initiativ vidtagit ett antal olika åtgärder, även om det också samtidigt finns utrymme för förbättringar. Enheternas rutiner medför ett antal gynnsamma åtgärder, men det finns brister. I granskningen framgår potentiella förbättringsområden per granskad nämnd och kommunstyrelsen.

Finns ett ändamålsenligt avvikelshanteringssystem som omfattar skyddade personuppgifter?

Nej. Kommunen har en gemensam och dokumenterad process för hanteringen av personuppgiftsincidenter. Avvikelse avseende hanteringen av skyddade personuppgifter ingår i detta system. Det finns dock inget eget särskilt system för att hantera incidenter med skyddade personuppgifter, vilket försvårar möjligheten till uppföljning och att tillvarata erfarenheter från avvikelser.

- *Hur tillvaratas erfarenhet från avvikelser?*

Varje enskild enhet följer upp och tillvaratar erfarenheter från avvikelser. Det saknas instruktioner för hur det ska gå till. I praktiken sker tillvaratagandet av erfarenhet genom interna diskussioner på respektive verksamhets interna möten och arbetsplatsträffar.

Stockholm den 14 december 2023

David Leinsköld
Verksamhetsrevisor, EY

Bilaga 1. Källförteckning

Intervjuade funktioner

- ▶ Personuppgiftskoordinator IT (Teknik- och fastighetsförvaltningen)
- ▶ IT-infrastrukturspecialist (Teknik- och fastighetsförvaltningen)
- ▶ Informationssäkerhetssamordnare (Stadsledningskontoret)
- ▶ Kommunjurist (Stadsledningskontoret)
- ▶ Redovisningschef (Stadsledningskontoret)
- ▶ Processledare reskontraprocesserna (Stadsledningskontoret)
- ▶ Förhandlingschef (Stadsledningskontoret, HR-avdelningen)
- ▶ Förvaltningsledare lön, (Stadsledningskontoret, HR-avdelningen)
- ▶ Lönekonsult (Stadsledningskontoret, HR-avdelningen)
- ▶ Lönekonsult Stadsledningskontoret, (HR-avdelningen)
- ▶ HR-strateg (Stadsledningskontoret, HR-avdelningen)
- ▶ Arbetsmiljöstrateg (Stadsledningskontoret, HR-avdelningen)
- ▶ HR-konsult rekrytering (Stadsledningskontoret, HR-avdelningen)
- ▶ HR-konsult/teamledare (Stadsledningskontoret, HR-avdelningen)
- ▶ Fritidsdirektör (Fritidsförvaltningen)
- ▶ Personuppgiftskoordinator/nämndsekreterare (Fritidsförvaltningen)
- ▶ Personuppgiftskoordinator/IT-samordnare (Fritidsförvaltningen)
- ▶ Bidragshandläggare (Fritidsförvaltningen)
- ▶ Verksamhetschef fritid unga (Fritidsförvaltningen)
- ▶ HR-chef kultur och fritid (Fritidsförvaltningen)
- ▶ Verksamhetschef Bibliotekschef (Kulturförvaltningen)
- ▶ Verksamhetsutvecklare (Kulturförvaltningen)
- ▶ Verksamhetschef Kulturskolan (Kulturförvaltningen)
- ▶ Verksamhetssamordnare (Kulturförvaltningen)
- ▶ Utbildningsdirektör (Utbildningsförvaltningen)
- ▶ Områdeschef förskola (Utbildningsförvaltningen)
- ▶ Områdeschef grundskola åk F-6 (Utbildningsförvaltningen)
- ▶ Områdeschef grundskola åk 7-9 (Utbildningsförvaltningen)
- ▶ Administrativ chef på pedagogiska placeringsenheten förskola/grundskola (Utbildningsförvaltningen)
- ▶ Utvecklingsledare IT förskola/grundskola (Utbildningsförvaltningen)
- ▶ Utbildningsjurist GDPR förskola/grundskola (Utbildningsförvaltningen)
- ▶ Kanslichef (Utbildningsförvaltningen)
- ▶ Nämndsekreterare och koordinator förskola/grundskola (Utbildningsförvaltningen)
- ▶ Utbildningsjurist GDPR gymnasium/vux (Utbildningsförvaltningen)
- ▶ Skoladministratör gymnasiet (Utbildningsförvaltningen)
- ▶ Verksamhetsutvecklare/arbetsmarknadskonsulent/personuppgiftskoordinator (Utbildningsförvaltningen, Arbetsmarknad- och integrationsavdelningen)
- ▶ Utvecklingsledare (Utbildningsförvaltningen, Arbetsmarknad- och integrationsavdelningen)
- ▶ Koordinator/Systemförvaltare (Stöd- och omsorgsförvaltningen, Systemförvaltning)
- ▶ Systemförvaltare (Stöd- och omsorgsförvaltningen, Systemförvaltning)
- ▶ Personuppgiftskoordinator (Stöd- och omsorgsförvaltningen)
- ▶ Socialsekreterare (Stöd- och omsorgsförvaltningen, Mottagningsenheten)
- ▶ Socialsekreterare (Stöd- och omsorgsförvaltningen, Mottagningsenheten)

- ▶ Enhetschef personlig assistans (Stöd- och omsorgsförvaltningen, Funktionshinderomsorg)
- ▶ Enhetschef personlig assistans (Stöd- och omsorgsförvaltningen, Funktionshinderomsorg)
- ▶ Enhetschef boendestöd (Stöd- och omsorgsförvaltningen, Funktionshinderomsorg)
- ▶ Socialsekreterare boendestöd (Stöd- och omsorgsförvaltningen, Funktionshinderomsorg)
- ▶ Enhetschef familjehemscentrum (Stöd- och omsorgsförvaltningen, Individ- och familjeomsorg)
- ▶ Socialsekreterare (Stöd- och omsorgsförvaltningen, Individ- och familjeomsorg)
- ▶ Enhetschef beroendeenheten, alkohol och drogmottagningen och bosocial enhet (Stöd- och omsorgsförvaltningen, Individ- och familjeomsorg)
- ▶ Behandlingschef Bryggan stödboende (Stöd- och omsorgsförvaltningen, Individ- och familjeomsorg)
- ▶ Enhetschef bemanning stöd och omsorg (Stöd- och omsorgsförvaltningen)
- ▶ Verksamhetsutvecklare bemanning stöd och omsorg (Stöd- och omsorgsförvaltningen)
- ▶ Socialt ansvarig samordnare (SAS) (Stöd- och omsorgsförvaltningen)
- ▶ Verksamhetsassistent (Stöd- och omsorgsförvaltningen, Myndighetsövning)
- ▶ Socialsekreterare barn och unga (Stöd- och omsorgsförvaltningen, Myndighetsövning)
- ▶ Socialsekreterare vuxna (Stöd- och omsorgsförvaltningen, Myndighetsövning)

Granskad dokumentation

- ▶ Informationssäkerhetspolicy för Umeå kommun (KF 2013-06-17)
- ▶ Riktlinjer för informationssäkerhet Umeå kommun (KS 2021-12-17)
- ▶ Användning av personuppgifter i form av bilder, filmer, namn och kontaktuppgifter i kommunens kommunikation (DNR KS-2018/00378)
- ▶ Hantering av kandidat med skyddade personuppgifter i rekryteringsprocessen (2023-02-12)
- ▶ LP-04.20 Skyddade personuppgifter anställning och lön
- ▶ Riktlinjer för intern styrning och kontroll (DNR KS000559/2011)
- ▶ Handledning - intern styrning och kontroll (KS 2019-12-19)
- ▶ Kommunstyrelsen riskinventering, riskvärdering och internkontrollplan 2023
- ▶ För- och grundskolenämnden internkontrollplan 2023
- ▶ Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden internkontrollplan 2023
- ▶ Individ- och familjenämnden internkontrollplan 2023
- ▶ Fritidsnämnden internkontrollplan 2023
- ▶ Kulturnämnden internkontrollplan 2023
- ▶ Rutin för personuppgiftsincident inom fritidsnämndens verksamhet (2021-10-14)
- ▶ Gemensamma regler för Umeåregionens folkbibliotek (2022-01-10)
- ▶ Skyddade personuppgifter, Kulturförvaltningen (2023-01-26)
- ▶ Policy för informationsförvaltning (KS-2023/00270-5)
- ▶ Anställningsunderlag för anonymitetsskyddad anställning, HR-avdelningen
- ▶ Att hantera offentlighet, tystnadsplikt och sekretess inom Umeå kommun (2020-12-29)
- ▶ Riktlinjer för personuppgiftsincidenthantering (FGN 2018-10-25 §80, GVN 2018-10-24 §75)
- ▶ Instruktion för handhavande av sekretessbelagda handlingar (KS-2018/00905-1)
- ▶ Riktlinjer för personuppgiftsincidenthantering (FN-2018/00336)
- ▶ Skyddade personuppgifter, Treserva förvaltning (2018-01-10)

- ▶ Behörighetsbeställning Treserva, anställd med skyddade personuppgifter (2022-05-12)
- ▶ Rutin för behörigheter till Externa utförare LSS - Prator (2022-02-01)
- ▶ Personuppgiftsincident hos äldre- samt stöd- och omsorg (2023-04-05)
- ▶ Rapportering av missförhållanden enligt lex Sarah (2023-04-25)
- ▶ LVU-ansökan om vård samt omedelbart omhändertagande (2022-08-18)
- ▶ Personakt och dokumenthantering IFN (2023-05-11)
- ▶ Samverkansrutin mellan socialtjänst och grundskola samt gymnasieskola, ungdomar placerade i familjehem eller HVB (2022-09-01)
- ▶ Åtkomst till och särskilt skydd av uppgifter i Treserva (2019-06-19)
- ▶ Våld i nära relation (2023-10-06)
- ▶ Riktlinje för individ- och familjenämndens arbete med våld i nära relationer och hedersrelaterat våld (2023-02-22)
- ▶ Skyddade personuppgifter, myndighetsutövning stöd- och omsorgsförvaltningen (2022-10-10)
- ▶ Skyddad identitet, Bemanning stöd och omsorg (framgår ej när den är upprättad)
- ▶ Led - Personuppgiftsbehandling - Sekretess och att ge information om inskrivna personer (2023-08-29)
- ▶ Arb STA - Skyddade personuppgifter, Arbetsmarknadsavdelningen (2023-11-02)
- ▶ Rutin vid personuppgiftsincident med utredningsstöd som bilaga, utbildningsförvaltningen (2023-05-04)
- ▶ Skyddade personuppgifter - Vad verksamheten bör tänka på, Utbildningsförvaltningen (2018-06-14)
- ▶ Sekretessmarkering, Utbildningsförvaltningen (2018-06-14)
- ▶ Administrativ hantering av elev med skyddade personuppgifter UGS, Utbildningsförvaltningen (2020-01-15)
- ▶ Rutin för hantering av skyddade personuppgifter i för- och grundskola (2020-11-19)
- ▶ Rutin - Elev med skyddade personuppgifter - sekretessmarkerade, Centrum för vuxenutbildning (2023-03-22)
- ▶ Kvarskrivning, Utbildningsförvaltningen (2018-06-14)
- ▶ Handlingsplan för elev med skyddade personuppgifter (2021-06-18)
- ▶ Rutin för elever med skyddade personuppgifter i UGS, Utbildningsförvaltningen (2021-06-18)

Bilaga 2. Revisionskriterier

COSO-ramverket för intern kontroll

Det finns varken för kommuner, kommunala bolag, företag eller andra organisationer en formellt fastställd standard för hur den interna kontrollen ska hanteras. I praktiken har dock en amerikansk standard blivit dominerande: The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO). Målet med COSO och intern kontroll är att säkerställa att risker undviks och ge en trygghet i att organisationens mål uppfylls. COSO-modellens huvudmål är att garantera en ändamålsenlig och kostnadseffektiv verksamhet, tillförlitlig finansiell rapportering och information om verksamheten samt att lagar följs.

COSO-modellen består av fem huvudkomponenter: kontrollmiljö, riskanalys, kontrollaktiviteter, information och kommunikation samt uppföljning. Dessa perspektiv beaktas i revisionsfrågorna samt rapportens analys och bedömningar.

Kommunallagen (2017:725)

Det är enligt 6 kap. 1 § styrelsens uppgift att leda och samordna förvaltningen av kommunens angelägenheter och ha uppsikt över övriga nämnders och eventuella gemensamma nämnder. Kommunstyrelsen ska, enligt 6 kap. 2 §, uppmärksammat följa de frågor som kan inverka på kommunens utveckling och ekonomiska ställning.

Kommunallagens 6 kap. 6 § anger att nämnderna var och en inom sitt område ska se till att verksamheten bedrivs i enlighet med de mål och riktlinjer som beslutats av kommunfullmäktige samt de föreskrifter som gäller för verksamheten. Nämnderna ska även tillse att den interna kontrollen är tillräcklig samt att verksamheten bedrivs på ett i övrigt tillfredsställande sätt.

Om begreppet skyddade personuppgifter

Det har blivit vanligare att människor lever med skyddade personuppgifter. De senaste tio åren har antalet i Sverige dubblats från drygt 12 000 till knappt 24 000 personer. Enligt Skatteverket utgörs dessa till 59 procent av kvinnor. Vanligast förekommande är sekretessmarkering, som är den minst ingripande formen av skydd, med 82 procent av ärendena medan skyddad folkbokföring, som är ett starkare skydd, utgör 18 procent.

Antalet personer med skyddade personuppgifter motsvarar ca 0,22 procent av befolkningen och matematiskt motsvarar det ca 240 invånare och ett tiotal anställda i Nacka kommun. Siffrorna är inte exakta men visar att det statistiskt handlar om ett fåtal individer. Konsekvensen vid felaktig röjning av dessa personuppgifter kan emellertid vara mycket allvarlig för var och en.

Jämställdhetsmyndigheten har på regeringsuppdrag genomfört kunskapshöjande insatser gällande våldsutsatta personer som lever med skyddade personuppgifter med fokus på kvinnor och barn. I en delrapport¹⁵ intervjuas 86 kvinnor och 15 barn om deras erfarenheter. Närmare tre fjärdedelar av de intervjuade uppger att deras identitet har röjts.

I rapporten konstateras att det i många fall handlar om kvinnor och barn som tvingats flytta på grund av våld och hot från närstående man och att målgruppen är extra utsatt. I princip

¹⁵ Skyddade personuppgifter – oskyddade personer (Jämställdhetsmyndigheten 2022:10).

samtliga kvinnor i Jämställdhetsmyndighetens intervjustudie har fått skyddade personuppgifter rökta av myndigheter.

Det finns omfattande lagstiftning som skyddar individen

Skyddade personuppgifter är ett samlingsbegrepp för olika åtgärder som kan vidtas för att skydda personer som riskerar att utsättas för hot, våld eller förföljelse. Beroende på hotets allvarlighetsgrad finns tre grader av skydd av personuppgifter; sekretessmarkering, skyddad folkbokföring och fingerade personuppgifter. Därutöver finns ytterligare bestämmelser om sekretess som kan aktualiseras för hotade och förföljda personer, bland annat inom offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Sekretessmarkering är den vanligaste och minst ingripande formen av skydd

Sekretessmarkering är den minst ingripande formen av skydd av personuppgifter som innebär att Skatteverket gör en sekretessmarkering av enskild persons uppgifter i folkbokföringen (se 5 kap. 5 § offentlighets- och sekretesslagen [2009:400], OSL). Syftet är att förhindra att hotande eller förföljande person med hjälp av personuppgifter kan hitta och utsätta person för brott, förföljelse eller trakasserier.

Sekretessmarkeringen är dock inte ett bindande beslut, endast en indikation på att folkbokföringssekretess enligt 22 kap. 1 § OSL kan gälla för uppgifterna. Den fungerar alltså som en påminnelse eller varningssignal hos alla myndigheter om att det finns behov att göra en noggrann sekretessprövning innan personuppgifter lämnas ut.

I praktiken registrerar Skatteverket en sekretessmarkering som aviseras tillsammans med personuppgifterna till alla myndigheter som får grundläggande personuppgifter från Skatteverkets folkbokföringsverksamhet. Det är den enskilde som ansöker om sekretessmarkering hos Skatteverket. Det finns inga formella krav för att beviljas skyddsåtgärden men den enskilde behöver motivera varför den behöver sekretessmarkering med någon form av handling som stödjer att det föreligger ett aktuellt och konkret hot. Det kan till exempel vara en utredning eller ett utlåtande från Polismyndigheten eller socialtjänsten. Sekretessmarkeringen gäller ofta i två år och kan förlängas.

Skyddad folkbokföring ger starkare skydd än sekretessmarkering

Skyddad folkbokföring ger starkare skydd än sekretessmarkering och innebär att en person kan vara folkbokförd på sin gamla folkbokföringsort efter att ha flyttat. De gamla adressuppgifterna tas bort och den nya adressen registreras inte i folkbokföringen och sprids därmed aldrig till andra myndigheter. Uppgifterna om skyddad folkbokföring skickas till andra myndigheter och annan samhällsservice som personen har kontakt med, till exempel sjukvården, Försäkringskassan och kommunen. Det betyder att dessa instanser kan se att personen har skyddad folkbokföring.

Skyddad folkbokföring medges för person som av särskilda skäl kan antas bli utsatt för brott, förföljelser eller allvarliga trakasserier på annat sätt, om åtgärden med hänsyn till den enskildes förmåga och övriga förutsättningar kan antas tillgodose behovet av skydd. Skyddad folkbokföring kan kombineras med andra skyddsåtgärder som exempelvis kontaktförbud om det bedöms lämpligt utifrån den enskildes specifika situation. Skyddad folkbokföring medges efter ansökan från den enskilde. För barn under 18 år får ansökan enbart göras av den ena vårdnadshavaren i det fall syftet är att skydda från den andra vårdnadshavaren.

Fingerade personuppgifter är den starkaste och mest ingripande formen av skydd

År 2015 fanns i Sverige ungefär 160 personer med fingerade personuppgifter. Fingerade uppgifter betyder att personen använder andra personuppgifter än de verkliga. Detta medför dock inte någon rättslig förändring av personens namn eller andra förhållanden. Kopplingen mellan den verkliga och den fingerade identiteten är sekretessbelagd. Med den nya identiteten kan personen vara öppen med sina personuppgifter utan risk att bli hittad. Fingerade personuppgifter har inget skydd i de systemstöd som används i en region eller kommun eftersom de hanteras som vilken person som helst.

Offentlighets- och sekretesslagen reglerar utlämning av allmänna handlingar

Offentlighets- och sekretesslagen (OSL) innehåller bestämmelser för hur myndigheter ska registrera, lämna ut och hantera allmänna handlingar. Det finns också regler om tystnadsplikt och förbud att lämna ut allmänna handlingar.

Utöver de tre skyddsformerna (sekretessmarkering, skyddad folkbokföring och fingerade personuppgifter) finns en särskild generell sekretessbestämmelse som gäller för vissa personuppgifter om det av särskild anledning kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne kan komma att utsättas för hot eller våld eller lida annat allvarligt men om uppgiften röjs (21 kap. 3 § första stycket OSL).

Sekretessen gäller uppgift om en enskilds

- ▶ bostadsadress eller annan jämförbar uppgift som kan lämna upplysning om var den enskilde stadigvarande eller tillfälligt bor,
- ▶ telefonnummer,
- ▶ e-postadress eller annan jämförbar uppgift som kan användas för att komma i kontakt med personen.

Sekretessen gäller även för motsvarande uppgifter om personens anhöriga. Bestämmelsen gäller oavsett sammanhang som uppgiften förekommer i.

Bilaga 3. Kommunstyrelsens och nämndernas ansvarsområden

Kommunstyrelsen

Av *Reglemente för Umeå kommuns styrelse och nämnder*¹⁶ framgår bland annat att kommunstyrelsen styr, leder och samordnar kommunens verksamheter och ekonomi samt följer upp och rapporterar utvecklingen i kommunens verksamheter till kommunfullmäktige. Kommunstyrelsen ska samordna förvaltningen av kommunens angelägenheter och ha uppsikt över kommunens nämnder, bolag och av kommunen förvaltade stiftelser. Kommunstyrelsen ska utöva en samordnad styrning, bereda ärenden inför kommunfullmäktige och ansvara för uppföljning av att fullmäktiges beslut genomförs. Kommunstyrelsen har ansvar att leda och samordna utveckling av för kommunen strategiskt viktiga områden som ej fördelats till annan nämnd, exempelvis kommunövergripande arbete med social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet, näringslivs- och tillväxtpolitiskt arbete samt bostads- respektive markförsörjning. Dessutom har kommunstyrelsen ett särskilt ansvar för bland annat:

- ▶ Kommunkansli, arkiv och juridik
- ▶ Arbetsgivarfrågor och lönehantering
- ▶ Ekonomi, styrning och upphandling
- ▶ Digitalisering
- ▶ Kommunikation
- ▶ Säkerhet och trygghet

För- och grundskolenämnden

För- och grundskolenämnden har ett övergripande ansvar för att alla barn folkbokförda i kommunen har tillgång till förskola och pedagogisk omsorg samt skolgång i kommunens egna eller i fristående verksamheter. Nämnden ansvarar för kommunal förskola inklusive förskolor på minoritetsspråk, pedagogisk omsorg i form av dagbarnvårdare och nattisverksamhet, förskoleklass, grundskola, anpassad grundskola och fritidshem. Nämnden ansvarar för att fördela resurser till egen verksamhet och till fristående verksamheter enligt bidrag på lika villkor. Vidare har nämnden ansvar för skolpliktsbevakning och samverkan med fristående verksamheter i egenskap av hemkommun, samt att bevilja tillstånd och genomföra tillsyn av fristående förskoleverksamheter eller pedagogisk omsorg.

För- och grundskolenämnden ansvarar för de åligganden som åvilar kommunen enligt skollagen och annan lagstiftning som rör nämndens område och inte ska fullgöras av annan. Nämnden ska verka för att skollagstiftningens mål kan uppfyllas i nämndens verksamheter. Nämnden ansvarar exempelvis för att det finns skolbibliotek, elevhälsa, studie- och yrkesvägledning samt modersmålsundervisning i nämndens verksamheter. Vidare ansvarar nämnden för myndighetsutövning enligt skollagen, för både kommunala och fristående verksamheter, exempelvis gällande skolskjuts samt interkommunala frågor. Nämnden svarar för ledning, samordning och utveckling av det kommunala skolväsendet.

¹⁶ Fastställt av kommunfullmäktige 2022-12-19 § 297.

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden har ett övergripande ansvar för att alla ungdomar och unga vuxna boende i kommunen har tillgång till skola i kommunens egna verksamheter eller i fristående verksamheter. Nämnden ansvarar för kommunens gymnasieskolor, anpassad gymnasieskola, Elitidrottsgymnasium (NIU- och RIG) och Riksgymnasium för rörelsehindrade (RH-gymnasium. Nämnden ska säkerställa att nämndens verksamheter ger eleverna en grund för fortsatta studier och/eller yrkesverksamhet, samt ett aktivt deltagande i samhället i övrigt. Nämnden ansvarar övergripande för ledning, samordning och utveckling av skolväsendet

Vidare har nämnden ett samlat ansvar för det kommunala aktivitetsansvaret och kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå, gymnasienivå och som anpassad utbildning samt svenska för invandrare (sfi). Nämnden svarar vidare för arbetsmarknad och integration, genom att tillhandahålla sysselsättningsbefrämjande åtgärder samt mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning. Nämnden ska verka för att skollagstiftningens mål kan uppfyllas. Nämnden ansvarar för myndighetsutövning enligt skollagen, och svarar exempelvis för att det finns skolbibliotek, elevhälsa, studie- och yrkesvägledning samt arbetsplatsförlagt lärande (APL). Vidare ansvarar nämnden för bestämmelserna kring elevresor, interkommunala skolfrågor och modersmålsundervisning.

Individ- och familjenämnden

Individ- och familjenämndens grunduppdrag är att tillgodose behov av stöd och omsorg inom socialtjänstens lagstadgade ansvarsområde för att stärka och trygga den enskilde att leva ett självständigt liv. Socialtjänsten arbetar förebyggande för att främja jämlika levnadsvillkor. Grunduppdraget omfattar att:

- ▶ Ge stöd, omsorg och skydd till barn, unga och vuxna
- ▶ Ge stöd och service till barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning
- ▶ Ge stöd till självförsörjning och tillgodose behov av försörjningsstöd
- ▶ Tillgodose behov av råd, stöd samt handläggning av familjerättsliga frågor
- ▶ Tillhandahålla familjerådgivning
- ▶ Erbjuder hälso- och sjukvård till personer i bostad med särskild service och under vistelsetid på daglig verksamhet
- ▶ Erbjuder hälso- och sjukvård till personer i ordinärt boende (hemsjukvård under 65 år)

Kulturnämnden

Kulturnämnden svarar för folkbibliotek, Skolbiblioteksservice, konstverksamhet, kulturskola, kvinnohistoriskt museum, kultur i skolan, kultur för seniorer, arrangemang i Väven och kommungemensamma arrangemang samt den kommungemensamma konstsamlingen.

Kulturnämnden svarar för den politiska styrningen av kommunens verksamheter såsom folkbibliotek, Skolbiblioteksservice, konstverksamhet, kulturskola, kvinnohistoriskt museum, kultur i skolan, kultur för seniorer, arrangemang i Väven och kommungemensamma arrangemang.

Utöver detta har kulturnämnden även ett ansvar för Sveriges depåbibliotek och lånecentral samt stöd till kulturföreningar, kulturfestivaler och studieförbund. Kulturnämnden fördelar stipendier och annat stöd till kulturutövare samt till samlingslokaler. Kulturnämnden svarar för

de uppgifter som åligger kommunen i enlighet med Bibliotekslag (2013:801) samt Museilag (2017:563).

Fritidsnämnden

Fritidsnämnden ansvarar för att erbjuda Umeås invånare ett rikt, jämlikt, jämställt och hållbart fritidsutbud, där barn och ungas delaktighet och möjlighet till utveckling har en särställning. Nämnden erbjuder fritidsaktiviteter och inkluderande mötesplatser, för unga liksom för vuxna med intellektuell funktionsnedsättning. Nämnden har det samlade ansvaret för handläggning av kommunens föreningsbidrag, samt ett särskilt uppdrag att stödja föreningslivet och främja det ideella engagemanget. Nämnden ansvarar för skötsel och uthyrning av idrotts- och fritidsanläggningar, både för elit- och breddidrott. I uppdraget ingår även skötsel av friluftsområden samt fiskefrämjande åtgärder. Nämnden har i uppdrag att erbjuda Umeås invånare badupplevelser, friskvård samt ansvara för simundervisning för samtliga grundskoleelever.

Tjänsteskrivelse

2024-05-13

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2024/00040

Remiss: Energiplan Umeå kommun dnr KS-2024/00386

Förslag till beslut

Kulturnämnden nämnden beslutar

att ställa sig bakom förslaget till reviderad energiplan för Umeå kommun.

Ärendebeskrivning

Enligt Lagen om kommunal energiplanering ska varje kommun ha en aktuell plan för tillförsel, distribution och användning av energi. Umeå kommuns övergripande målsättningar om klimatneutralitet tillsammans med översiktsplanens intentioner om en hållbar och transporteffektiv stad ställer höga krav på hållbar produktion och konsumtion av energi. För att nå kommunens ambitioner krävs en omställning mot ett robust energisystem som kan ses som en möjliggörare för omställning. Kommunens senaste energiplan antogs 2003. Sedan dess har mycket hänt i vår omvärld som inneburit att kommunen befinner sig i en ny situation där en fungerande och robust energiförsörjning är en förutsättning. Detta både utifrån ett förändrat geopolitiskt läge och med hänsyn till klimatkrisen som driver på industrins omställning och som verkar för en hög elektrifieringstakt.

Mot bakgrund av ovanstående finns anledning av att revidera tidigare energiplan/energiprogram för att tydliggöra det framtida energisystemets roll i omställningen mot våra gemensamma tillväxt- och klimatmål.

Förslaget har tagits fram i samverkan med kommunens verksamheter och bolag. Arbetsgruppen som jobbat fram förslaget består av kompetenser från Strategisk Utveckling, Umeå Energi och Näringsliv.

Beslutsunderlag

Förslag till reviderad energiplan, Umeå kommun
Slutrapport Framtidsscenarier Umeå kommun 2040
Slutrapport Ett klimatneutralt Umeå 2040

Beredningsansvariga

Leif Mårtensson

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2024/00040

Beslutet ska skickas till

Elin Lindqvist, elin.lindqvist@umea.se märkt KS-2024/00386

Leif Mårtensson
tillförordnad kulturdirektör

Click here to enter text.
Click here to enter text.

Energiplan Umeå Kommun

Energiplan Umeå kommun

Beslutad av:
Kommunstyrelsens
planeringsutskott
Dokumenttyp:

Diarienummer:
KS-2024/00386

Giltighetstid:

Datum och paragraf för beslutet:
2024-04-23

Dokumentansvarig nämnd:
Kommunstyrelsens planeringsutskott

Energiplan Umeå Kommun

Innehåll

Sammanfattning.....	3
Inledning	3
Bakgrund och syfte	3
Lagkrav	3
Umeå Kommuns vision och Mål	4
Ett klimatneutralt Umeå 2040	4
Nuvarande Energisystem	5
Energiproduktion och Konsumtion	5
Framtidens energisystem.....	6
Umeås energiomställning	7
Omställningens fokusområden	8
Energiproduktion	9
CCU/CCS Dåva	10
Avfallshantering	9
Elektrifiering.....	9
Ett samverkande energisystem.....	10
Spillvärme.....	10
Passageraresor	10
Godstransporter.....	11
Byggnader	11
Robusthet och beredskap	12
Samhällsekonomi	12
Uppföljning och revidering	14
Miljöbedömning.....	14
Figurförteckning.....	15
Bilagor	15

Energiplan Umeå Kommun

Sammanfattning

Umeå kommuns energiplan fokuserar på strategier för att möta Umeås energibehov enligt Umeå kommuns vision och inriktningsmål. I och med klimatkrisen och förändrade geopolitiska förhållanden, syftar planen till att skapa ett robust energisystem. Den innefattar både nuvarande energisystem och ett scenario för framtiden, med ökad användning av förnybar energi, elektrifiering och effektivare energianvändning. Viktiga områden inkluderar förändringar inom transportsektorn, byggnadssektorn och avfallshantering. Planen lyfter behovet av samhällsomfattande engagemang och integrerade lösningar för att energisystemet ska vara en möjliggörare för omställning av samhället i linje med Umeå kommuns vision och mål.

Inledning

Bakgrund och syfte

Enligt Lagen om kommunal energiplanering ska varje kommun ha en aktuell plan för tillförsel, distribution och användning av energi. Umeå kommuns övergripande målsättningar om klimatneutralitet tillsammans med översiktsplanens intentioner om en hållbar och transporteffektiv stad ställer höga krav på hållbar produktion och konsumtion av energi. För att nå kommunens ambitioner krävs en omställning mot ett robust energisystem som kan ses som en möjliggörare för omställning. Kommunens senaste energiplan antogs 2003. Sedan dess har mycket hänt i vår omvärld som inneburit att kommunen befinner sig i en ny situation där en fungerande och robust energiförsörjning är en förutsättning. Detta både utifrån ett förändrat geopolitiskt läge och med hänsyn till klimatkrisen som driver på industrins omställning och som verkar för en hög elektrifieringstakt.

Mot bakgrund av ovanstående finns anledning av att revidera tidigare energiplan för att tydliggöra det framtida energisystemets roll i omställningen mot våra gemensamma tillväxt- och klimatmål. Umeå kommuns tidigare energiplan kan utifrån beskrivna förutsättningar betraktas som inaktuell.

Syftet med Umeå Kommuns energiplan är att peka ut strategiska inriktningar för energisystemet som möjliggör att kommunen når sina inriktningsmål. Energiplanen omfattar Umeå Kommuns geografiska område och alla aktörer; företagare, organisationer och medborgare.

Lagkrav

Enligt Lagen om kommunal energiplanering (1977:439) ska det i varje kommun finnas en aktuell plan gällande tillförsel, distribution och användning av energi. Energiplanen ska antas av kommunfullmäktige, verka för en minskad energianvändning och miljöpåverkan samt säkerställa en säker och tillräcklig tillförsel av energi. Denna energiplan är en revidering av Energiprogram för hållbar utveckling som antogs 2003.

Energiplan Umeå Kommun

Umeå Kommuns vision och Mål

Långsiktiga mål

Mål 1: Umeås tillväxt ska klaras med social, ekologisk, kulturell och ekonomisk hållbarhet med visionen om 200 000 medborgare år 2050.

Social hållbarhet:

Mål 2: Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden.

Mål 3: Umeå kommun ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv.

Klimatneutrala Umeå:

Mål 4: Umeå ska vara klimatneutralt till 2040.

Ett klimatneutralt Umeå 2040

Umeå kommun har antagit 5 mål för att minska klimatpåverkan, dessa är:

- Umeås konsumtionsbaserade klimatpåverkan minskar till 2 ton CO₂-ekvivalent per person till år 2040 och 1 ton till år 2050.
- Umeå ska vara klimatneutralt 2040, vilket innebär netto-noll¹ utsläpp av växthusgaser.
- Umeå kommunkoncern ska vara klimatneutral 2025, vilket innebär netto-noll utsläpp av växthusgaser
- Transporternas klimatpåverkan i Umeå ska minska. Det ska ske genom omställning mot fossilfri fordonsflotta år 2030 samt en ökning av hållbart resande.
- År 2025 är andelen resor med kollektivtrafik, cykel eller till fots tillsammans minst 65 procent av alla resor för boende inom Umeå tätort.

¹ Klimatneutralt Umeå innebär att senast år 2040 ska Umeå inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären. Målet innebär att utsläppen av växthusgaser från Umeå ska vara minst 85 procent lägre år 2040 än utsläppen år 1990. (År 2030 Umeå stad enligt handlingsplan för Klimatneutrala Umeå 2030). Minskningstakten ska ske på ett sådant sätt att Umeå kommuns utsläppsutrymme inte överskrids. Utsläppsutrymmet utgår ifrån Parisavtalet och beräknas utifrån bästa tillgängliga forskning.

Energiplan Umeå Kommun

Nuvarande Energisystem

Energiproduktion och Konsumtion

Umeås nuvarande energisystem är i grunden byggt ur ett centraliserat perspektiv, med centraliserad energiproduktion för Värme och El som distribueras i robusta distributionsnät till de som använder energin i samhället.

Stornorrfor Vattenkraftverk är sett till producerad effekt Sveriges största och är den primära elproducenten i nuvarande system. Elnätet har hög tillgänglighet, där driftsäkerheten är lika prioriterad i tätort som i glesbygd. Umeås lokala energibolag har under lång tid systematiskt investerat i förstärkning och kapacitet. Därför har Umeå idag en mycket hög leveranssäkerhet i jämförelse med riksgenomsnittet. Dessutom var nätagiften 2022 Sveriges tredje lägsta enligt den årliga kartläggningen i Nils Holgersson-rapporten.

Vind och solkraft står för en relativt liten del av elproduktionen i Umeå. Solceller har haft en kraftig tillväxt senaste åren men från låga nivåer.

De två kraftvärmeverken på Däva är primära värmeproducent och förser Fjärrvärmenätet med energi för uppvärmning av 80% av Umeå. Övrig uppvärmning består av enskilda lösningar så som värmepumpar, biobränsle eller direktverkande el. Det finns även lokala fjärrvärmenät i Sävar och Hörnefors. Under 2022 levererades fjärrvärme från 57% återvunnet, 42% förnybart och 1% fossilt bränsle. Största spillvärmekällan i nuvarande energisystem är den spillvärme som tas tillvara från SCA Obbola och överförs till fjärrvärmenätet med värmepumpar.

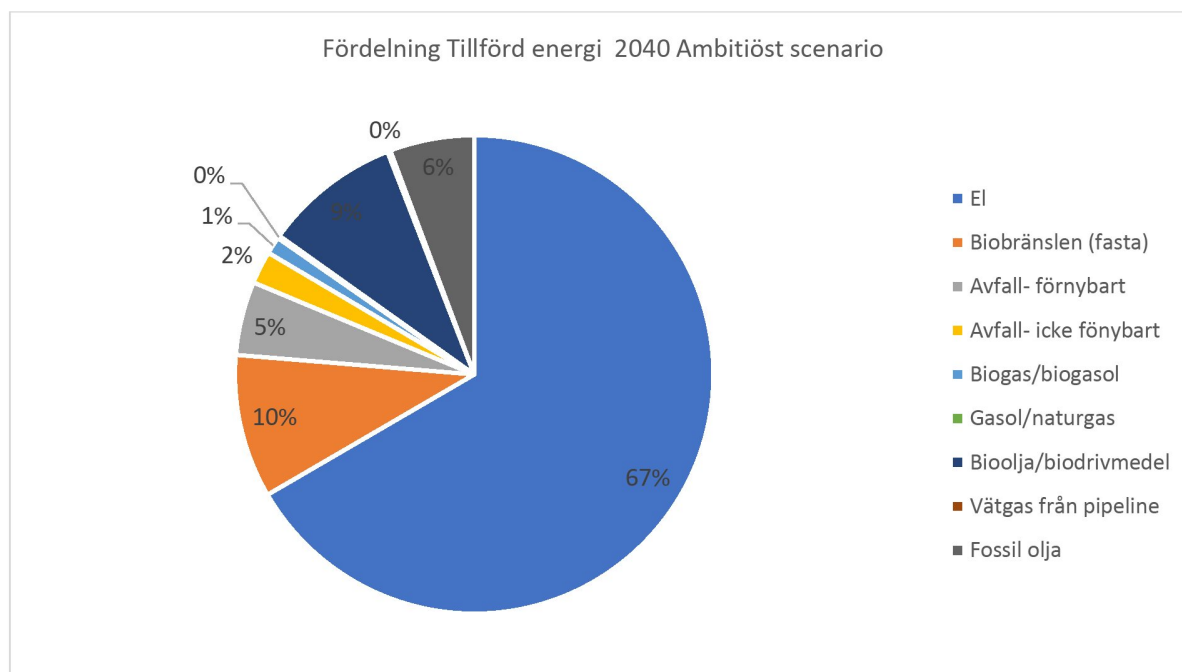
Lokala transporter står för en betydande del av växthusgasutsläppen i det nuvarande energisystemet och här ligger det stora beroendet av fossila bränslen. Ca 84 % av Umeås användning av fossila bränslen används i transportsektorn vilket också Umeås fordonspark speglar där merparten använder bensin och diesel. Bränslen importeras till Umeå via Umeå hamn för att sedan distribueras till lokala tankställen. Nuvarande energisystem med data från 2019 presenteras i ett SanKey diagram i bilaga 1.

Framtidens energisystem

I det önskvärda framtidsscenarioet även kallat ”På väg mot klimatmålet – ambitiöst scenario” illustreras en framtidsbild av Umeås energisystem där vi lyckas med omställningen och är på god väg att uppnå kommunens inriktningsmål och det goda livet i storstaden Umeå.

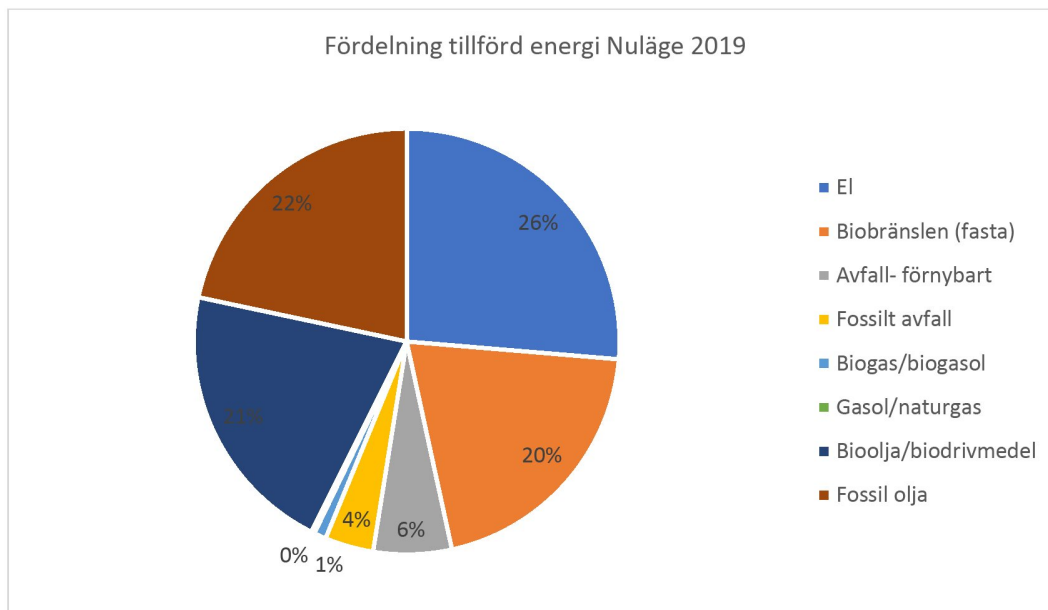
Umeå är en klimatneutral storstad med en stark inriktning på förnybar energi och smart stadsplanering. Grön mobilitet, bevarande grönområden och biologisk mångfald är självklara inslag i en trygg kommun där invånarna har ett cirkulärt förhållningssätt i vardagen. Staden är inkluderande och tillgänglig med fortsatt starkt fokus på jämställdhet och ekonomisk tillväxt som gynnar hela samhället. Umeå är en ledande stad för forskning och kreativitet vilket bidrar till en dynamisk och hållbar samhällsutveckling för alla i norra Sverige.

Den största skillnaden mellan det ambitiösa scenarioet och nuläget är den stora förändringen av elanvändning i samhället. Elanvändningen förväntas nästan fördubblas till 2040 där den procentuellt största ökningen av elanvändning sker i transportsektorn. I framtidsscenarioet reser Umeåborna nästan enbart med eldrift och vi reser smart med hälsofrämjande transportsätt. Elektrifieringen har också slagit igenom på bred front för arbetsmaskiner. Med omställningar som bidrar till utfasning av den fossila oljan förväntas behovet av den minska med cirka 75 %. Det totala behovet av tillförd energi till systemet är i paritet med 2019, trots att en ny energikrävande anläggning för produktion av elektrobränslen har tillkommit och en stadig befolkningstillväxt i linje med Umeås vision, 200 000 invånare. Detta beror till stor del på en effektivare användning av energi i Umeå.

Figur 1 Fördelning tillförd energi 2040 – Ambitiöst Scenario

Energiplan Umeå Kommun

Figur 2 Fördelning tillförd energi Nuläge 2019

I framtidsscenariot ökar produktionen av fossilfri elenergi, en viktig pusselbit för att tillgodose den ökade elanvändningen i kommunen men även en ökning i resten av Sverige och Europa. Elektrifieringen av samhället innebär ett nytt läge för elsystemet som går från förvaltande till en expansiv fas på alla nivåer. All el som produceras i Umeå 2040 är 100 % fossilfri. Fossilfri och billig el är en viktig resurs och är en möjliggörare för omställning i samhället med bibehållen/ökad välfärd och konkurrenskraft.

Behovet av energi till uppvärmning av byggnader har i det ambitiösa scenariot minskat trots en ökande befolkning tack vare ett samverkande energisystem och lokala lösningar i kombination med en hög renoveringstakt. Genom ökat nyttjande av spillvärme, tillsammans med ovan energieffektiviseringar minskar behovet av fjärrvärme med ca 30%. I nyttillkomna bostadsområden återvinns lågtempererad spillvärme som kompletterar efterfrågan på traditionell fjärrvärme. Effektiv användning av energi är en viktig möjliggörare för omställning där rätt energi på rätt plats är nyckel i framtidsscenariot.

En CCU process kommer uppföras i det klimatambitiösa scenariot kopplad till kraftvärmeverken som samlar in CO₂ som en råvara för elektrobränsleproduktion. För att kunna producera elektrobränslen behövs vätgas (H₂) som i det klimatambitiösa scenariot produceras i Umeå genom elektrolys. Elektrolys är en elenergi krävande process som i scenariot står för 17 % av Umeås totala energitillförsel år 2040.

Umeås energiomställning

Energisystemets utveckling är avgörande för att Umeå ska uppnå inriktningsmålen till 2040. För att utreda konsekvenser (risker och möjligheter) för energisystems omställning från dagens energisystem till ett energisystem på väg mot klimatneutralitet har ett antal framtidsscenarier tagits

Energiplan Umeå Kommun

fram. Framtidsscenariot med sikte på att Umeå kommuns vision och inriktningsmål om klimatneutralitet utgör grunden för utarbetad energiplan. Flertalet faktorer kommer att vara möjliggörare för en systemövergripande omställning mot hållbarhet. Dessa är framför allt beteendeförändring, teknisk utveckling och digitala lösningar som tillsammans med mod skapar framtidens hållbara energisystem.

Figur 3 Vår nödvändiga förändring

Omställningens fokusområden

I detta avsnitt presenteras ett antal fokusområden och tillhörande påverkansområden för dessa som Umeå behöver adressera för att möjliggöra en omställning i linje med Umeås inriktningsmål.

Övergripande och genomgående fokusområden

Energieffektivisering och att i möjligast mån använda rätt energi på rätt plats² genomsyrar alla nedan fokusområden. Energieffektivisering handlar om att öka nyttan/utkomsten för varje använd kWh energi medan rätt energi på rätt plats innebär att främja möjligheter där energi som annars skulle gå till spillo kan användas effektivt.

En avgörande framgångsfaktor är effektiv kommunikation och dialog. Genom att tydligt identifiera och engagera relevanta målgrupper, invånare, företag och andra intressenter, underlättas en gemensam förståelse och ökat engagemang för omställningen. Samverkan spelar en central roll, där öppna kommunikationskanaler mellan kommunen, näringslivet och civilsamhället stimulerar innovation och samarbete.

² Från ett exergiperspektiv betonas vikten av att föredra användningen av lågvärdig energi, till exempel spillvärme, för att uppnå olika nyttigheter, i stället för att förlita sig på högvärdig energi såsom elektricitet för att uppnå samma mål. Detta förhållningssätt uppmanar till att man aktivt ska söka efter och utnyttja möjligheter där energi som annars skulle gå till spillo kan användas effektivt.

Energiplan Umeå Kommun

Energiproduktion

Umeås energiproduktion har idag en klimatpåverkan där fjärrvärmeproduktionen står för den största klimatpåverkan i form av utsläpp av koldioxid, ca 20% av Umeås totala utsläpp. För att Umeå ska kunna växa till 200 000 invånare och ändå uppnå utsläppsmål om klimatneutralitet behövs en omställning av dagens energiproduktion.

Påverkansområden för energiproduktionen:

Avfallshantering

Avfallstrappan är en princip för avfallshantering som prioriterar förebyggande av avfall, återanvändning, återvinning och energiåtervinning, i fallande ordning, för att minska miljöpåverkan och främja hållbarhet. Genom att minska avfall, återbruka och återvinna, minskas behovet av energiintensiva processer för nyproduktion och avfallshantering. Energiåtervinning är näst längst ned på avfallstrappan och en nyckel i energisystemet är att minska uppkomsten av och energiåtervinning av det fossila avfallet.

- **Avfallssortering** – Minska plastavfallet i samhället och andelen som går till energiåtervinning.
- **Avfallstrappan** – Utgå från avfallstrappans/avfallshierarkins principer för avfallshantering som betonar avfallsminimering, återanvändning och återvinning.

Elektrifiering

För att lyckas med omställningen är elektrifiering helt avgöranden, som en följd av det förväntas elbehovet ökar kraftigt i samtliga sektorer. Det är då viktigt att denna tillkommande elproduktion är fossilfri, ex från vind och sol. För att möjliggöra en ökad elektrifiering behöver infrastrukturen fortsatt förstärkas för att vara en möjliggörare. Här är utgångsläget bra med en i befintlig väl dimensionerad infrastruktur för vår elförsörjning.

Påverkansområden för elektrifiering:

- **Elnät** - Fortsatt förstärkning av infrastrukturen, lokalnät, regionnät och överliggande nät.
- **Vindkraft** - Ge förutsättningar för etablering av vindkraftverk exempelvis genom att hålla kommunens vindbruksplan kontinuerligt uppdaterad.
- **Solenergi** - Ge förutsättningar för etablering av elproduktion från sol

Energiplan Umeå Kommun

Ett samverkande energisystem

Olika distribuerade lösningar, där energiproduktion sker ute i energihubbar i systemet håller på att växa fram och förväntas att bli en allt större del i vårt framtida energisystem. Detta möjliggör framväxandet av ett gemensamt energisystem där en ny typ av optimering måste ske genom ex. energigemenskaper där större områden optimerar sin energianvändning tillsammans med det stora energisystemet och kan på det sättet minska klimatavtrycket.

Påverkansområden för ett nytt energisystem:

- Möjliggöra framväxandet av nya affärsmodeller som bidrar till ett mer samverkande energisystem.

CCU/CCS

Den koldioxid som genereras vid produktion av el och fjärrvärme vid kraftvärmeverken Dåva 1 och Dåva 2 behöver fångas in och för detta en anläggning för infångning av koldioxid tillkommer på Dåva. Detta kan ske i en industriell symbios där koldioxiden används primärt för CCU (Carbon Capture Utilization) t.ex. tillverkning av E-metanol. Det kan även bli möjligt att använda CCS (Carbon Capture Storage) för infångning, vidare transport och slutligen lagring av koldioxid men även naturbaserade lösningar för lokal kolinlagring.

- **CCU/CCS** – Verka för ökad industriell symbios och kolinlagring

Spillvärme

Idag finns tillförsel av spillvärme från industrier inom Umeå Kommun till fjärrvärmenätet. Etablering av större elintensiva industrier, t.ex. Industri för tillverkning av E-metanol, i Umeå kommer att generera spillvärme som kan nyttjas i fjärrvärmesystemet och på så sätt minska behovet av ny produktion. Generellt finns stor potential i befintligt system att nyttja både stora och små spillvärmekällor framåt. Denna potential blir ännu större med etablering av lågtempererade sekundärnät i befintligt system.

Påverkansområden för spillvärme:

- **Optimering** - Optimera och utveckla system för ökat upptag av spillvärme.
- **Nya affärslösningar** - Möjliggöra framväxandet av nya affärsmodeller.

Passageraresor

Umeås utsläpp inom passageraresor står för ca 50 % av de totala utsläppen. En omställning mot hållbart resande är därmed ett av de största systemskiften som behöver äga rum för att nå målsättningen om ett klimatneutralt Umeå. För att åstadkomma detta behövs en förflyttning från fossilberoende transporter till hållbara färdmedel som gång, cykel och kollektivtrafik. Detta nås genom arbete på flera fronter där beteendeförändring, god samhällsplanering och elektrifiering är viktiga nycklar.

Påverkansområden för passageraresor:

- **Mindre resande** - Planera för ökad närhet och tillgänglighet till offentlig- och kommersiell service samt möjliggör för arbete på distans.

Energiplan Umeå Kommun

- **Samnyttjande** – Möjliggör för ökad nyttjandegrad av bilar genom exempelvis bilpooler och delningstjänster.
- **Trafikomställning** – Verka för övergång från biltrafik till kollektivtrafik, cykel eller gång.
- **Drivmedel** – Möjliggör omställning mot fossilfria drivmedel.
- **Elektrifiering** - Verka för en tillgänglig infrastruktur för elbilsladdning samt en elektrifierad kollektivtrafik.

Godstransporter

Godstransporter utgör precis som passagerarresor en stor andel av de totala utsläppen i Umeå. För att minska andelen utsläpp från godstransporter behöver logistikflöden anpassas för att bli mer effektiva. Elektrifiering av tunga och lätta fordon bör öka. Här behöver Umeå kommun arbeta för att skapa förutsättningar för etablering av laddstationer i lämpliga lägen.

Påverkansområden för omställning:

- **Mindre transporter** - Verka för effektiva logistikkedjor med korta avstånd, ex. genom centralpunktsleverans och hög nyttjandegrad av fordon.
- **Elektrifiering** - Skapa förutsättningar för etablering av infrastruktur för laddning för tung trafik.
- **Drivmedel** – Möjliggör omställning mot fossilfria drivmedel.
- **Upphandling**: Verka för omställning gällande upphandling så att andelen fossilfria transporter ökar.

Byggnader

Bygg- och tjänstesektorn använder ca. 40 % av den totala energianvändningen i samhället. Umeå har ett kallt klimat med en genomsnittlig utetemperatur på ca 3,5 C. Uppvärmning står därför för ca 60 % av byggnadernas energianvändning. Renoveringar som förbättrar termisk effektivitet (isolering), och eftermontering av energieffektiva värme- och ventilationslösningar identifieras som viktiga omställningar för att minska utsläppen från energianvändning och förbättra inomhusmiljön. Renovering och nybyggnationer genererar utsläpp från användning av arbetsmaskiner men även från det byggnadsmaterial som används. Ökad resurseffektivitet med större mängd förnyelsebara material tillsammans med återbruk är viktiga aspekter i omställning av byggnadssektorn.

Påverkansområden för omställning:

- **Nybyggnation** – Verka för kravställning av förnybara, och återvinningsbara material.
- **Renovering**: Verka för renoveringsåtgärder som minskar uppvärmningsbehovet i befintliga byggnader
- **Återbruk** – Verka för nya cirkulära affärsmodeller för ökat återbruk.
- **Uppgradera värmekälla**: Uppmuntra och verka för effektiv uppvärmning genom ex. värmepumpar eller fjärrvärme.
- **Elektrifiering av arbetsmaskiner**: I samverkan med entreprenörer successiv upptrappning genom upphandling av fossilfria arbetsmaskiner/entreprenader.

Energiplan Umeå Kommun

Robusthet och beredskap

Energiförsörjningen är en samhällsviktig funktion. I en allt osäkrare omvärld med en ökad hotbild är ett robust energisystem en viktig förutsättning för samhället. I omställningen mot framtidens energisystem är det viktigt att de lösningar som utvecklas och implementeras bidrar till en ökad motståndskraft. Umeå har en bra grund att stå på i det robusta system som vi byggt över tid likväl är det viktigt att fortsatt bevaka och arbeta med för att uppnå en god robusthet och beredskap i samhället. Detta är avgörande i dagens digitaliserade och sammankopplade energisystem. En samhällsstörning som innefattar energiförsörjningen riskerar att påverka hela samhället, från den enskilde invånaren till andra i sin tur energiberoende samhällsviktiga verksamheter och näringsliv. Bygga kunskap och medvetenhet om energisystemet både hur man får energi till sina egna lampor eller värme till sitt hus och vad som behövs för omställning är viktig del av ett hållbart energisystem

Påverkansområden för omställning:

- **Framtidssäkra infrastruktur** – Verka för flexibilitet i planering, design och utbyggnad för att tillgodose oförutsedd utveckling inom teknik, klimatförhållanden och kriser för att säkerställa långsiktig relevans och användbarhet.
- **Ökad cybersäkerhet** – Verka för en proaktiv hållning till cybersäkerhet för att öka energisystemens motståndskraft mot cyberattacker och tillförlitlighet genom att skydda både infrastrukturen och de data som systemet är beroende av.
- **Systematiskt Kontinuitetsarbete** – Verka för och bygga förmåga att förebygga, reagera på och återhämta sig från störningar.
- **Kunskap och medvetenhet** – Verka för att öka kunskapen och medvetenheten om hur energisystemet fungerar, inkluderar även information om beredskapsplaner och hur enskilda kan förbereda sig för långvariga avbrott i energiförsörjningen.

Samhällsekonomi

Omställningen av samhället och av energisystemet är inte bara en miljömässig nödvändighet, utan även en strategisk investering som kan ge omfattande samhällsekonomiska och sociala fördelar. Att genomföra omställningen av energisystemet på ett samhällsekonomiskt sätt innebär att man tar ett helhetsperspektiv som omfattar ekonomiska, sociala och miljömässiga aspekter. Detta tillvägagångssätt är avgörande för att uppnå en hållbar, rättvis och ekonomiskt hållbar energiomställning som tjänar hela samhället.

Omställningen av energisystemet ska ske genom ökad samhällsekonomisk nytta där nedan övergripande tillvägagångssätt är vägledande:

Energiplan Umeå Kommun

- **Kostnadseffektivitet- och Resurseffektivitet:** Prioritera åtgärder som erbjuder den högsta samhällsekonomiska avkastningen, med fokus på resurseffektivitet och långsiktigt hållbar användning av både finansiella och naturresurser.
- **Integrerad Hållbarhet:** Utforma energiomställningen för att adressera miljömässiga, ekonomiska och sociala aspekter samtidigt. Detta innebär att ta hänsyn till både nuvarande och framtida generationers behov för att säkerställa en hållbar och långsiktig tillväxt.
- **Social Rättvisa och Jämlikhet:** Säkerställ en rättvis fördelning av kostnader och fördelar av energiomställningen för att främja social rättvisa. Detta inkluderar att vidta åtgärder för att minska ev. energifattigdom och säkerställa jämlik tillgång till ren energi.
- **Ekonomisk Diversifiering och Resiliens:** Stimulera utvecklingen av nya sektorer och affärsmodeller inom förnybar energi och energieffektivitet. En diversifiering av ekonomin för att öka dess motståndskraft mot externa kriser och främja hållbar ekonomisk utveckling.
- **Samverkan och dialog:** Främja samarbete mellan offentliga, privata sektorer, akademin och medborgarna för att accelerera innovation, samnyttjande och delning är en viktig nyckel i omställningen.

Energiplan Umeå Kommun

Uppföljning och revidering

Grunden för genomförandet av energiplanen är att alla berörda nämnder och bolag inom Umeå kommun ansvarar för att ta med strategier och omställningar framtagna enligt energiplanen in i sin egen verksamhetsplanering.

Energiplanen är utformat i enlighet med kommunens riktlinjer för så kallad aktiverande styrning. Aktiverande styrning är åtgärder som kommunens ledning vidtar för att förändra hur kommunen, eller delar av kommunen, arbetar eller vilka resultat som uppnås av arbetet. Energiplanen ska därför bidra till att de långsiktiga inriktningsmålen för kommunen uppnås.

Energiplanen ska följas upp under varje mandatperiod. Uppföljningen görs enligt riktlinjerna för den aktiverande styrningen.³

Energiplanen antas i kommunfullmäktige och kommunstyrelsen kommer därefter överta ägarskapet och ansvara för uppföljning och revidering.

Miljöbedömning

Enligt Lagen om kommunal energiplanering (1977:439) ska 6 kap. miljöbalken tillämpas på energiplaner. Miljöbalken föreskriver en miljöbedömning om planens genomförande kan antas medföra en betydande miljöpåverkan. Kommunen bedömer att ett genomförande av planen inte kan antas innebära betydande påverkan på miljön, människors hälsa och säkerhet eller hushållningen med mark, vatten och andra resurser.

Energiplanen beskriver en konkretisering av inriktningen för Umeå kommuns och andra berörda aktörers arbete för ett robust och hållbart energisystem. Bedömningen att genomförandet av program/plan inte medför några betydande negativa miljöeffekter. I stället bidrar ett genomförande av program/planen till att minska klimatbelastningen och förbättra energisystemet.

Omställningens fokusområden som redovisas i planen förväntas ge en positiv inverkan på den lokala miljön och bidra till att nå såväl globala klimatmål som nationella miljö kvalitetsmål. Därmed finns inte några formella krav på att upprätta en miljökonsekvensbeskrivning.

3

<https://www.umea.se/download/18.55c0dfaf18bcf08e7cb45a19/1700657685659/Riktlinjer%20f%C3%B6r%20aktiverande%20styrning.pdf> (Riktlinjer för aktiverande styrning)

Energiplan Umeå Kommun

Figurförteckning

Figur 1 "The scenario framework"	8
Figur 2 Fördelning tillförd energi 2040 – Ambitiöst Scenario	6
Figur 3 Fördelning tillförd energi Nuläge 2019	7

Bilagor

1. Energibalansen Umeå kommun 2040 - Tre framtidsscenarier, viktiga antaganden och skillnader mellan scenarierna. 2023
2. Ett Klimatneutralt Umeå 2040 V2 "Investeringar för tillväxt och välfärd" - 2023

Energibalansen Umeå kommun 2040

Tre framtidsscenarier, viktiga antaganden och skillnader mellan scenarierna

Materialet är framtaget av Profu, ett oberoende forsknings- och utredningsföretag.
Levererat till beställare: 2023-11-02
Utförande konsulter: Julia Renström och Kjerstin Ludvig

Beskrivning av innehåll

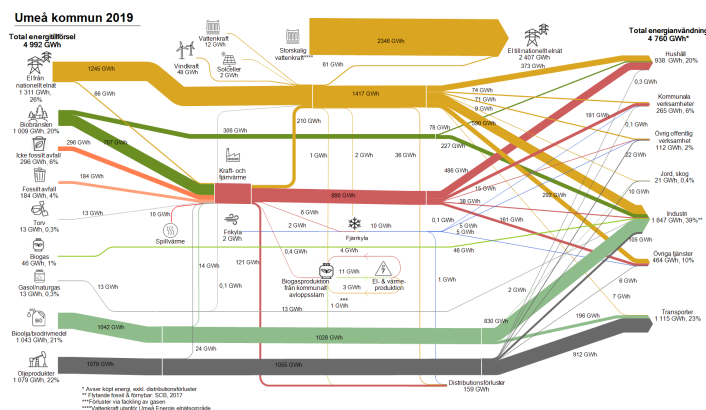
- I denna Powerpoint beskrivs nuläget för Umeå kommuns energibalans (år 2019), samt ett antal framtidsscenarier för hur energibalansen *skulle kunna utvecklas* mot år 2040 givet vissa omvärldsförutsättningar och antaganden.
- Framtidsscenarierna är ingen prognos över hur det kommer att bli eller något recept för hur kommunen ska nå sina mål, utan ska ses som *diskussionsunderlag* för att identifiera knäckfrågor, strategiska vägval, möjligheter, samverkansbehov etc. som kommunen behöver hantera i energi- och klimatomställningen.
- Scenarierna har tagits fram med syfte att utgöra underlag i framtagandeprocessen för Umeå kommuns nya kommunala energiplan.

Bakgrund till att denna rapport tagits fram

- Umeå kommun är mitt i processen att ta fram en ny energiplan när denna rapport tas fram.
- Kommunen har högt ställda klimatmål till 2030 & 2040
 - Som ett underlag för att förstå vad Umeås klimatmål innebär på ett samhällsekonomiskt plan har konsultbolaget Material Economics (ME) tagit fram en scenarioanalys av hur kommunen skulle kunna nå målet till år 2040 genom ett antal ambitiösa åtgärder. ME:s rapport heter *"Investeringar för tillväxt och välfärd"*, 2023.
- Under hösten 2022 bistod Profu Umeå kommun med att ta fram en nulägeskartläggning över kommunens energisystem samt en scenarioanalys för hur energisystemet skulle kunna utvecklas mot år 2040.

Syfte med denna rapport:

- Att komplettera scenarioanalysen från 2022 genom att dels uppdatera referensscenariot, dels att göra en visualisering av ett nytt scenario baserat på ME:s samhällsekonomiska analys mot målet 2040.

***Förluster via täckning av gasen

Umeå kommuns energibalans

- Energibalansen
 - Energibalansen ger grunden för att jobba med energiplanering i kommunen framöver genom att visualisera var man står idag, vad som är stort och smått samt belysa flera viktiga utmaningar framöver
 - Energibalansen visar nettot för energiflödena i kommunens geografiska område på årsbasis, men balansen måste också gå ihop hela tiden, varje sekund. Därför bör energibalansen kompletteras med en diskussion runt effekt.
 - Energibalansen visar energiflöden inom kommunens geografiska område, men kommunen är ingen ö då systemet är ihopkopplat med flöden och delsystem i omvärlden. Det är därför viktigt att hålla ett brett systemperspektiv som inkluderar omvärlden vid planering av kommunens framtida energiförsörjning.
- Avgränsningar
 - Effektbehov och tillgång har inte ingått i analysen. Kompletterande utredningar kan därför behövas.
 - Det har inte ingått i uppdraget att definiera vad ett klimatneutralt Umeå innebär, eller att kvantitativt analysera scenarierna utifrån ett klimatperspektiv. Vidare analyser av klimatpåverkan från olika energiflöden i kommunen behövs för att avgöra hur nära måluppfyllelse de olika framtagna scenarierna tar kommunen med avseende på dess klimatmål.

Innehåll

- Nuläge för Energibalansen i Umeå kommuns geografiska område år 2019
- Framtidsscenarier för Umeå kommuns energibalans år 2040
 - Upplägg och generella beräkningsförutsättningar
 - Tre scenarion:
 - Business as Usual
 - På väg mot klimatmålet
 - På väg mot klimatmålet- Ambitiöst scenario
 - Analys av scenarierna och viktiga skillnader mellan dem
- Frågor som väcks
- Summering

Nuläge för Energibalansen i Umeå kommuns geografiska område år 2019

Umeå kommun 2019

Total energitillförsel
4 992 GWh

El från nationellt elnat
1 311 GWh, 26%

Biobränslen
1 009 GWh, 20%

Icke fossilt avfall
296 GWh, 6%

Fossilt avfall
184 GWh, 4%

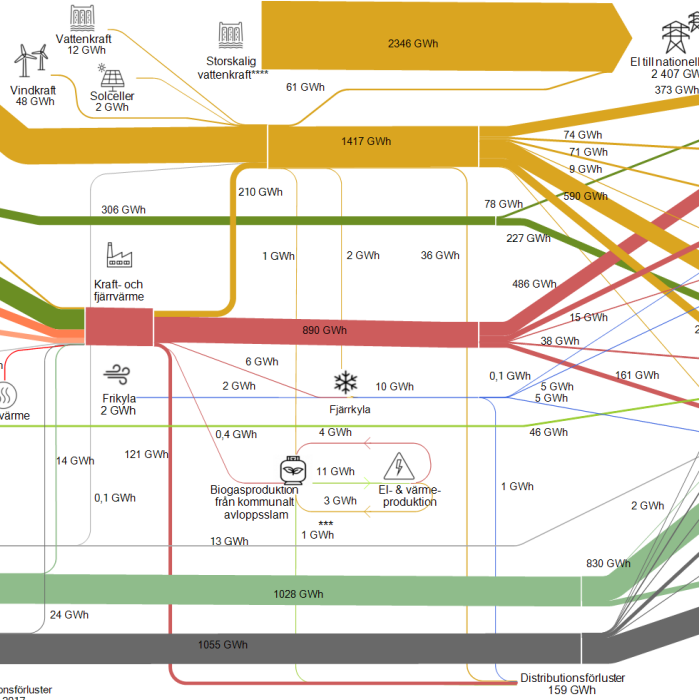
Torv
13 GWh, 0,3%

Biogas
46 GWh, 1%

Gasol/naturgas
13 GWh, 0,3%

Bioolja/biodrivmedel
1 043 GWh, 21%

Oljeprodukter
1 079 GWh, 22%

* Avser köpt energi, exkl. distributionsförluster
 ** Flytande fossil & förnybar: SCB, 2017
 *** Förluster via fackling av gasen
 **** Vattenkraft utanför Umeå Energis elnätområde

Nulägeskartläggning av Umeå kommuns energibalans

- Några insikter
 - Det finns stora energiflöden med fossila bränslen som behöver fasas ut för att uppnå klimatneutralitet.
 - Användningen av plast och plast i avfallet behöver minska
 - Det finns mycket fossilfri elproduktion inom kommunens geografiska område
 - Störst elproducent är Stornorrfors vattenkraftverk, vilket visualiseras separat i diagrammet med koppling till nationellt elnät
 - Redan idag finns vissa cirkulära flöden som bidrar till resurseffektivitet i kommunen
 - Tex biogasproduktion från kommunalt avloppsslam samt kraftvärmeproduktion från industriell spillvärme och lokala avfallsströmmar
 - I framtiden behövs ökad cirkuläritet i samhället för att möjliggöra en resurseffektiv energi- och klimatomställning
 - Kommunkoncernen har direkt rådgivning över en begränsad andel av energiflödena, men möjlighet att påverka genom att skapa förutsättningar för bl.a. invånare och lokalt näringsliv och bedriva påverkansarbete

Framtidsscenarier för Umeå kommuns energibalans år 2040

Framtidsscenarier upplägg

Totalt tre framtidsscenarion till år 2040

- Business as Usual
- På väg mot klimatmålet
- På väg mot klimatmålet- Ambitiöst scenario

Generella beräkningsförutsättningar

- Alla scenarier utgår från en linjär befolkningstillväxt från antal invånare i Umeå år 2022 till ca 200 000 invånare år 2050, vilket innebär en befolkning på ca 174 000 invånare år 2040
- Beräkningar utgår från tidigare framtagna nulägeskartläggning över Umeås energibalans 2019
- Huvudsaklig datakälla: Energimyndighetens (EM) *"Scenarier över Sveriges energisystem 2023- Med fokus på elektrifieringen 2050"*, 2023
 - EM:s scenario "Lägre elektrifiering" utgör indatabas för BaU
 - EM:s scenario "Högre elektrifiering" utgör indatabas för Påväg mot klimatmålet- scenariot

Generella beräkningsförutsättningar, forts.

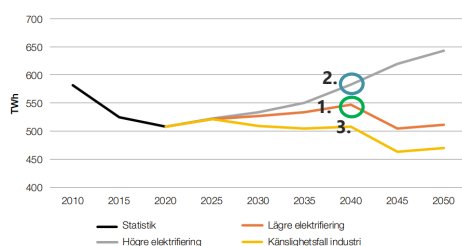
- Antar att ingen fossil olja går till uppvärmning efter år 2030
- Antar att ingen torv nyttjas för kraftvärmeproduktion år 2040 (utfasat i Umeå redan idag)
- Antar att avfallsförbränning finns kvar vid Dåva kraftvärmeverk år 2040 och att produktionen kan skalas upp för att möta en ökad efterfrågan på fjärrvärme i kommunen
- Antar att vattenkraftsproduktionen är lika stor år 2040 som år 2019
- Antar samma typer av industri i Umeå år 2040 som år 2019
 - Dessa skalas om på samma sätt som övriga flöden, dvs efter befolkningsökning och beräknade förändringar i energibehov i Energimyndighetens framtidsscenarier

Scenarier över Sveriges energisystem 2023

Underlag från Energimyndigheten har använts för indata om nationell utveckling, vilken kombinerats med lokal data för Umeå. Nedan beskrivs de två huvudscenarierna hos Energimyndigheten som använts.

1. Lägre elektrifiering

- Baseras på dagens styrmedel (till och med 30 juni 2022)
- Det antas att vissa hinder uppstå fram till åren omkring 2030 kopplade till nätets och elproduktionens utbyggnadstakt
- Färre elektrifieringsprojekt av industri blir av
- Lägre elektrifieringsgrad av fordonsflottan

Total energitillförsel (inkl. nettoimport/export) 2010, 2015 och 2020 samt i scenarierna till 2050, TWh.

3. Känslighetsfall: energikrävande industrisatsningar, i framför allt norr, realiseras inte

2. Högre elektrifiering

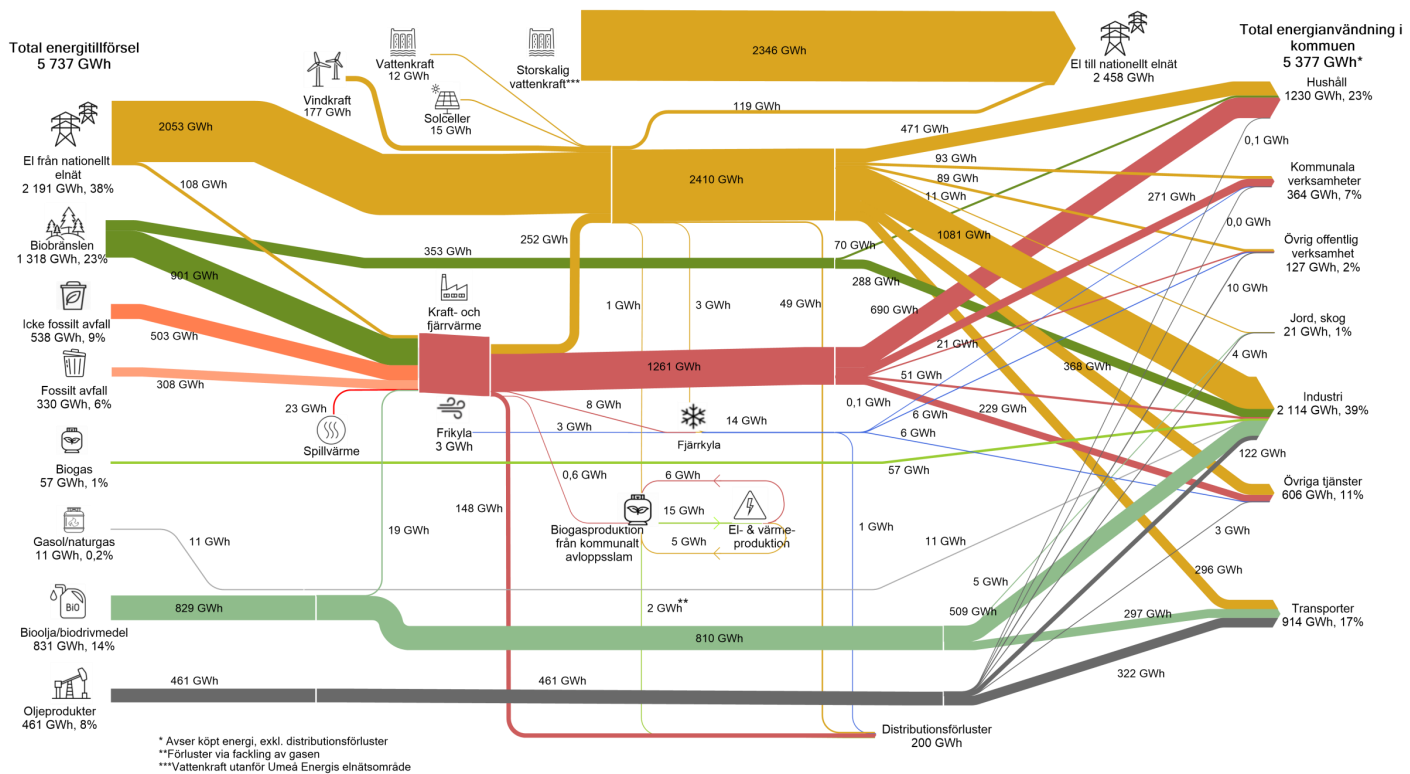
- Omfattande elektrifiering i samhället som en del av omställningen för att nå klimatmålen
- Hinder kring ny elproduktion, utbyggnad av elnät samt kritiska material antas lösas
- Ökad efterfrågan på eldrivna fordon samt infrastruktur kopplat till detta
 - Scenarierna baseras till stor del på att EU:s överenskommelse 2022 om skärpta krav kring koldioxidutsläpp (CO₂ -krav) för lätta fordon uppfylls
 - Även ökade CO₂-krav för tunga fordon leder till mer elektrifiering
- Ökat elbehov för datacenter och arbetsmaskiner

Källa: <https://www.energimyndigheten.se/statistik/prognoser-och-scenarier/langsiktiga-scenarier/>

Referensscenario 2040

- Det första huvudscenariot är i grunden ett så kallat "Business as Usual"- scenario, där dagens (år 2022s) nationella och internationella politik och styrmedel antas ligga kvar och beslutade projekt antas genomföras.
- EM:s scenario "Lägre elektrifiering" utgör indatabas för scenariot.

Umeå kommun 2040: Business as Usual

Analys

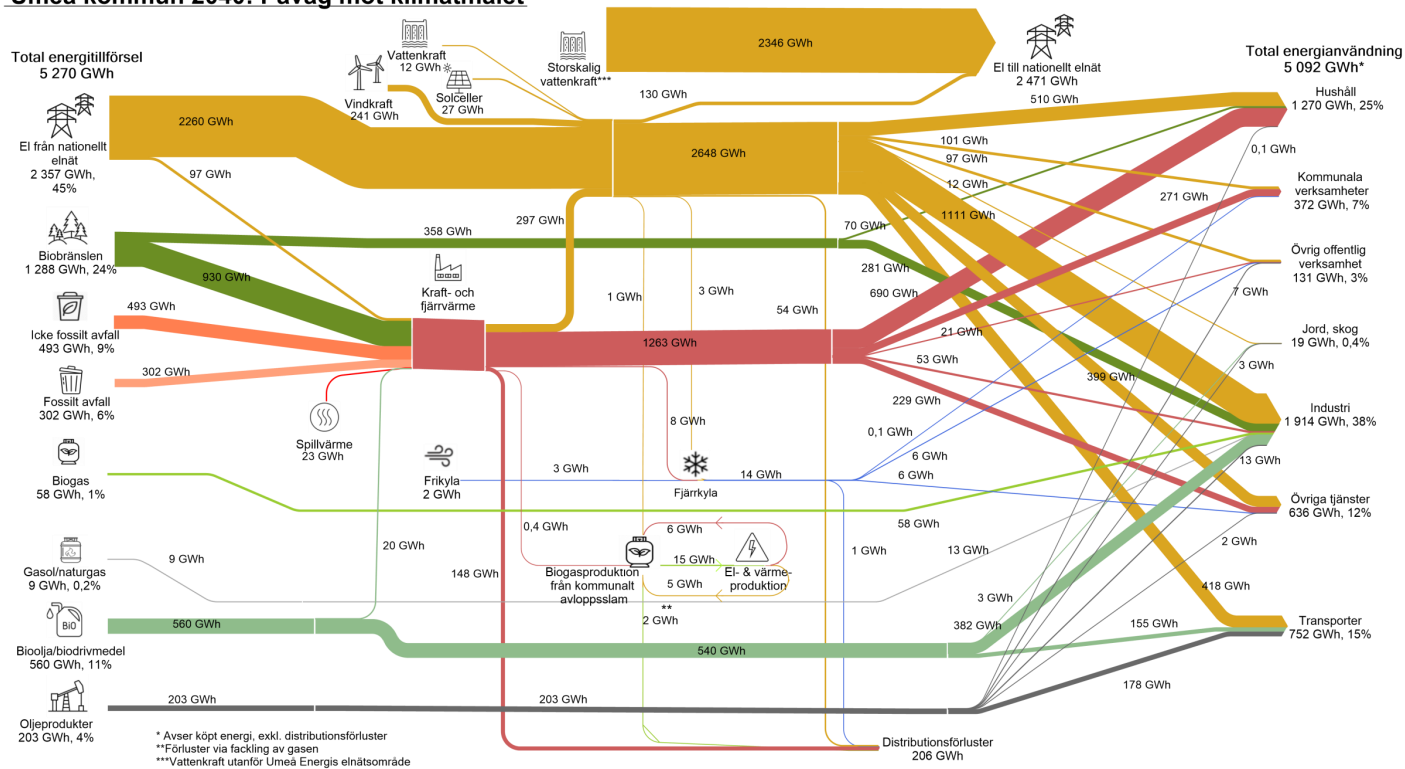
Skillnad mellan energibalansen 2019 och Business as Usual 2040

- Den totala energianvändningen (köpt energi, GWh) ökar för samtliga användargrupper utom transporter
 - Ökningen beror på ökad befolkning. Ökningen skulle ha varit ännu större utan energieffektivisering.
 - Främst ökar el- och fjärrvärmebehov.
 - Transportsektorns energianvändning minskar pga. transportsektorns omställning mot ökad elektrifiering (el är mer effektivt för framdrivning av fordon än flytande drivmedel).
 - Efterfrågan på flytande biodrivmedel och på fossila drivmedel minskar totalt sett.
- Det tillkommer vind- och solkraft, samt ökad elproduktion från kraftvärme
 - Utbyggnaden av lokal elproduktion kompenserar dock inte för ökningen i elbehov, dvs. mer el importeras från överliggande nät
- Mer avfall går till energiåtervinning pga. större befolkning och ökad fjärrvärmeproduktion
 - Ungefär samma fördelning mellan fossilt och icke-fossilt avfall som 2019
 - Notera att det här antas att avfallsförbränningen kan skalas upp med ökad efterfrågan på fjärrvärme.
- Energisystem med mindre klimatpåverkan än år 2019, men fortfarande ett system med fossila energiflöden och stora direkta CO₂-utsläpp
 - **En insikt:** Tangentens riktning tar inte Umeå hela vägen mot målet! Större insatser behövs!

På väg mot klimatmålet

- Det andra scenariot för år 2040 är uppbyggt med utgångspunkt i att fler åtgärder än i Business as Usual vidtas för att minska klimatpåverkan från energisystemet och att Sverige som nation går mot en hög grad av elektrifiering.
- EM:s scenario "Högre elektrifiering" utgör indatabas för scenariot.

Umeå kommun 2040: Påväg mot klimatmålet

Analys

Skillnad mellan Business as Usual 2040 och På väg mot klimatmålet 2040

- Elbehovet ökar i samtliga sektorer
 - Störst procentuell ökning av elbehov i transportsektorn (41% ökning jämfört med Business as Usual)
- Ökad lokal elproduktion
 - Ökad vindkraftsutbyggnad med 36% och ökad solkraftsutbyggnad med 79%
 - Också ökad elproduktion från kraftvärme på grund av ökad efterfrågan på fjärrvärme
 - Trots ökad lokal elproduktion ökar också behovet av köpt el från överliggande elnät
- Ökad användning av fjärrvärme på grund av högre konkurrens om elen i energisystemet
- Minskad användning av bioolja
- Markant minskning i nyttjande av fossila drivmedel i alla sektorer, men främst inom transportsektorn
- Energisystem med mindre klimatpåverkan än i Business as Usual, men fortfarande ett system med fossila energiflöden och direkta CO₂-utsläpp
 - **En insikt:** Ökad elektrifiering i samhället tar inte Umeå hela vägen till målet!

På väg mot klimatmålet- Ambitiöst scenario

- Samma scenario som "På väg mot klimatmålet", fast med antaganden om att utvecklingen mot minskad klimatpåverkan går särskilt fort på flera områden inom Umeå kommun, bl.a. genom en kraftigt ökad renoveringstakt av bostäder och lokaler, minskat resande, övergång från motorfordon till tåg, cykel och gång samt elektrifiering av fordon och maskiner.
- Antagandena om särskilda insatser i Umeå görs baserat på:
 - Underlag från Material Economics (ME) rapport "*Investeringar för tillväxt och välfärd*" som togs fram för Umeå kommun under 2023.
 - Ytterligare antaganden kopplat till aktuella projekt och satsningar i Umeå kommun.
- Se ytterligare information om antaganden på kommande slides, samt i bifogat dataunderlag.

Antaganden kopplade till ME:s scenario och metod för att hantera dessa

- I MS:s rapport görs ett antal antaganden om hur Umeå kommun skulle kunna ställa om för att komma närmare sitt klimatmål 2040.
 - Antaganden görs huvudsakligen inom kategorierna transport, byggnader och energi, se översikt nästa slide.
- Metod:
 - Jämförelser har gjorts mellan antaganden i ME:s analys samt antaganden som görs i EM:s scenario Högre elektrifiering (vilket alltså utgör indatabas för scenariot "Påväg mot klimatmålet").
 - Beroende på hur ME:s och EM:s scenarier skiljer sig på olika punkter har olika åtgärder vidtagits för att justera scenariot "Påväg mot klimatmålet" mot en variant där mer ambitiösa åtgärder vidtas för att ta Umeå närmare sitt klimatmål.
 - Se specifik hantering av antaganden inom olika kategorier på följande slides.

Översikt över modellerade omställningar*				Ambitiöst scenario	Mycket ambitiöst scenario	
Sektor	Omställning	Beskrivning	Förändringens omfattning	Måldatum	Måldatum	
TRANSPORT	Passagerar-resor	1. Mindre resande	Arbeta hemifrån, lokalsamhället får större vikt	30% färre resor	2040	2030
		2. Nyttjandegrad	Högre utnyttjande av bilar, tex via bilpooler	15% ökning av genomsnittligt passagerant per bil	2040	2030
		3.Trafikomställning	Övergång från bil till kollektivtrafik, cykel eller gång	Skifte från bil från 41 till 25% och icke-motoriserad upp till 25% för lokal trafik (se detaljer på nästa sida)	2040	2030
		4. Elektrifiering	(Acceleration av) övergång till elbilar	50% och 5% för lokal resp. genomfartstrafik med buss och 78% ¹ (bilar)	2040	2030
		5. Biobränsle	Ökat biobränsleinnehåll i diesel och bensen	Ingen ökning utöver reglerad inblandning ²	2040	2030
	Gods-transporter	6. Mindre trspt	Kortare avstånd till följd av t.ex. centralpunktsleverans	30% färre resor	2040	2030
		7. Nyttjandegrad	Högre utnyttjande, tex smart fordonsplanering och samarbete	+10% av genomsnittlig last för tunga, +100% för lätta	2040	2030
		8. Elektrifiering	(Acceleration av) elektrifiering av lastbilsflottan	46% (tunga lastbilar) och 68% (lätta lastbilar) och 8% vätedrivna lastbilar	2040	2030
		9. Biobränsle	Ökat biobränsleinnehåll i diesel och bensen	Ingen ökning utöver reglerad inblandning ²	2040	2030
BYGGNADER	Maskiner	10. Elektrifiering	Övergång till elektriska maskiner	100% elektriska maskiner	2040	2030
		11. Biobränsle	Öka biobränsleinnehållet i diesel	Ingen ökning utöver reglerad inblandning ²	2040	2030
	Byggnader	12. Renovering	Uppgradering av byggnader för bättre isolering/effektivitet	5% renoveringstakt per år ⁴	2040	2030
13. Värmekälla		Övergång till biobränsle, bergvärme/värmepumpar etc	Ökning av fjärrvärme och övergång till värmepumpar ³	2040	2030	
ENERGI	Energi	14. Innehåll i avfall	Lägre fossilinnehåll i avfall för energiåtervinning	25% minskning av plastinnehållet	2040	2030
		15. Elmix	Förnybar el	100% förnybar el genom köpta certifikat	2040	2030

1. Inklusive elfordon, bränslecellsfordon och plug-in-hybrider
2. Från 2023 till 2027: 6% för både diesel och bensen enl. Reviderad reduktionsplikt; 2030 och framåt 14% för diesel och bensen enligt EU-krav. Interpolerade värden 2028-29
3. Ex: 87%, 85% och 55% fjärrvärme i kommersiella respektive publika byggnader och bostäder. 8% och 26% värmepump i publika byggnader respektive bostäder
4. Mycket hög renoveringstakt jämfört med standard driver höga kostnader. Kan behöva anpassas till att endast gälla vissa isoleringsklasser eller hus av viss ålder
*Omställningar avser nödvändiga förändringar i de olika sektorerna för att nå utsläppsmålsnålen. Dessa kan åstadkommas med hjälp av olika initiativ och insatser
Not: Alla nya fordon helt elektriska, antagande XX kommun kan kräva endast elfordon, 80% elbilar skulle kräva pensionering av fossila bilar. Genomsnittlig renoveringscykel 20 år

EM:s Högre elektrifiering vs. ME:s scenario

Transportsektorn

EM 2040

- Beteende:
 - Inga antaganden om förändrat beteende
- Reduktionsplikt:
 - Antas att den uppfylls enligt tidigare bestämmelser, inkl. paus under 2023

Tabell 43. Reduktionsnivåer för bensen, diesel och flygfotogen 2020–2030, procent.

Reduktionsnivåer	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Bensen	4,2	6,0	7,8	7,8	12,6	15,5	19,0	22,1	24,1	26,0	28,0
Diesel	21,0	26,0	30,5	30,5	40,0	45,0	50,0	54,0	58,0	62,1	66,0
Flygfotogen		0,8	1,7	2,6	3,5	4,5	7,2	10,8	15,3	20,7	27,0

- Elektrifiering:
 - Vägtrafik: 72% el

Notera också att i ME:s rapport var beräknad energianvändning i Umeå kommun för vägtransporter totalt **490 GWh**, medan i nulägeskartläggningen för energibalansen 2019 var total energianvändning i transportsektorn **1 100 GWh**. Skillnaderna kan bl.a. bero på beräkningsmetod och dataunderlag samt att kartläggningen från 2019 innefattar all energianvändning i sektorn, dvs inklusive sjöfart och flyg.

Den energianvändning för transportsektorn som kan beräknas för rikssnittet i EM:s rapport för en stad med samma storlek som Umeå 2019 visar på en energianvändning om totalt **990 GWh**. Resultatet i nulägeskartläggningen från 2019 bedöms därför fortsatt kunna nyttjas som underlag.

ME 2040

- Beteende:
 - Personbil: 30% färre resor (hemifrånarbete) + 15% fler passagerare per bil + skifte från bil från 41% till 25% och icke-motoriserad upp till 25% för lokal trafik
 - Gods: 30% färre resor + 10% ökning av genomsnittlig last för tunga & 100% ökning för lätta
- Reduktionsplikt:
 - Från 2023 till 2027: 6% för både diesel och bensen enl. Reviderad reduktionsplikt; 2030 och framåt 14% för diesel och bensen enligt EU-krav
- Elektrifiering:
 - Personbil: 50% och 5% för lokal resp. genomfartstrafik med buss och 78% (bilar)
 - Gods: 46% (tunga lastbilar) och 68% (lätta lastbilar) och 8% vätedrivna lastbilar

EM:s Högre elektrifiering vs. ME:s scenario

Transportsektorn

Hantering av skillnader mellan scenarierna:

- Skillnaden i total energianvändning mellan nulägesbilderna, dvs skillnaden om över 500 GWh mellan nulägeskartläggningen och ME:s nulägesbild, har beaktats genom att ME:s antaganden om utveckling i transportsektorn (se tidigare slide) har applicerats på *det transportarbete som ME har haft med i sina beräkningar*. Detta innefattar person- och godstransporter, såväl lokal som genomfartstrafik.
- Övrig energianvändning i sektorn antas främst utgöras av sjöfart och flyg, samt en viss felmarginal i SCB:s underlagsdata*. Dessa energiflöden har antagits utvecklas mot år 2040 i enlighet med EM:s scenario Högre elektrifiering.
 - Undantag är reduktionsplikten. Justeringar av EM:s scenario har gjorts för att anpassas till den reviderade reduktionsplikten, dvs 6% till 2030 respektive 14% inblandning till 2040 för både diesel och bensin.
- Se hur den del av transportarbetet som fanns med i ME:s underlag har hanterats på nästa slide.

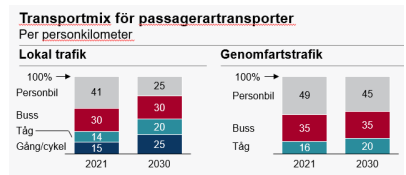
*Denna visar tex alla oljedepåer i kommunen, dvs all energianvändning som redovisas i SCB:s data behöver inte nyttjas inom kommunen. Då nationell statistik ofta bygger på underlag från SCB bedöms det emellertid relevant att fortsatt redovisa dessa siffror för kommunen, om än det finns begränsad rådighet i att hantera dessa utsläpp.

EM:s Högre elektrifiering vs. ME:s scenario

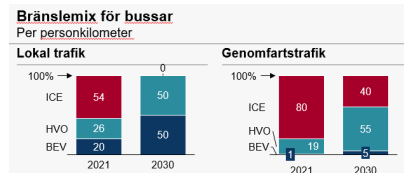
Transportsektorn

Hantering av skillnader mellan scenarierna:

- Reduktionsplikt:
 - All inblandning av biodrivmedel i diesel och bensen har justerats till 6% från 2023 och vidare till 14% från 2030 och framåt.
- Beteende:
 - Personbil:
 - 30% färre personkilometer (notera att antalet pkm har ökat i absoluta tal pga. befolkningsökningen).
 - 15% ökad nyttjandegrad (pkm/fkm)
 - Skifte från personbil i enlighet med Figur 1. Antag att förändringen sker till år 2040 och inte år 2030.
 - Gods:
 - 30% färre ton kilometer för tunga resp. lätta lastbilar (notera att tkm är beräknat utifrån total energianvändning i ME:s rapport om 140 GWh för varutransporter i Umeå 2021).
 - 100% ökad nyttjandegrad för tunga lastbilar (tkm/fkm)
 - 10% ökad nyttjandegrad för lätta lastbilar (tkm/fkm)
- Bränslemix:
 - Personbil: 78% elektrifiering av bilflottan, inkl. ladd- och pluginhybrider enligt ME. Antag 70% BEV och 8% PHEV. Antar 2% rena biobränslen enligt beräkning från EM:s scenario (fast med justerad reduktionsplikt) samt resterande med fossila bränslen (14% inblandning av biodrivmedel). Antag samma fördelning mellan bensen och diesel som 2021 enligt ME.
 - Bussar: se bränslemix enligt Figur 2. för lokal respektive genomfartstrafik. Antag att förändringen sker till år 2040 och inte år 2030.
 - Gods: Elektrifiering 46% (tung lastbilar) och 68% (lätta lastbilar) samt 8% vätedriven lastbilar (såväl lätta som tunga).

Figur 1. Transportmix för passagerartransporter i Umeå. Källa: ME

Figur 2. Bränslemix för bussar i Umeå. Källa: ME

EM:s Högre elektrifiering vs. ME:s scenario

Byggnader & energi

EM 2040

- Majoriteten av arbetsmaskinerna elektrifierade, 15-90% beroende på maskin
- I princip all direktverkande el för uppvärmning utfasad till 2030
- Andelar för uppvärmning i sektorn: 73% fjv, 17% VP:s & 10% bio
- Energieffektivisering: tot ca 11 TWh 2040, motsvarande 8% av energibehovet för bostäder & service
- Samma andel förnybart som fossilt i avfallet som år 2022 (dvs 52% förnybart)

ME 2040

- 100% elektriska arbetsmaskiner
- 87%, 85% och 55% fjärrvärme i kommersiella respektive publika byggnader och bostäder.
- 8% och 26% värmepump i publika byggnader respektive bostäder
- 5% renoveringstakt per år för byggnader
- 25% minskning av plastinnehållet i avfall

EM:s Högre elektrifiering vs. ME:s scenario

Byggnader och energi

Hantering av skillnader mellan scenarierna:

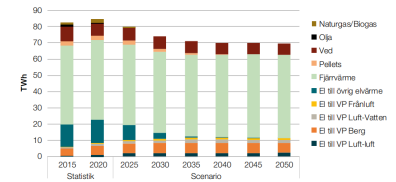
- Arbetsmaskiner
 - Utifrån ME:s underlag kan utläsas ett energibehov (fossilt och förnybart flytande) för arbetsmaskiner om 70 GWh år 2021. Detta energibehov justeras för befolkningsökning och antagandet görs att alla resulterande arbetsmaskiner elektrifieras. Antar en effektivisering om 20% (färre resor och kortare distanser etc.).
 - Elektrifierade arbetsmaskiner som beräknats enligt ovan antas ersätta behov av flytande fossila och förnybara drivmedel i bostäder och lokaler från scenariot "Påväg mot klimatmålet". I scenariot "Påväg mot klimatmålet" antas att i snitt 50% av arbetsmaskinerna redan var elektrifierade.
- Andel fossilt i avfall
 - Samma vikt hushålls- och verksamhetsavfall antas kunna förbrännas på kraftvärmeanläggningen, fast med en sammansättning av avfallet med 25% minskad viktandel från fossilt avfall (antas vara plast med värmevärdet 6MWh/ton avfall).
 - Notera att hur mycket av denna nya sammansättning av avfall som tillförs förbränningsanläggningen beror av värmeunderlag, tillgång på spillvärme m.m.
- Renovering och effektivisering
 - Se nästa slide.
- Uppvärmningssätt
 - Antagandet görs att fördelningen mellan fjärrvärme, värmepumpar samt biobränslen för uppvärmningssyften är så lika mellan scenarierna att ingen åtgärd vidtas.

EM:s Högre elektrifiering vs. ME:s scenario

Byggnader och energi

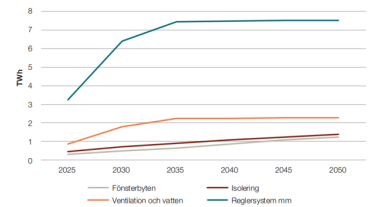
Hantering av skillnader mellan scenarierna:

- Renovering och effektivisering
 - I ME:s scenario antas en uppgradering av byggnader för bättre isolering/effektivitet till en renoveringstakt om 5% per år för byggnader.
 - I "Påväg mot klimatmålet- Ambitiöst scenario" beaktas endast renoveringar och andra effektiviseringsåtgärder för att reducera uppvärmningsbehov, dvs inga andra effektiviseringsåtgärder antas ingå här.
 - I EM:s scenario så visas uppvärmningsbehovet i bostäder och lokaler (se Figur 3) respektive olika energieffektiviseringsåtgärders bidrag till minskat nettoenergiebehov (se Figur 4). Dessa underlag har nyttjats för att beräkna effektiviseringstakten för minskat uppvärmningsbehov i EM:s scenarier. Denna är ca 1% per år och minskar med tiden mot år 2040.
 - I Figur 5 visas energibehovet för uppvärmning i Sverige totalt sett i EM:s scenarier beroende på om effektiviseringsåtgärder i Figur 4 applicerats eller ej. Det visas även hur kurvan skulle ha sett ut om effektiviseringstakten varit till 3%/år istället för mellan 0,1-1% som i EM:s scenarier.
 - Kurvan för 3% effektivisering per år har nyttjats som underlag för att beräkna uppvärmningsbehovet i bostäder och lokaler för scenariot "Påväg mot klimatmålet-Ambitiöst scenario".
 - ME:s antagande om 5% inte har inte nyttjats då denna kraftiga minskning av värmebehovet tillsammans med ökade mängder spillvärme i kommunen i princip skulle medföra att värmeunderlaget för fjärrvärmeproduktion skulle försvinna.
 - Notera att en 3% effektiviseringstakt ändå är mycket ambitiöst och kräver stora insatser. Denna takt är emellertid i paritet med de krav som väntas komma från EU inom kort, varför det skulle potentiellt kunna utgöra ett mer realistiskt scenario än 5%.

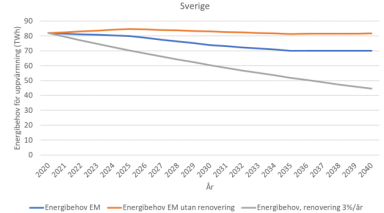
Figur 20. Köpt energi till bostäder och lokalers uppvärmning och varmvatten, historisk utveckling 2015–2020 och förväntad energigång 2025–2050 uppdelat på energislag, TWh.

Figur 3. Källa: Energimyndigheten, 2023

Figur 21. Olika energieffektiviseringsåtgärders förväntade bidrag till minskat nettoenergiebehov 2025–2050, TWh.

Figur 4. Källa: Energimyndigheten, 2023

Figur 5. Energiebehov för uppvärmning i Sverige mellan 2020–2040. Underlag: Energimyndigheten, 2023. Visualisering och beräkningar: Profu.

Antaganden utöver de som kopplas till ME:s scenario

- En anläggning för koldioxidinfångning och lagring eller användning (Carbon Capture and Storage/Utilization, CCS/CCU) tillkommer till Dåva kraftvärmeverk
 - Infångningstakt: 300 000 ton CO₂/år
 - Infångningsteknik: HPC (Hot Potassium Carbonate), dvs teknik som nyttjar el som huvudsaklig drivenergi
- Vätgas och elektrobränslen
 - En fabrik för produktion av elektrobränslen till sjöfart med produktion av 110 kton e-metanol antas upprättas i Umeå. Här nyttjas infångad koldioxid från kraftvärmeverket samt lokalproducerad vätgas.
 - Vätgasen produceras lokalt med elektrolys (18 kton vätgas, antar verkningsgrad på 69%). Det antas att eventuell överproduktion av vätgas kan nyttjas direkt i transportsektorn.
 - Ett antagande görs också om att Umeå vid år 2040 är uppkopplat mot ett större vätgasnät i norra Sverige och Finland via en vätgaspipeline, från vilken ytterligare vätgas till transportsektorn kan tillföras det lokala energisystemet.
- Spillvärmennyttjande för fjärrvärmeproduktion
 - Spillvärme antas kunna nyttjas från industrier i kommunen, från vätgasproduktion samt från koldioxidinfångning vid kraftvärmeverket.
 - Återvunnen spillvärme ersätter nyttjande av biobränsle och i viss mån även avfallsförbränning i kraftvärmeverket
- Spillvärme från nya bostäder och lokaler antas kunna nyttjas i lågtemperaturnät inom dessa nya områden.
 - Samma storleksordning på spillvärmeflödet från nya bostäder och lokaler som för området Tomtebo strand har nyttjats som underlag för beräkningen.
 - Det antas att den återvunna spillvärmens ersätter efterfrågan på traditionell fjärrvärme

Analys

Skillnad mellan På väg mot klimatmålet 2040 och På väg mot klimatmålet 2040- Ambitiöst scenario

- Den totala energianvändningen (köpt energi, GWh) har minskat för samtliga användargrupper utom industri.
 - Minskningen beror främst på en ökad grad av elektrifiering för arbetsmaskiner och inom transportsektorn samt på effektivisering inom alla sektorer.
 - Då ME:s scenario inte beaktade industrin har inga förändringar skett i denna sektor jämfört med i scenariot "På väg mot klimatmålet".
 - Efterfrågan på flytande biodrivmedel har minskat samtidigt som efterfrågan på fossila drivmedel har ökat något. Denna förändring beror på den reviderade reduktionsplikten. Notera att effekten av minskad reduktionsplikt har motverkats av ökad elektrifiering inom transportsektorn samt för arbetsmaskiner.
- Det totala behovet av tillförd energi till systemet har minskat något, trots att en ny anläggning för produktion av elektrobränslen har tillkommit
 - Behovet av tillförd el har däremot ökat med nästan 1 TWh, och 70% av behovet av tillförd energi utgörs nu av el.
 - Majoriteten av det ökade elbehovet beror på att en elektrolysanläggning för vätgasproduktion för vidareförädling till elektrobränslen för sjöfart har adderats. Verkningsgraden och antalet driftstimmar som elektrolysoranläggningen har får stor betydelse för den lokala energibalansen både vad gäller el- och eleffektbehov samt möjlighet till spillvärmeåtervinning.
 - Energibehovet till övriga energibärare i systemet har minskat eller är desamma, med undantag för fossila bränslen som alltså har ökat pga. den justerade reduktionsplikten.
 - En ny ström av vätgas från pipeline har också lagts till i balansen.
 - Andelen fossilt avfall till kraftvärmeproduktionen har minskat jämfört med den förnybara andelen, i enlighet med antagandet om 25% ökad utsortering av plast.

Fortsatt analys

Skillnad mellan På väg mot klimatmålet 2040 och På väg mot klimatmålet 2040- Ambitiöst scenario

- En CCS/CCU-process kopplat till kraftvärmeverket har lagts till
 - En förutsättning för CCS/CCU är att förbränning av biobränslen och/eller avfall finns vid kraftvärmeverket och att denna förbränning producerar tillräckligt mycket koldioxidutsläpp som kan fångas in. Inga beräkningar har gjorts för om den antagna infångningsgraden (300kton/år) är möjlig med den förbränning som sker i scenariot.
- Spillvärme från vätgasproduktionen och CCS/CCU- processen kan nyttjas i fjärrvärmeproduktionen. Mindre bränslen behöver därför tillföras kraftvärmeproduktionen. Tillförda biobränslen samt tillfört avfall till systemet har i detta fall minskat.
 - Notera att minskad förbränning också innebär minskad elproduktion från kraftvärmeverket samt minskad möjlighet till rökgaskondensering.
 - Elproduktionen som kraftvärmeverket kan bidra med till det lokala elnätet minskar också på grund av elbehovet för CCS/CCU-processen.

Fortsatt analys

Skillnad mellan På väg mot klimatmålet 2040 och På väg mot klimatmålet 2040- Ambitiöst scenario

- Lågtempererad spillvärme från bostäder och lokaler antas kunna nyttjas för att möta en del av värmebehovet i nya bostäder och lokaler i kommunen.
- Nyttjande av olika spillvärmeströmmar för att möta uppvärmningsbehov i kommunen bidrar till att minska behovet av förbränning vid kraftvärmeverket för värmeproduktion.
 - Som konsekvens minskar även kraftproduktion.
- Detta är ett energisystem med lägre klimatpåverkan än i "På väg mot klimatmålet"-scenariot, men fortfarande ett system med fossila energiflöden och vissa direkta CO₂-utsläpp.
 - Utsläppen skulle kunna kompenseras av infångad biogen koldioxid från CCS-processen, om kommunen kan tillgodoräkna sig de negativa utsläppen.
- Se exempel på frågor som scenariot väcker på nästa slide.

Exempel på frågor som väcks av scenariot "På väg mot klimatmålet - Ambitiöst scenario"

- Scenariot visar på ett kraftigt ökat elbehov i kommunen där elbehovet överstiger produktionen på årsnetto.
 - Vad innebär utvecklingen för kommunens eleffektbehov och tillgången till eleffekt?
 - Vad innebär detta för Umeås robusthet respektive attraktionskraft?
 - Hur kan kommunen bidra till att möta den ökande efterfrågan med mer elproduktion respektive mer effektiv energianvändning (rätt energi på rätt plats vid rätt tillfälle)?
 - Hur förhåller sig kommunens utveckling till utvecklingen inom energibehov och –produktion i regionen/omvärlden?
- Stora spillvärmeströmmar samt minskat värmeunderlag medför minskat behov av förbränning i kommunen.
 - Hur påverkar denna utveckling Umeå Energis verksamhet mot 2040?
 - Är det tex möjligt att ställa om produktionen vid kraftvärmeverket för att producera mer el trots minskande värmeunderlag?
 - Vad krävs för att möjliggöra tillvaratagande av spillvärme från t.ex. byggnader respektive vätgasproduktion?
 - Är CCS/CCU möjligt om förbränningsbehoven minskar i den storleksordning som scenariot visar?
- Den i scenariot antagna renoveringstakten 3%/år för bostäder och lokaler är mycket ambitiöst, men kan ligga i paritet med EU:s ambitioner framöver.
 - Vad innebär renoveringstakten för kommunkoncernen? Vad krävs för att genomföra den i egna byggnader, med avseende på planering, styrning, genomförande och finansiering?
 - Hur kan kommunkoncernen bidra till att möjliggöra en sådan utveckling i hela kommunen?
 - Är renovering i denna takt den mest resurseffektiva åtgärden för att minska klimatpåverkan från aktiviteter i kommunen?
- Hur kan kommunkoncernen bidra till de stora omstruktureringar som föreslås i transportsektorn avseende beteendeförändringar och tekniskiften?
 - Vad krävs avseende samhällsplanering, tillgång på laddplatser och tankstationer för fossilfria bränslen, påverkansarbete för möjligheter att jobba hemifrån hos offentliga och privata företag inom kommunen m.m.?

Summering och medskick

- Framtidsscenarierna som presenterats här visar några möjliga utvecklingsvägar för energisystemet i Umeå mot år 2040
 - Utvecklingen är starkt beroende av dels förutsättningar i omvärlden (politik, samhällstrender, klimatförändringen etc.), dels beslut som tas och aktiviteter som genomförs i Umeå kommun och dess närområde
 - För att nå scenariot "På väg mot klimatmålet- Ambitiöst scenario" krävs mycket stora insatser från kommunen och samhället i stort.
- Utifrån analyser av framtidsscenarierna kan konstateras att mycket behöver hända för att kommunen ska nå sina mål om att växa och samtidigt minska klimatpåverkan
 - Kommunkoncernen i Umeå har möjlighet att påverka utvecklingen genom aktiviteter inom sitt direkta rådhetsområde samt genom att påverka samhället och skapa förutsättningar (fysiska, kunskapsmässiga etc.) för andra att bidra till energiomställningen
 - En robust och leveranssäker energiförsörjning i kommunen är en förutsättning för att målen ska kunna nås
 - Utvecklingen i scenarierna "På väg mot klimatmålet" och "På väg mot klimatmålet- Ambitiöst scenario" tar kommunen närmare sitt mål, men beroende av målets innebörd så är det inte säkert att ens det mer ambitiösa scenariot tar kommunen hela vägen.
- Det finns inte **en** lösning/väg för att utveckla kommunens energibalans mot måluppfyllelse, men det finns många möjligheter och pusselbitar som behöver utvecklas och utforskas för att ta kommunen dit
 - Samverkan, systemsyn och agilt arbetssätt behövs för att möjliggöra en resurseffektiv omställning!

Kontaktuppgifter:

Julia Renström, julia.renstrom@profu.se

072- 576 5413

www.profu.se

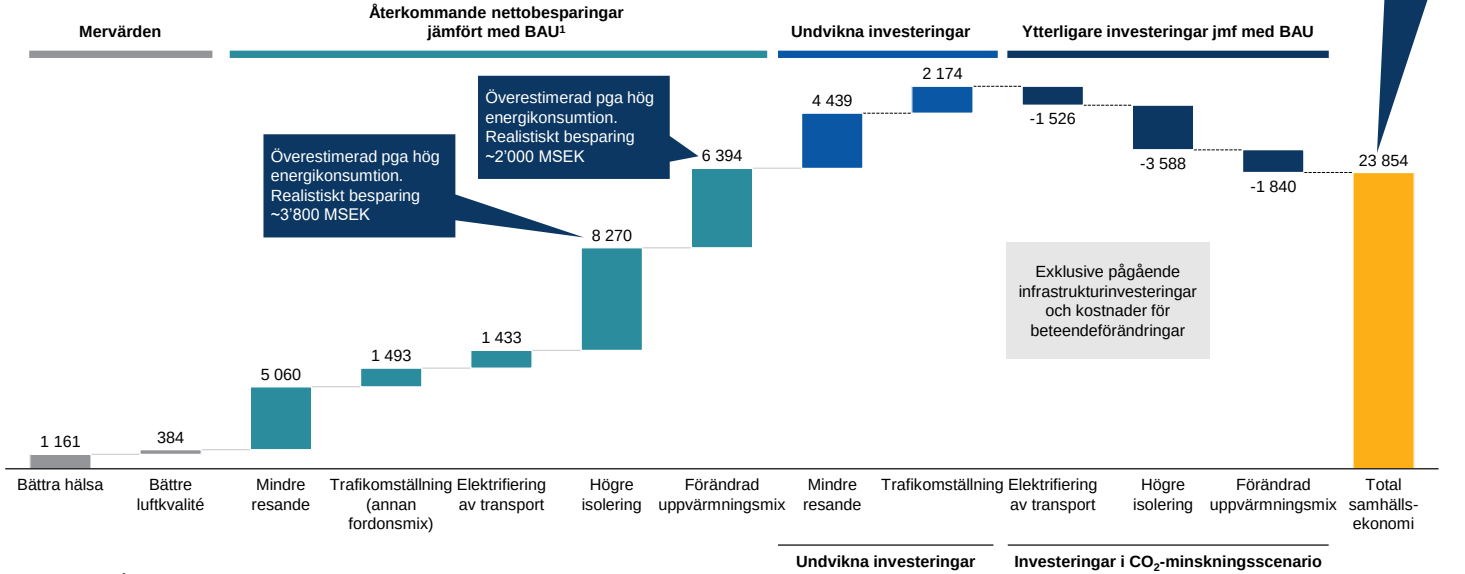
MATERIAL ECONOMICS

INVESTERINGAR FÖR TILLVÄXT OCH VÄLFÄRD

Fredrik Larsson / Visit Umeå Content Bank

Det samhällekonomiska utfallet av Umeås omställning ger ett överskott på 23,9 miljarder SEK till 2050

Ekonomiska effekter av klimatomställning till 2040
MSEK, NPV investeringar (2022–2040) och besparingar (2022–2050)

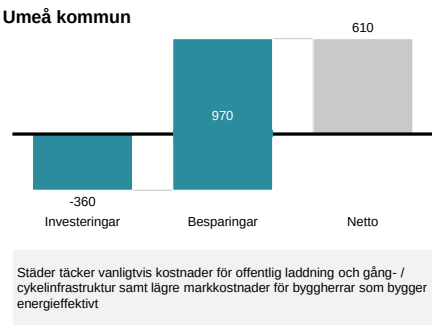
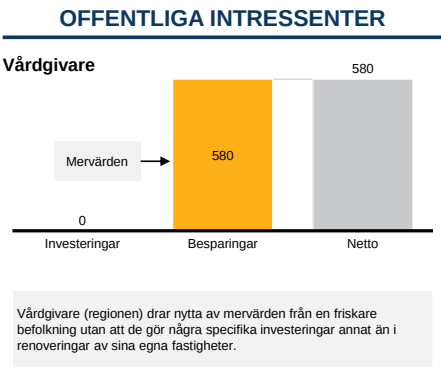
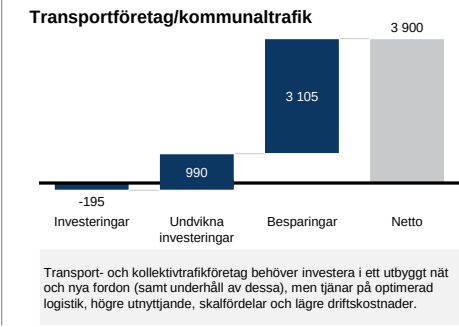
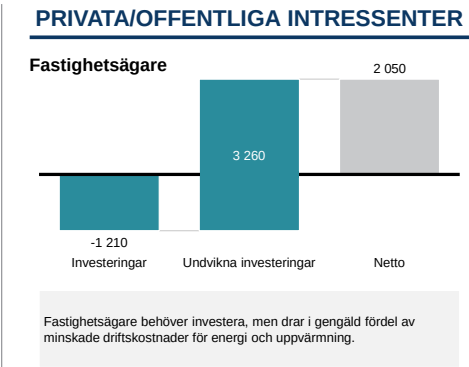
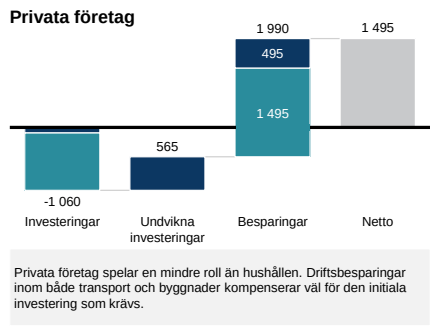
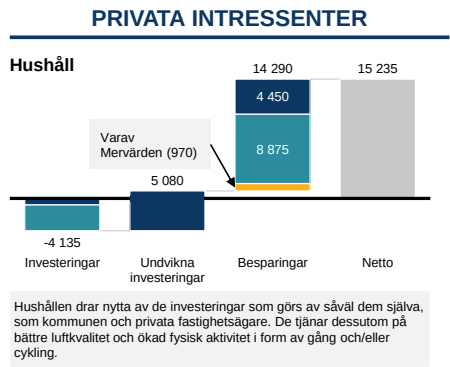
1. Inga priseffekter på importerad energi har beaktats
Obs: Capex = Capital expenditures (Investeringar eller undvikna investeringar)
Opex = Operational expenditures (Löpande kostnader eller kostnadsbesparingar)
NPV=Nettonuvärde (summan av allt framtida värde som skapas i dagens monetära värde)
Källa: City Decarbonization Engine, Material Economics analys

~10 MSEK/
kton CO₂

Kommuninvånarna är de stora vinnarna i omställningen

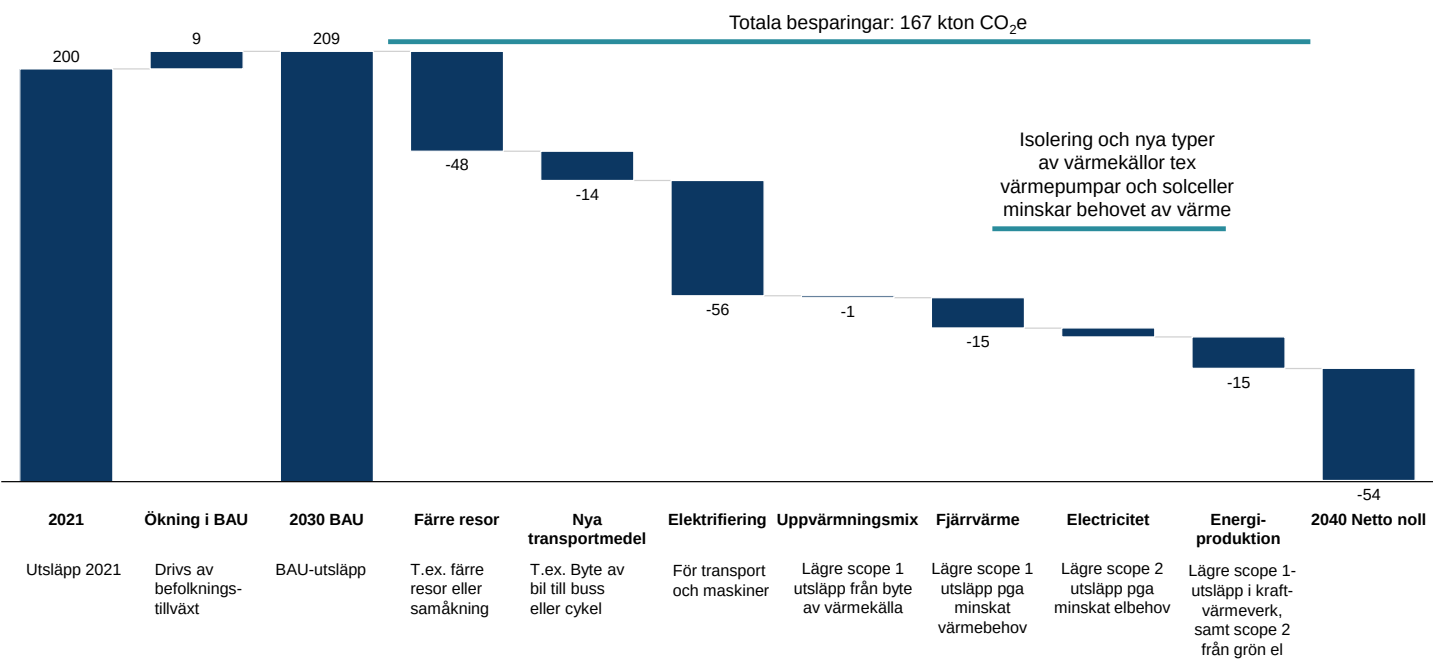
MSEK

- Transport
- Byggnader
- Mervärden

Färre resor och elektrifiering av transport och maskiner är de största minskningsåtgärderna i Umeå fram till 2040

Utsläppsminskning per åtgärd, kt CO₂e

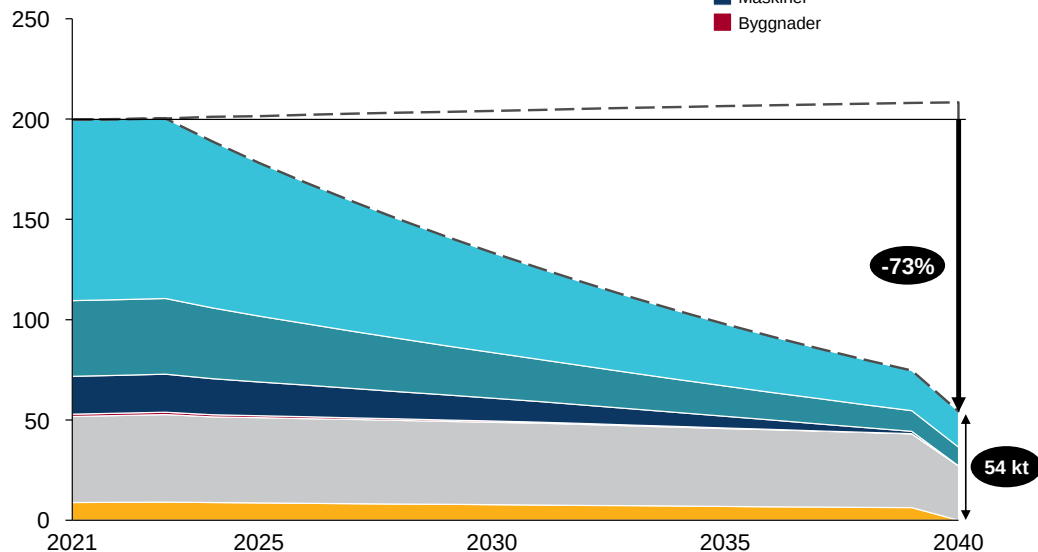
Källa: City Decarbonization Engine, Material Economics analys

I ett ambitiöst scenario minskar Umeå sina utsläpp med 73% till 2040

2040 scenario

Utsläpp 2021–2040

kt CO₂e

Not: Total återstående CO₂-budget efter 2021: 1 018 kton. Ackumulerade utsläpp efter 2021 i huvudscenario=848 kton och i BAU-scenario=1673 kton

Källa: City Decarbonization Engine, Material Economics analys

I ett ambitiöst scenario genomför Umeå de simulerade omställningarna till år 2040 och åstadkommer därmed en utsläppsminskning på 73% under perioden. I ett mycket ambitiöst scenario genomförs samma omställningar redan till 2030. Detta scenario redovisas i bilaga

I BAU (business as usual) antas utsläpp ifrån nätet ligga konstant under perioden, befolkningsökningen (1300 pers/år) ökar utsläppen, medan effekter av reduktionsplikt i transportsektorn minskar utsläppen. Sammantaget resulterar det i en utsläppsökning på ~4% under perioden

En större befolkningsökning tex den som skulle motsvara en befolkning på 200'000 till 2050 (dvs ~4000 pers/år) ger väsentligt högre utsläppsökningar som i så fall också behöver kompenseras för

Då Umeå i det simulerade scenariot har 27% av sina utsläpp, eller 54 kton CO₂e/år behöver kommunen kompensera för detta på annat sätt eller ytterligare höja ambitionen i omställningarna. De sektorer som fortfarande bidrar till utsläpp är fjärrvärmeproduktionen och användning av fossilt bränsle i transportsektorn.

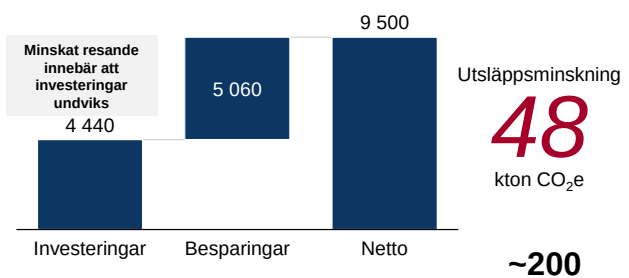
Möjligheter att minska dessa finns tex i utsortering av plast ur avfall, mer omfattande omställning till elfordon eller övergång till biobränslen

MATERIAL ECONOMICS

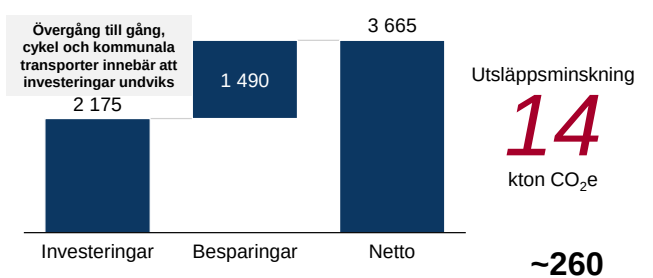
Minskat och ändrat resande ger störst utsläppsminskning per krona

MSEK

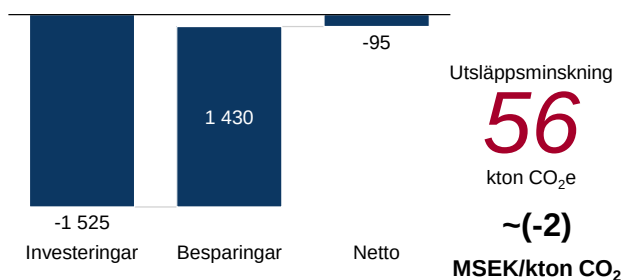
Minskat resande

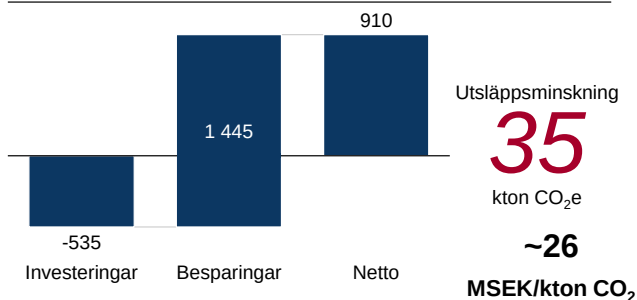
Nya transportmedel

Elektrifiering

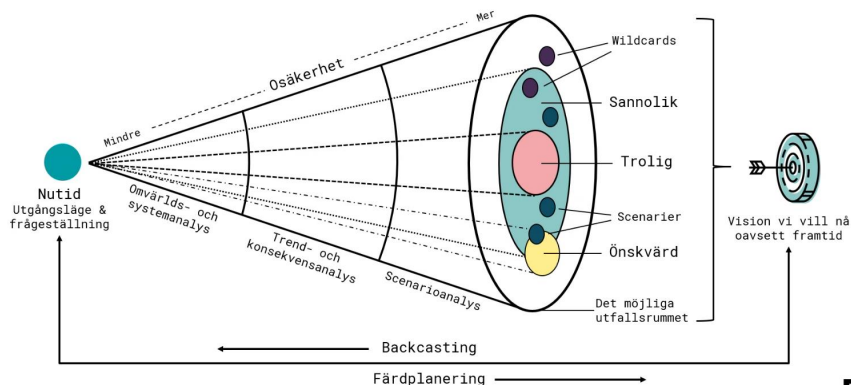

Fastigheter (isolering och värme)¹

1. Inkluderar utsläppsminskningar från el- och fjärrvärmenät

Mot ett scenariobaserat arbetssätt för att möta större osäkerhet, nya risker och möjligheter

Kommunens mål

Vision

Umeå kommun har som vision att Umeå ska ha 200 000 invånare senast år 2050. Visionen uttrycker att alla ska uppleva att de vinner på att bo och verka i Umeå. Det gäller alla Umeås medborgare och alla som överväger att flytta hit och etablera sig, studenter, företag med flera. Kommunfullmäktige fastställer budget, övergripande mål och inriktning för kommunens samlade verksamhet i juni varje år.

Kommunfullmäktiges mål 2021–2024

Långsiktiga mål

200 000-målet:

- **Mål 1:** Umeås tillväxt ska klaras med social, ekologisk, kulturell och ekonomisk hållbarhet med visionen om 200 000 medborgare år 2050.

Social hållbarhet:

- **Mål 2:** Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden.
- **Mål 3:** Umeå kommun ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv.

Klimatneutrala Umeå:

- **Mål 4:** Umeå ska vara klimatneutralt till 2040.

Fet stil = Förväntad högre möjlighet för Umeå att påverka

Översikt över modellerade omställningar*

Översikt över modellerade omställningar*

Sektor	Omställning	Beskrivning	Förändringens omfattning	Ambitiöst scenario Måldatum	Mycket ambitiöst scenario Måldatum	
TRANSPORT	Passagerar-resor	1. Mindre resande	Arbeta hemifrån, lokalsamhället får större vikt	30% färre resor	2040	2030
		2. Nyttjandegrad	Högre utnyttjande av bilar, tex via bilpooler	15% ökning av genomsnittligt passagerant per bil	2040	2030
		3.Trafikomställning	Övergång från bil till kollektivtrafik, cykel eller gång	Skifte från bil från 41 till 25% och icke-motoriserad upp till 25% för lokal trafik (se detaljer på nästa sida)	2040	2030
		4. Elektrifiering	(Acceleration av) övergång till elbilar	50% och 5% för lokal resp. genomfartstrafik med buss och 78% ¹ (bilar)	2040	2030
		5. Biobränsle	Ökat biobränsleinhåll i diesel och bensin	Ingen ökning utöver reglerad inblandning ²	2040	2030
	Gods-transporter	6. Mindre trspt	Kortare avstånd till följd av t.ex. centralpunktsleverans	30% färre resor	2040	2030
		7. Nyttjandegrad	Högre utnyttjande, tex smart fordonsplanering och samarbete	+10% av genomsnittlig last för tunga, +100% för lätta	2040	2030
		8. Elektrifiering	(Acceleration av) elektrifiering av lastbilsflottan	46% (tunga lastbilar) och 68% (lätta lastbilar) och 8% vätedrivna lastbilar	2040	2030
		9. Biobränsle	Ökat biobränsleinhåll i diesel och bensin	Ingen ökning utöver reglerad inblandning ²	2040	2030
BYGGNADER	Maskiner	10. Elektrifiering	Övergång till elektriska maskiner	100% elektriska maskiner	2040	2030
		11. Biobränsle	Öka biobränsleinhåll i diesel	Ingen ökning utöver reglerad inblandning ²	2040	2030
	Byggnader	12. Renovering	Uppgradering av byggnader för bättre isolering/effektivitet	5% renoveringstakt per år ⁴	2040	2030
13. Värmekälla		Övergång till biobränsle, bergvärme/värmepumpar etc	Ökning av fjärrvärme och övergång till värmepumpar ³	2040	2030	
ENERGI	Energi	14. Innehåll i avfall	Lägre fossilinnehåll i avfall för energiåtervinning	25% minskning av plastinnehållet	2040	2030
		15. Elmix	Förnybar el	100% förnybar el genom köpta certifikat	2040	2030

1. Inklusivt elfordon, bränslecellsfordon och plug-in-hybrider

2. Från 2023 till 2027: 6% för både diesel och bensen enl. Reviderad reduktionsplikt; 2030 och framåt 14% för diesel och bensen enligt EU-krav. Interpolerade värden 2028-29

3. Ex: 87%, 85% och 55% fjärrvärme i kommersiella respektive publika byggnader och bostäder. 8% och 26% värmepump i publika byggnader respektive bostäder

4. Mycket hög renoveringstakt jämfört med standard driver höga kostnader. Kan behöva anpassas till att endast gälla vissa isoleringsklasser eller hus av viss ålder

*Omställningar avser nödvändiga förändringar i de olika sektorerna för att nå utsläppsmålen. Dessa kan åstadkommas med hjälp av olika initiativ och insatser

Not: Alla nya fordon helt elektriska, antagande XX kommun kan kräva endast elfordon, 80% elbilar skulle kräva pensionering av fossila bilar. Genomsnittlig renoveringscykel 20 år

Översikt över åtgärder för att åstadkomma nödvändiga omställningar

EJ UTTÖMMANDE	Åtgärd	Varaktighet ¹	Utsläpps- minskning ²	Stadens rådighet ³	Besparingar och nyttor ⁴	Investeringar ⁵	
Proaktiva tekniska åtgärder	15. Certifierad förnyelsebar el						Proaktiva tekniska åtgärder har hög varaktighet och kan ge höga till medelstora utsläppsminskningar. Staden har hög rådighet över åtgärder som ligger inom stadens ansvar (t.ex. bussar) medan övriga lösningar kan påverkas indirekt genom olika initiativ. Tekniska lösningar har medelstora besparingar, framförallt från minskad energiförbrukning och bränslekostnad (t.ex. energieffektiva byggnader och elektrifiering). Investeringar är relativt höga då ny teknik behöver köpas in eller byggas och gammal teknik kan behövas bytas innan teknisk livslängd
	4. Elektrifiering av bussar						
	4. Elektrifiering av personbilar						
	14. Ökad maskinell utsortering av plast						
	10. Elektrifiering av arbetsmaskiner						
	13. Byte till fjärrvärme/värmepumpar ⁶						
	12. Energieffektiviserande renovering						
	12. Energieffektiva nya byggnader						
Proaktiva beteendeförändr.	8. Elektrifiering av lastbilar						Proaktiva beteendeförändr. karaktäriseras av höga nyttor/besparingar samt låga investeringar vilket gör den ekonomiska kalkylen stark. Däremot har åtgärderna låg varaktighet men påverkan på utsläpp kan vara stor. Staden kan påverka beteendeförändringar genom tex information, incitament och underlättande men har inte en hög rådighet över dessa åtgärder.
	7. Optimerad logistik						
	1. Reducerat transportbehov						
	14. Ökad återvinning av plast ⁶						
	1. Bildelning						
Reaktiv teknisk insats	3. Skifte till kollektivtrafik/cykel/gång						En stad har hög rådighet över CCS som åtgärd om kraftverket drivs i stadens regi. Lösningen karaktäriseras av höga investeringar som i sin tur ger stora utsläppsminskningar med låg varaktighet. En infångning som överstiger kvarvarande utsläpp kan användas för att betala tillbaka en övertrassering av CO2 budgeten
	CCS på kraftvärmeverk och pappersbruk						

Låg

Medel

Hög

Hög kategorisering bättre

Låg kategorisering bättre

Not: Klassificeringar är grova uppskattningar. (1) Klassificeras som låg om lösningen har flyktig karaktär (mindre än 1 års varaktighet), medel om lösningen antas ha cirka 1-3 års varaktighet när den väl implementerats och hög om lösningen är mer permanent (mer än 3 års varaktighet). (2) Hög är definierat som potentiella utsläppsminskningar som är mer än 50 tusen ton CO₂ per år 2030, medel som 15-100 och låg som mindre än 15. Elektrifiering av bussar definieras högre här då potentialen är större om jämförelsen exkluderar Sveriges reduktionsplikt. (3) Definieras som hög om Malmö stad har direkt rådighet över åtgärden, som medel och staden har indirekt påverkan och som låg om staden har ingen påverkan. (4) Klassificeras som låg om besparingar är nära 0 SEK per år, som medel om både totala besparingar är under 60 MSEK per år och om åtgärden är en besparing på 0 till 3 tusen SEK per ton minskad CO₂, och som hög om besparingen är över detta. (5) Klassificeras som låg om ytterligare investeringar nära 0 SEK per år, som medel om antingen ytterligare investeringar är under 80 MSEK per år eller om investeringsintensitet är under 2 tusen SEK per ton minskad CO₂, och som hög om investeringar är över detta. (6) Åtgärd "Fossilfri uppvärmning" är uppdelad i tre mindre åtgärder i den här analysen. Data saknas för vissa klassificeringar och har uppskattats av Material Economics.

Diskussionsfrågor

Hur upplever ni materialet?

Hur kan det användas utifrån ert perspektiv?

Nästa steg

Programstyrgruppen

- Använda underlaget utifrån en investeringsplanering för hela koncernen/territoriet

Ekonomifunktionen

- Använda underlaget för en fortsatt fördjupning. Hur går vi vidare där?

MATERIAL ECONOMICS

ETT KLIMATNEUTRALT UMEÅ 2040

2023

Fredrik Larsson / Visit Umeå Content Bank

Friskrivning

Detta är en top down-analys baserad på data som samlats in från många forskningsrapporter, statistik från Umeå och Sverige samt flera globala experter. Även om de underliggande siffrorna och antagandena i detta dokument är baserade på ansedda källor, bör de fortfarande betraktas som vägledande och kan komma att ändras

Sammanfattning

Umeå, som pilotstad i EUs 'Net Zero City'-program, har satt en ambitiös målsättning att 'Umeå stad' ska vara klimatneutral år 2030 för scope 1 och 2-utsläpp¹. För hela kommunen är målet att vara klimatneutral senast år 2040. Det innebär att samtliga fossila utsläpp senast målåret antingen har eliminerats eller kompenseras genom infångning av icke fossil koldioxid motsvarande kvarvarande årliga utsläpp.

Umeå kommuns utsläpp uppgick 2021 till ~200 kton CO₂e. Energianvändningen domineras av byggnadssektorn, medan utsläppen domineras av transportsektorn till följd av Sveriges låga CO₂-innehåll i el- och värmeproduktion.

För att nå nettonollutsläpp till 2040 behövs omfattande samhällsomställningar i både transport- och byggnadssektorn. För att nå samma mål redan 2030 krävs mycket omfattande omställningar. Omställningarna innefattar väsentligt minskat resande, övergång från motorfordon till tåg, cykel och gång samt elektrifiering av fordon och maskiner. Därtill krävs en kraftig minskning av energiförbrukningen i byggnader, som idag ligger väsentligt över den Svenska snittförbrukningen. Med dessa förändringar minskar Umeå sina koldioxidutsläpp med 74%. För att nå nettonoll-utsläpp behövs antingen ännu kraftigare omställningar eller att kvarvarande utsläpp kompenseras på annat sätt.

Investeringar kommer att behövas för att åstadkomma de nödvändiga omställningarna, bla i bättre isolerade byggnader, elektrifiering av fordonsflottor, effektivisering av energikonsumtionen och förändrade beteenden. Samtidigt leder förändrade beteenden och anpassningen till ett koldioxidfritt samhälle till stora fördelar i form av förbättrad hälsa, skapande av nya jobb, kostnadsbesparingar och investeringar som helt kan undvikas. Sammataget slutar den samhällsekonomiska kalkylen för Umeås klimatomställning på över 23 miljarder plus fram till 2050. I det simulerade scenariot kommer den största nettovärdeskapningen att tillfalla Umeås kommuninnevånare (15,2 miljarder), men invånarna, fastighetsägare och privata företag kommer också att behöva göra investeringar i omställningen på 7 miljarder.

Umeå har idag (2023) omkring 500 kton kvar av den mängd CO₂ som kan släppas ut för att inte överskrida Parisavtalet. I det ambitiösa scenariot (målår 2040) kommer Umeå att överskrida budgeten, dvs de totala utsläppen blir större än vad utrymmet tillåter med 1730 kton även om man når en nettonollsituation till målåret. För att kompensera för detta har Umeå möjlighet att fånga in icke fossil koldioxid från kraftvärmeverket i Dåva samt pappersbruket i Obbola. Då den totala mängden tillgänglig koldioxid för infångning överstiger Umeås gap, kan man över ett par år kompensera för den 'övertrassering' av koldioxidbudgeten som skett och på längre sikt skapa utrymme för koldioxidkompensation även utanför Umeå (tex sälja certifikat eller i form av CCU).

För att åstadkomma de nödvändiga omställningarna kan en rad olika åtgärder vidtas, från tekniska investeringar, som isolering av hus till personliga beslut som att ta cykeln istället för bilen. Vilka som i slutänden väljs kommer att ge olika effekter på varaktighet, hur stora investeringar som behövs och vilka intressenter som berörs.

I ett nästa steg behöver Umeå kommun förankra med berörda parter vilken kombination av åtgärder som har bäst förutsättningar att leda till de nödvändiga omställningarna; det handlar om att förstå det detaljerade kopplingarna mellan åtgärd och omställning, säkerställa ansvar och ägarskap hos aktörer för olika åtgärder samt säkra nödvändiga investeringar för åtgärder och styrinstrument.

1. Direkta, lokala utsläpp från produktion av energi, värme, transporter mm

Innehåll

Studiens omfattning

Metodik

Utgångsläge

Omställningar

Effekter på utsläppsläget

Samhällsekonomiska effekter

Åtgärder och prioriteringar

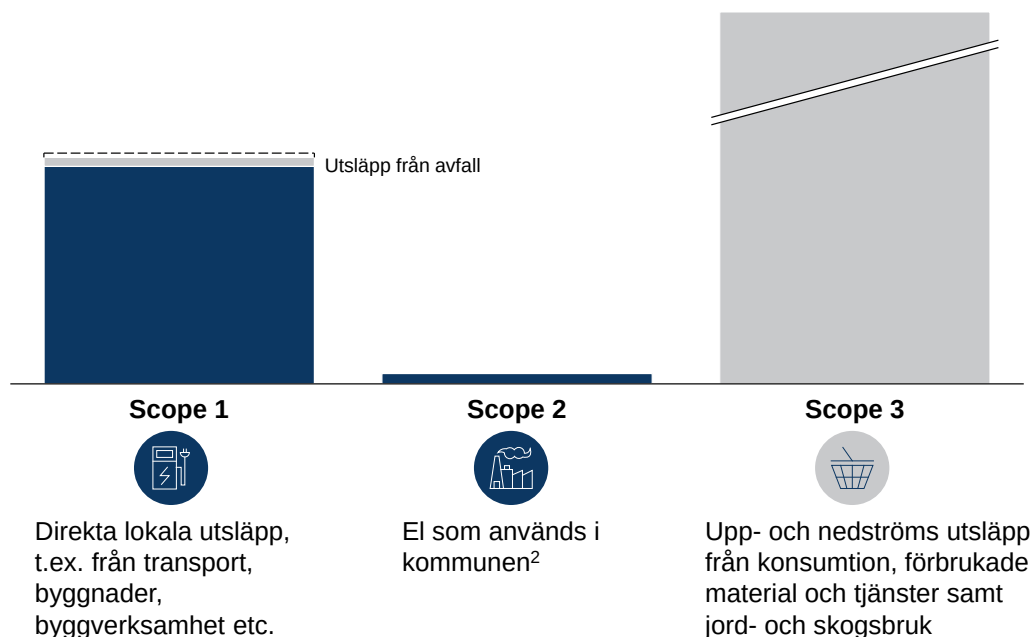
Utmaningar och nästa steg

Bilagor

Omfattning av den samhällsekonomiska klimatanalysen för Umeå

kt CO₂e

□ Fossila utsläpp från industrier¹ ■ Omfattas ej ■ Omfattas

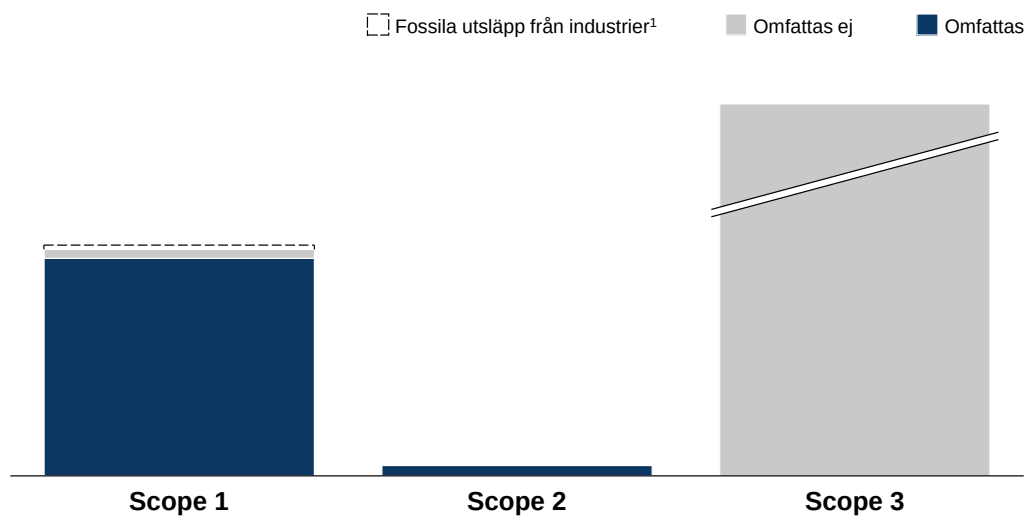

Studien omfattar scope 1 och 2-utsläpp från hela Umeå kommun, dvs direkta lokala utsläpp från tex transport, byggnader, samt lokalt producerad värme som fjärrvärme och 'importerad' el i form av el som köps från elnätet. Fossila industriella utsläpp från SCA i Obbola har adderats separat. Utsläpp från förbränning av avfall ingår i utsläpp från fjärrvärme, men utsläpp från annan avfallshantering, tex deponering, är exkluderade, men utgör endast 1% av kommunens avfall

Scope 3-utsläpp från tex konsumtion, inköpta material och tjänster samt jordbruk och skogsbruk ingår inte

Det simulerade huvudscenariot sträcker sig till 2040³

MATERIAL ECONOMICS

Innehåll

Studiens omfattning

Metodik

Utgångsläge

Omställningar

Effekter på utsläppsläget

Samhällsekonomiska effekter

Åtgärder och prioriteringar

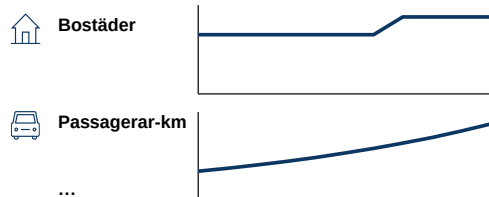
Utmaningar och nästa steg

Bilagor

Simuleringsmodell för att beräkna utsläpp, energianvändning, investeringar och besparingar

CITY DECARBONISATION ENGINE – FÖRENKLAD METODIK

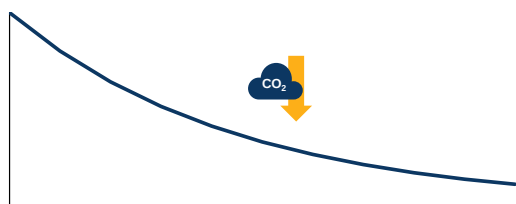
Utgår från den underliggande efterfrågan på värdeskapande tjänster varje år

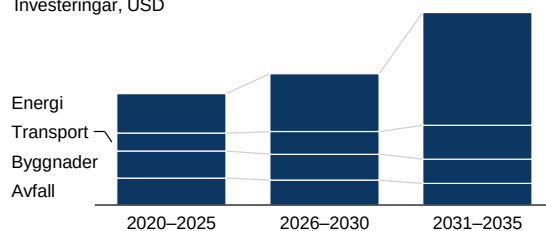
... och utveckling av val av transportsätt och använd teknikmix...

...beräknar de totala växthusgasutsläppen och mervärden av gjorda val ...
Utsläpp, MtCO₂e

...och ger en prognos för investeringar, kostnader och besparingar, inklusive mervärden för hälsa och jobb, för utsläppsminskningarna
Investeringar, USD

Källa: McKinsey City Decarbonisation Engine

Innehåll

Studiens omfattning

Metodik

Utgångsläge

Omställningar

Effekter på utsläppsläget

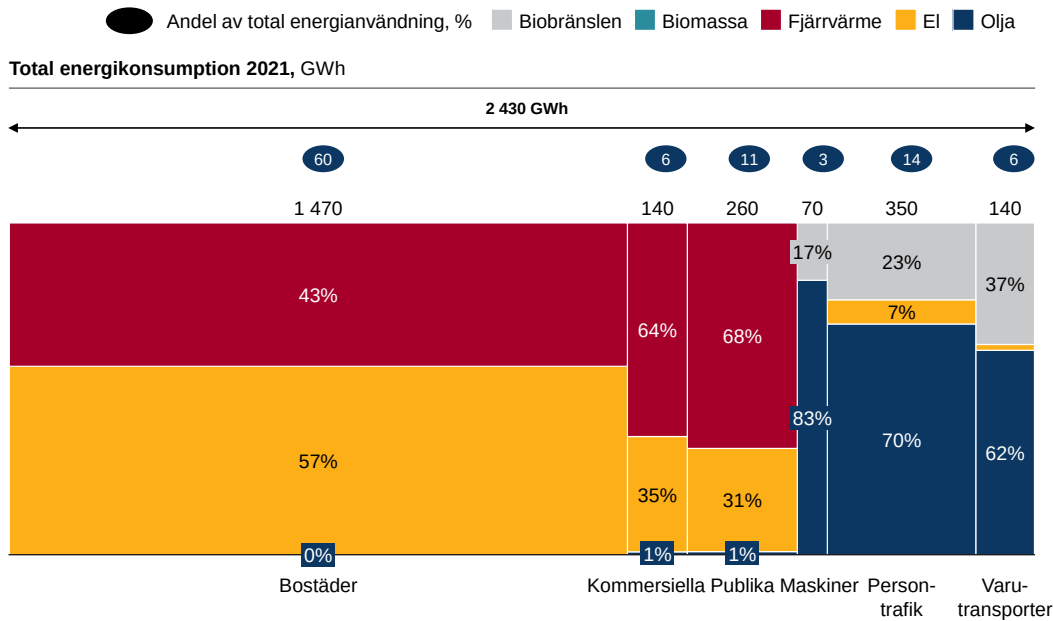
Samhällsekonomiska effekter

Åtgärder och prioriteringar

Utmaningar och nästa steg

Bilagor

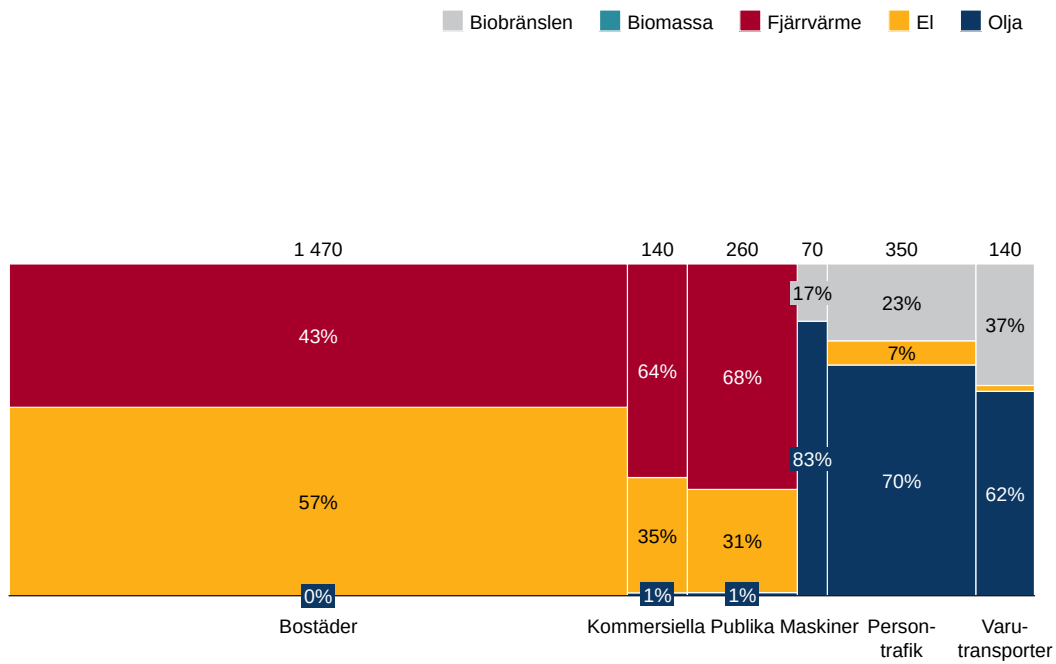
Umeås energikonsumtion 2021 var ~2 430 GWh²

1. Se nästa sida
 2. Motsvarande 1'530 MSEK med 2021 års snittpris på 63 öre på Nordpool
 Source: City decarbonization engine, Material economics analysis

77% av Umeås energikonsumtion sker i byggnadssektorn, där bostäder står för merparten. Åtgången av energi per m² i Umeå, som består av uppvärmning och hushållsel, är ungefär dubbelt så hög som det svenska genomsnittet (enligt SCB)¹. Detta kan ha flera orsaker; tex systemläckage (gäller värme som angetts som produktion), att byggnader har en sämre isoleringsgrad, att Umeå är beläget i kallt och mörkt klimat, att en större del värms med ineffektiv direktverkande el, en hög andel ineffektiv elektrisk apparatur och ett historiskt mycket lågt elpris som inte utgjort incitament att spara på el.

23% av energikonsumtionen i kommunen sker i transport- och maskinsektorn som idag domineras av fossila bränslen, med visst inslag av biobränslen som följd av bla reduktionsplikten (en andel som kommer att minska de närmaste åren) och en mindre andel elfordon.

Energikonsumtion – modellantaganden och effekter på simulering

Fördjupande diskussion

Modellen genererar, baserat på input av m2, isoleringsgrad och uppvärmningstyp fördelat på olika byggnadskategorier för Umeå, en energikonsumtion per m2 som motsvarar ett svenskt genomsnitt (enligt SCB). Den uppmätta energikonsumtionen i Umeå är ungefär dubbelt så hög (både för värme och el). Då vi inte haft belägg för att varken antal m2 eller uppmätt energikonsumtion är felaktiga, har modellen istället kalibrerats med parametrarna isoleringsgrad (en högre andel sämre isolerade hus har antagits) och uppvärmningstyp (en högre andel ineffektiv direktverkande el har antagits) för att motsvara den uppmätta energikonsumtionen. I realiteten beror den högre konsumtionen sannolikt av en mix av dessa och en hög andel ineffektiva elektriska maskiner (tex belysning, kylskåp, frysar, tvättmaskiner osv) samt ett beteende som resulterar i hög energiåtgång (tex höga bostadstemperaturer, utrustning som 'står och går' osv).

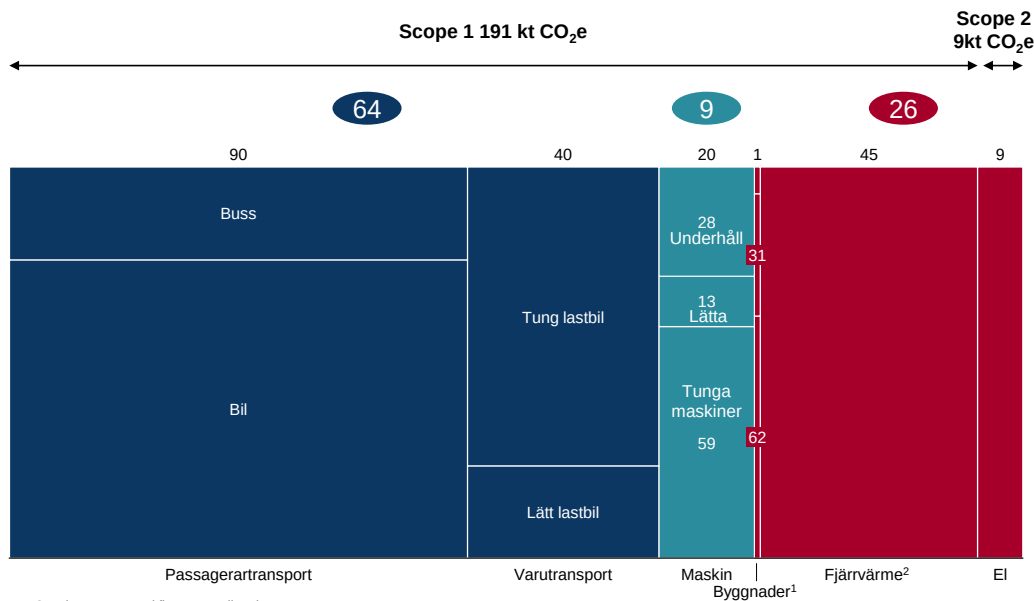
Genom att tillskriva hela den högre förbrukningen till ineffektiv el och sämre isolering genereras en maximalt hög kostnad för att reducera energikonsumtionen (priset för att isolera hus och byta uppvärmning). Om hela den höga energiförbrukningen istället skulle lösas mha beteendeförändringar (tex lägre inomhustemperaturer eller 'släck och stäng av' så skulle kostanden bli maximalt låg. Sanningen ligger någonstans mellan dessa 'extremvärden', dvs hela förbättringen kommer inte att kunna lösas med tekniska åtgärder som isolering, men kostanden kommer därmed också att bli lägre än den maximala.

För att bättre planera för bästa prioritering av åtgärder för omställningar bör Umeå utreda vad som driver den höga energikonsumtionen (olika åtgärder för att åtgärda läckage i nätet, ändrade beteenden eller incitament för byte av uppvärmningstyp tex). Med satsningar för att nå 100% förnyelsebar el bör huvudsakliga övriga ansträngningar för att få ner kommunens klimatavtryck inte i första hand fokusera på minsakd elanvändning, utan minskat fossilt innehåll i uppvärmning (exklusive el) och transport/maskinerier. Minska elanvändning är dock en god idé av många andra skäl som kostnad, tillgång etc.

Umeås utsläpp uppgår till ~200 kt CO₂e, med passagerartransport som den största källan

Utsläpp 2021, i kt CO₂e

■ Transport ■ Maskiner ■ Byggnader, el och värme ● Total andel, i %

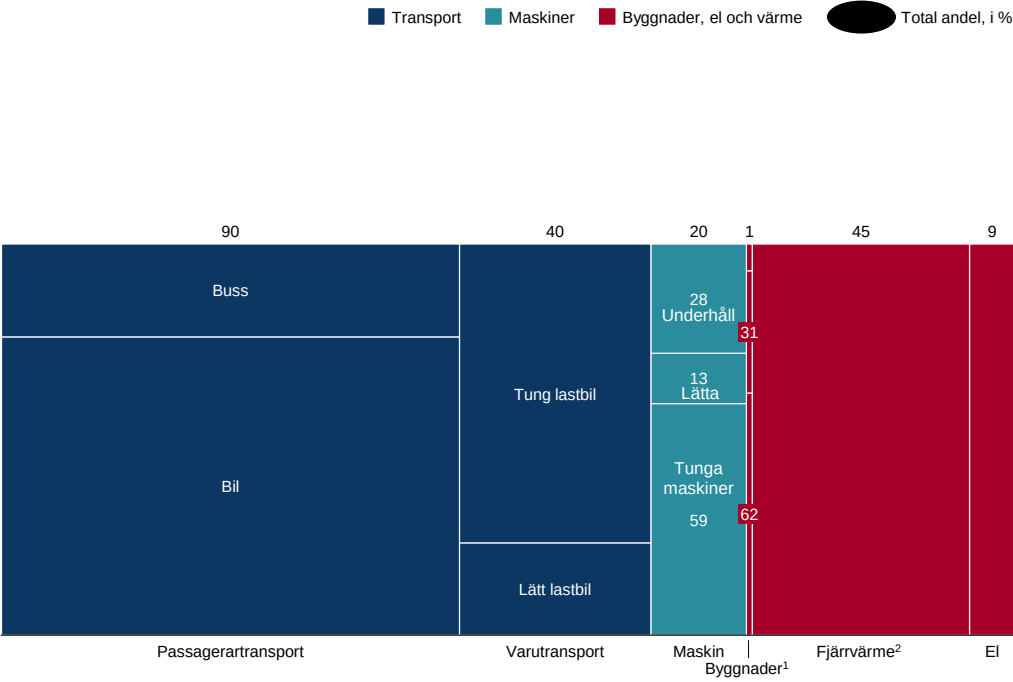

1. Som inte värms med fjärrvärme eller el
2. Bränsle för fjärrvärme består av biobränslen (skogsavfall) och hushållsavfall
Source: City decarbonization engine, Material economics analysis

Trots att majoriteten energi används i byggnadssektorn, sker de största växthusgasutsläppen i transportsektorn, som en följd av ett lågt CO₂ innehåll i svensk el och ett relativt lågt fossilt CO₂-innehåll även i värmeproduktionen. Fossila utsläpp från fjärrvärme kommer främst från energiåtervinning av plast som ingår i hushållsavfallet, utsläpp från energiåtervinning av t.ex skogsavfall är biogena och därmed exkluderade här

Utsläppen i transportsektorn domineras av persontransporter, huvudsakligen personbilstransporter. På varutransportsidan dominerar tunga lastbilar utsläppen. Tunga maskiner har en relativt högre andel av utsläppen i Umeå än andra svenska städer pga läget i kallt klimat med hög andel snörjökning.

MATERIAL ECONOMICS

Utsläpp av växthusgaser – modellantaganden och effekter på simulering

Fördjupande diskussion

I utgångsläget har en andel biobränsle på 26% för diesel och 6% för bensin antagits i transportsektorn (enligt rådande reduktionsplikt 2021). Denna andel kommer att minska under kommande år och bidra till utsläppsökningar i ett BAU-scenario.

Fjärrvärme produceras av kraftvärmeverket i Dåva som körs på bla avfall och biobränsle. I modelleringen har uppmätt andel fossilt innehåll rökgaserna från Dåva använts. I nuläget innehåller avfallsbränslet en signifikant andel plast. I det simulerade scenariot antas 25% av plasten kunna sorteras ut.

All el har i utgångsläget antagits vara el köpt från nätet, trots att Umeå har ett vattenkraftverk inom kommunen som man är delägare i. Detta pga att det i utgångsläget inte går att verifiera om invånare och verksamheter köper förnybar el. I ett framtida scenario har vi antagit att 100% av elen kommer från förnyelsebara källor. Detta kräver att Umeå kan garantera förnyelsebar el mha certifikat (tex från vattenkraft, vindkraft eller solkraft)

Innehåll

Studiens omfattning

Metodik

Utgångsläge

Omställningar

Effekter på utsläppsläget

Samhällsekonomiska effekter

Åtgärder och prioriteringar

Utmaningar och nästa steg

Bilagor

Fet stil = Förväntad högre möjlighet för Umeå att påverka

Översikt över modellerade omställningar*

Översikt över modellerade omställningar					Ambitiöst scenario Måldatum	Mycket ambitiöst scenario Måldatum
Sektor	Omställning	Beskrivning	Förändringens omfattning			
TRANSPORT	Passagerar-resor	1. Smart resande	Arbeta på distans, lokalsamhället får större vikt	30% färre resor	2040	2030
		2. Nyttjandegrad	Högre utnyttjande av bilar, tex via bilpooler	15% ökning av genomsnittligt passagerant per bil	2040	2030
		3.Trafikomställning	Övergång från bil till kollektivtrafik, cykel eller gång	Skifte från bil från 41 till 25% och icke-motoriserad upp till 25% för lokal trafik (se detaljer på nästa sida)	2040	2030
		4. Elektrifiering	(Acceleration av) övergång till elbilar	50% och 5% för lokal resp. genomfartstrafik med buss och 78% ¹ (bilar)	2040	2030
		5. Biobränsle	Ökat biobränsleinnehåll i diesel och bensen	Ingen ökning utöver reglerad inblandning ²	2040	2030
TRANSPORT	Gods-transporter	6. Mindre trspt	Kortare avstånd till följd av t.ex. centralpunktsleverans	30% färre resor	2040	2030
		7. Nyttjandegrad	Högre utnyttjande, tex smart fordonsplanering och samarbete	+10% av genomsnittlig last för tunga, +100% för lätta	2040	2030
		8. Elektrifiering	(Acceleration av) elektrifiering av lastbilsflottan	46% (tunga lastbilar) och 68% (lätta lastbilar) och 8% vätedrivna lastbilar	2040	2030
		9. Biobränsle	Ökat biobränsleinnehåll i diesel och bensen	Ingen ökning utöver reglerad inblandning ²	2040	2030
BYGGNADER	Maskiner	10. Elektrifiering	Övergång till elektriska maskiner	100% elektriska maskiner	2040	2030
		11. Biobränsle	Öka biobränsleinnehållet i diesel	Ingen ökning utöver reglerad inblandning ²	2040	2030
	BYGGNADER	Byggnader	12. Renovering	Uppgradering av byggnader för bättre isolering/effektivitet	5% renoveringstakt per år ⁴	2040
13. Värmekälla			Övergång till biobränsle, bergvärme/värmepumpar etc	Ökning av fjärrvärme och övergång till värmepumpar ³	2040	2030
ENERGI	Energi	14. Innehåll i avfall	Lägre fossilinnehåll i avfall för energiåtervinning	25% minskning av plastinnehållet	2040	2030
		15. Elmix	Förnybar el	100% förnybar el genom köpta certifikat	2040	2030

1. Inklusive elfordon, bränslecellsfordon och plug-in-hybrider
2. Från 2023 till 2027: 6% för både diesel och bensen enl. Reviderad reduktionsplikt; 2030 och framåt 14% för diesel och bensen enligt EU-krav. Interpolerade värden 2028-29
3. Ex: 87%, 85% och 55% fjärrvärme i kommersiella respektive publika byggnader och bostäder. 8% och 26% värmepump i publika byggnader respektive bostäder
4. Mycket hög renoveringstakt jämfört med standard driver höga kostnader. Kan behöva anpassas till att endast gälla vissa isoleringsklasser eller hus av viss ålder
*Omställningar avser nödvändiga förändringar i de olika sektorerna för att nå utsläppsminskningmålen. Dessa kan åstadkommas med hjälp av olika initiativ och insatser
Not: Alla nya fordon helt elektriska, antagande XX kommun kan kräva endast elfordon, 80% elbilar skulle kräva pensionering av fossila bilar. Genomsnittlig renoveringscykel 20 år

Innehåll

Studiens omfattning

Metodik

Utgångsläge

Omställningar

Effekter på utsläppsläget

Samhällsekonomiska effekter

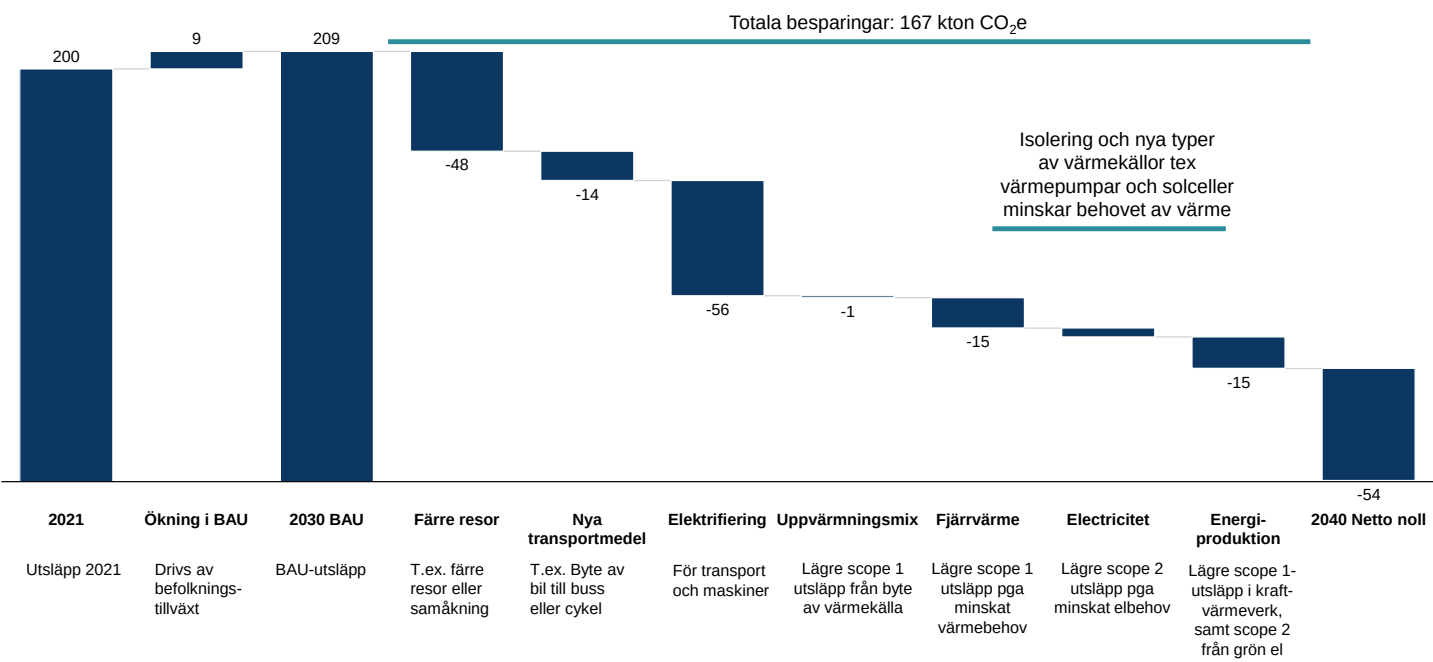
Åtgärder och prioriteringar

Utmaningar och nästa steg

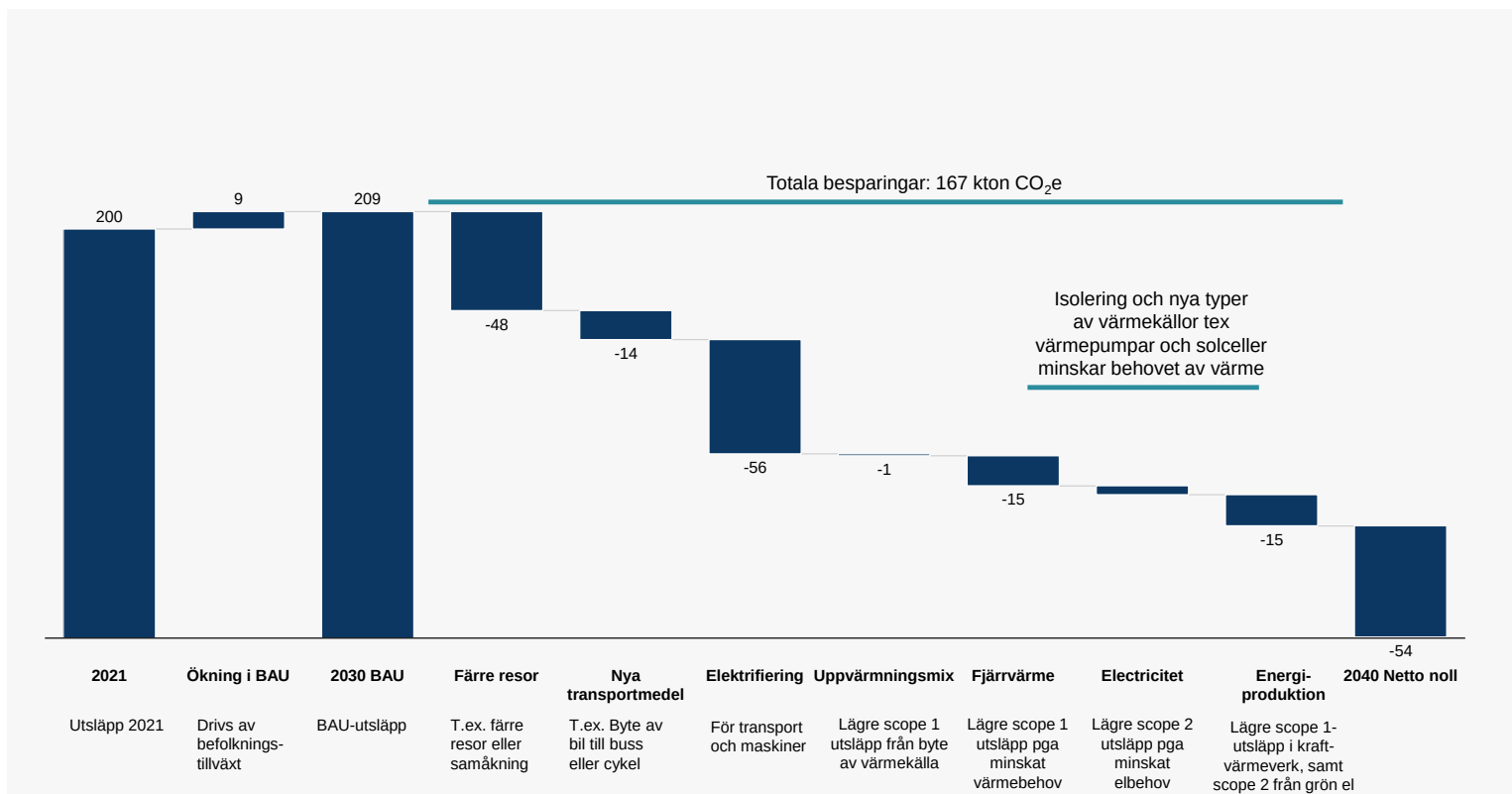
Bilagor

Färre resor och elektrifiering av transport och maskiner är de största minskningsåtgärderna i Umeå fram till 2040

Utsläppsminskning per åtgärd, kt CO₂e

Källa: City Decarbonization Engine, Material Economics analys

Utsläppsminskande åtgärder

Fördjupande
diskussion

De stora utsläppsminskande omställningarna i scenariot återfinns i **färre resor**, annan fordonsmix, **elektrifiering** av fordon, minskat behov av värme och elektricitet samt omställning till förnybar el. Dessa omställningar är därmed prioriterade att lyckas med.

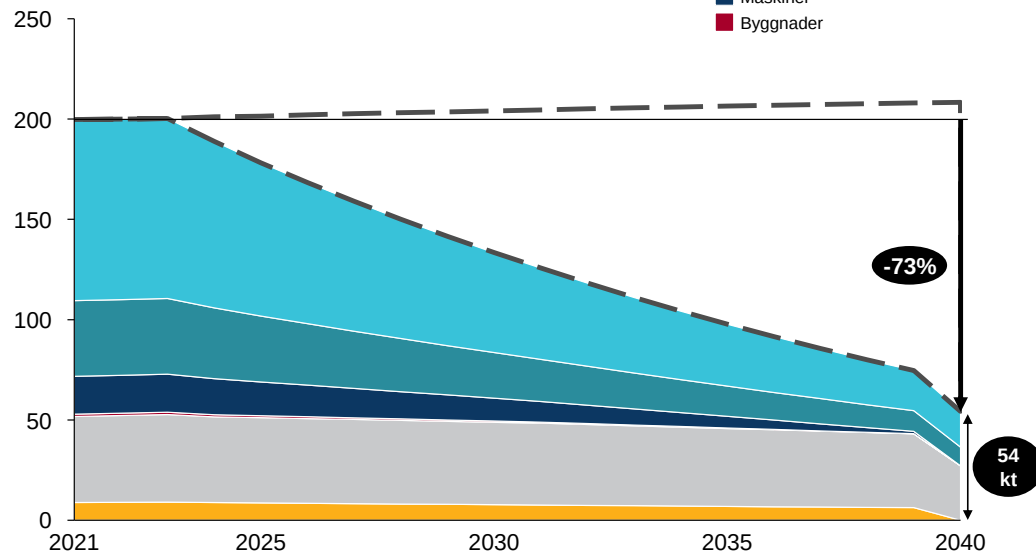
Då en relativt stor andel utsläpp (27%) finns kvar 2040 i det simulerade scenariot bör även en minskning i denna post vara prioriterad, tex genom eliminering av fossilt innehåll i värme och högre omställning till elfordon eller övergång till biobränslen

I ett ambitiöst scenario minskar Umeå sina utsläpp med 73% till 2040

2040 scenario

Utsläpp 2021–2040

kt CO₂e

Not: Total återstående CO₂-budget efter 2021: 1 018 kton. Ackumulerade utsläpp efter 2021 i huvudscenario=848 kton och i BAU-scenario=1673 kton

Källa: City Decarbonization Engine, Material Economics analys

I ett ambitiöst scenario genomför Umeå de simulerade omställningarna till år 2040 och åstadkommer därmed en utsläppsminskning på 73% under perioden. I ett mycket ambitiöst scenario genomförs samma omställningar redan till 2030. Detta scenario redovisas i bilaga

I BAU (business as usual) antas utsläpp ifrån nätet ligga konstant under perioden, befolkningsökningen (1300 pers/år) ökar utsläppen, medan effekter av reduktionsplikt i transportsektorn minskar utsläppen. Sammantaget resulterar det i en utsläppsökning på ~4% under perioden

En större befolkningsökning tex den som skulle motsvara en befolkning på 200'000 till 2050 (dvs ~4000 pers/år) ger väsentligt högre utsläppsökningar som i så fall också behöver kompenseras för

Då Umeå i det simulerade scenariot har 27% av sina utsläpp, eller 54 kton CO₂e/år behöver kommunen kompensera för detta på annat sätt eller ytterligare höja ambitionen i omställningarna. De sektorer som fortfarande bidrar till utsläpp är fjärrvärmeproduktionen och användning av fossilt bränsle i transportsektorn.

Möjligheter att minska dessa finns tex i utsortering av plast ur avfall, mer omfattande omställning till elfordon eller övergång till biobränslen

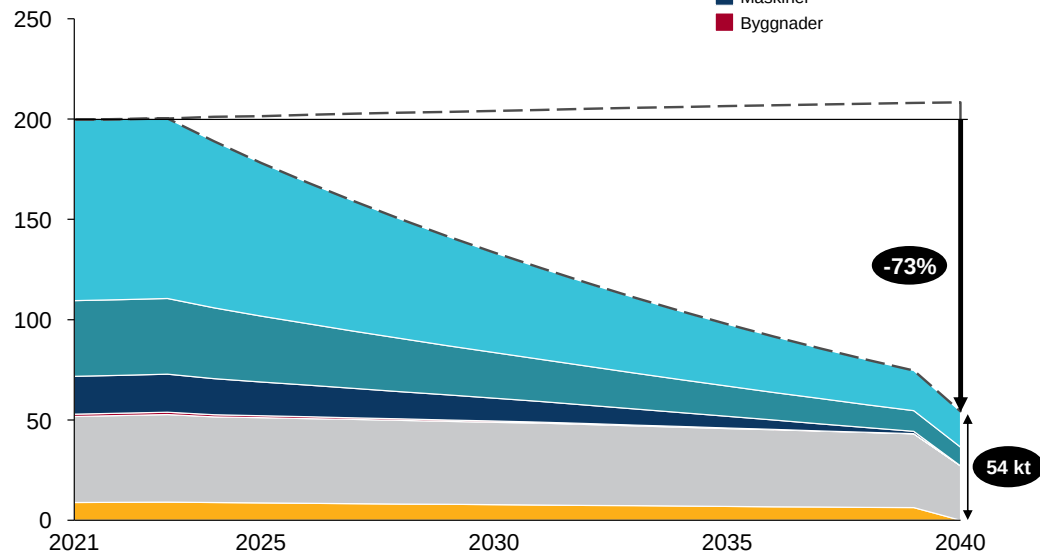
MATERIAL ECONOMICS

I ett ambitiöst scenario minskar Umeå sina utsläpp med 73% till 2040

2040 scenario

Utsläpp 2021–2040

kt CO₂e

Not: Total återstående CO₂-budget efter 2021: 1 018 kton. Ackumulerade utsläpp efter 2021 i huvudscenario=848 kton och i BAU-scenario=1673 kton

Källa: City Decarbonization Engine, Material Economics analys

I ett ambitiöst scenario genomför Umeå de simulerade omställningarna till år 2040 och åstadkommer därmed en utsläppsminskning på 73% under perioden. I ett mycket ambitiöst scenario genomförs samma omställningar redan till 2030. Detta scenario redovisas i bilaga

I BAU (business as usual) antas utsläpp ifrån nätet ligga konstant under perioden, befolkningsökningen (1300 pers/år) ökar utsläppen, medan effekter av reduktionsplikt i transportsektorn minskar utsläppen. Sammantaget resulterar det i en utsläppsökning på ~4% under perioden

En större befolkningsökning än den som skulle motsvara en befolkning på 200'000 till 2050 (dvs ~4000 pers/år) ger väsentligt högre utsläppsökningar som i så fall också behöver kompenseras för

Då Umeå i det simulerade scenariot har 27% av sina utsläpp, eller 54 kton CO₂e/år behöver kommunen kompensera för detta på annat sätt eller ytterligare höja ambitionen i omställningarna. De sektorer som fortfarande bidrar till utsläpp är fjärrvärmeproduktionen och användning av fossilt bränsle i transportsektorn.

Möjligheter att minska dessa finns tex i utsortering av plast ur avfall, mer omfattande omställning till elfordon eller övergång till biobränslen

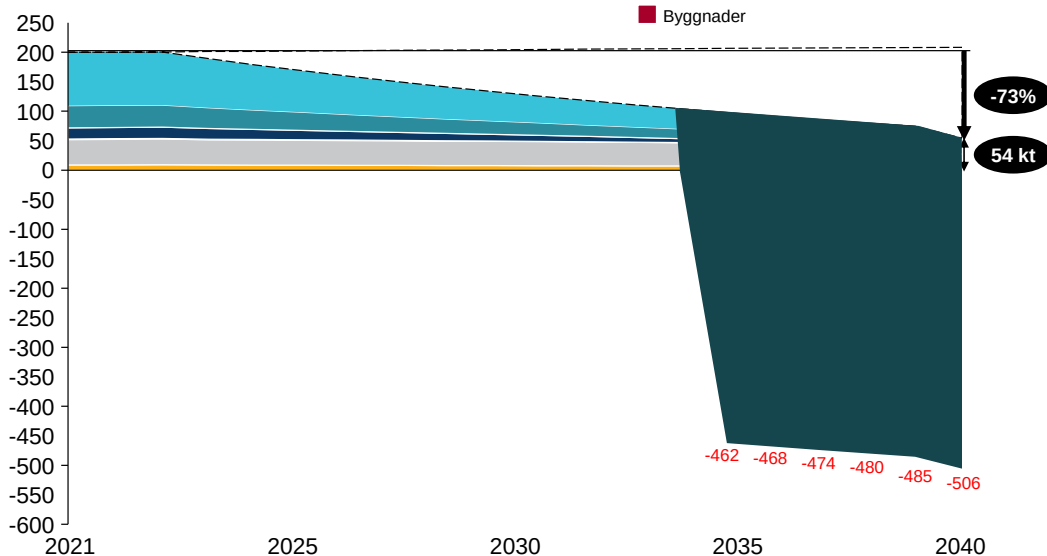
MATERIAL ECONOMICS

Med CCS kan Umeå kompensera sin kvarvarande utsläpp

2040 scenario

Utsläpp 2021–2040

kt CO₂e

Not: Total återstående CO₂-budget efter 2021: 1 018 kton. Ackumulerade utsläpp efter 2021 i huvudscenario=848 kton och i BAU-scenario=1673 kton
Källa: City Decarbonization Engine, Material Economics analys

I ett ambitiöst scenario genomför Umeå de simulerade omställningarna till år 2040 och åstadkommer därmed en utsläppsminskning på 73% under perioden. I ett mycket ambitiöst scenario genomförs samma omställningar redan till 2030. Detta scenario redovisas i bilaga

I BAU (business as usual) antas utsläpp ifrån nätet ligga konstant under perioden, befolkningsökningen (1300 pers/år) ökar utsläppen, medan effekter av reduktionsplikt i transportsektorn minskar utsläppen. Sammantaget resulterar det i en utsläppsökning på ~4% under perioden

En större befolkningsökning tex den som skulle motsvara en befolkning på 200'000 till 2050 (dvs ~4000 pers/år) ger väsentligt högre utsläppsökningar som i så fall också behöver kompenseras för

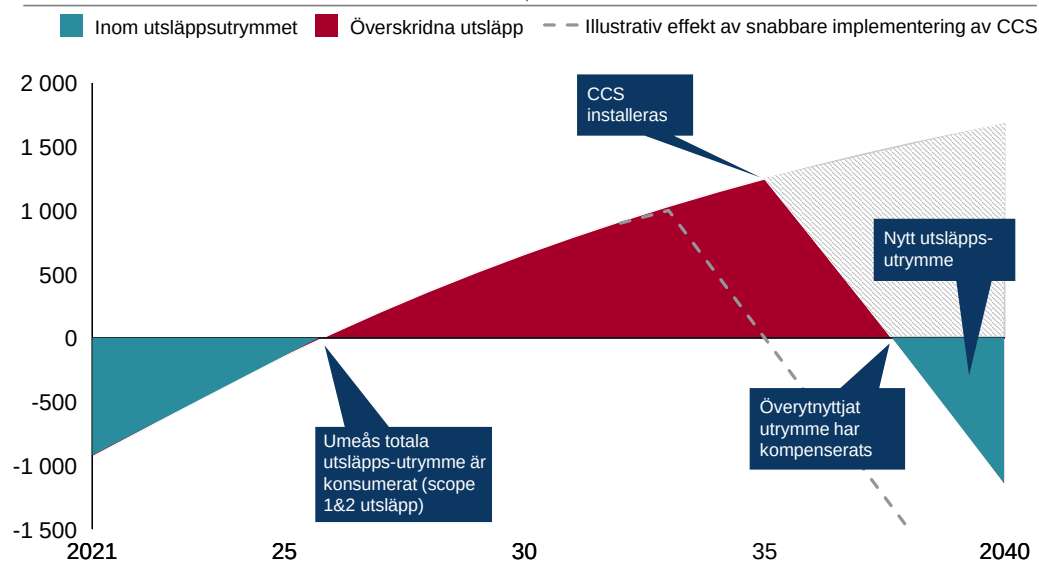
Då Umeå i det simulerade scenariot har 27% av sina utsläpp, eller 54 kton CO₂e/år behöver kommunen kompensera för detta på annat sätt eller ytterligare höja ambitionen i omställningarna. De sektorer som fortfarande bidrar till utsläpp är fjärrvärmeproduktionen och användning av fossilt bränsle i transportsektorn.

Möjligheter att minska dessa finns tex i utsortering av plast ur avfall, mer omfattande omställning till elfordon eller övergång till biobränslen

MATERIAL ECONOMICS

Med CCS kan Umeå kompensera för sina kvarstående utsläpp och bli nettonegativt

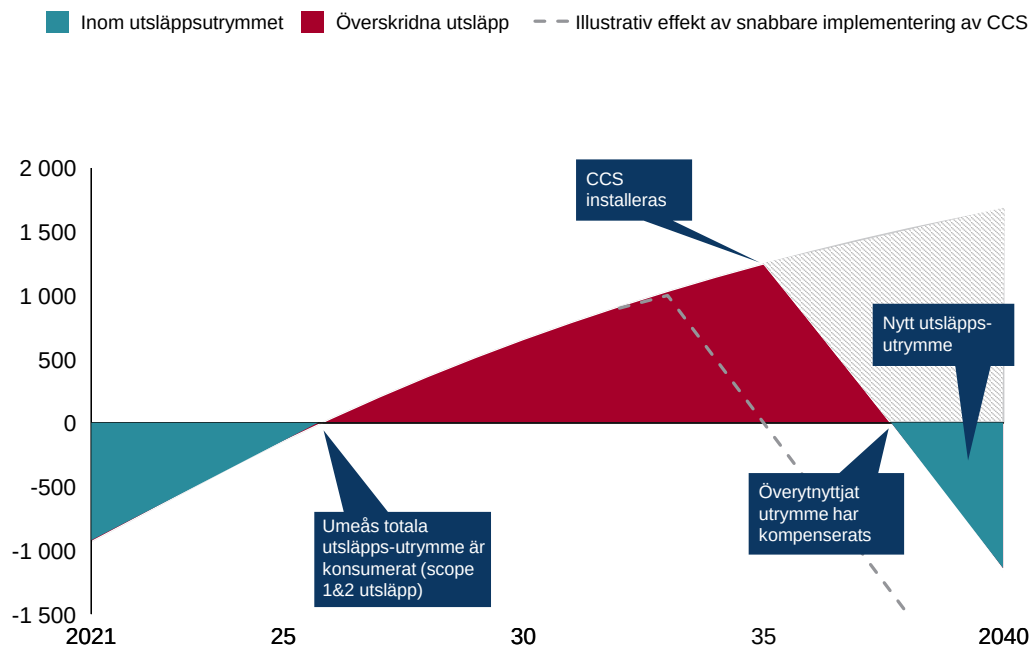
2040 scenario utveckling till 2040, kt CO₂, Kumulativa utsläpp

I det simulerade scenariot minskar Umeå kraftigt sina utsläpp till 2040, men fortsätter att släppa ut 54 kton CO₂e per år även efter 2040

Redan 2025 har Umeå konsumerat det utsläppsutrymme som Parisavtalet medger och försätter därefter att bygga upp en 'CO₂-skuld'

Med hjälp av CCS som överstiger utsläppen kan de kvarvarande utsläppen kompenseras och skulden betalas av. Vid en installation med full effekt år 2035 har skulden betalats tillbaka till 2038 och därefter skapas ett utrymme att sälja utsläppsrätter för att exempelvis finansiera investeringarna i CCS. Genom att tidigarelägga installation av CCS minskas den skuld som behöver hanteras och värdeskapnings-möjligheten ökar och tidigareläggs

Innehåll

Studiens omfattning

Metodik

Utgångsläge

Omställningar

Effekter på utsläppsläget

Samhällsekonomiska effekter

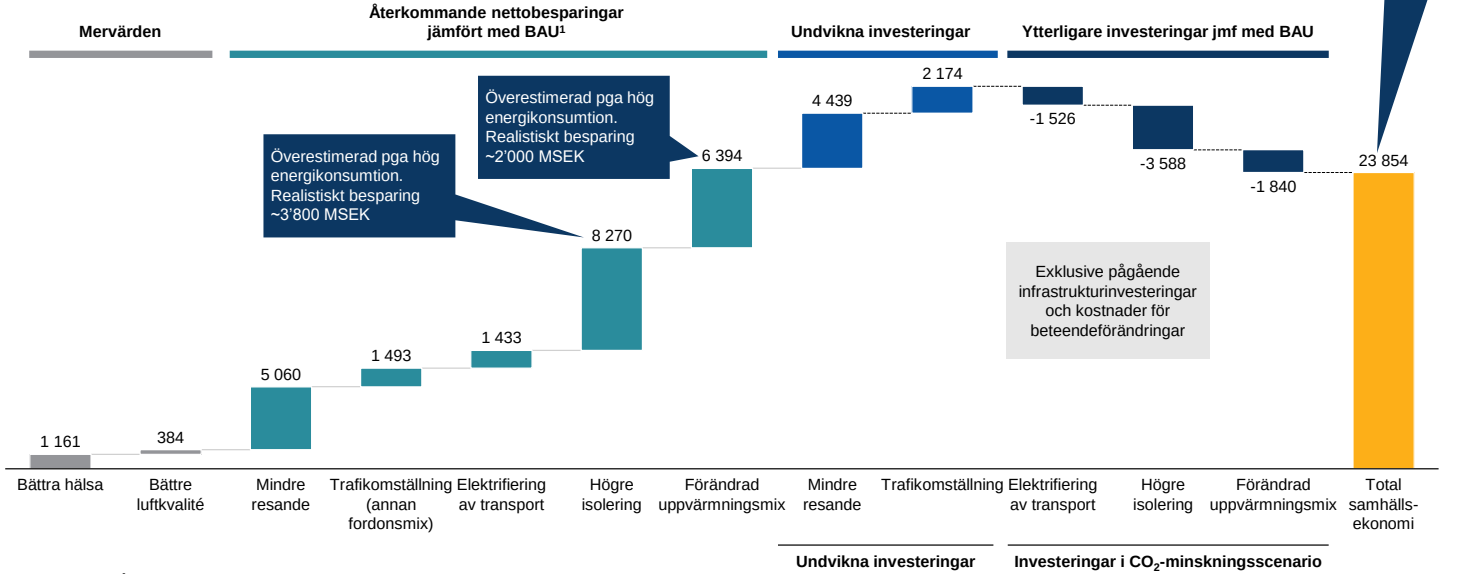
Åtgärder och prioriteringar

Utmaningar och nästa steg

Bilagor

Det samhällekonomiska utfallet av Umeås omställning ger ett överskott på 23,9 miljarder SEK till 2050

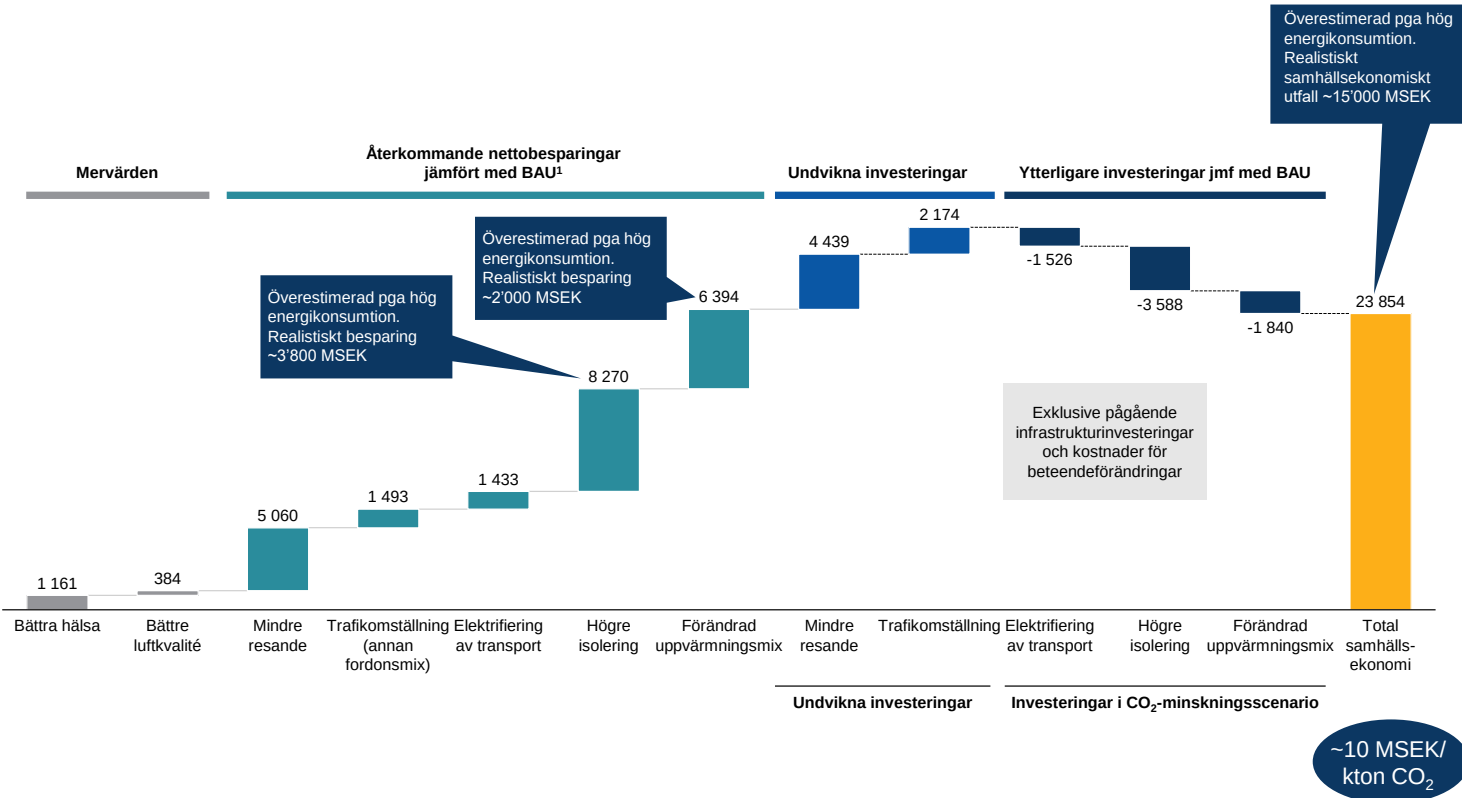
Ekonomiska effekter av klimatomställning till 2040
MSEK, NPV investeringar (2022–2040) och besparingar (2022–2050)

1. Inga priseffekter på importerad energi har beaktats
Obs: Capex = Capital expenditures (Investeringar eller undvikna investeringar)
Opex = Operational expenditures (Löpande kostnader eller kostnadsbesparingar)
NPV=Nettonuvärde (summan av allt framtida värde som skapas i dagens monetära värde)
Källa: City Decarbonization Engine, Material Economics analys

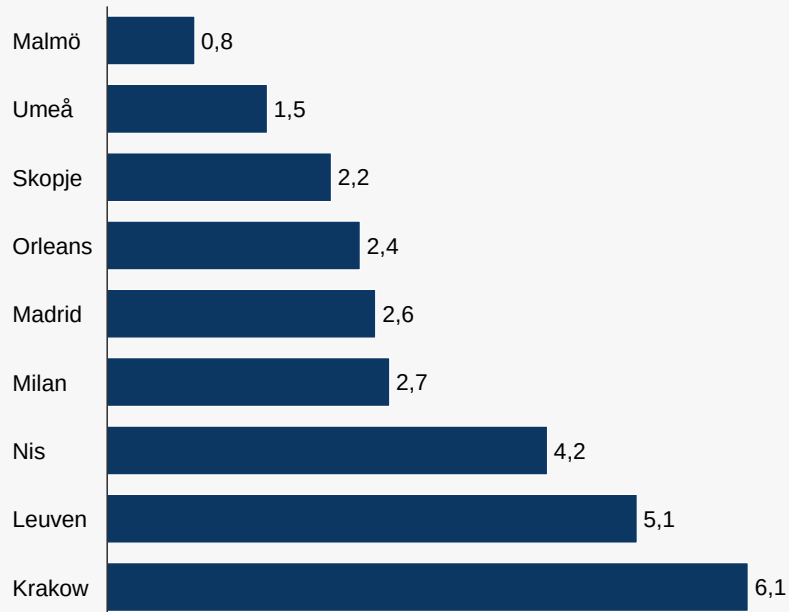
Undvikna investeringar Investeringar i CO₂-minskningsscenario

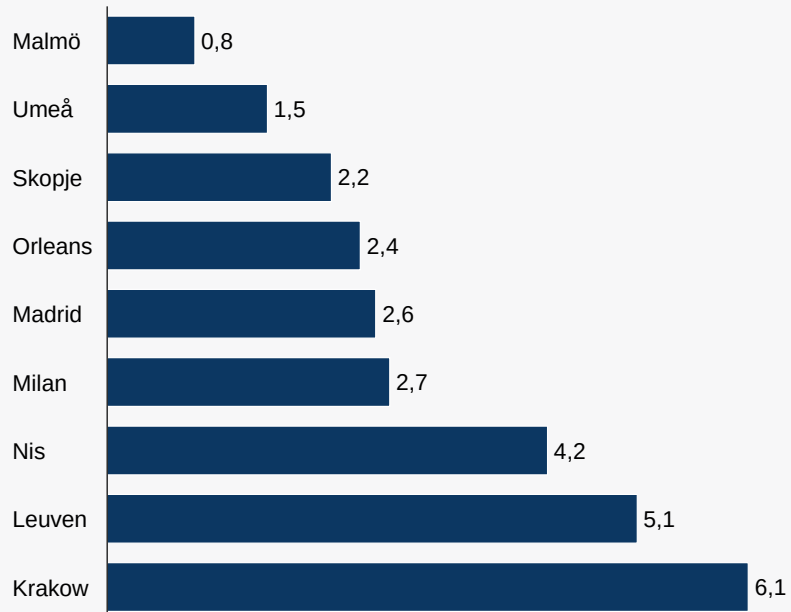
~10 MSEK/
kton CO₂

Umeåbornas utsläppsprofil 2020 (för scope 1 och 2) är lägre än andra städer i Europa, men nästan dubbelt så hög som Malmös

CO2 per capita 2020

Samhällsekonomisk analys

Fördjupande
diskussion

En omställning till ett klimatneutralt samhälle ger många positiva effekter i form av tex förbättrad hälsa när en större del av befolkningen går eller åker bil och minskad mängd luftöroreningar vid mindre förbränning av fossila bränslen. Arbete som måste ske i omställningen tex i form av energieffektiva byggnader skapar också många nya jobb

Modellen tar hänsyn till investeringar i elektriska fordon, byte av uppvärmningsteknik, isolering av hus odyl samt kostnadsbesparingar till följd av lägre behov av bränsle, byte av typ av bränsle osv.

Modellen tar dock inte hänsyn till tex investeringar i infrastruktur för att gynna en viss omställning, tex nya cykelbanor, laddinfrastruktur eller utbildningskampanjer.

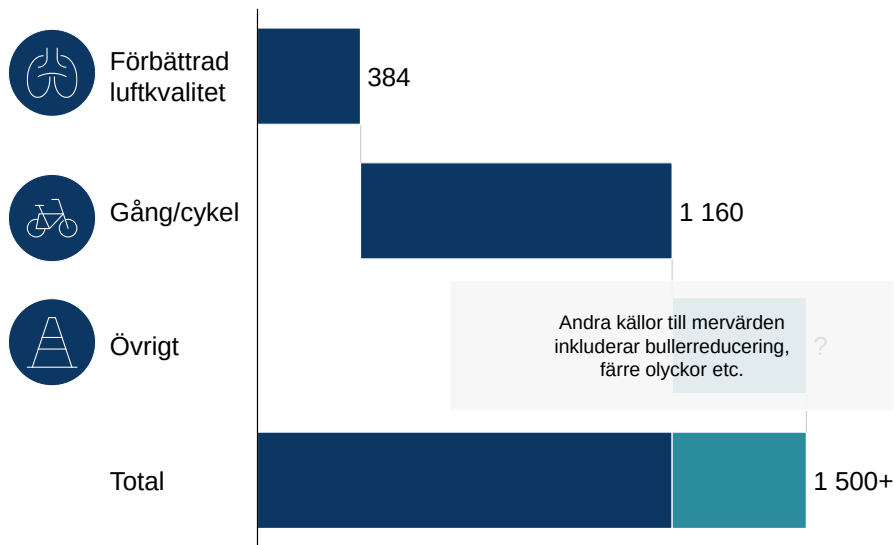
I modellen har en diskonteringsränta på 3,5% använts. Det motsvarar Trafikverkets rekommendationer för infrastrukturinvesteringar.

Omställningen ger positiva effekter på folkhälsan

Akkumulerat 2021–2050

EJ UTTÖMMANDE

Hälsovinster, MSEK

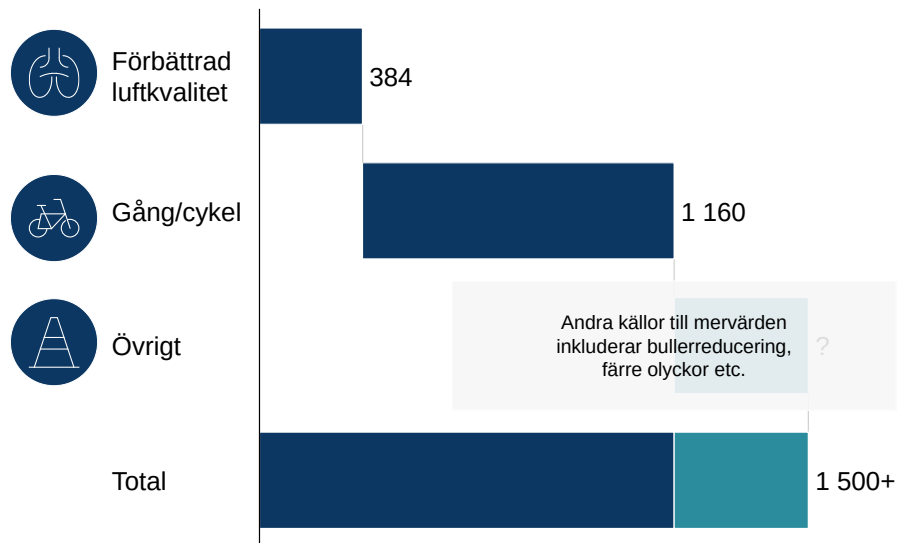

En omställning till ett klimatneutralt samhälle ger positiva effekter på över 1,5 miljarder SEK till 2050. Hälsoeffekter uppstår när en större del av befolkningen går eller åker cykel istället för bil. Mindre förbränning av fossila bränslen ger också lägre halt luftföroreningar med positiva effekter på folkhälsan.

I tillägg till de kvantifierade effekterna tillkommer positiva effekter på bullermiljön, olycksstatistik mm (se s 31)

Källa: City Decarbonization Engine, Material Economics analys

MATERIAL ECONOMICS

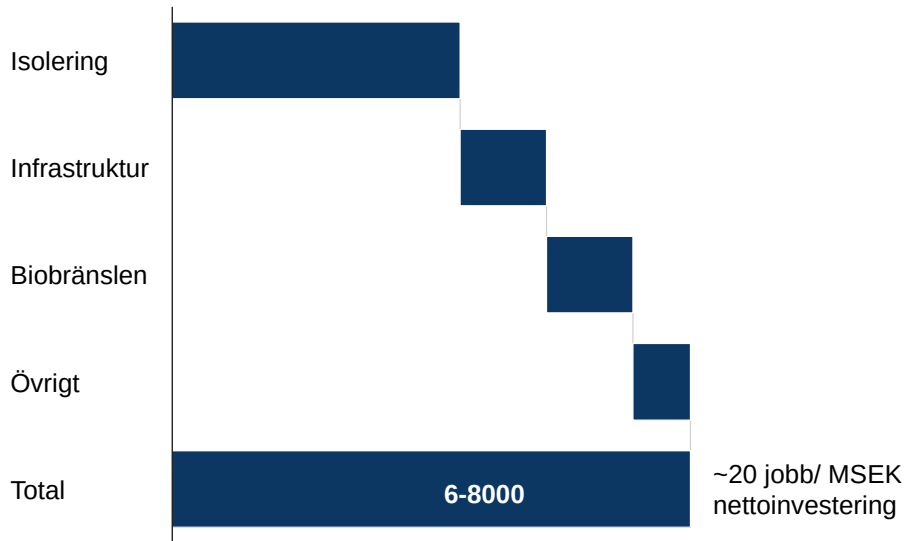

Omställningen skapar nya arbetstillfällen

Ackumulerat 2021–2050

EJ UTTÖMMANDE

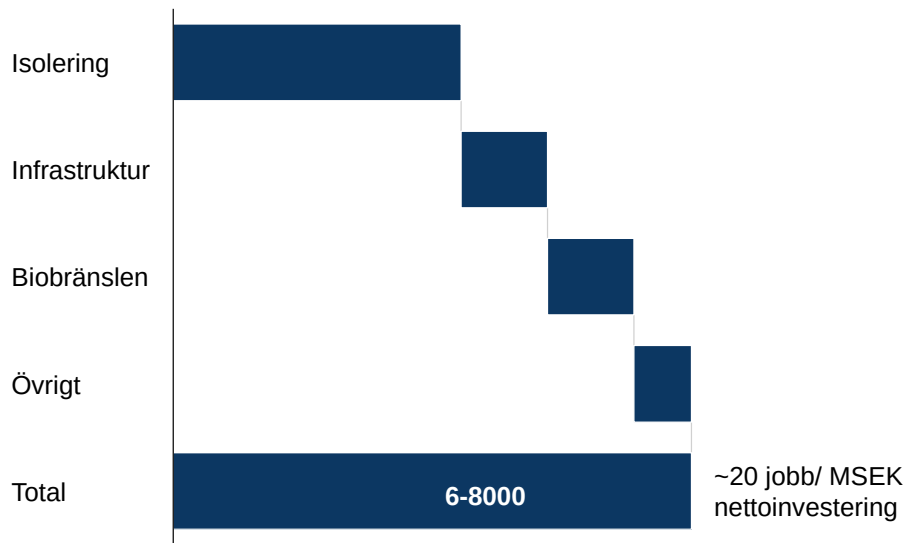
Skapade arbetstillfällen, antal jobb

Källa: City Decarbonization Engine, Material Economics analys

Arbete som måste ske i omställningen tex i form av energieffektiva byggnader och ny infrastruktur skapar också många nya jobb

MATERIAL ECONOMICS

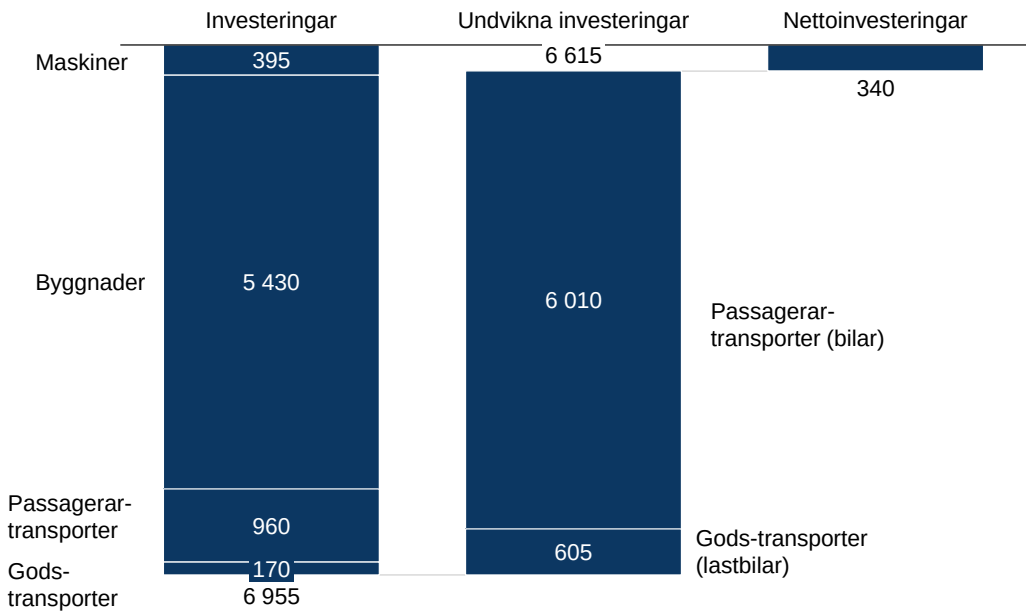
Mervärden återfinns inom såväl hälsa, ekonomi som ett inkluderande samhälle

INTE UTTÖMMANDE

Kategori	Mervärde	Beskrivning	Mätning
Hälsa	Luftkvalitet	Hälsoförbättringar för medborgarna från renare luft från t.ex. minskade motoriserade transporter och elektrifiering av energi	kg föroreningar (NOx, PM 2,5 och PM10)
	Buller	Hälsoförbättringar för medborgarna från lägre bullerföroreningar från t.ex. minskade motoriserade transporter och övergång till elfordon	km transport från ICE-fordon
	Trafiksäkerhet	Olyckor undviks genom t.ex. minskade motoriserade transporter	# Antal olyckor
	Fysisk hälsa	Hälsoförbättringar för medborgarna från t.ex. ökad gång och cykling	km transport från gång och cykling
	Välbefinnande	Hälsoförbättringar av medborgarna från t.ex. renoverade byggnader (bättre livsmiljö)	m2 isolerade hus
	Ekosystemets hälsa	Ekosystemförbättringar i staden från t.ex. återbeskogning	Ej kvantifierad
	Vattenkvalitet	Förbättrad vattenkvalitet från t.ex. återbeskogning	# Antal planterade träd
Ekonomisk tillväxt	Anställning	Ytterligare arbetstillfällen skapas i staden från t.ex. övergång till kollektivtrafik och ökning av byggandet	# av skapade arbetstillfällen i staden
	Tidsbesparingar	Tid som medborgarna sparar genom t.ex. minskade transporter och trängsel	Sparad tid (dagar)
	Fastighetens värde	Ökning av fastighetsvärde från t.ex. utbyggd kollektivtrafik och byggnadsförbättringar	Värdet av fastighetsmarknaden (EUR)
Inkludering	Jämlikhet	Lika tillgång till produkter och tjänster från t.ex. förbättrad tillgång till transporter	Ej kvantifierad
	Gemenskapens tillgångar	Offentligt ägda och fritt använda områden/tillgångar genom att t.ex. återanvända parkeringsplatser	Ej kvantifierad

Investeringar som kan undvikas väger nästan upp nödvändiga omställnings-investeringar

MSEK

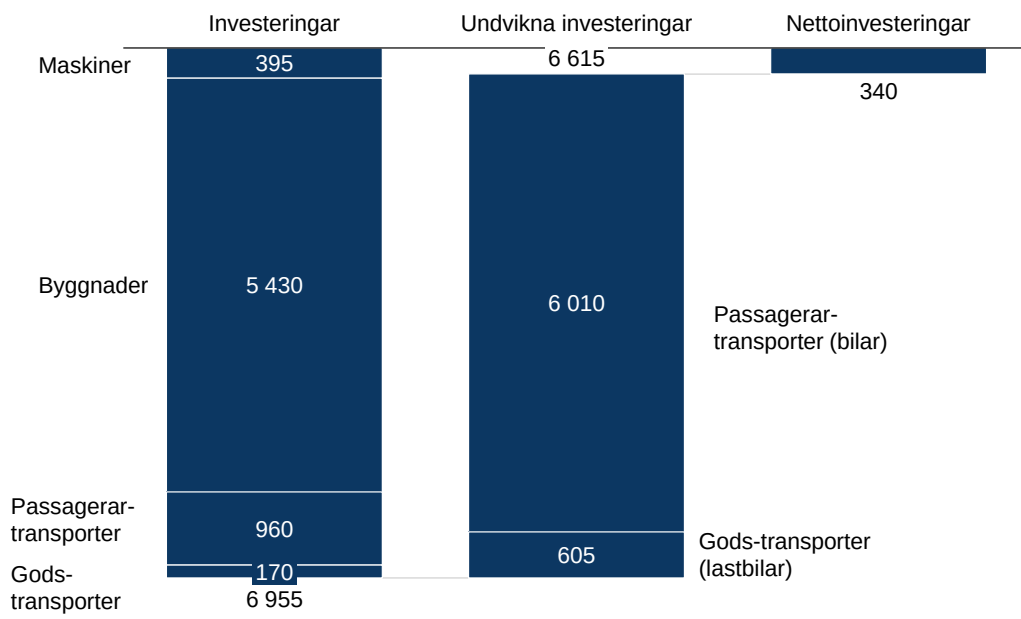

Investeringar på upp till 7 miljarder kommer att behövas för att genomföra omställningarna i scenariot.

I det simulerade scenariot har den höga energiåtgången i byggnader helt tillskrivits låg isoleringsgrad och hög andel ineffektiva uppvärmningstekniker. En omställning av detta genererar en överskattad hög investering. Om den högre energiåtgången istället är en följd av och kan adresseras med ändrade beteenden kommer det att resultera i en lägre investering

De huvusakliga investeringar som behövs är kopplade till att minska energiåtgången i byggander och att elektrifiera fordonsflotta och maskiner.

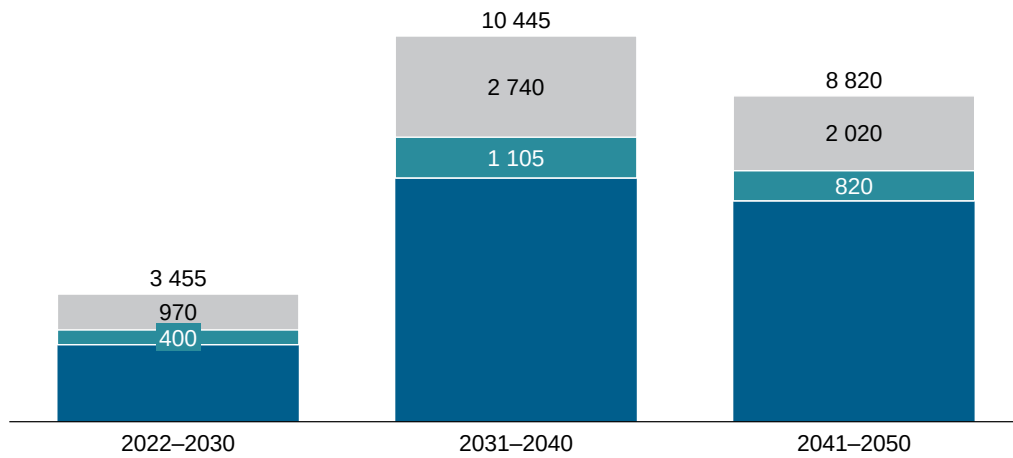
Det minskade och mer effektiva resandet (tex delade bilar) och högre andel kollektiv trafik innebär att mycket färre fordon behöver köpas i scenariot. Detta representeras av 'undvikna kostnader' som totalt sett är nästan lika stora som de investeringar som krävs. De landar dock varken på samma stakeholders eller samtidigt i tiden

Omställningen innebär kostnadsbesparingar i alla segment under många år

MSEK

■ Bilar ■ Lastbilar ■ Uppvärmning

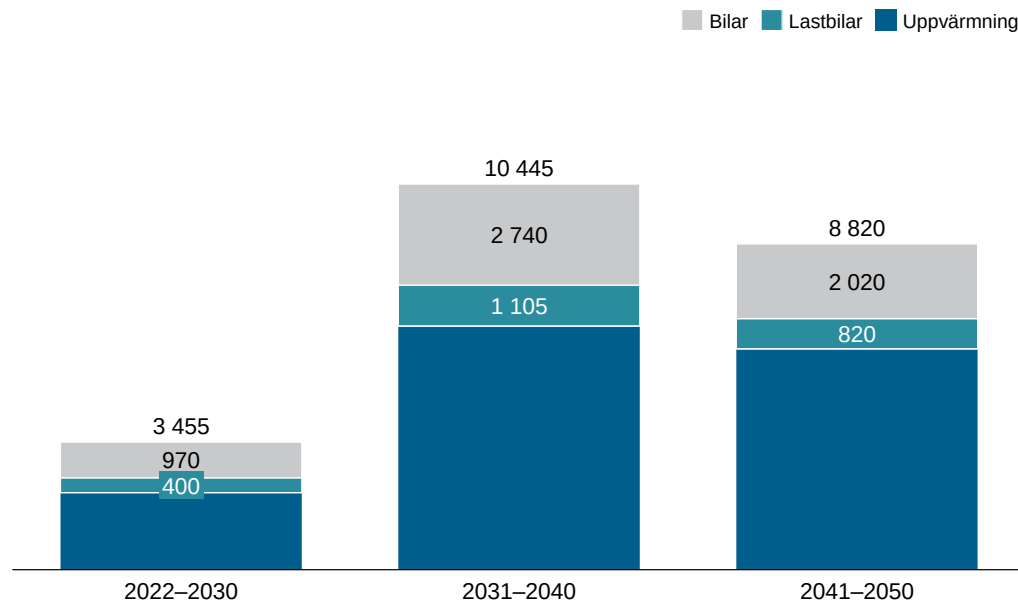
1. Non discounted, cumulative opex (running costs/savings) value

I det simulerade scenariot görs investeringar i omställningar fram till målåret 2040

Värdeskapning till följd av omställningen fortsätter därefter att generera värde i många år (exempelvis besparingar i form av lägre bränslekostnader och kostnader för uppvärmning)

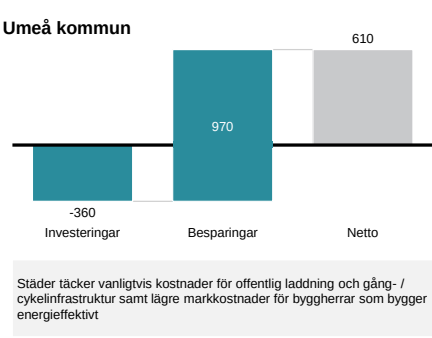
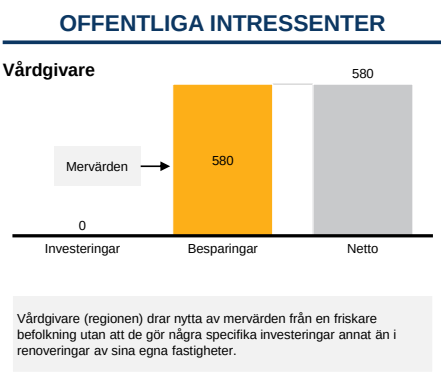
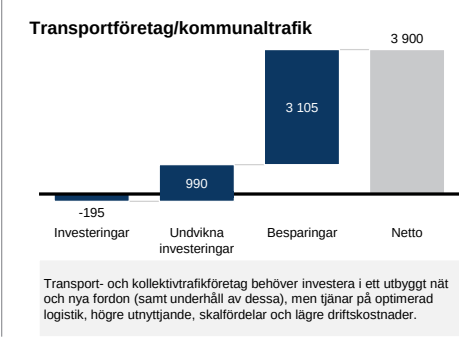
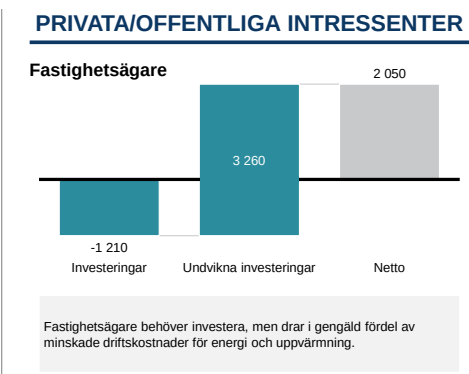
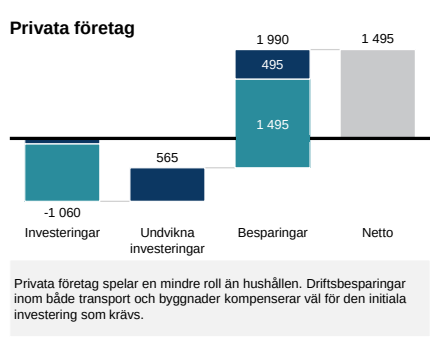
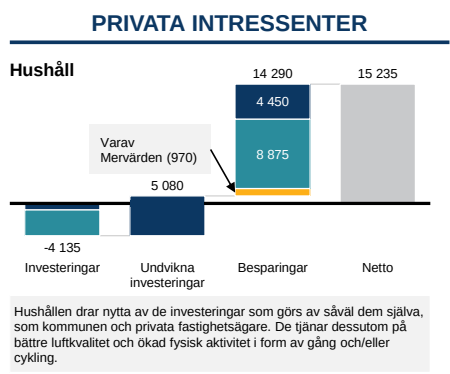
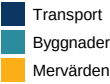
I scenariot har besparingar fram till 2050 simulerats

MATERIAL ECONOMICS

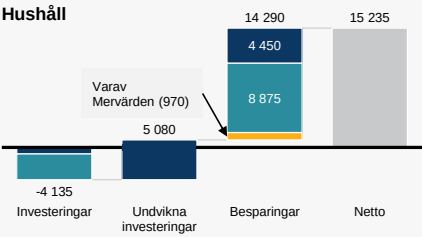
Kommuninvånarna är de stora vinnarna i omställningen

MSEK

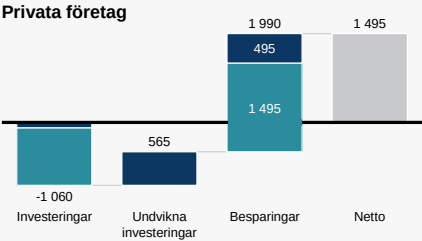

Transport
Byggnader
Mervärden

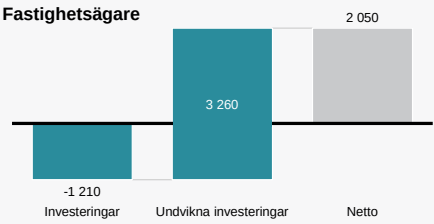
Hushåll

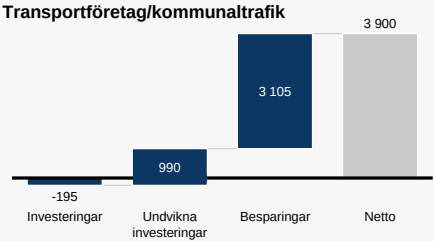
Privata företag

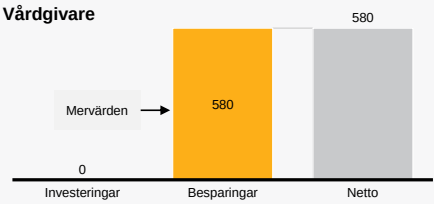
Fastighetsägare

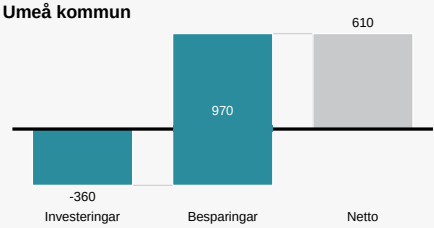
Transportföretag/kommunaltrafik

Vårdgivare

Umeå kommun

Effekter av omställningen för olika aktörer

Fördjupande
diskussion

Den grupp som får de i särklass största fördelarna av klimatomställningen är Umeås kommuninvånare som får en nettovärdeskapning på drygt 15 miljarder fram till 2050. De behöver dock i början av perioden investera i både energieffektiva byggnader och elbilar, men får tillbaka detta på sikt i form av förbättrad hälsa och lägre kostnader för el, transport och uppvärmning

Fastighetsägare, privata företag och Umeå kommun är de aktörer som behöver göra störst investeringar i mer energieffektiva kommersiella byggnader och publika byggnader samt bostäder

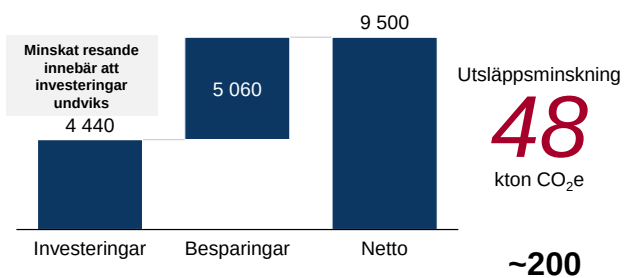
Transportföretag kommer på samma sätt som privatpersoner att behöva investera i elektrifiering av sin fordonsflotta, men kommer också att få fördelar i form av undvikna investeringar och lägre bränslekostnader

Vårdgivare, som kan vara regionala, dvs utanför kommunens direkta påverkan, är den aktör som får nästan hela värdet av förbättrad folkhälsa (utöver kommuninvånarna som får bättre hälsa)

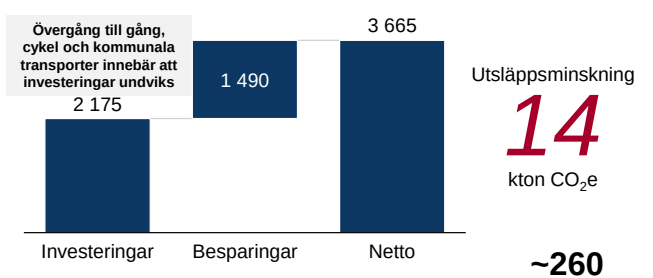
Minskat och ändrat resande ger störst utsläppsminskning per krona

MSEK

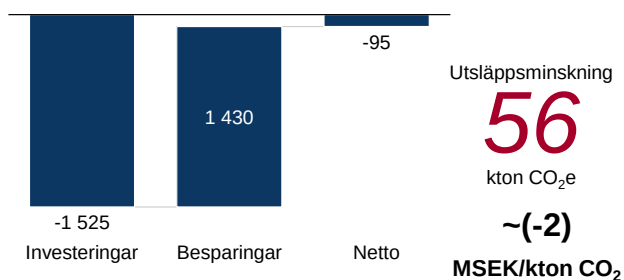
Minskat resande

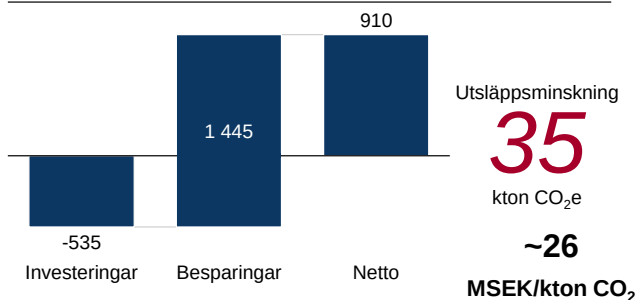
Nya transportmedel

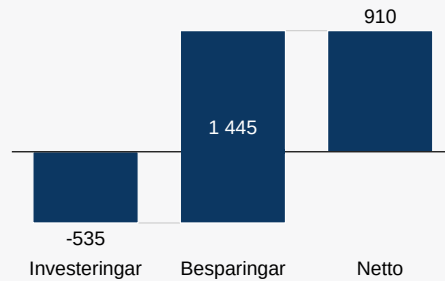
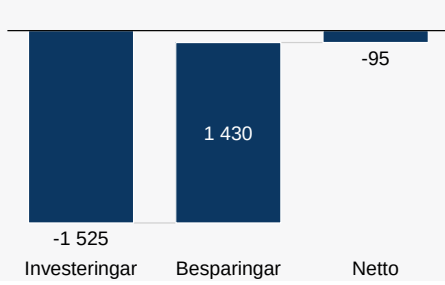
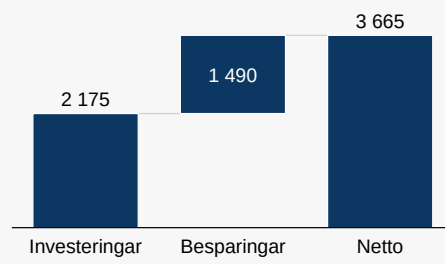
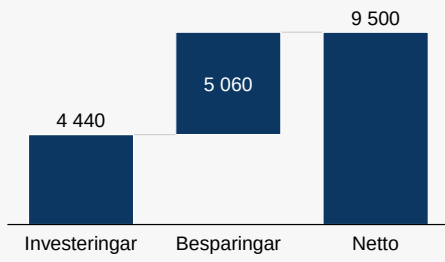
Elektrifiering

Fastigheter (isolering och värme)¹

1. Inkluderar utsläppsminskningar från el- och fjärrvärmenät

Cost-benefitanalys

Fördjupande diskussion

En analys av vilka omställningar som ger störst utsläppsminskning per krona visar att förändringar i transportsektorn, framför allt minskat och förändrat resande, får störst CO₂-effekt i förhållande till vad som behöver 'investeras'.

I båda dessa fall är den totala värdeskapningen positiv pga undvikna investeringar och stora besparingar som följer av minskat resande och gå/cykla istället för att åka bil. Det innebär i princip att man sparar ~200-260 MSEK/kton CO₂ som elimineras på att göra dessa omställningar. Även effektiviseringar i fastighetssektorn leder till nettobesparingar på 26 MSEK/kton CO₂. Elektrifiering kommer till en kostnad av 1,7 MSEK/kton CO₂.

Anledningen till den stora utväxlingen på omställningarna minskat och ändrat resande är att de bygger på beteendeförändringar som egentligen inte kräver några investeringar (någon slutar eller börjar med något). Det är alltså mycket attraktivt för Umeå ur ett finansiellt perspektiv att utnyttja dessa möjligheter. Dock kräver de dels att Umeå kan förmå tillräckligt många att göra förändringen (vilket i sig kan kräva investeringar i tex information) och att förändringen består över tid (så att inte ett minskat resande ett år följs av ökat resande nästa)

Innehåll

Studiens omfattning

Metodik

Utgångsläge

Omställningar

Effekter på utsläppsläget

Samhällsekonomiska effekter

Åtgärder och prioriteringar

Utmaningar och nästa steg

Bilagor

Prioritering av omställningar

Översikt över åtgärder för att åstadkomma nödvändiga omställningar

EJ UTTÖMMANDE	Åtgärd	Varaktighet ¹	Utsläpps- minskning ²	Stadens rådighet ³	Besparingar och nyttor ⁴	Investeringar ⁵	
Proaktiva tekniska åtgärder	15. Certifierad förnyelsebar el	●	●	●	○	●	Proaktiva tekniska åtgärder har hög varaktighet och kan ge höga till medelstora utsläppsminskningar. Staden har hög rådighet över åtgärder som ligger inom stadens ansvar (t.ex. bussar) medan övriga lösningar kan påverkas indirekt genom olika initiativ. Tekniska lösningar har medelstora besparingar, framförallt från minskad energiförbrukning och bränslekostnad (t.ex. energieffektiva byggnader och elektrifiering). Investeringar är relativt höga då ny teknik behöver köpas in eller byggas och gammal teknik kan behövas bytas innan teknisk livslängd Proaktiva beteendeförändr. karaktäriseras av höga nyttor/besparingar samt låga investeringar vilket gör den ekonomiska kalkylen stark. Däremot har åtgärderna låg varaktighet men påverkan på utsläpp kan vara stor. Staden kan påverka beteendeförändringar genom tex information, incitament och underlättande men har inte en hög rådighet över dessa åtgärder. En stad har hög rådighet över CCS som åtgärd om kraftverket drivs i stadens regi. Lösningen karaktäriseras av höga investeringar som i sin tur ger stora utsläppsminskningar med låg varaktighet. En infångning som överstiger kvarvarande utsläpp kan användas för att betala tillbaka en övertrassering av CO2 budgeten
	4. Elektrifiering av bussar	●	●	●	○	●	
	4. Elektrifiering av personbilar	●	●	○	○	○	
	14. Ökad maskinell utsortering av plast	●	○	●	○	●	
	10. Elektrifiering av arbetsmaskiner	●	○	○	●	○	
	13. Byte till fjärrvärme/värmepumpar ⁶	●	○	○	○	●	
	12. Energieffektiviserande renovering	●	○	○	○	●	
	12. Energieffektiva nya byggnader	●	○	○	○	●	
Proaktiva beteendeförändr.	8. Elektrifiering av lastbilar	●	○	○	○	●	
	7. Optimerad logistik	○	○	○	○	○	En stad har hög rådighet över CCS som åtgärd om kraftverket drivs i stadens regi. Lösningen karaktäriseras av höga investeringar som i sin tur ger stora utsläppsminskningar med låg varaktighet. En infångning som överstiger kvarvarande utsläpp kan användas för att betala tillbaka en övertrassering av CO2 budgeten
	1. Reducerat transportbehov	○	○	○	○	○	
	14. Ökad återvinning av plast ⁶	○	○	○	○	○	
Reaktiv teknisk insats	1. Bildelning	○	○	○	○	○	
	3. Skifte till kollektivtrafik/cykel/gång	○	○	○	○	○	
	CCS på kraftvärmeverk och pappersbruk	●	●	●	○	●	

○ Låg ○ Medel ● Hög ● Hög kategorisering bättre ● Låg kategorisering bättre

Not: Klassificeringar är grova uppskattningar. (1) Klassificeras som låg om lösningen har flyktig karaktär (mindre än 1 års varaktighet), medel om lösningen antas ha cirka 1-3 års varaktighet när den väl implementerats och hög om lösningen är mer permanent (mer än 3 års varaktighet). (2) Hög är definierat som potentiella utsläppsminskningar som är mer än 50 tusen ton CO₂ per år 2030, medel som 15-100 och låg som mindre än 15. Elektrifiering av bussar definieras högre här då potentialen är större om jämförelsen exkluderar Sveriges reduktionsplikt. (3) Definieras som hög om Malmö stad har direkt rådighet över åtgärden, som medel om staden har indirekt påverkan och som låg om staden har ingen påverkan. (4) Klassificeras som låg om besparingar är nära 0 SEK per år, som medel om både totala besparingar är under 60 MSEK per år och om åtgärden är en besparing på 3 tusen SEK per ton minskad CO₂, och som hög om besparingen är över detta. (5) Klassificeras som låg om ytterligare investeringar nära 0 SEK per år, som medel om antingen ytterligare investeringar är under 80 MSEK per år eller om investeringsintensitet är under 2 tusen SEK per ton minskad CO₂, och som hög om investeringar är över detta. (6) Åtgärd "Fossilfri uppvärmning" är uppdelad i tre mindre åtgärder i den här analysen. Data saknas för vissa klassificeringar och har uppskattats av Material Economics.

Möjliga åtgärder för att åstadkomma nödvändiga omställningar

Maximera investeringar i accelererad omställning

EJ UTTÖMANDE

**Proaktiva
tekniska åtgärder**

Beskrivning	Fördelar	Nackdelar
- Upphandling: 100% elektrifierad lokaltrafik - energikrav på nya byggnader - innehållskrav på avfall - Certifikat för förnybar el	Stor rådighet	- Inte säkert leverantörer har möjlighet att leverera - Personal för ombyggnationer? - Fördröjningseffekt - Hur styra privata elinköp?
- Lägre energianvändning i byggnader via smart teknik - Återvinning av spillvärme	- Begränsade beteendeförändringar - Ta tillvara värden	Kräver investeringar
Incitament för elektrifiering av fordon	- Stor effekt på utsläpp - Liten beteendeförändring - Lägre driftskostnad	- Svårt med lokala lösningar - Kräver privata investeringar - Ev flaskhalsar (ex. Batterier) - Belastning på elnätet
- Maskinell plastutsortering i värmeverk - Investeringar/incitament för förbättrad energieffektivitet i hushållsapparater	- Stor effekt på utsläpp (plast) - Stor rådighet (plast)	- Begränsad effekt (hushållsel)? - Begränsad rådighet (hushållsmask.)
- Lokal biobränsleproduktion (anläggning) från exempelvis jord- och skogsbruk - Maximera yta för solpaneler - Årstidsbatterier (tex., sandbatterier) 'Batteri till nät' för utjämning	- Lokala partnermöjligheter, t.ex. inom biodrivmedel - Tillåter långsammare utfasning av fossila drivmedel - Tillförlitlig energiförsörjning - Lägre prisfluktuationer - Grön energiförsörjning	- Kräver stora lokala investeringar - Lokala energisystem kräver mer utjämning (tex solceller)

Åtgärder för att åstadkomma nödvändiga omställningar

Maximera potentialen för beteendeförändringar

EJ UTTÖMANDE

Beteendeförändringar

Beskrivning	Fördelar	Nackdelar
- Minimera användningen av bilar - Resa mindre (IT infrastruktur,) - Gå, cykla eller elbil (lokal service, laddinfrastruktur)	- Lägre investerings- och driftskostnader pga kortare transporter och minskat bränslebehov - Mer motståndskraftigt vid befolkningstillväxt	Betydande inverkan på människors dagliga liv
Smart energianvändning i hushållen genom medveten konsumtion av värme och el	- Låg investering - Minskade kostnader för hushållen	- Stor inverkan på människors liv - Kräver sannolikt omfattande information och incitament (tex höga priser alt subventioner)
Manuell (ut)sortering av plast	- Låg investering - Stor effekt på utsläpp (vid hög grad)	- Risk för låg varaktighet - Kräver information, incitament (tex 'pant'?) och minskade barriärer

Åtgärder för att åstadkomma nödvändiga omställningar

Maximera potentialen för infångning av CO₂

EJ UTTÖMANDE

Reaktiva tekniska åtgärder

Beskrivning	Fördelar	Nackdelar
- Koldioxidinfångning av fossila utsläpp på Dåva (minskar mängden CO₂-utsläpp som behöver kompenseras) - Koldioxidinfångning av biogena utsläpp på Dåva (skapar nytt utsläppsutrymme/möjlighet att betala av 'CO₂-skuld') - Koldioxidinfångning av biogena utsläpp på Obbola	- Mindre förändring av människors liv möjliggör enklare acceptans - Stor effekt på utsläpp - Komersiell möjlighet inom skapat utrymme	- Högt investeringsbehov - Relativt ny teknik - Relativt lång ledtid

Åtgärder: fördjupade beskrivningar

Proaktiva tekniska åtgärder

Upphandling av:	Genom stärkta och ambitiösa kravställningar i upphandlingar kan Umeå både tydligt kommunicera sin anstränging och proaktivt agera i omställningen. Det är även en åtgärd Umeå har stor rådighet över, speciellt då både trafik- och energibolag är kommunägda. Genom att till exempel ställa krav på maximal andel plast i avfall både från egna och andra kommuner kan Dåvas utsläpp minska. Genom att köpa certifikat för t.ex. grön el som produceras i Umeå kommun kan även utsläpp från el minska, här är dock en utmaning att även säkerställa att privatpersoner köper grön el.
• Elektrifierad lokaltrafik • Energikrav på nya byggnader • Innehållskrav på avfall • Certifikat för förnybar el	
• Lägre energianvändning i byggnader via smart teknik • Återvinning av spillvärme	Umeå använder mer både el och värme jämfört med nationella referenser. Två tekniska åtgärder för detta är att minska energianvändningen genom smart teknik (t.ex. automatiska termostater) samt återvinning av spillvärme från t.ex. närliggande industrier för att öka fjärrvärmens verkningsgrad ytterligare
• Incitament för elektrifiering av fordon	Umeå har hög rådighet över flera incitament för att elektrifiera fordon, t.ex. att utöka laddinfrastrukturen, eller att ställa krav på tjänstebilar att vara elektriska
• Maskinell plastutsortering i Dåva • Förbättrad energieffektivitet i hushållsapparater	Maskinell plastutsortering i Dåva kan minska utsläppen från förbränning av fossil plast och öka möjligheterna till återvinning. Förbättrad energieffektivitet i hushållsapparater kan uppnås bl.a genom att ersätta gamla, ineffektiva apparater.
• Lokalt biobränsle • Solpaneler och batterier	Avfall från jord- och skogsbruk kan ofta användas för att producera biobränsle. I en kommun med mycket yta som Umeå kan det dessutom finnas möjlighet att etablera förnybar elproduktion och batterier för nätet

Beteende-förändringar

• Minimera användningen av bilar • Resa mindre • Gå, cykla eller elbil	Umeå har stor rådighet att skapa förutsättningar och motivation för en mer hållbar transportmix. Till exempel genom att prioritera cykelinfrastruktur, planera framtidens bostadsområden med närhet i åtanke, eller starta initiativ för att premiera cykling som t.ex. vintertramparna i Östersund och liknande. Även informationskampanjer och tävlingar samt att skapa bättre dataunderlag genom t.ex. Cykelmätare kan skapa förutsättningar för bättre planering och engagemang
• Smart energianvändning i hushållen genom medveten konsumtion av värme och el	Även om tekniska åtgärder kan tas för att minska Umeås energianvändning är beteendeförändringar en effektiv åtgärd. Kanske kan temperaturen i hem minska någon grad och bastun bara stå på när den används. Att det blir allt vanligare med timmätning på el gör att det skapas möjligheter för invånare att se hur de påverkar sin förbrukning i "realtid"

• Manuell (ut)sortering av plast

Utsortering av plasten redan där avfallet uppstår kan minska mängden plast som förbränns i Dåva och därmed utsläppen

Reaktiva tekniska åtgärder

• Koldioxidinfångning på Dåva och/eller Obbola	Genom CCS på Dåva och/eller Obbola kan Umeå både kompensera för kvarvarande utsläpp och potentiellt sälja netto-negativa utsläpp
--	--

Omställningar att överväga för ytterligare minskning av utsläpp

Illustrativa idéer, inte uttömmande

Återplantering av skog som lokal kolsänka

Biokol lokal biokol som kolsänka

Utsläppsfritt biobränsle från lokalt livsmedels- eller jordbruksavfall?

Restaurering av våtmarker för att fungera som lokal kolsänka

Recirkulering av spillvärme från byggnader, transporter och industrier?

Byggande med material som fungerar som kolsänka

'Batterilösningar för att möjliggöra bättre fluktuationshantering av (lokal) energi (t.ex. sandlager, batteri till nät)

...

Vägar mot klimatneutralitet

Fördjupande diskussion

Med vidtagna åtgärder når Umeå en utsläppsminskning på 73% vilket innebär fortsatta utsläpp på 54 kton även efter 2040. Kommunens utsläppsutrymme enligt Parisavtalet överskrider inom ca 2 år (enbart baserat på utsläpp ifrån scope 1 och 2). Umeå har möjlighet att kompensera för de kvarvarande utsläppen med hjälp av koldioxidinfångning på kraftvärmeverket i Dåva. Det är dock en dyr åtgärd och utsläppsutrymmet skulle istället kunna användas kommersiellt i form av utsläppscertifikat eller som CCU (exempelvis produktion av fossilfritt bränsle).

Umeå kan därför i första hand se över möjligheter att ytterligare eliminera utsläpp. Kvarvarande utsläpp finns i sektorerna fjärrvärmeproduktion (27,3 kton/år samt i de delar av transportsektorn som fortfarande använder fossila drivmedel (26,8 kton/år). Utsläppen i fjärrvärmeproduktionen härstammar huvudsakligen från plast i avfallet. En högre utsorteringsgrad av plast minskar utsläppen från värmeproduktionen. Åtgärder för att åstadkomma detta kan vara antingen beteendebaserade (hushåll och verksamheter sorterar ut mer plast), eller tekniska (installation av sorteringsanläggning i värmeverket). För att minska utsläppet från transportsektorn ytterligare behöver en snabbare elektrifiering av flottan ske, alternativt användning av biobränsle istället för fossilt bränsle. Umeå skulle kunna överväga lokal produktion av biobränsle tex från jord- eller skogsbruksavfall för att så fort som möjligt eliminera utsläpp från arbetsmaskiner.

När Umeå uttömt alla (finansiellt motiverade¹) möjligheter att ytterligare minimera sina utsläpp, kan sankor för koldioxid (billigare) eller infångning (effektiva) av koldioxid användas för att kompensera kvarvarande utsläpp och återbetala eventuell koldioxidsskuld.

1. Lättare eller mer lönsamt att undvika att utsläpp uppstår än att ta hand om dem efteråt

Innehåll

Studiens omfattning

Metodik

Utgångsläge

Omställningar

Effekter på utsläppsläget

Samhällsekonomiska effekter

Åtgärder och prioriteringar

Utmaningar och nästa steg

Bilagor

Utmaningar att hantera i övergången till ett hållbart samhälle

Takt i utfasning och uppgradering

Förändringstakten högre än den naturliga/ nuvarande takten i uppgradering av utrustning och tillgångar

Beteende-förändringar

Att förändra medborgarnas vardagsbeteende kräver 'puffar', incitament och ett förändrat tankesätt

Tidiga investeringar

Höga initiala investeringar håller tillbaka beslutsfattare, trots positivt samhälls-ekonomiskt utfall

Grön strömförsörjning

Snabb elektrifiering kommer att sätta press på tillgången till, och kostnaden för, el i allmänhet och förnybar energi i synnerhet samt till effekt i systemet

Tillgång till alternativa bränslen

Stor efterfrågan på biobränsle i olika sektorer och regioner i kombination med begränsad tillgång

Exempel på utmaningar

• Fossildrivna fordon behöver ställas av innan naturlig livslängd uppnåtts. • Energieffektiviseringar i högre takt än teknisk livslängd • Byte av uppvärmsn tekn tidigare än teknisk krav • Arbetskraft för att genomföra nödvändiga renoveringar och teknikförändringar.	• Skifte i resvanor från privatbilar till kollektiv- eller icke-motoriserade transporter • Proaktiv inställning till energibesparingar hemma • Övergång till centrala leveranspunkter	• Byte från fossil- till elbil kan fortfarande kräva en större initial investering • Husisolering och värmepumpar kräver investeringar med besparingar under de årtionden som följer	• Elektrifiering av transporter och industri ökar effektbehovet radikalt • Svårigheter att säkra förnybara elcertifikat • Förbrukning utöver certifierad förnybar energi kan leda till import av grå el • Uppskalning av förnybar energi Kan kräva effektbalansering	• Risk för brist på biobränsle givet rikstäckande reduktionsplikt • Kostnaden för biobränsle kan öka på grund av rikstäckande krav på byte • Slutna kretslopp för avfall för biobränsle-produktion är logistiskt utmanande

Nästa steg - planering 1(2)

Förbered för snabb förändring

Resurssätt omställningen och fördela ansvar³

Validera, detaljera, planera och leda klimatomställningen. 'Hålla i trådarna', se till att rätt diskussioner förs, att hastigheten hålls uppe. I nära samarbete med verksamhetsägare mfl intressenter, men vars huvuduppgift är att omställningen lyckas

Hantering av finansiering av omställningen (klimatplan, finansieringslösningar och uppföljning)

Förankra scenariot hos olika intressenter och verifiera resultat:

Verifiera viktiga detaljer i dynamik och drivkrafter som underlag för åtgärdsprogram (exv vad driver den höga energikonsumtionen) (ex-jobb?)

Validering av mål med berörda intressenter (medborgare, privat sektor, offentliga aktörer)

Utvärdera alternativa vägar mot minskade koldioxidutsläpp med berörda parter¹

Simulering av alternativ för prioritering (effekt av scenarios).

Utveckling av business case(s) för mest lovande scenario(s) för att säkerställa finansiering

Planera:

Översätt top-down-mål till enkla, relevanta och mätbara mål²

Detaljerad implementeringsplan med prioriteringar och åtgärder kommande ~ 1-2 år

1. Förslag från olika stakeholders på åtgärder och detaljerad analys av koppling mellan åtgärd och omställningseffekt (tex plastreduktion ur avfall-hur mycket kan det minska fossilinnehållet i fjärrvärmeproduktionen, när kan det vara på plats) samt ytterligare investeringar kopplade till detta (vad behöver investeras för att uppnå reduktionsnivån? tex incitament för hushållen, förenkling för hushållen, investering i sorteringsanläggning i värmeverket etc)
2. Tex för att minska resandet med 30% till 2040, hur mycket behöver ske med hjälp av delade bilar, hur mycket behöver hemarbete öka per år, per olika yrkeskategorier eller område, vilka åtgärder ska göra att detta sker tex utbildning, när behöver de vara på plats för effekt i tid osv)
3. De initiala resurserna för att komma igång behöver sannolikt kompletteras till ett omställningsteam, tex med en ansvarig för omställning per sektor eller per aktör samt tex juridisk resurs för avtal och avtalsriktlinjer

Nästa steg – handling 2(2)

Mobilisera lokalsamhället

Möjliggör och driv förändring för olika grupper genom konkreta, lokala åtgärder och kampanjer:

Utbilda och engagera medborgare och företag om behovet av förändring och effekt av (beteende)förändringar

Undersök alternativ för pilotprojekt för grön finansiering med finansinstitut

Undersöka möjligheter att samarbeta med lokala intressenter, t.ex. biobränsleproduktion, smart/effektiv byggnad etc.

Undersök möjligheter att använda olika verktyg för att motivera och accelerera förändring; tex upphandlingskrav, incitament som pant, rabatter, premier osv, förenklingar som laddstolpar, enkel insamling, fördelar för önskvärda beteenden tex parkering för delade fordon osv

Adressera regionala beroenden

Samarbeta med nationella och regionala partners för att möjliggöra omställningen:

Säkra certifikat för 100% förnybar el (formulera kombinationen av fritt elval med nettonollambitionen?)

Fortsätta att arbeta med kollektivtrafik- och övrig transportsektor för att förverkliga en integrerad, koldioxidsnål framtid för transporter (hur integrera och nyttja nationella infrastrukturprojekt tex tåg och väg)

Samarbeta med regionala och nationella myndigheter för att utarbeta politiska åtgärder och samverka med andra Kommuner (exempelvis bidrag/premier, reduktionsplikt och liknande)

Cirkulär ekonomi-lösningar som bygger på regionala eller nationella flöden

HANDLING

Möjliga nästa steg på längre sikt

- **Maximera möjligheter till "grön tillväxt"** som påverkar både medborgare och lokalt näringsliv positivt
- **Förstå Umeå kommuns utsläpp** i scope 3, konsumtionsbaserade utsläpp, och hur de kan minskas, särskilt där kommunen har direkt påverkan
- **Planera för anpassning** till oundvikliga klimatförändringar (t.ex. skydd mot värmeböljor, översvämningsrisk, stormar etc.)
- **Integrera nettonollomställningen i en** holistisk plan för hållbarhet och motståndskraft (inkl. ämnen som biologisk mångfald, cirkularitet etc.)

Innehåll

Studiens omfattning

Metodik

Utgångsläge

Omställningar

Effekter på utsläppsläget

Samhällsekonomiska effekter

Åtgärder och prioriteringar

Utmaningar och nästa steg

Bilagor

- Terminologi

- Metodik

- CCS

- 2030 Scenario

- Validering av resultat

- Detaljerade antaganden

Terminologi

BAU – Business As Usual, dvs utveckling utan att särskilda förändringar genomförs

NPV – Net Present Value, nuvärdesanalys, anger den samlade framtida värdeskapningen i dagens penningvärde baserat på en viss ränta på pengarna (diskonteringsränta)

Diskonteringsränta – ränta på framtida intäkter eller kostnader för att kunna relatera framtida värden/kostnader till dagens värde. En lägre diskonteringsränta ger ett större nuvärde av framtida värdeskapning vilket därmed gör fler långsiktiga investeringar lönsamma. I modellen har 3,5% diskonteringsränta använts¹

Nettonollutsläpp – summan av alla utsläpp som görs och utsläpp som kompenseras (permanent avlägsnande av icke fossil CO₂) är lika med noll

Koldioxidbudget – uppskattning av total mängd koldioxid som kan släppas ut av en viss region innan en viss effekt uppstår. Tex mängd koldioxid Umeå kan släppa ut (som andel av global mängd) utan att temperature i atmosfären överstiger 1.5 grader Celsius (överenskommet i Parisavtalet)

Omställning – förändring i viss nivå, tex andel per transportslag, eller andel av isoleringsgrad

Åtgärd – aktivitet för att åstadkomma en viss förändring (omställning)

Sektor – 'Samhällsfunktion' tex byggd miljö eller transport av människor och varor

Scenario – En antagen combination av

Simulering – beräkning av effekter av ett scenario baserat på indata-antaganden (tex behov av antal person-km) och modellparametrar (tex bränslekonsumtion per motortyp och fordonskilometer)

CCS – Carbon Capture and Storage, infångning och permanent förvaring av koldioxid

CCU – Carbon capture and Usage, infångning av koldioxid för användning i annan application, tex som bränsle. Om den infångade är av biogent ursprung får man tex fossilfritt bränsle

1. Rekommenderas av trafikverket för infrastrukturinvesteringsberäkningar. Diskonteringsräntan ligger vanligen mellan 3% och 4%

Innehåll

Studiens omfattning

Metodik

Utgångsläge

Omställningar

Effekter på utsläppsläget

Samhällsekonomiska effekter

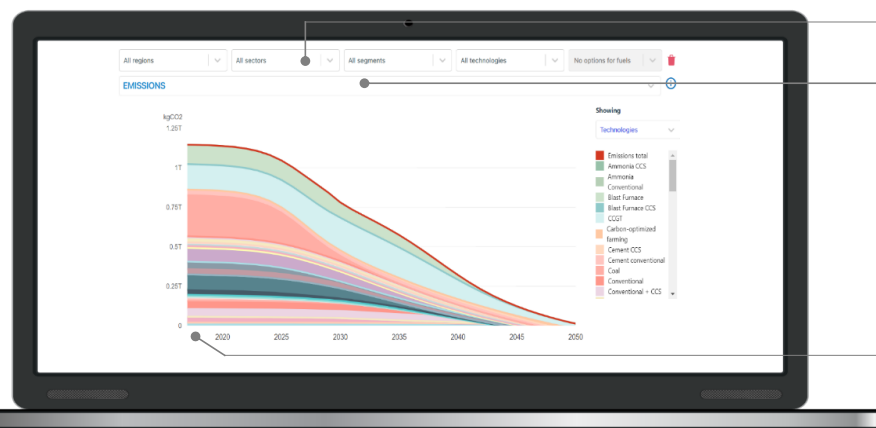
Åtgärder och prioriteringar

Utmaningar och nästa steg

Bilagor

- Terminologi
- **Metodik**
- CCS
- 2030 Scenario
- Validering av resultat
- Detaljerade antaganden

The City Decarbonization Engine allows for rapid scenario development to reduce emissions and shape the socio-economic case for decarbonization

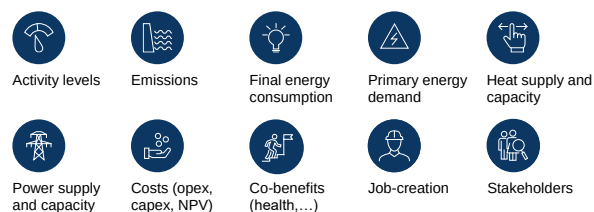
30+ (sub) sectors

200+ abatement levers across technologies, behavioural shifts, and efficiency improvements

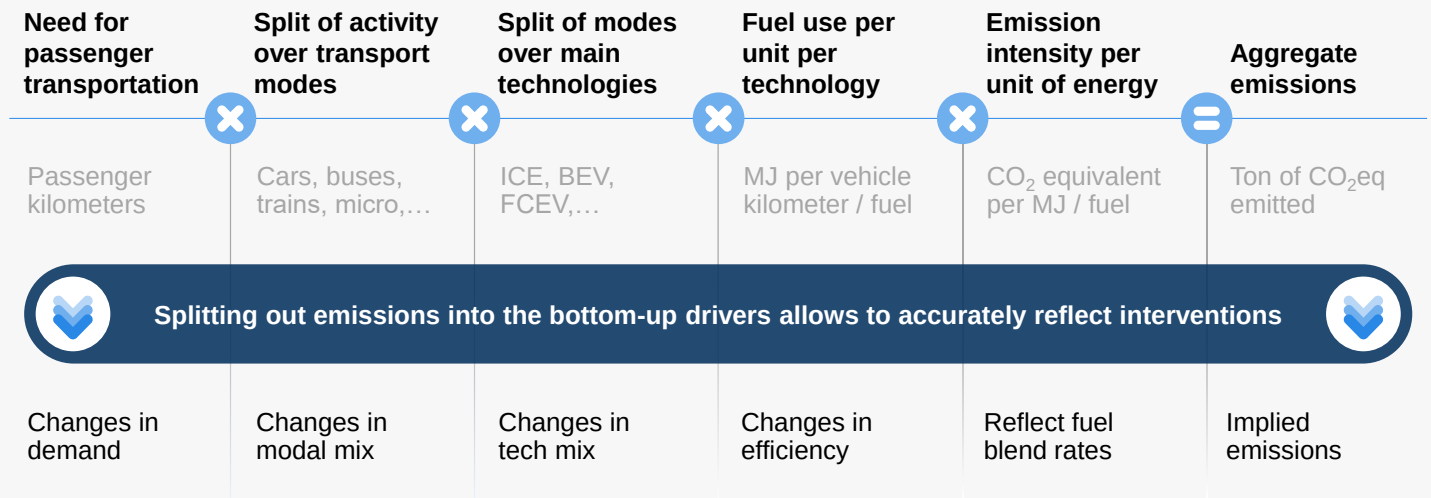

As of 2023 - Immediate scenario development across all key dimensions in an online dashboard is enabled

The bottom-up approach decomposes each activity unit into the different drivers that lead to emissions

EXAMPLE

Innehåll

Studiens omfattning

Metodik

Utgångsläge

Omställningar

Effekter på utsläppsläget

Samhällsekonomiska effekter

Åtgärder och prioriteringar

Utmaningar och nästa steg

Bilagor

- Terminologi

- Metodik

- **CCS**

- 2030 Scenario

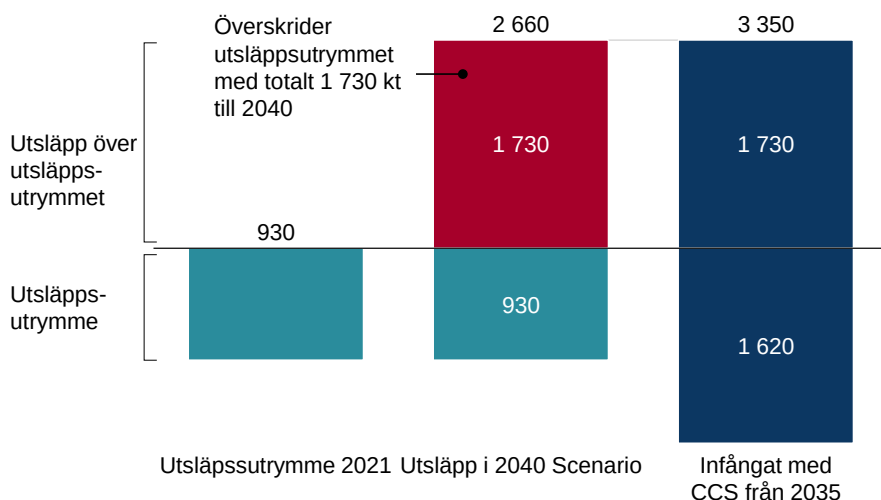
- Validering av resultat

- Detaljerade antaganden

Umeå överskrider sitt utsläppsutrymme även i ett ambitiöst omställningsscenario, men kan kompensera med CCS

Utsläppsutrymme för huvudscenario 2040, kt CO₂

■ Infångat CO₂¹ ■ Överskridande utsläpp ■ Utsläpp inom utrymme

I det simulerade scenariot överskrider Umeå det utsläppsutrymme som Parisavtalet medger redan från 2025 vilket resulterar i en total övertrassering på över 1730 ton till 2040

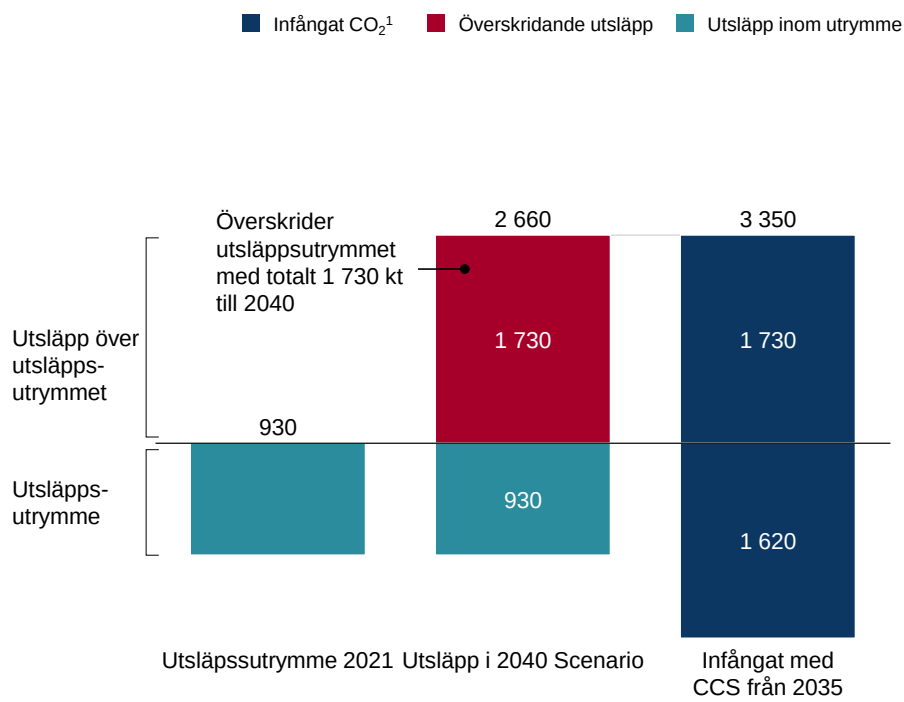
CCS (carbon capture and storage) av icke fossil koldioxid på Dåva och Obbola kan användas för att kompensera för kommunens kvarvarande utsläpp.

Då infångningskapaciteten från dessa enheter är större än Umeås kvarvarande årliga utsläpp kan de användas till att 'betala tillbaka' den koldioxidskuld som uppstått. Dessutom finns ytterligare kapacitet att sänka eller använda det skapade utrymme (som inte utnyttjas för kompensation eller avbetalning) för att sälja utsläppsrätter eller CCU (carbon capture and utilization i exempelvis e-metanol)

Detta scenario innefattar bara utsläpp från scope 1 och 2. Då utsläppsbudgeten är absolut måste utsläpp från scope 3 också täckas inom budget

Den del av det skapade utrymme som åstakoms mha av CCS från Obbola ägs kommersiellt av SCA

MATERIAL ECONOMICS

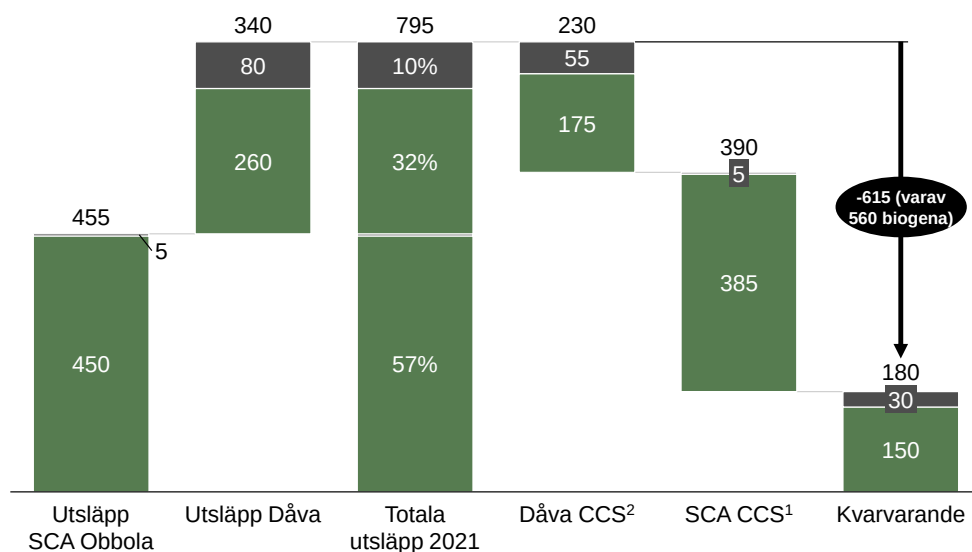

CCS kan fånga in ~620kt av utsläppen från Dåva och Obbola, varav ~550 kt biogena

ILLUSTRATIVT EXEMPEL FÖR DISKUSSION

Potential för CCS, kt CO₂ per år

■ Fossil ■ Biogent

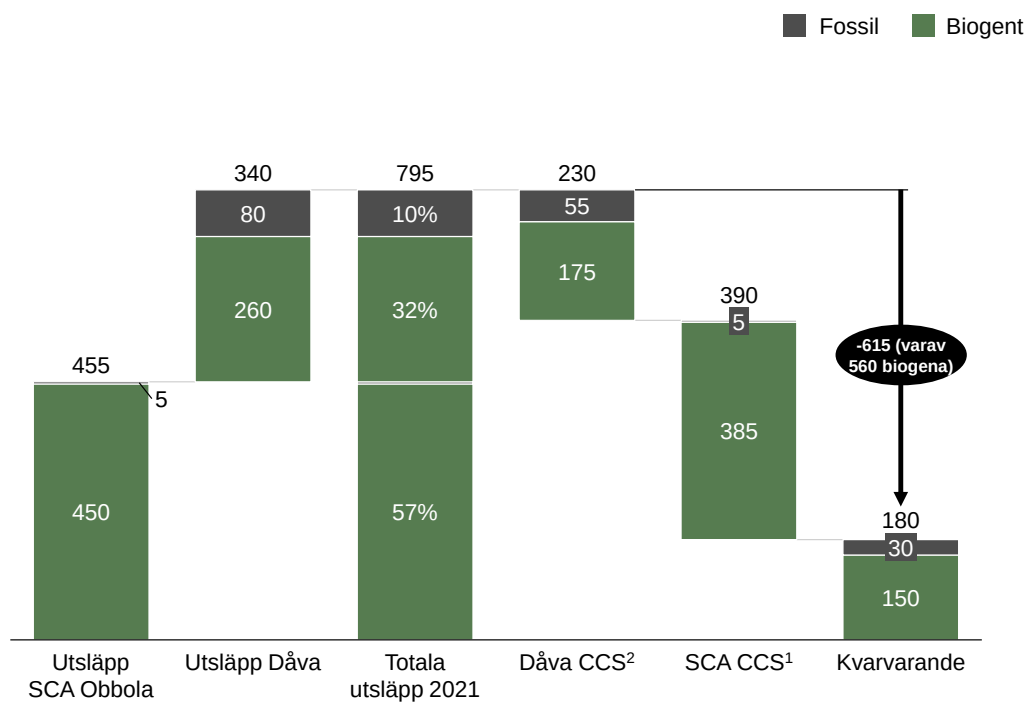

Över 550 kt biogent CO₂, dvs mer än 2x Umeås totala utsläpp kan potentiellt fångas in varje år genom CCS på både Dåva och Obbola

Tack vare att dessa är biogena ses de som **minusutsläpp** och skulle kunna användas för att kompensera för Umeås kvarvarande utsläpp

MATERIAL ECONOMICS

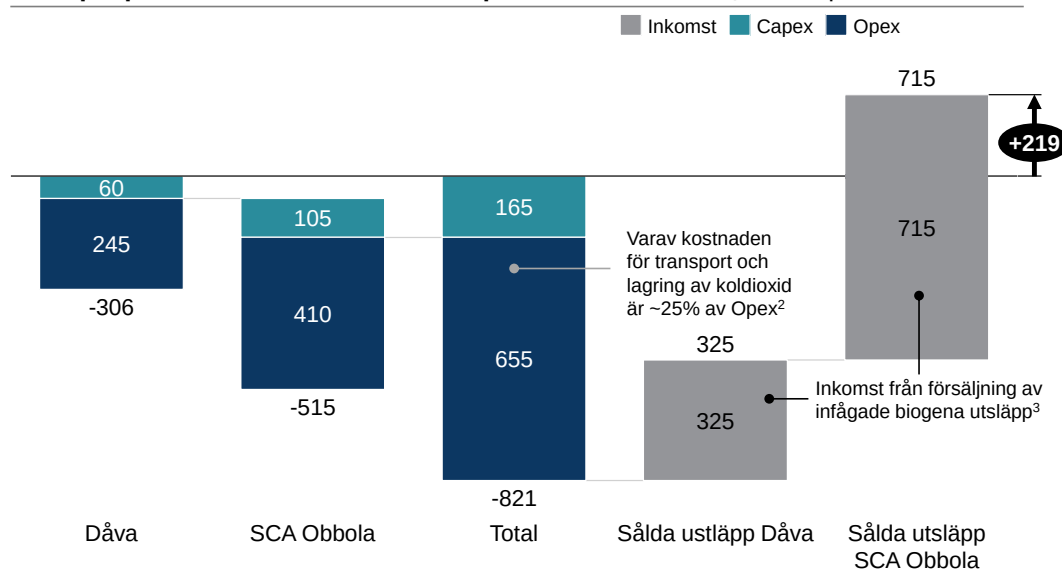
1. Antagande att 80-90% av utsläppen kan fångas in, utsläppsdata från Naturvårdsverket; 2. Antagande att 68% av utsläppen kan fångas in för Dåva (från <https://www.energinyheter.se/20230123/28335/ny-metanolfabrik-gront-sjofartsbransle-kan-byggas-intill-dava-kraftvarmeverk-i-umea>) och 85% för Obbola

CCS på Dåva och Obbola har potential att vara lönsamma investeringar

ILLUSTRATIVT EXEMPEL FÖR DISKUSSION

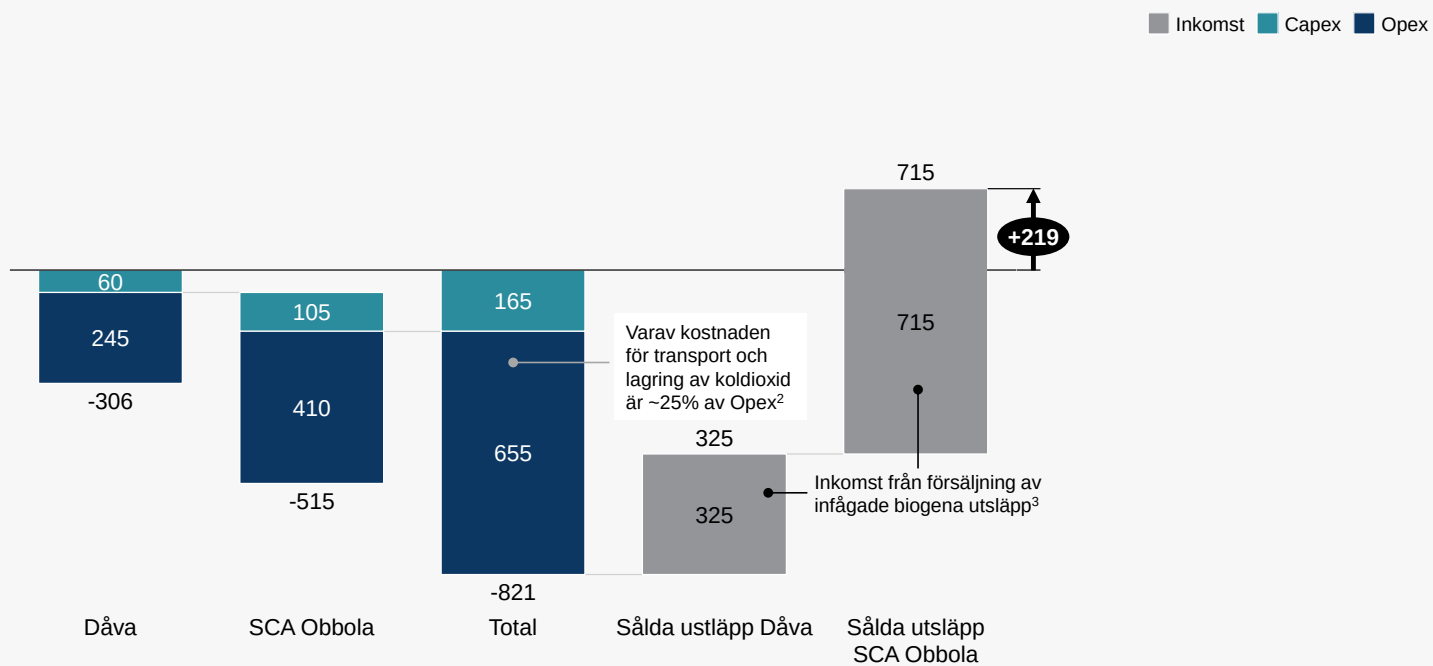
Exempel på ekonomiskt case för CCS på Dåva och Obbola, MSEK per år¹

Om alla infångade biogena utsläpp från Obbola och Dåva såldes skulle CSS på dessa verk potentiellt kunna vara lönsam investering

1. Capex och opex för CCS är schablonsiffror från Material Economics CCS-modell och bygger på ett större Svenskt pappersbruk som har CCS på sin recovery boiler och har hamnläge, samt att koldioxiden lagras till havs. Den faktiska kostnaden kan skilja mellan CCS teknologier, volym utsläpp, typ av industriverksamhet, typ av lagring, transportavstånd osv och bör därför enbart ses som en indikation. Total capex ~200-400 mEUR; 2. Från https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/03/srccs_chapter8-1.pdf; 3. 175 EUR/t CO₂, förutsätter att alla infångade biogena utsläpp lagras och säljs

MATERIAL ECONOMICS

Innehåll

Studiens omfattning

Metodik

Utgångsläge

Omställningar

Effekter på utsläppsläget

Samhällsekonomiska effekter

Åtgärder och prioriteringar

Utmaningar och nästa steg

Bilagor

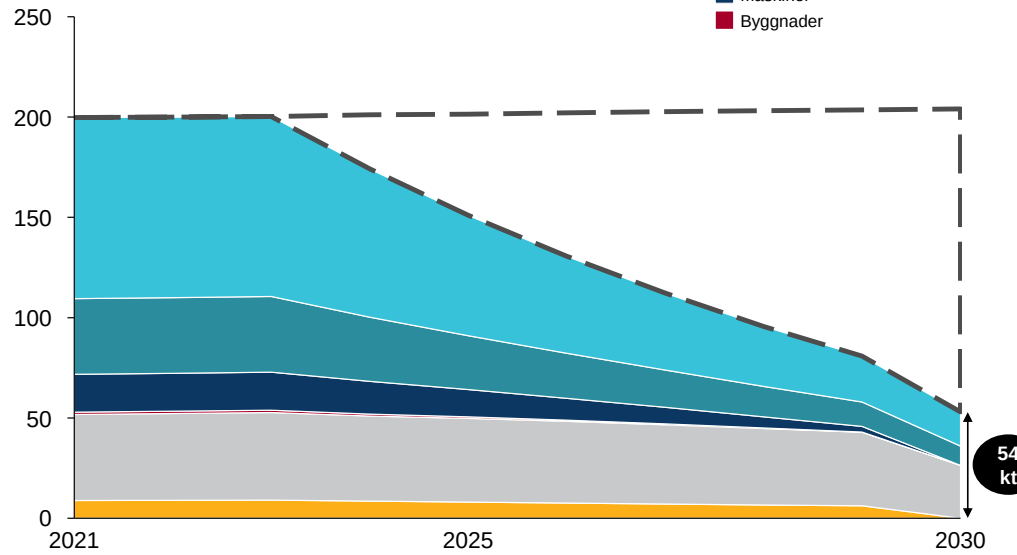
- Terminologi
- Metodik
- CCS
- **2030 Scenario**
- Validering av resultat
- Detaljerade antaganden

Utsläpp av CO₂e 2021-2030

2040 scenario

Utsläpp 2021–2030

kt CO₂e

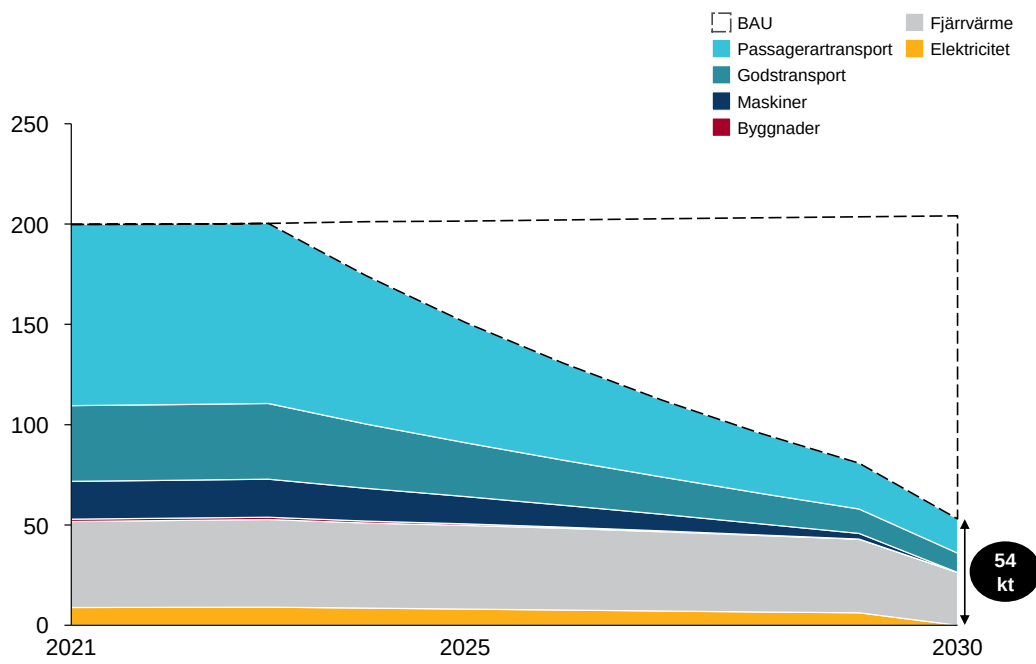
Not: Total återstående CO₂-budget efter 2021: 1 018 kton. Ackumulerade utsläpp efter 2021 i huvudscenario=848 kton och i BAU-scenario=1673 kton

Källa: City Decarbonization Engine, Material Economics analys

I BAU ingår; grid emissions antas ligga konstant under perioden, befolkningsökning (1300 pers/år) ökar utsläppen, samt effekter av reduktionsplikt i transportsektorn som minskar utsläppen. Sammantaget en begränsad utsläppsökning på knappt ~2% under perioden

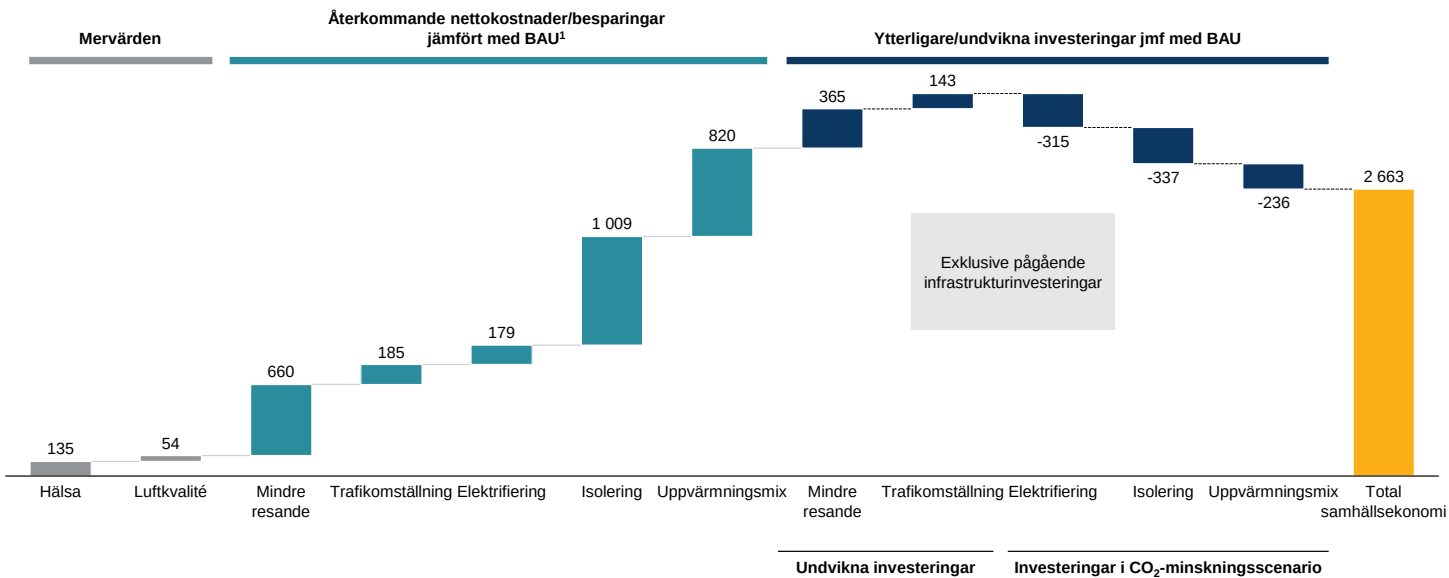
En större befolkningsökning tex den som skulle motsvara en befolkning på 200'000 år 2050 (dvs ~4000 pers/år) ger väsentligt högre utsläppsökningar som i så fall också behöver kompenseras

MATERIAL ECONOMICS

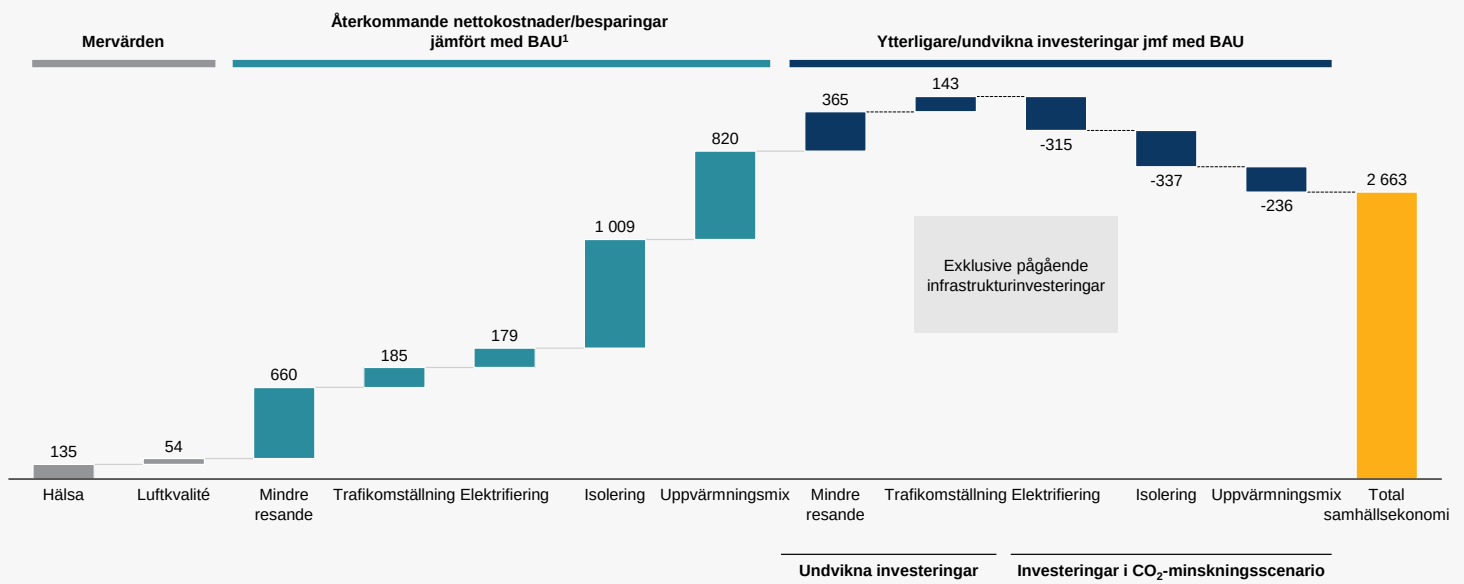

Ekonomiska effekter av klimatåtgärder 2030 scenario

MEUR, NPV investeringar (2022–2040) och kostnader/besparingar (2022–2050)

1. Inga priseffekter på importerad energi har beaktats
Obs: Capex = Capital expenditures (Investeringar eller undvikna investeringar)
Opex = Operational expenditures (Löpande kostnader eller kostnadsbesparingar)
NPV=Nettonuvärde (summan av allt framtida värde som skapas i dagens monetära värde)
Källa: City Decarbonization Engine, Material Economics analys

Mervärden för 2030 scenariot

Ackumulerat 2021–2050

EJ UTTÖMMANDE

Hälsovinster, MSEK

Förbättrad
luftkvalitet

550

Gång/cykel

1 375

Övrigt

Andra källor till mervärden
inkluderar bullerreducering,
färre olyckor etc.

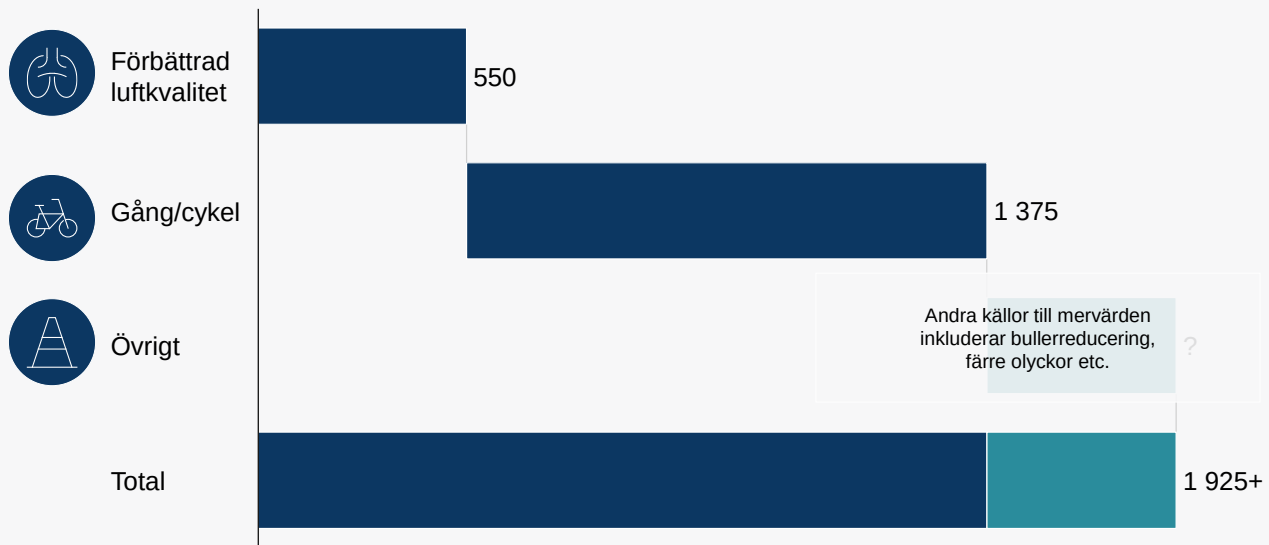
?

Total

1 925+

Källa: City Decarbonization Engine, Material Economics analys

MATERIAL ECONOMICS

Källa: City Decarbonization Engine, Material Economics analys

Omställningen skapar nya arbetstillfällen

Akkumulerat 2021–2050

EJ UTTÖMMANDE

Skapade arbetstillfällen, antal jobb

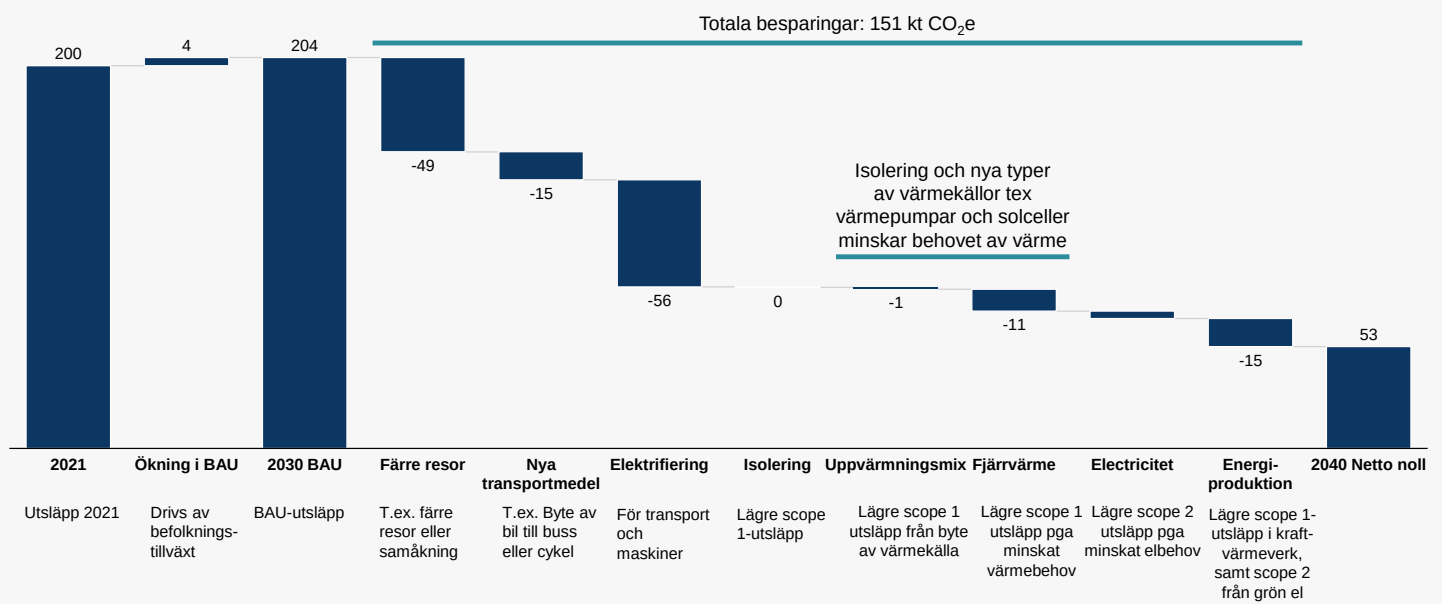
Källa: City Decarbonization Engine, Material Economics analys

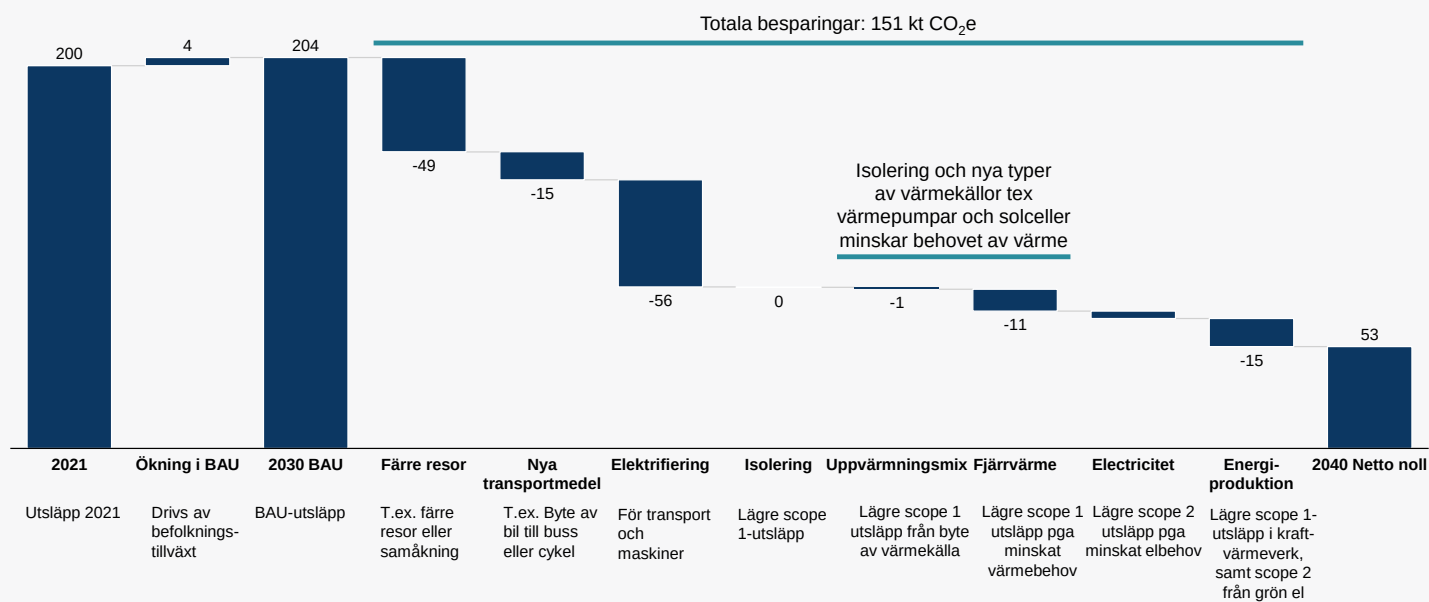
MATERIAL ECONOMICS

Färre resor och elektrifiering av transport och maskiner är de största minskningsåtgärderna i Umeå fram till 2030

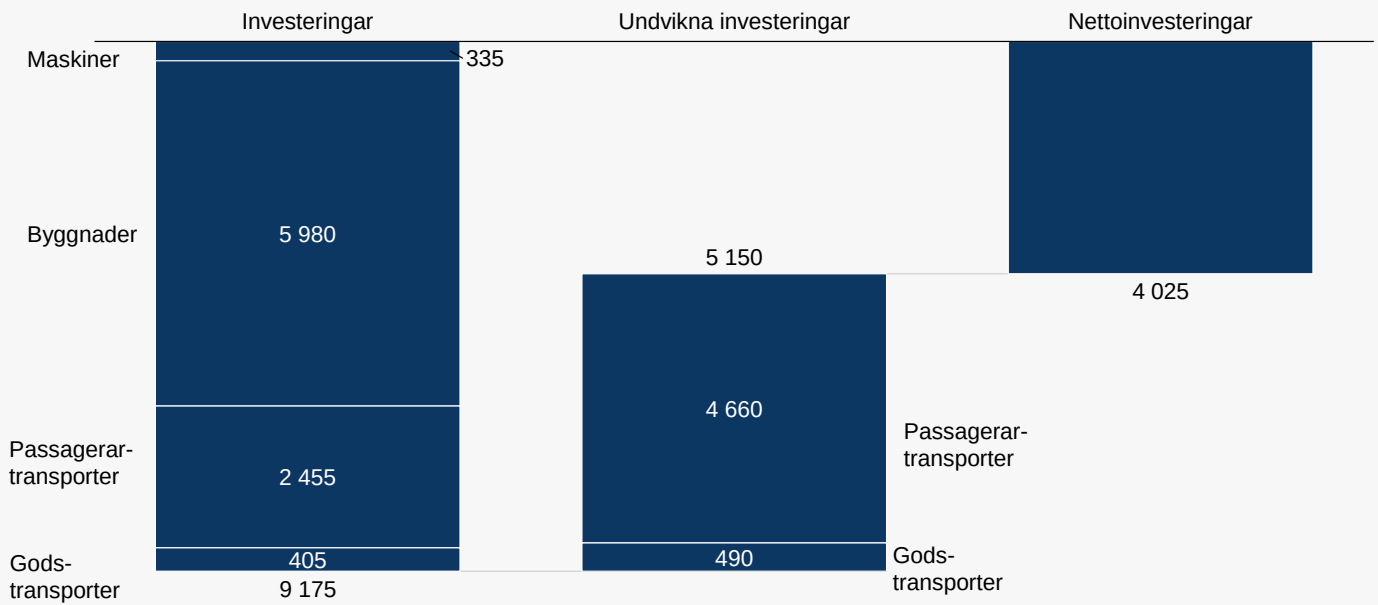
Utsläppsminskning per åtgärd, kt CO₂e

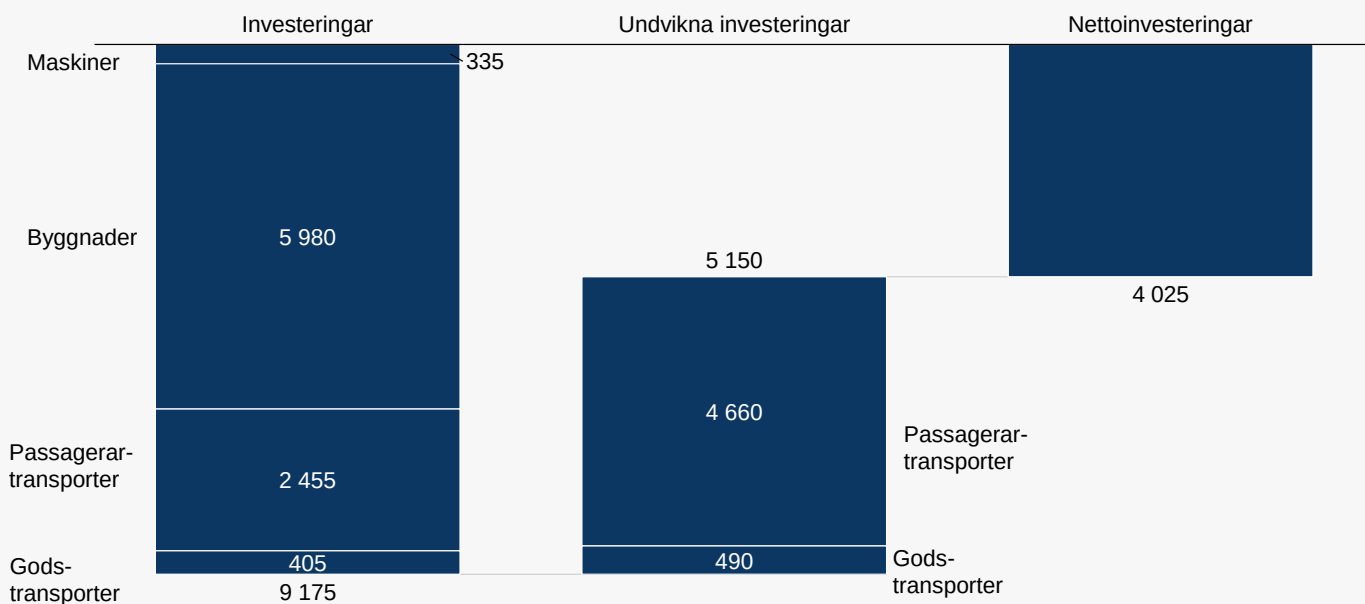
Ekonomiska effekter av klimatåtgärder – investeringar 2022-2030

MSEK

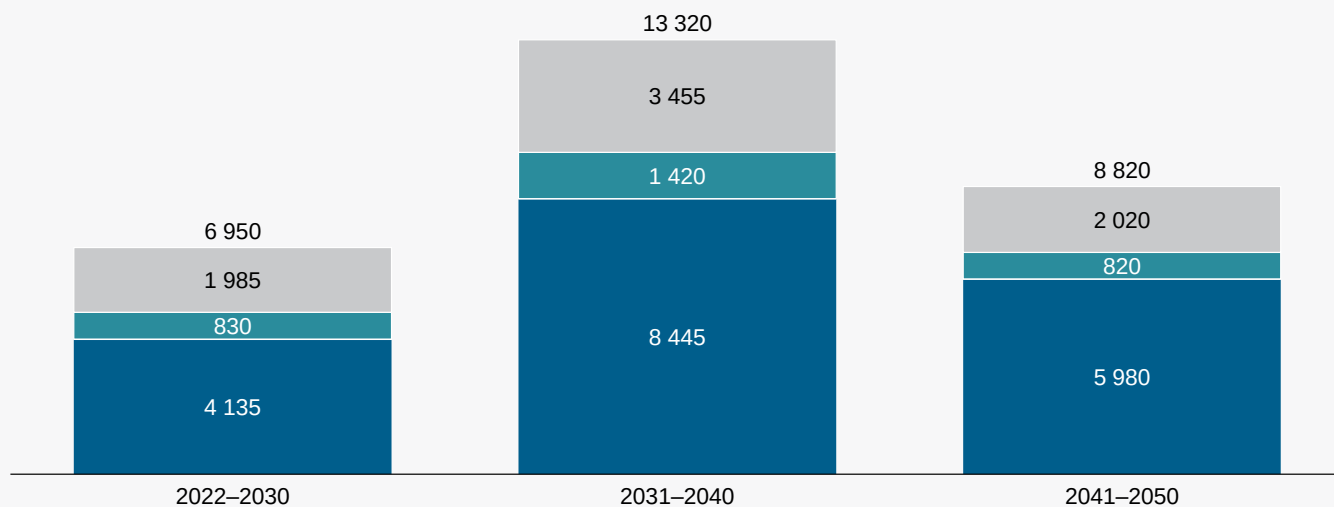
Källa: City Decarbonization Engine, Material Economics analys

MATERIAL ECONOMICS

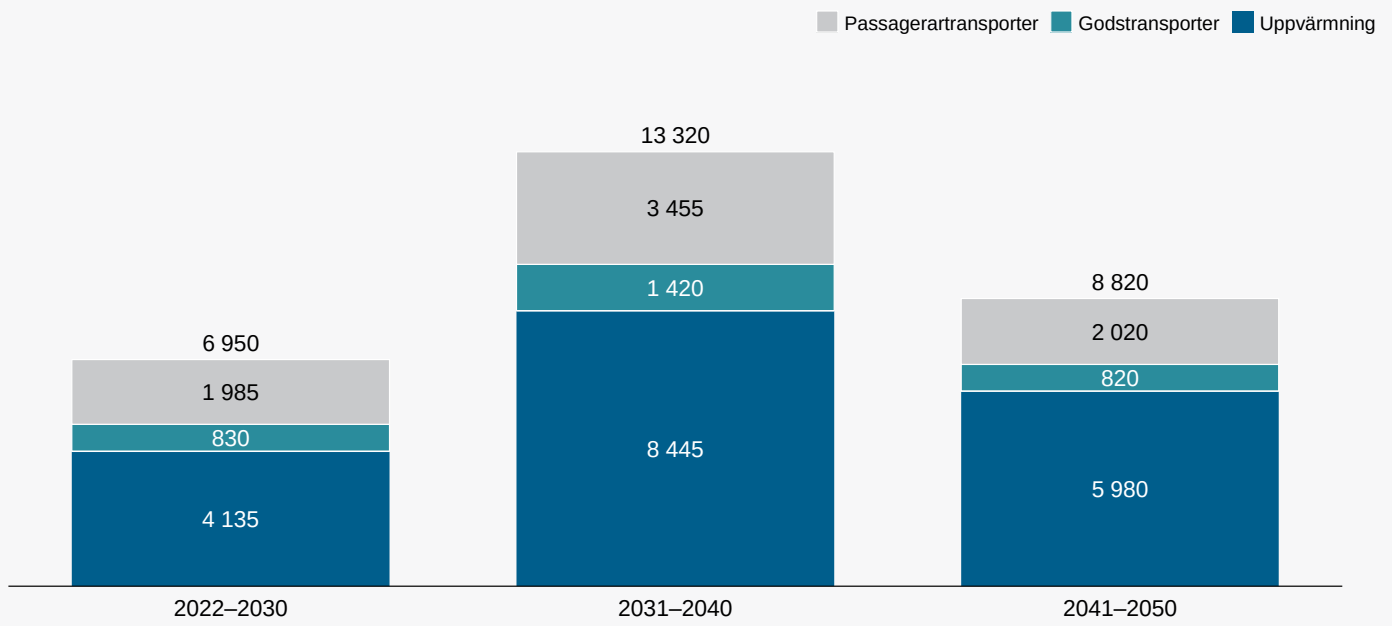
Ekonomiska effekter av klimatinvesteringar – kostnadsbesparingar 2030 scenario

MSEK

Passagerartransporter Godstransporter Uppvärmning

1. Non discounted, cumulative opex (running costs/savings) value
Källa: City Decarbonization Engine, Material Economics analys

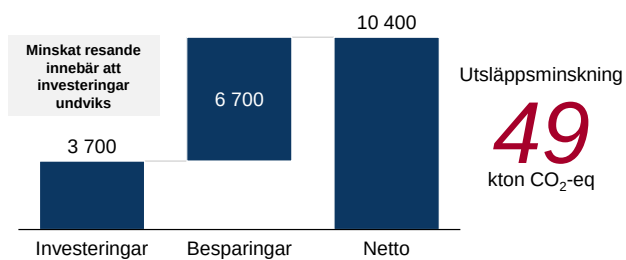
MATERIAL ECONOMICS

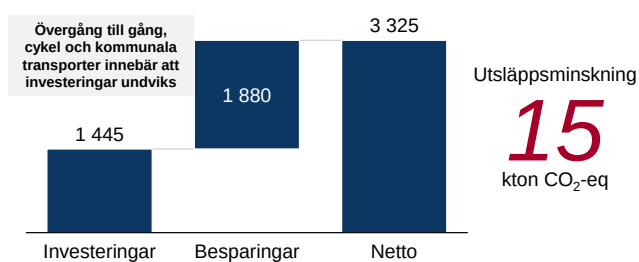
Kostnader för att minska utsläpp per sektor, 2030 scenario

MSEK

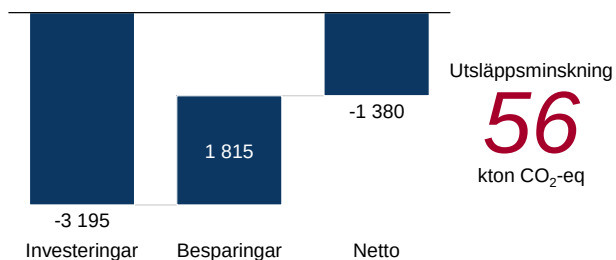
Minskat resande

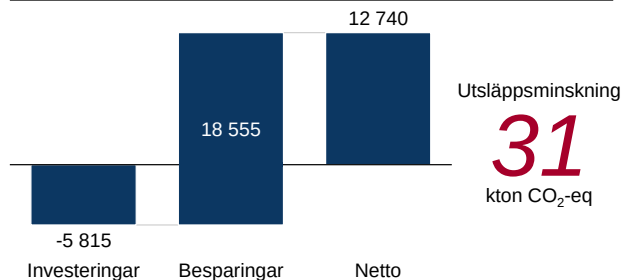
Nya transportmedel

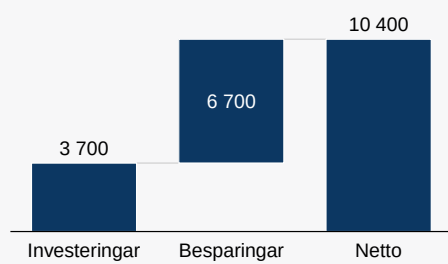
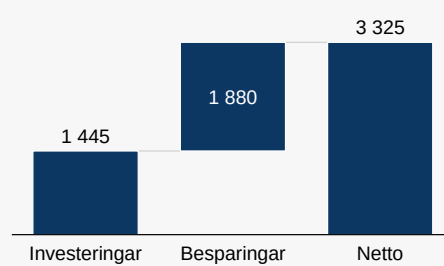
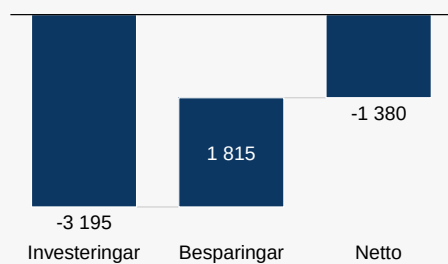
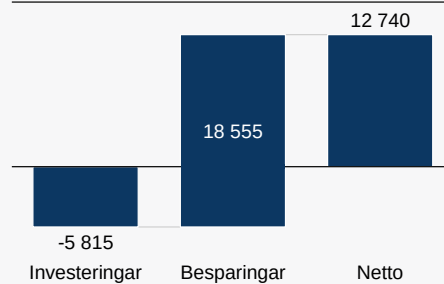

Elektrifiering

Fastigheter (isolering och värme)

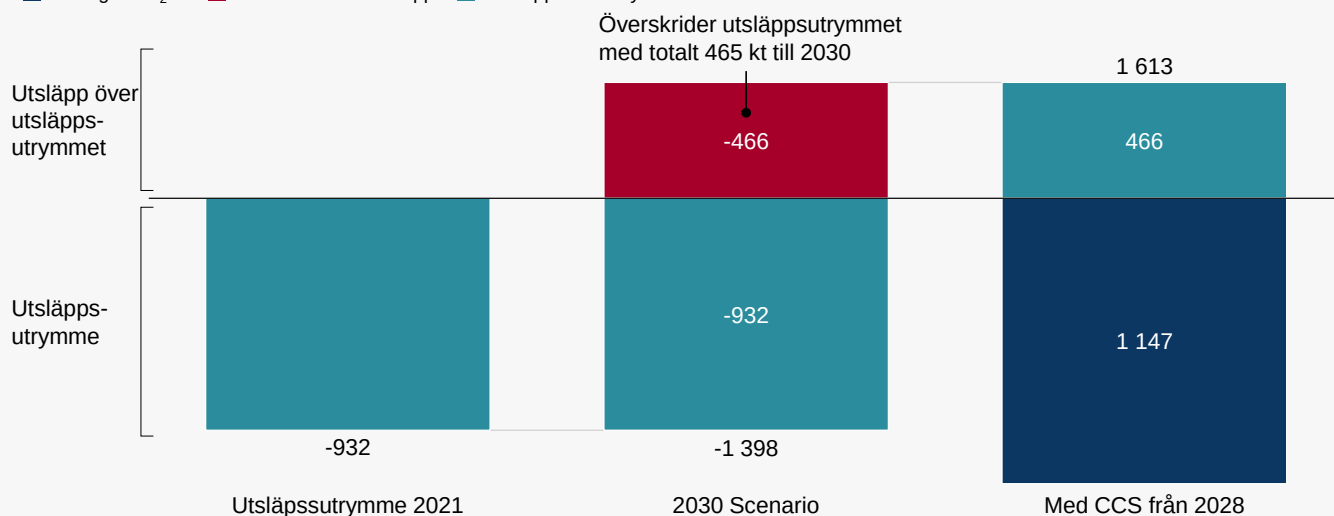

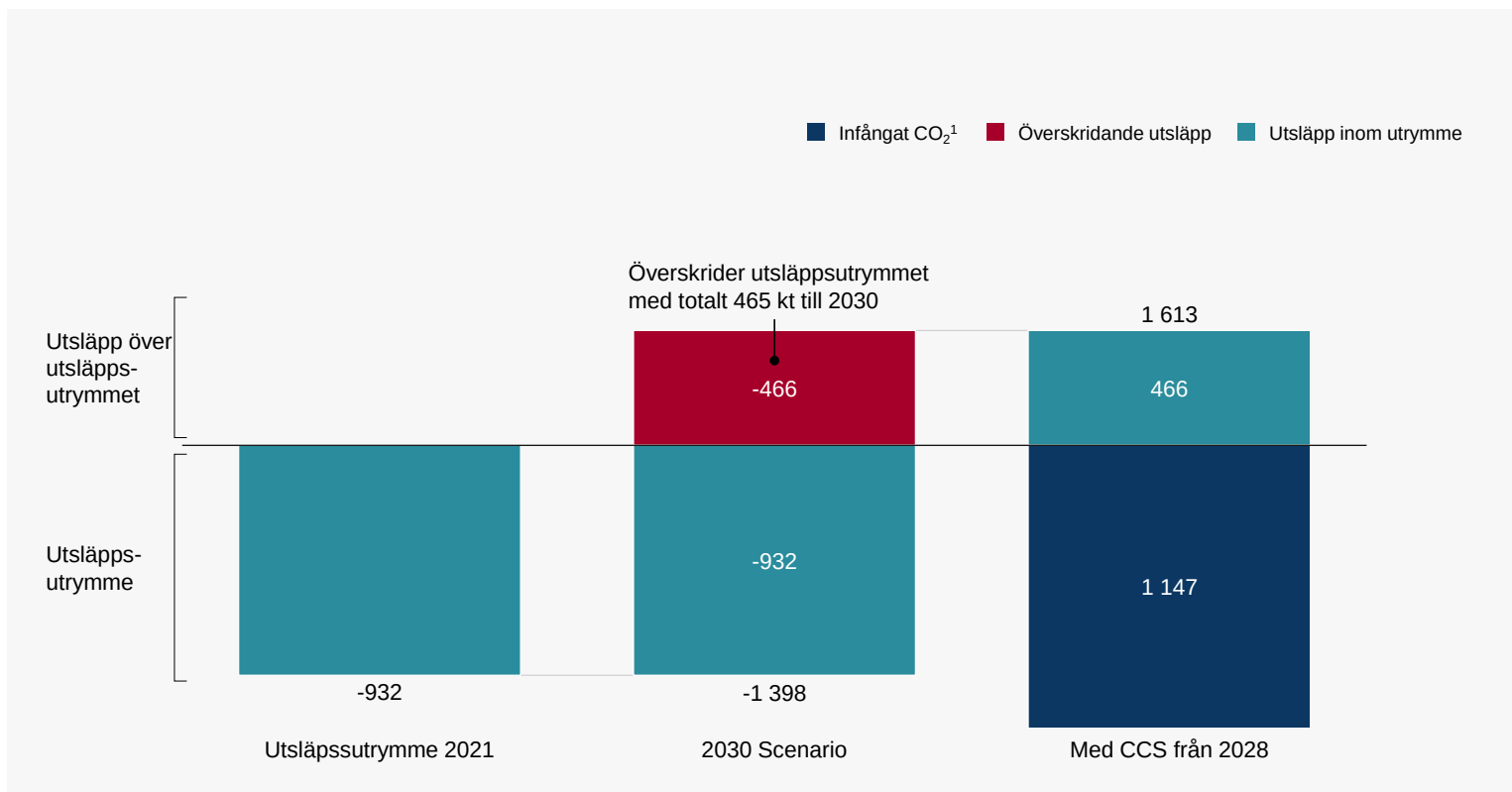
Minskat resande**Nya transportmedel****Elektrifiering****Fastigheter (isolering och värme)**

Umeå överskrider sitt utsläppsutrymme även i ett ambitiöst omställningsscenario, men kan kompensera med CCS

Utsläppsutrymme för 2030 scenario år 2030, kt CO₂

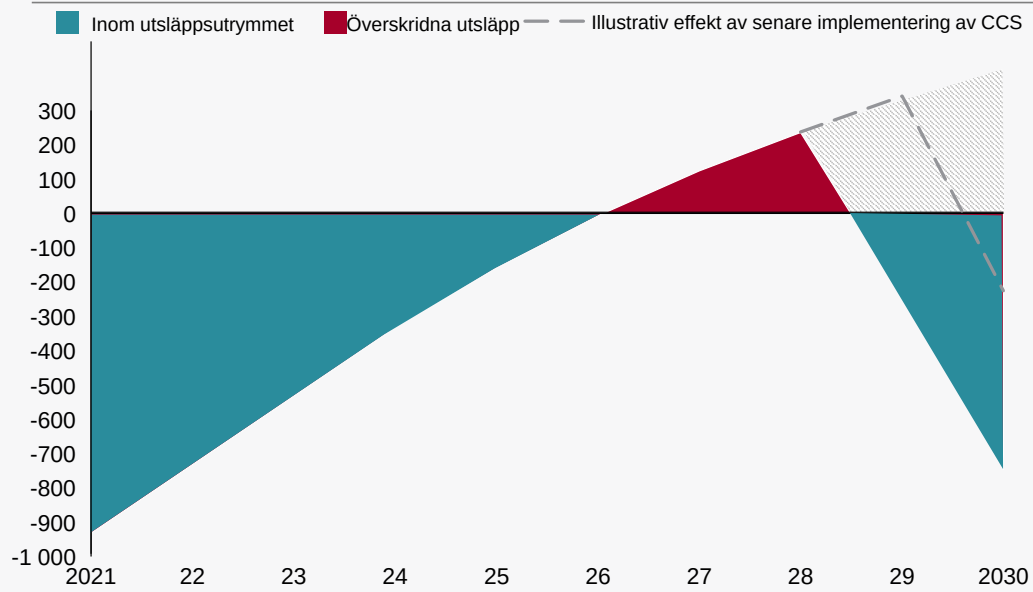
■ Infångat CO₂¹ ■ Överskridande utsläpp ■ Utsläpp inom utrymme

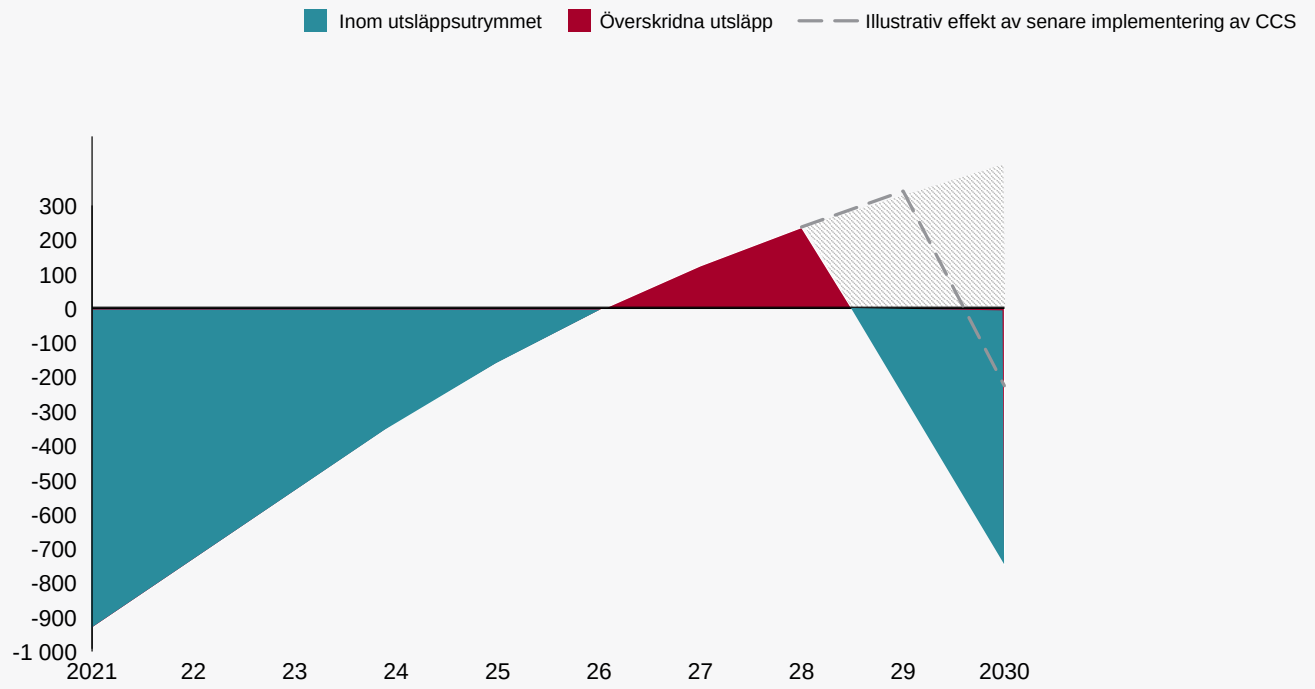

Med CCS kan Umeå i längden hålla sig inom sitt utsläppsutrymme

2030 scenariots utveckling till 2030, kt CO₂

Med CCS kan Umeå i längden hålla sig inom sitt utsläppsutrymme

Innehåll

Studiens omfattning

Metodik

Utgångsläge

Omställningar

Effekter på utsläppsläget

Samhällsekonomiska effekter

Åtgärder och prioriteringar

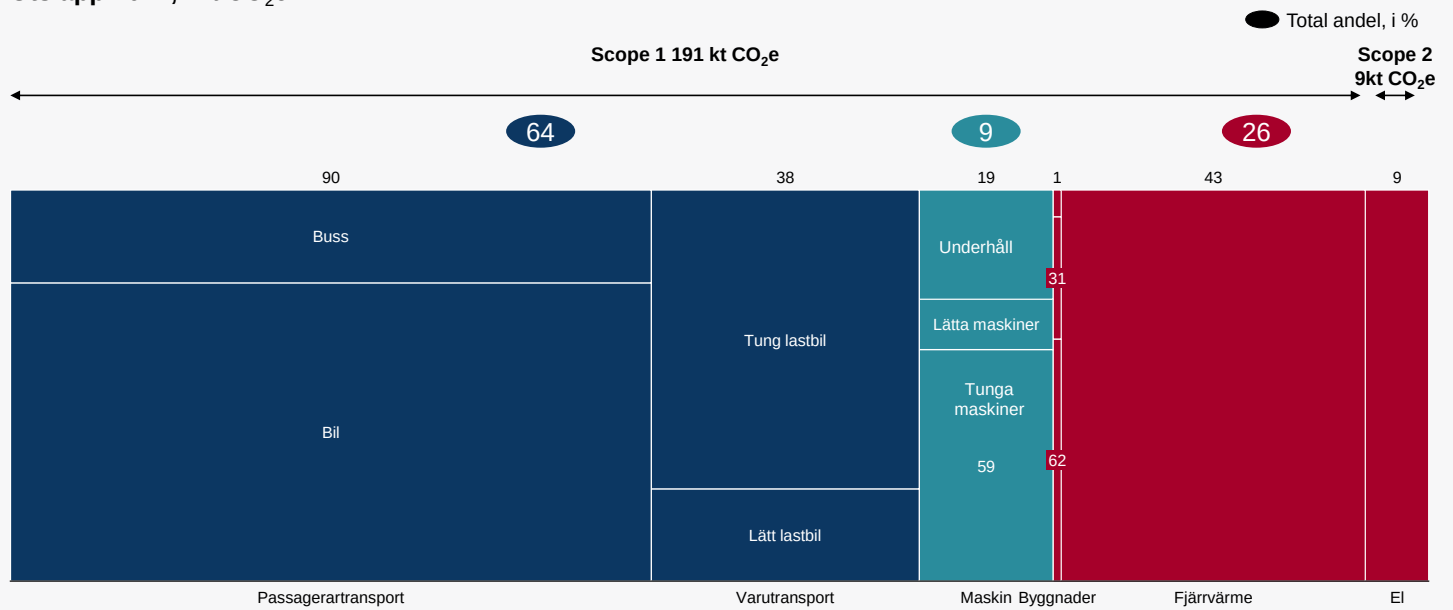
Utmaningar och nästa steg

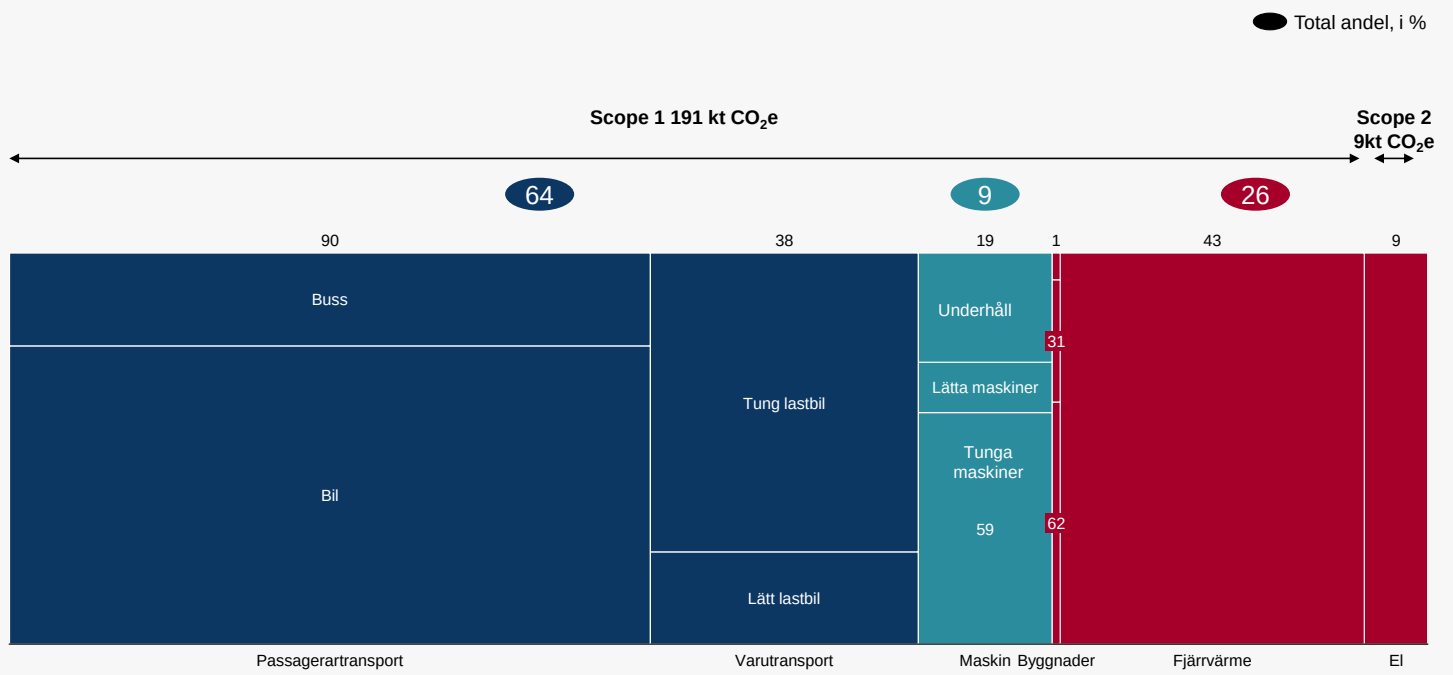
Bilagor

- Terminologi
- Metodik
- CCS
- 2030 Scenario
- **Validering av resultat**
- Detaljerade antaganden

Umeås utsläpp uppgår till ~200 kt CO₂e, med passagerartransport som den största källan

Utsläpp 2021, i kt CO₂e

Beräkning av utgångsläge - kommentarer

Umeås energikonsumtion beräknades 'bottom-up', baserat på angivna mängder m² byggnadsyta, fordonskilometer och maskinanvändning samt antaganden om andelar i olika energiklasser, energianvändning, motortekniker och bränsle. Simuleringen resulterade i energinivåer för värme och el som låg lägre (ungefär halva) de värden som uppmätts i Umeå.

Detta kan ha orsakats av:

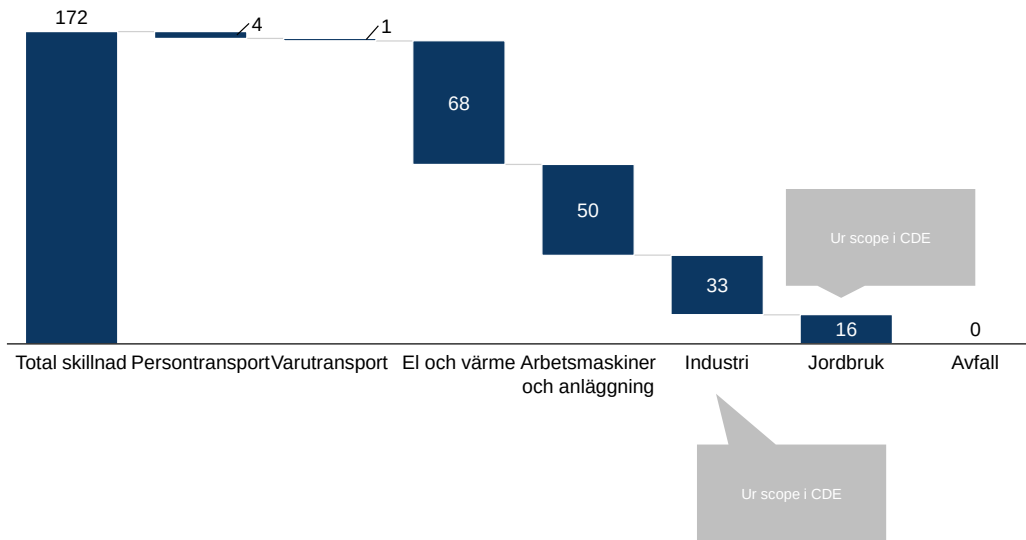
- För värme att isoleringsgraden är lägre än antagit, att antalet kvadratmeter är lägre än antagit, att annan mix av uppvärmningsteknik gäller, eller att värmekonsumtionen per m² är högre än schablonvärdet
- För el pss för el realiterat till uppvärmning samt för hushållsel att konsumtionen är högre än schablonvärdet

Följande justeringar har gjorts i modelleringen;

Då värme och el är uppmätta värden har modellen kalibrerats mot dessa. För värme antas att antal m² är korrekt (angivet från Umeå), och att den högre konsumtionen är en blandning av högre konsumtion/m² (drivet av kallt klimat och låga elpriser), samt en högre andel låg isolering än antaget. I modelleringen har hela skillnaden ansatts till lägre isolering då detta kommer att visa 'extremvärdena' för lösningsutrymmet (tekniska investeringar vs beteendeförändringar). För el gäller samma antaganden, samt lägre effektivitet i 'appliances' (tex kylskåp, frysboxar, ody!)

Skillnad mellan CV och ME basline per sektor

Skillnad i resultat mellan CV och ME modell (kt CO₂)

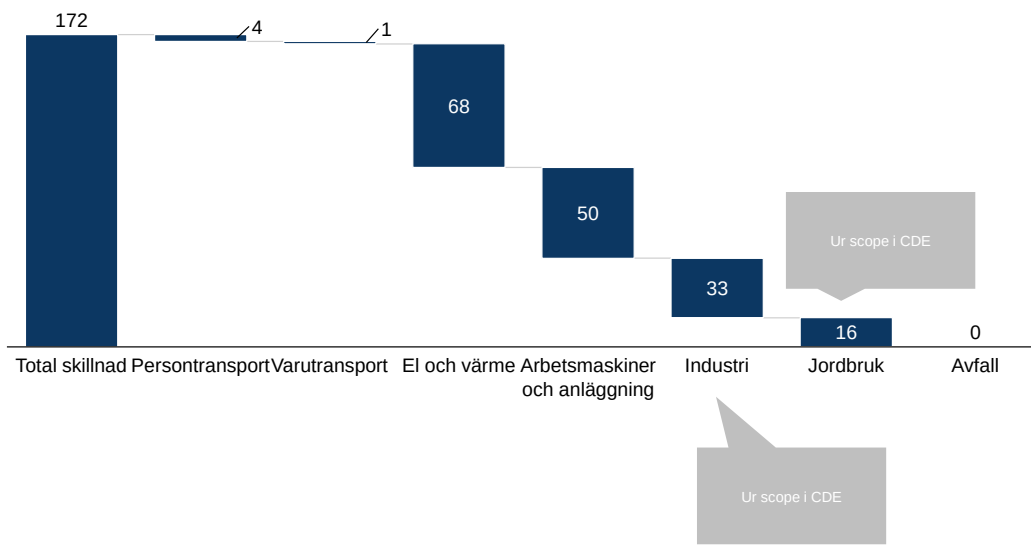
Bottom-up-beräkningar i CDE resulterar i jämförbara siffror för transportsektorn

Industri och jordbruk är inte inkluderade i CDE-modelleringen

Stora skillnader förekommer i energisektorn (el- och värme) och i 'Machinery'

För energisektorn syns även stora skillnader i bottom-up modelleringen jämfört med uppmätta värden i Umeå kommun. Modellen behöver kalibreras för att matcha uppmätta värden

Orsaker till skillnaderna kan ligga i högre värme och elkonsumtion per m² än schablon pga kallt klimat och låga sparincitament, att nätförluster inte beaktats samt olika emissionsfaktorer

Innehåll

- Studiens omfattning
- Metodik
- Utgångsläge
- Omställningar
- Effekter på utsläppsläget
- Samhällsekonomiska effekter
- Åtgärder och prioriteringar
- Utmaningar och nästa steg
- Bilagor
 - Terminologi
 - Metodik
 - CCS
 - 2030 Scenario
 - Validering av resultat
 - **Detaljerade antaganden**

Fet stil = Förväntad högre möjlighet för Umeå att påverka

Översikt över modellerade omställningar*

Översikt över modellerade omställningar

	Sektor	Omställning	Beskrivning	Förändringens omfattning	Ambitiöst scenario Måldatum	Mycket ambitiöst scenario Måldatum
TRANSPORT	Passagerar-resor	1. Mindre resande	Arbeta hemifrån, lokalsamhället får större vikt	30% färre resor	2040	2030
		2. Nyttjandegrad	Högre utnyttjande av bilar, tex via bilpooler	15% ökning av genomsnittligt passagerant per bil	2040	2030
		3.Trafikomställning	Övergång från bil till kollektivtrafik, cykel eller gång	Skifte från bil från 41 till 25% och icke-motoriserad upp till 25% för lokal trafik (se detaljer på nästa sida)	2040	2030
		4. Elektrifiering	(Acceleration av) övergång till elbilar	50% och 5% för lokal resp. genomfartstrafik med buss och 78% ¹ (bilar)	2040	2030
		5. Biobränsle	Ökat biobränsleinnehåll i diesel och bensin	Ingen ökning utöver reglerad inblandning ²	2040	2030
	Gods-transporter	6. Mindre trspt	Kortare avstånd till följd av t.ex. centralpunktsleverans	30% färre resor	2040	2030
		7. Nyttjandegrad	Högre utnyttjande, tex smart fordonsplanering och samarbete	+10% av genomsnittlig last för tunga, +100% för lätta	2040	2030
		8. Elektrifiering	(Acceleration av) elektrifiering av lastbilsflottan	46% (tunga lastbilar) och 68% (lätta lastbilar) och 8% vätedrivna lastbilar	2040	2030
		9. Biobränsle	Ökat biobränsleinnehåll i diesel och bensin	Ingen ökning utöver reglerad inblandning ²	2040	2030
BYGGNADER	Maskiner	10. Elektrifiering	Övergång till elektriska maskiner	100% elektriska maskiner	2040	2030
		11. Biobränsle	Öka biobränsleinnehållet i diesel	Ingen ökning utöver reglerad inblandning ²	2040	2030
	Byggnader	12. Renovering	Uppgradering av byggnader för bättre isolering/effektivitet	5% renoveringstakt per år ⁴	2040	2030
13. Värmekälla		Övergång till biobränsle, bergvärme/värmepumpar etc	Ökning av fjärrvärme och övergång till värmepumpar ³	2040	2030	
ENERGI	Energi	14. Innehåll i avfall	Lägre fossilinnehåll i avfall för energiåtervinning	25% minskning av plastinnehållet	2040	2030
		15. Elmix	Förnybar el	100% förnybar el genom köpta certifikat	2040	2030

1. Inklusive elfordon, bränslecellsfordon och plug-in-hybrider

2. Från 2023 till 2027: 6% för både diesel och bensin enl. Reviderad reduktionsplikt; 2030 och framåt 14% för diesel och bensin enligt EU-krav. Interpolerade värden 2028-29

3. Ex: 87%, 85% och 55% fjärrvärme i kommersiella respektive publika byggnader och bostäder. 8% och 26% värmepump i publika byggnader respektive bostäder

4. Mycket hög renoveringstakt jämfört med standard driver höga kostnader. Kan behöva anpassas till att endast gälla vissa isoleringsklasser eller hus av viss ålder

*Omställningar avser nödvändiga förändringar i de olika sektorerna för att nå utsläppsminskningmålen. Dessa kan åstadkommas med hjälp av olika initiativ och insatser

Not: Alla nya fordon helt elektriska, antagande XX kommun kan kräva endast elfordon, 80% elbilar skulle kräva pensionering av fossila bilar. Genomsnittlig renoveringscykel 20 år

Antaganden för utgångsläge och BAU

Datagrupp	Antaganden
Electricitet	1,6m MWh, räknar användning (inte produktion) och antar 100% grid mix - Antar 100% låg effektivitet för hushållselektronik
Värme	Matchar modellen till given produktion av fjärrvärme (0,9 miljoner MWh exl. industri). Se antagnade kring uppvärmningför olika byggnadstyper i s. 77
Befolknings- ökning	Använder Umeås egna prognos, +1300 personer per år
Byggnader	1,9m kvm flerfamilj, 3m kvm familj, 1m kvm publik, 0,5m kvm kommersiella. Uppdaterat antagande ~20% med ~80% med dålig isolering för alla byggnadstyper för att kalibrera modellen
Avfall	60k ton kommunalt avfall, definierar organic waste som nedbrytbart avfall och plast i en egen kategori

Indata baserad på referens	Använder data från andra städer (främst Malmö) och skalar med befolkning, gäller följande datakategorier: Passagerartransport, 1,3 miljarder pkm och 90% lokal trafik baserat på data från google insights. Antagande på 1,2 pkm/vkm för bilar samt 144 för tåg baserat på Malmö. 15 pkm/vkm för bussar top dow estimat Varutransport, antar 20% genomfartstrafik, med 99% tunga och 1% lätta lastbilar (andel av ton-km) Maskiner, skalad data från Malmö med antagande att byggmaskiner drivs till 76% på fossila bränslen och 24% på HVO. Ökade tunga maskiner med 15% för att ta hänsyn till snöröjning
----------------------------	--

Övrigt
- Använder EEA grid mix data för Sverige (9 g CO₂/kWh 2021) och bortser från att nätet blir grönare över tid, se fördjupning på s. 79 - Använder växlingskurs EUR till SEK på 10.1465 från EUS centralbank (genomsnitt för perioden januari till december 2021)

Input-datablad med mer detaljer				
Detaljerad dokumentation finns i excel-filen <i>"Input_datasheet_Umea_final_with_comments"</i>				
Units				
2021 Used in model				
Comment on change				
Comment				
Transport - passenger and freight				
Passenger transportation				
Demand for passenger transportation				
passenger km	1,316,164,205	1,316,164,205		From google insights data for Umeå, info
%	90%	90%		
Local traffic				
%	10%	10%		
Throughfare traffic				
%	10%	10%		
Local traffic				
Local traffic	1,176,147,784	1,176,147,784		From google insights data for Umeå
Modal mix				
Passenger cars				
%	41%	41%		From google insights data for Umeå
Buses	%	20%	20%	Idem
Trains	%	14%	14%	Idem
Non-motorized	%	15%	15%	Idem
Utilization per mode				
Passenger cars				
pkm/km	1.2	1.2		Based on Malmö
Buses	pkm/km	15	15	Top-down estimate
Trains	pkm/km	144	144	Based on Malmö
Non-motorized	pkm/km	1.0	1.0	Idem
Passenger cars				
vehicle km	402,875,401	402,875,401		Same data and source as before - just added input
Fossil	%	99%	99%	TRAFI 2021 data of registered vehicles i
Petrol	%	99%	99%	Idem
100% biofuel	%	1%	1%	
BEV	%	2%	2%	
Fossil	vehicle km	398,731,718	398,731,718	
100% Biofuel	vehicle km	20,143,775	20,143,775	
BEV	vehicle km	12,089,265	12,089,265	
BEV	vehicle km	8,057,510	8,057,510	
Buses				
vehicle km	21,582,956	21,582,956		TRAFI
ICE	%	54%	54%	
Biofuel	%	20%	20%	All local buses are electric on HVO
BEV	%	26%	26%	All local buses are electric on HVO
Trains				
ICE	vehicle km	12,734,796	12,734,796	
Biofuel	vehicle km	6,135,568	6,135,568	
BEV	vehicle km	4,716,591	4,716,591	

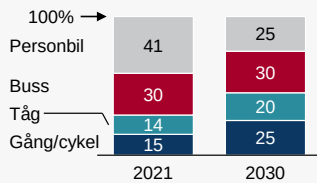
Antaganden för transport och uppvärmningsmix

Personkilometer per transportsätt

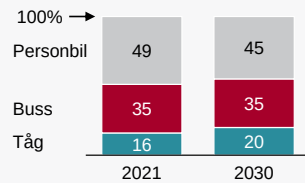
Transportmix för passagerartransporter

Per personkilometer

Lokal trafik

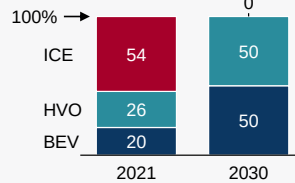
Genomfartstrafik

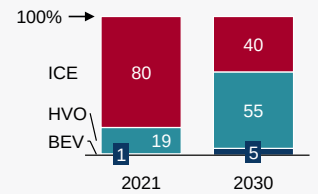
Bränslemix för bussar

Per personkilometer

Lokal trafik

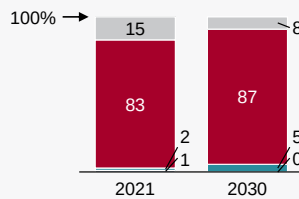

Genomfartstrafik

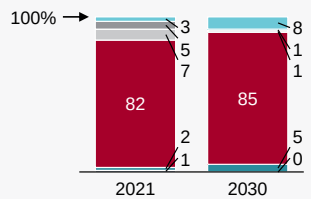

Uppvärmningsmix

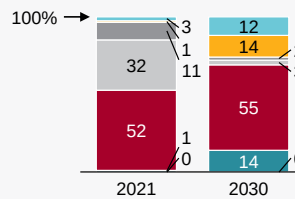
Kommersiella

Offentliga

Bostäder

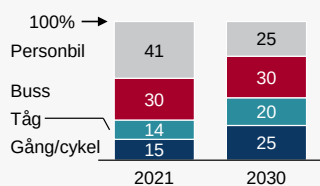

Referens: Amsterdam (2013), 23% bilar, 32% kollektivtrafik, 25% cykling, 20% promenader

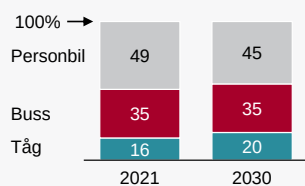
Källa: Dutch Cycling Embassy/Cycling Cities

MATERIAL ECONOMICS

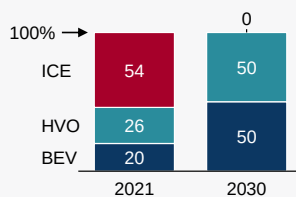
Lokal trafik

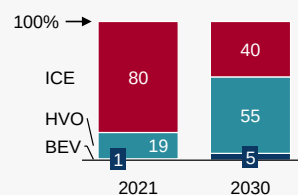
Genomfartstrafik

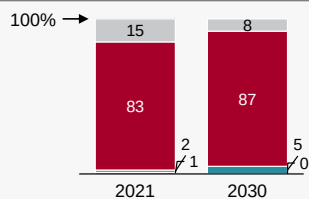
Lokal trafik

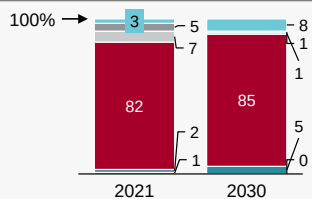
Genomfartstrafik

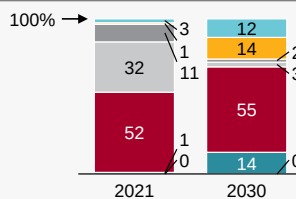
Kommersiella

Offentliga

Bostäder

Resonemang bakom: antaganden för transport och uppvärmningsmix

Transportmix för passagerartransporter

Per personkilometer

Lokal trafik:

- Personbil 41->25 = utmaning, men mindre förändring än referens (51->18)
- Viss ökning av tåg baserat på Norrbottniabanan
- Gå/cykla=utmaning (men ref 21-> 54%). Största förändringen behöver ske i Umeå stad

Genomfartstrafik:

- Vissa byter från bil till tåg med Norrbottniabanan

Bränslemix för bussar

Per personkilometer

Lokal trafik:

- Antar större inflytande över bussupphandling/förmåga att ställa krav på andel BEV och val av bränsle

Genomfartstrafik:

- Antar mindre inflytande och allmän trend mot el och HVO

Uppvärmningsmix

Antaganden

- Utfasning av olja
- Minskning av direkt eluppvärmning
- Viss ökning av fjärrvärmens pga förtätning av staden
- Preferens mot effektivare värmepumpar och bergvärme

Val av emissionsfaktor för el

Exempel på olika emissionsfaktorer för Sveriges elnät 2021

Källa	g/kWh
Climateview	30
European environment agency (EEA)	9
NowTricity databas ²	29
IVL (nordisk elmix)	90
Fortum	89

Det finns flera olika sätt att räkna emissionsfaktorn för el från elnätet.

Faktorer som kan påverka är tex:

- El som produceras direkt till företag jämfört med att produceras till nätet
- El som exporteras och importeras
- Elcertifikat på grön el som minskar mängden förnybar el på nätet
- Om biogena utsläpp är inkluderade eller inte

I modellen valdes utsläppsfaktorn från EEA då den:

- 1) Använder en strikt definition och tillhörande beräkningsmetodik¹
- 2) Samma metodik som används för att certifiera el
- 3) Inte inkluderar biogena utsläpp

Tjänsteskrivelse

2024-05-02

Kulturnämnden

Diarienumr: KU-2024/00004

Anmälningssärenden/delegationsbeslut 2024

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att godkänna redovisningen av anmälningssärenden och delegationsbeslut för maj 2024.

Ärendebeskrivning

Förvaltningen redovisar ärenden beslutade med stöd av nämndens delegationsordning och ärenden från kommunens övriga beslutande organ, som rör kulturnämndens ansvarsområde.

Beslutsunderlag

Anmälningssärenden

Beslut i kommunstyrelsen 2024-04-14 – Information: Rutin vid otillbörlig påverkan förtroendevalda

Beslut i kommunstyrelsen 2024-04-15 – 2023:1 Omställningsuppdraget – Plan och anvisning till nämnd

Beslut i kommunfullmäktige 2024-04-29 – Årsredovisning 2023

Beslut i kommunfullmäktige 2024-04-29 – Aktualitets – och relevansprövning av styrdokument

Dataskyddsombudets rapport 2023

Årsberättelse informationssäkerhet 2023

Grundläggande granskning kulturnämnden 2023

Beredningsansvariga

Maria Nordenback, nämndsekreterare

Beslutet ska skickas till

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2024/00004

Leif Mårtensson
tillförordnad kulturdirektör

Maria Nordenback
nämndsekreterare

Umeå kommun
Kommunstyrelsen

Protokollsutdrag
2024-04-15

§ 47

Diariennr: KS-2024/00345

Information: Rutin vid otillbörlig påverkan förtroendevalda

Beslut

Kommunstyrelsen beslutar

att godkänna informationen

att information om Rutin vid otillbörlig påverkan förtroendevalda, ställs till samtliga nämnder i Umeå kommun för information.

Ärendebeskrivning

Umeå kommun är en politiskt styrd organisation och därmed har kommunen ett särskilt ansvar att värna de demokratiska värden som utgör grunden för kommunens verksamhet. Förtroendevalda ska kunna känna sig trygga i sitt beslutsfattande i meningen att de inte blir utsatta för någon typ av otillåten påverkan, till exempel trakasserier, hot, hat eller våld. Om något ändå sker, ska kommunen hjälpa och stödja den som blivit utsatt.

Umeå kommun har som arbetsgivare tagit fram riktlinjer för verksamheten, vilket bland annat ställer krav på att förebygga hot, våld och otillbörlig påverkan i de anställdas arbetsmiljö samt ge råd och stöttning om någon ändå drabbas.

Förtroendevalda är inte formellt sett anställda och omfattas därmed inte av arbetsmiljölagstiftningens rättigheter och skyldigheter. Men systematiken och förhållningssättet mellan Umeå kommun som organisation gentemot de förtroendevaldas situation ska i huvudsak ses som likvärdigt, som för en anställd. Det kan i praktiken uppnås i ett samspel mellan den förtroendevalda, det egna partiet och det tjänstemannastöd som finns inom kommunen.

Umeå kommun
Kommunstyrelsen

Protokollsutdrag
2024-04-15

Denna rutin beskriver därför vilket stöd Umeå kommuns förtroendevalda kan få och hur man ska gå till väga om man utsätts för hot- och våld, samt otillåten påverkan.

Beslutsunderlag

Rutin vid otillbörlig påverkan förtroendevalda

Beredningsansvariga

Camilla Adolfsson Säkerhetschef och Karin Ahnqvist HR-direktör

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Näringslivs- och arbetsutskottet beslutar enligt tjänsteskrivelsens förslag.

Kommunstyrelsens beslutsordning

Kommunstyrelsen beslutar enligt näringslivs- och arbetsutskottets förslag.

Beslutet ska skickas till

Samtliga nämnder i Umeå kommun.

Dokumentansvarig: Camilla Adolfsson	Dokumentdatum: 2024-04-
Godkänd av: Margaretha Alfredsson	Reviderad:
Rutin vid otillbörlig påverkan förtroendevalda	

Otillbörlig påverkan

Ett samlingsnamn för hot, hat och våld är otillåten påverkan. Med otillåten påverkan avses allvarliga hot samt våldssituationer mot person eller egendom som riskerar att påverka den enskildes beslut eller vara ett direkt resultat av beslutssituation.

Otillåten påverkan kan handla om påtryckningar så som:

- Trakasserier i form av kränkning, ofredande eller hot
- Hot som utpressning eller uttryck som medför att den hotade personen fruktar för sin egen eller annans säkerhet eller egendom
- Fysiskt våld mot person eller egendom
- Påverkansoperationer från främmande makt i syfte att påverka demokratin

Inledning

Umeå kommun är en politiskt styrd organisation och därmed har kommunen ett särskilt ansvar att värna de demokratiska värden som utgör grunden för kommunens verksamhet. Förtroendevalda ska kunna känna sig trygga i sitt beslutsfattande i meningen att de inte blir utsatta för någon typ av otillåten påverkan, till exempel trakasserier, hot, hat eller våld. Om det ändå sker, ska kommunen hjälpa och stödja den som blivit utsatt.

Hot, hat och våld mot förtroendevalda ska aldrig tolereras. Att ta på sig ett förtroendeuppdrag innebär inte att man får tåla mer än andra i samhället. Det är viktigt att normerna inte förskjuts av vad som är acceptabelt eller inte. Detta eftersom förlängningen kan det försvåra rekryteringen av förtroendevalda och riskerar att urholka demokratin.

Umeå kommun har som arbetsgivare tagit fram riktlinjer för verksamheten, vilket bland annat ställer krav på att förebygga hot, våld och otillbörlig påverkan i de anställdas arbetsmiljö samt ge råd och stöttning om någon ändå drabbas.

Förtroendevalda är inte formellt sett anställda och omfattas därmed inte av arbetsmiljölagstiftningens rättigheter och skyldigheter. Men systematiken och

förhållningssättet mellan Umeå kommun som organisation gentemot de förtroendevaldas situation ska i huvudsak ses som likvärdigt, som för en anställd. Det uppnås i praktiken i ett samspel mellan den förtroendevalda, det egna partiet och det tjänstemannastöd som finns inom kommunen. Ur ett demokratiskt perspektiv så är det viktigt att de förtroendevalda i Umeå kommun känner att de har stöd i kommunen i händelse av hat, hot eller våld.

Denna rutin beskriver därför vilket stöd våra förtroendevalda kan få och hur man ska gå tillväga om man utsätts för hot- och våld, samt otillåten påverkan.

Fördelning av ansvar

De politiska partierna

Det är partierna och partiets gruppleadare som har det huvudsakliga ansvaret för sina förtroendevalda och ska stödja sina medlemmar i händelse av hat, hot eller våld. Om man som förtroendevald blir utsatt för trakasserier i form av hat, hot eller våld ska detta polisanmälas och incidenten ska rapporteras till säkerhetsenheten vid Umeå kommun. Stöd i hur en polisanmälan görs finns i detta dokument och kan därutöver ges av säkerhetsavdelningen.

Polismyndigheten

Det är Polismyndigheten som har huvudansvaret för skydd av förtroendevalda i en kommun. Om en förtroendevald blivit utsatt för otillbörlig påverkan ska därför en polisanmälan göras. Grunden är att en polisanmälan ska göras om man som förtroendevald blir utsatt för ett brott till exempel i form av hot, hat eller våld. Det är den som drabbas som avgör om en anmälan ska göras, men det är viktigt att ha i minnet att en polisanmälan ger betydligt större möjligheter för polisen att förhindra nya brott och att lagföra gärningsmannen.

Stadsledningskontorets avdelningar huvudsakligt stöd för förtroendevalda

För att säkerställa likställighet och tydlighet utgör stadsledningskontorets funktioner huvudsakligt stöd till alla Umeå kommuns förtroendevalda, när det gäller händelse eller situation av otillbörlig påverkan riktat mot den förtroendevalda som person.

Säkerhetsenheten

Säkerhetsenheten vid stadsledningskontoret kan bistå med rådgivning och stöd till förtroendevalda som blivit utsatta för otillbörlig påverkan. I det uppdraget ingår även att ge

råd och stöd hur risker kan minskas. Säkerhetsenheten tar emot information, dokumenterar och administrerar incidentrapporter. Vid behov kan säkerhetsenheten ge stöd genom att informera och bistå vid utbildning kring hot, hat och våld samt otillbörlig påverkan.

Säkerhetsenheten samordnar arbetet med tex. personlarm/bevakningsbil eller liknande insatser kring den förtroendevaldas säkerhet efter samråd med polis. Om en förtroendevald av polis bedöms befinna sig i en utsatt situation kan ett personlarm erbjudas. Om hotet är påtagligt, finns det också möjlighet att via väktare ordna med skyddande eller ronderande bevakning. Säkerhetsenheten bistår även nämnden/förvaltningen gällande förebygga hot och våld vad gäller nämndens arbete.

HR-SLK

HR vid stadsledningskontoret kan bistå med hänvisning till krisstöd och efterstöd, kontakt tas via HR-direktör. HR ger även stöd till gruppleddare/politiska partiet för vägledning kring hur man kan hålla tex uppföljningssamtal

HR-Kommunikation

Kommunikationsdirektör kan bistå gruppleddare/parti med kommunikationsplanering och tydliggörande av tillhörande behov relaterat till händelse eller situation vid otillbörlig påverkan.

Bilaga 1 Att göra en anmälan

Vid akuta fall görs anmälan via 112, då situationen tillåter det.

I övriga fall görs anmälan på följande sätt:

- Via telefon 11414 till Polisens Kontaktcenter
- Via polisstation
- Uppgifter som ska lämnas vid en polisanmälan:
 - Berätta vad som har skett.
 - Påpeka att det är en politiker/förtroendevald inom Umeå kommun som blivit utsatt.
 - Uppge för- och efternamn på målsägande, dvs. den som utsatts för hot eller våld. Observera att vid en anmälan behöver inte personnummer lämnas ut.
 - Vid behov, be om åtkomstskydd. Åtkomstskyddet gör att personuppgifterna är skyddade under förundersökningen. Vid eventuell rättegång gäller offentlighetsprincipen.
 - Uppge adress och telefonnummer till arbetsplatsen.
 - Lämna uppgifter om stödbevisning, t.ex. vittnen, filminspelning, foto, skärmdump, mail mm.
 - Berätta om eventuella skador, och ifall skadorna har blivit dokumenterade hos sjukvården.
 - Be om att få kontinuerlig återkoppling från ansvarig utredare om den fortsatta hanteringen.

Att tänka på efter en händelse

- Vid fysisk skada - uppsök alltid akutmottagning för omhändertagande och dokumentation.
- Polisanmälan ska göras av den som blivit utsatt eller av vittne.
- Om händelsen är av sådan art att målsäganden är rädd för repressalier kan åtkomstskydd begäras. Åtkomstskyddet gör att personuppgifterna är skyddade under förundersökningen. Vid eventuell rättegång gäller offentlighetsprincipen.
- Kontakta kommunens säkerhetssamordnare för information och övervägning av vidare stöd.
- Inom partiet: Kontakta partiets gruppleddare för övervägning av vidare stöd - ta hand om den eller de som drabbats psykiskt. Ge information till berörda i direkt i anslutning till det inträffade. Överväg ytterligare information till övriga partifunktionärer och partimedlemmar.

Umeå kommun
Kommunstyrelsen

Protokollsutdrag
2024-04-15

§ 45

Diariennr: KS-2023/00956

2023:1 - Omställningsuppdraget - Plan och anvisning till nämnd

Beslut

Kommunstyrelsens beslutar

att godkänna förslag till arbetsgång och tidplan för genomförande av tilläggsuppdrag 2023:1

att ge samtliga nämnder som har egen förvaltning/verksamhet i uppdrag att genomföra analys och göra bedömning av prognosticerad kompetensbrist i nämndens förvaltning/verksamhet i enlighet med bifogad anvisning.

Ärendebeskrivning

I det planeringsdirektiv för 2024 som kommunfullmäktige fastställde den 19 juni 2023 ingår tilläggsuppdrag 2023:1

Kommunfullmäktige ger kommunstyrelsen och nämnderna i uppdrag att öka omställningen av nämndernas verksamheter för att klara grunduppdraget i takt med att personalbristen ökar.

Under jan-feb 2024 har förslag till arbetsgång samt tidplan för genomförande av tilläggsuppdraget samt förslag till uppdrag och anvisning till nämnd utarbetats. Information/samråd har skett med KS:n den 9 jan och den 27 feb, förslaget har förankrats i Stadsdirektörens forum, Ekonomidirektörens ledningsgrupp, HR-direktörens ledningsgrupp och i Stabsnätverket.

Det förslag till arbetsgång samt tidplan som utarbetats är utformat så att nämndernas analyser/bedömningar ska vara tillgängliga i sådan tid att de kan utgöra underlag i kommunens planeringsprocess inför 2026.

För att underlätta genomförandet av uppdraget i berörda nämnder har stadsledningskontoret upparbetat förslag till anvisning samt ett webbaserat prognosverktyg. Prognosverktyget baseras dels på den prognos över kompetensbehov som respektive förvaltning/nämnd upparbetat under hösten 2023, dels på den långtidsprognos över arbetsmarknadens utveckling fram till 2040 som SCB publicerade 24 jan (SCB, *Trender och Prognoser 2023 Befolkning, utbildning, arbetsmarknad – med sikte på år 2040*).

Observera att det webbaserade analysverktyget i nuvarande version visar prognos över behov och tillgång för de 32 största yrkesgrupperna i kommunen, de 32 största yrkesgrupperna motsvarar ca 90% av den totala personalstaten.

Beslutsunderlag

Förslag till arbetsgång, tidplan och anvisning för genomförande av tilläggsuppdrag 2023:1

Beredningsansvariga

Daniel Levisson
Stefan Boström
Rune Lidström
Dan Gideonsson

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Näringslivs- och arbetsutskottet beslutar enligt tjänsteskrivelsens förslag.

Kommunstyrelsens beslutsordning

Kommunstyrelsen beslutar enligt näringslivs- och arbetsutskottets förslag.

Beslutet ska skickas till

För- och grundskolenämnden
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden
Individ- och familjenämnden
Äldrenämnden
Tekniska nämnden
Miljö- och hälsoskyddsnämnden
Byggnadsnämnden
Fritidsnämnden
Kulturnämnden

Umeå kommun
Kommunstyrelsen

Protokollsutdrag
2024-04-15

Överförmyndarnämnden
Brand- och räddningsnämnden

Arbetsgång, tidplan och anvisning för

Tilläggsuppdrag 2023:1

Såväl nationella som regionala prognoser visar på att den demografiska utvecklingen kan leda till personalbrist. Enligt dessa prognoser bedöms olika sektorer av arbetsmarknaden påverkas i olika omfattning och i olika tid. Om inte underliggande förutsättningar på arbetsmarknaden förändras väsentligt bedöms situationen med personalbrist accelerera under kommande år och vara påtaglig under lång tid framåt (2040).

Kommunfullmäktige har därför i planeringsdirektiv för 2024 gett kommunstyrelsen och samtliga nämnder i uppdrag att öka omställningen av nämndernas verksamheter för att klara grunduppdraget i takt med att personalbristen ökar. (Tilläggsuppdrag 2023:1)

Arbetsgång för genomförande av tilläggsuppdrag 2023:1

Stadsledningskontoret har under hösten 2023 och vintern 2024 upparbetat förslag och genomfört förberedelser för uppdragets genomförande. Nedan beskrivs förslag till arbetsgång för genomförandet av tilläggsuppdrag 2023:1

Steg 1 – Problemförståelse (mars-sept 2024).

För att kunna identifiera och utforma kloka och långsiktigt hållbara lösningar är det viktigt att först skapa förståelse för hur stort problem eventuell personalbrist utgör, dvs att besvara frågan om, när och hur problemet manifesterar sig i respektive nämnds verksamheter. Flertalet nämnder och förvaltningar har idag hög kunskap om hur behovet av kompetens kommer utvecklas under perioden 2024-2034. Kunskapen om hur tillgång på kompetens utvecklas under perioden 2024-2034 är varierande. Genom att nyttja prognoser för såväl behov som tillgång kan ev gap mellan behov och tillgång identifieras och analyseras. En sådan gapanalys ger svaret på frågan om och i vilken omfattning nämnden har ett problem/behöver vidta åtgärder. Stadsledningskontoret tillhandahåller ett webbaserat prognosverktyg som nämnderna kan använda. Prognosverktyget baseras på SCBs senast långtidsprognos¹ samt de behovsprognoser resp nämnd arbetat fram under hösten 2023.

Steg 2 – Identifiera lösningar och hinder för omställning av verksamhet (okt 2024-mars 2025)

Om gapanalysen visar att en eller flera av nämndens verksamheter med stor sannolikhet kommer ställas inför en situation med personalbrist behöver nämnden ta fram förslag till hur denna personalbrist ska hanteras. Med stöd i den problemförståelse nämnd och förvaltning byggt upp i steg 1 inleds arbetet med att identifiera möjliga sätt att ställa om nämndens verksamheter med målet att nämnden även framgent ska kunna tillgodose sitt grunduppdrag utifrån de förutsättningar som framtida kompetenstillgång ger. Det är även viktigt att nämnden identifierar väsentliga hinder för omställning av nämndens olika verksamheter. Sådana hinder kan ex vis vara av legal, teknisk, kompetensmässig eller lokalmässig karaktär.

¹ SCB, Trender och Prognoser 2023 - Befolkning, utbildning, arbetsmarknad – med sikte på år 2040

Steg 3 - Formulera inriktning för framtida omställning (okt 2024-mars 2025)

Med utgångspunkt i steg 1 och 2 ovan formulerar nämnden förslag till inriktning för verksamhetsomställning. Förslag till inriktning för verksamhetsomställning tillställs kommunfullmäktige för fastställande i samband med fullmäktiges beslut om planeringsdirektiv för 2026 och plan för 2027-2030.

Steg 4 – Inleda omställning i enlighet med av kommunfullmäktige fastställd inriktning.

Efter att kommunfullmäktige fastställt inriktning för omställning av respektive nämnds verksamheter inleds arbetet med att konkretisera omställning, denna konkretisering sker inom och med stöd av Umeå kommuns ordinarie planerings- och uppföljningsprocess.

Viktiga utgångspunkter för uppdragets genomförande

Långsiktighet – Om inte underliggande förutsättningar på arbetsmarknaden förändras väsentligt bedöms situationen med personalbrist accelerera under kommande år och vara påtaglig under lång tid framåt (2040).

Detta innebär att ett flertal nämnder med stor sannolikhet behöver ställa om sin verksamhet för att även framgent kunna uppfylla sitt grunduppdrag. En sådan omställning kommer ske succesivt och över lång tid, särskilt om nämnden behöver förändra grundläggande strukturella förutsättningar i form av lokalstruktur, tekniska lösningar, kompetenssammansättning etc

För att omställningen ska ske på ett ordnat sätt är det önskvärt att de nämnder som står inför väsentlig personalbrist utarbetar en långsiktig inriktning för omställning av nämndens verksamheter/verksamhetsstruktur. En sådan långsiktig inriktning är utgångspunkt och ram för planering, förberedelser och genomförande av omställning av nämndens verksamheter.

Om nämnden inte har en långsiktig och förankrad inriktning för omställning av sina verksamheter finns risk för att nämndens verksamheter ställs inför en situation där personalbrist tvingar fram kortsiktiga, kostsamma och kvalitetsmässigt dåliga lösningar och en arbetsmiljösituation som är ohållbar på både kort och lång sikt. I värsta fall kan personalbrist leda till att verksamheten inte längre går att bedriva alls (skyddsstopp).

Nämnder & förvaltningar i förarsätet - En viktig utgångspunkt är att det är respektive nämnd och respektive nämnds förvaltning som har högst kunskap om den verksamhet som nämnden och förvaltningen ansvarar för. I enlighet med av kommunfullmäktige fastställt reglemente ska samtliga nämnder se till att verksamheten bedrivs i enlighet med de grunduppdrag, mål och riktlinjer som fullmäktige har bestämt samt de föreskrifter som kan finnas i lag eller förordning.

Det är därför av stor vikt att det är nämnd som med utgångspunkt i av kommunfullmäktige fastställd inriktning för omställning har ansvaret för att genomföra omställning av den verksamhet nämnden ansvarar för och att det är nämndens förvaltning som verkställer denna omställning.

Kommunstyrelsen har utifrån sitt ansvar för kommungemensamma funktioner och strukturer ansvar för att utveckla och tillhandahålla kommungemensam styrning och de kommungemensamma strukturer som möjliggör den omställning respektive nämnd ansvarar för.

Tidplan för genomförande av 2023:1

9 jan 2024	Info/samråd 2023:1 KSnau
27 feb 2024	Info/samråd 2023:1 KSnau
19 mars	KSnau hanterar förslag till genomförande, tidplan och Uppdrag till nämnd om att ta fram skriftlig prognos/analys samt anvisning om hur skriftlig prognos/analys ska utformas. Av SLK utarbetat prognos/analysunderlag tillgängliggörs till förvaltningarna.
15 april 2024	KS fastställer förslag till genomförande, tidplan samt uppdrag och anvisning till nämnd.
27 sept 2024	Sista datum för nämnd att lämna <u>skriftlig</u> analys/prognos samt bedömning av om det finns behov av inriktning för omställning av nämndens verksamheter till KS
10 dec 2024	KS lämnar anvisning för nämnds yttrande över förslag till planeringsdirektiv för 2026. Samt uppdrag till nämnd att vid behov ta fram förslag till inriktning för omställning av nämndens verksamheter och konkretisera vad förslag till inriktning för omställning innebär 2026 och 2027-2030.
21 mars 2025	Nämnd lämnar yttrande över förslag till planeringsdirektiv för 2026 inkl förslag till inriktning för omställning av nämndens verksamheter.
16 juni 2025	KF fastställer planeringsdirektiv för 2026 och plan för 2027-2030, inkl inriktning för omställning.
Hösten 2025	Nämnd upprättar verksamhetsplan och budget för 2026 med hänsyn till av KF fastställd inriktning för omställning av nämndens verksamheter.

Anvisning för skriftlig rapport av analys/prognos 2023:1

Nämnden ska upprätta en skriftlig rapport där nämnden beskriver prognos för nämndens personalförsörjning 2024-2034 och nämndens bedömning av prognosens konsekvenser (analys). I den skriftliga rapporten ska nämnden beskriva prognos för de verksamheter/ verksamhetsområden nämnden bedömer som väsentliga för att nämnden ska kunna verkställa sitt grunduppdrag. Rapporten ska avslutas med en sammanfattande bedömning där det tydligt framgår om nämnden ser behov av att utifrån prognos över personalförsörjning ställa om verksamhet/verksamhetsområden.

Avgränsning

Observera att nämnden i detta skede ej ska ange hur omställningen ska ske eller förslag till inriktning för ev omställning.

Rapportens innehåll

Rapporten ska innehålla följande avsnitt

Kort inledning

I inledningen beskriver nämnden kort vilka verksamheter/verksamhetsområden nämndens rapport avser och kort beskrivning av hur nämnden arbetat med rapporten.

Prognoser/gapanalys per verksamhet/verksamhetsområde

- *Kort beskrivning av respektive verksamhet/verksamhetsområde (nuläge)*
inkl beskrivning av väsentliga yrkesgrupper i resp verksamhet.
- *Prognos över personalbehov och personaltillgång per verksamhet/verksamhetsområde*
Prognos över personalbehov 2024-2034 ska baseras på nuvarande verksamhetsinriktning, nuvarande kompetenskrav och befintlig prognos över behovsutvecklingen inom resp verksamhet/verksamhetsområde (volymdrivande variabler). Nämnds- och eller/verksamhetsspecifika antaganden om ex vis volymutveckling, förändrade kompetenskrav etc ska dokumenteras och redovisas i bilaga till den skriftliga rapporten.
- *Gapanalys per verksamhet/verksamhetsområde*
Beskrivning av gap mellan prognosticerat personalbehov och prognosticerad personaltillgång år för år under perioden 2024-2034.
- *Sammanfattning och slutsatser per verksamhet* baserat på ovanstående prognoser/gapanalys

Nämndens sammanfattande slutsatser/bedömning baserat på ovanstående prognoser/gapanalys

Slutsatser av prognoser inklusive bedömning av om det finns behov för nämnden att arbeta fram förslag till inriktning för omställning av nämndens verksamhet/verksamheter.

Y-nämnden - Analys personalförsörjning 2024-2034

Inledning

Här beskriver nämnden kort de verksamheter/verksamhetsområden nämnden bedömer som väsentliga för att nämnden ska kunna verkställa sitt grunduppdrag. Samt kort beskrivning av hur nämnden arbetat fram rapporten.

Verksamhet X

Verksamhet X verkställer Y-nämndens åtagande avseende Z. Inom verksamhet X arbetar n personer (n åa) per datum. Dessa fördelas inom följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal Åa

Prognos över personalbehov inom verksamhet X

Här redovisas sammanfattning av prognos över personalbehov 2024-2034 i verksamhet X.
(diagram)

Prognos över personaltillgång inom verksamhet X

Här redovisas sammanfattning av prognos över personaltillgång 2024-2034 i verksamhet X.
(diagram)

Gapanalys personalbehov/personaltillgång verksamhet X

Här beskrivs ev gap mellan prognosticerat personalbehov och prognosticerad personaltillgång år för år under perioden 2024-2034.
(diagram)

Verksamhet X - Slutsatser/bedömning av personalförsörjning verksamhet X

Mot bakgrund av ovanstående prognos bedöms verksamhet X generellt sett ha goda förutsättningar till personalförsörjning fram till 2028. Efter 2028 riskerar det bli allt svårare att rekrytera yrkeskategori B. Efter 2030 bedöms även tillgången på yrkeskategori C minska väsentligt, ngt som bedöms få stora konsekvenser för verksamheten och på sikt kan leda till att verksamheten ej kan bedrivas i nuvarande form.

Mot bakgrund av ovanstående är nämndens bedömning att det finns behov av att ställa om verksamhet X.

Obs nämnd avgör själv hur många Verksamhetsavsnitt enligt ovan som rapporten ska innehålla.

Verksamhet Z

Verksamhet Z verkställer Y-nämndens åtagande avseende Z. Inom verksamhet Z arbetar n personer (n åa) per *datum*. Dessa fördelas inom följande yrkeskategorier:

Yrkeskategori	Antal anställda	Antal Åa

Prognos över personalbehov inom verksamhet Z

Här redovisas sammanfattning av prognos över personalbehov 2024-2034 i verksamhet X.
(diagram)

Prognos över personaltillgång inom verksamhet Z

Här redovisas sammanfattning av prognos över personaltillgång 2024-2034 i verksamhet X.
(diagram)

Gapanalys personalbehov/personaltillgång verksamhet Z

Här beskrivs ev gap mellan prognosticerat personalbehov och prognosticerad personaltillgång år för år under perioden 2024-2034.

(diagram)

Verksamhet Z - Slutsatser/bedömning av personalförsörjning verksamhet Z

Verksamhet Z har under perioden 20xx-2023 haft väsentliga problem med personalförsörjning avseende yrkeskategori Q. Brist på Q har hanterats genom ökad rekrytering av yrkeskategori P.

Som framgår i ovan redovisad prognos kommer personalförsörjningsproblematik avseende yrkeskategori Q att eskalera under perioden 2024-2034. Då yrkeskategori Q är kritisk för verksamhetens möjlighet att tillgodose krav på ... är nämndens bedömning att det finns behov av att ställa om verksamhet Z så att nämnden även framgent ska kunna verkställa sitt grunduppdrag och upprätthålla en god arbetsmiljö.

Obs nämnd avgör själv hur många Verksamhetsavsnitt enligt ovan som rapporten ska innehålla.

Y-nämndens sammanfattande slutsatser baserat på ovanstående prognoser/gapanalyser

Y-nämnden har en utmanande personalförsörjningssituation att hantera under perioden 2024-2034. Nuvarande prognos påvisar omfattande brist på yrkeskategori Q, B och C på nationell och regional nivå. Umeå kommun bedöms ha ngt bättre tillgång till yrkeskategori Q, B och C än riket med anledning av att Umeå är utbildningsort men brist på sagda yrkeskategorier kommer bli påtaglig även i Umeå.

Det råder redan idag brist på yrkeskategori Q inom verksamhet Z. Yrkeskategori Q är kritisk för att tillgodose krav på

Befintlig personalbrist i yrkeskategori Q har väsentlig påverkan på verksamhet Z och bedöms from 2028 få väsentlig inverkan även på verksamhet X genom att...

Nämnden gör även bedömningen att prognosticerad personalbrist inom yrkeskategori B from 2028 kan få väsentlig inverkan på Verksamhet X. Brist på yrkeskategori Q inom Z kan även få följdverkningar för verksamhet Y genom att Y är beroende av att verksamhet X och Z fungerar på ändamålsenligt sätt.

Mot bakgrund av ovanstående ser nämnden behov av att arbeta fram förslag till inriktning för omställning av verksamhet X och Z för att möta prognosticerad brist på yrkeskategorierna Q, B och C.

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2024-04-29

§ 75

Diariennr: KS-2023/00394

Årsredovisning 2023

Beslut

Kommunfullmäktige beslutar

- att fastställa Umeå kommunkoncerns resultat till 424 mnkr varav Umeå kommuns resultat ingår med 283 mnkr
- att fastställa styrelse och nämnders budgetavvikelse till -86 mnkr, varav jämförelsestörande poster 0 mnkr
- att fastställa Umeå kommuns årsredovisning för år 2023
- att fastställa reservering till resultatutjämningsreserv med 43 mnkr
- att fastställa årets balanskravsresultat till 229 mnkr
- att ombudgetera totalt 319,4 mnkr av kvarvarande investeringsmedel 2023 till investeringsbudgeten för 2024, enligt bilaga
- att ombudgetera totalt 78,4 mnkr av kvarvarande investeringsmedel 2023 till investeringsplanen för 2025, enligt bilaga
- att ombudgetera totalt 7,6 mnkr av kvarvarande investeringsmedel 2023 till investeringsplanen för 2026, enligt bilaga
- att ombudgetera totalt -6,2 mnkr av kvarvarande investeringsmedel 2023 till investeringsplanen för 2027, enligt bilaga
- att fastställd modell för över- och underskottshantering avskaffas
- att kommunstyrelsen ges i uppdrag att ta fram nya riktlinjer för god ekonomisk hushållning, inklusive regelverk för resultatreserv (RER) och att i detta göra en omvärldsbevakning med andra jämförbara kommuner hur ekonomistyrning tillämpas och där kommuner med god följsamhet till regelverket särskilt prioriteras.
- att bevilja ansvarsfrihet för år 2023 för kommunstyrelsen, nämnder samt enskilda ledamöter i dessa organ.

I beslutet om ansvarsfrihet har personer som anges i kommunallagen, kap 5, 11 och 12 ej deltagit.

Reservation

Bore Sköld, för Vänsterpartiet reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden (se reservationstext under kommunfullmäktiges beslutsordning).

Ärendebeskrivning

Resultat - utfall, budgetavvikelse och prognosavvikelse

I årsredovisningen för Umeå kommunkoncern redovisas ett positivt resultat för koncernen som uppgår till 424 mnkr (miljoner kronor) vilket är en minskning med 753 mnkr i jämförelse med föregående år. Kommunens resultat uppgår till 283 mnkr, vilket är en minskning med 614 mnkr jämfört med föregående år.

Kommunens resultat om 283 mnkr innebär en positiv budgetavvikelse på 195 mnkr. Budgetavvikelsen beror på högre skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning jämfört med budget (320 mnkr) samt högre intäkter (425 mnkr) och högre kostnader (465 mnkr) i verksamheterna än förväntat. Umeå kommuns negativa finansnetto är sammantaget 84 mnkr sämre än budget.

Styrelse och nämnder redovisar en negativ budgetavvikelse på 86 mnkr i förhållande till nämndsramar från fullmäktige.

Årets utfall är högre än lämnad prognos i delårsrapporten med 29 mnkr, vilket främst förklaras av ökade intäkter från kraftverksamheten.

Även om resultatet för 2023 är väsentligt lägre än för 2022 är resultatet på tillräcklig nivå för att bibehålla en god finansiell ställning i kommunkoncernen per sista december 2023. Pandemiårens utveckling har tidigare bidragit till att väsentligt stärka densamma.

Under 2023 har Sverige gått in i en lågkonjunktur, som bedöms fortsätta under 2024. Andra hälften av 2024 bedöms inflationen bli i nivå som Riksbankens inflationsmål och därefter förväntas konjunkturer sakta förbättras. Den höga kostnadsnivån bedöms därmed kvarstå, vilket kräver anpassningar i kommunkoncernens verksamheter under kommande år och gör att det är viktigt med kontinuerlig ekonomistyrning, kostnadskontroll och kontroll på investeringsnivåer. Detta så att

kommunkoncernen och kommunen även fortsatt ska ha en god resultatutveckling och ekonomisk ställning.

Investeringar - utfall, budgetavvikelse och prognosavvikelse

Kommunkoncernens nettoinvesteringar uppgår per 31 december 2023 till 2 528 mnkr (2 312 mnkr). Nettoinvesteringarna ökade med 216 mnkr under 2023, främst på grund av fortsatta investeringar i lokaler, bostäder och infrastruktur som ett led i att möjliggöra kommunens tillväxt.

Kommunens nettoinvesteringar uppgår per den 31 december 2023 till 1 103 mnkr (749 mnkr), vilket är 598 mnkr lägre än beslutad investeringsram (1 702 mnkr). Investeringsvolymerna överstiger nu de nivåer som redovisades innan pandemin. Fortsatt finns förseningar som en effekt av pandemin och som inte kunnat realiseras under år 2023.

Balanskravsresultat och reservering till RUR

Kommunens resultat efter balanskravsjusteringar uppgår till 272 mnkr. Reservering till resultatutjämningsreserv (RUR) föreslås med 43 mnkr, vilket innebär ett balanskravsresultat på 229 mnkr. Den maximala reserveringen till RUR som kommunen får göra år 2023 är 43 mnkr. I och med detta har kommunen satt av maximalt till RUR; 903 mnkr (10% av skatteintäkter, generella statsbidrag och kommunalekonomisk utjämning 2023).

Bedömning god ekonomisk hushållning

Kommunfullmäktige har beslutat om grunduppdrag, inriktningsmål, tilläggsuppdrag och finansiella mål för kommunen. Några kommunkoncernövergripande finansiella mål har inte satts upp i Planeringsdirektiv, budget och investeringar för 2023.

I årsredovisningen följs målpuppfyllelsen upp för två finansiella mål, fem inriktningsmål, fyra personalpolitiska mål och 26 tilläggsuppdrag som kommunfullmäktige har fastställt i Planeringsdirektiv, budget och investeringar för 2023. Det görs genom en sammanvägd bedömning utifrån nämndernas och styrelsens rapportering per 31 december 2023. Uppföljningen visar att:

- Av kommunfullmäktiges två finansiella mål uppnås resultatmålet medan målet om självfinansieringsgrad inte uppnås för 2023.

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2024-04-29

- För två av kommunfullmäktiges fem inriktningsmål bedöms arbetet löpa enligt plan och för tre är bedömningen att mer arbete krävs.
- Två av kommunfullmäktiges fyra personalpolitiska mål bedöms löpa enligt plan och två kräver mer arbete.
- Av totalt 26 tilläggsuppdrag som kommunfullmäktige har tilldelat nämnderna är 16 genomförda och nio delvis genomförda. Ett uppdrag är inte genomfört eftersom förutsättningar saknas.

För att uppnå god ekonomisk hushållning enligt kommunfullmäktiges fastställda definition ska kommunens finansiella och verksamhetsmässiga mål uppnås. Kommunstyrelsen bedömer mot bakgrund av ovanstående att god ekonomisk hushållning delvis nås för kommunen och kommunkoncernen för helåret 2023.

Nämndernas över- och underskottshantering

Vid ingången av 2023 uppgick summan av nämndernas fiktiva egna kapital till 124,4 mnkr. Utfallet 2023 har påverkat detta negativt så att nämndernas fiktiva egna kapital per 31 december 2023 sammantaget uppgår till -63,0 mnkr i enlighet med fastställd modell för justering av eget kapital. Se bilaga Förändring fiktivt eget kapital nämnder år 2023.

I samband med verksamhetsuppföljningen har två nämnder begärt extra justering av fiktivt eget kapital utöver budgetavvikelsen för 2023.

Fritidsnämnden hemställer att del av nämndens underskott om 4 167 tkr avseende SM-veckan sommar 2023 inte ska påverka fiktivt eget kapital negativt. Individ- och familjenämnden hemställer att nämndens underskott på 90 202 tkr inte ska påverka fiktivt eget kapital negativt.

Stadsledningskontoret gör bedömningen att 2023 inte har omfattats av extrema händelser av sådan art som skulle klassificeras som synnerliga skäl utifrån kommunallagens intentioner. Förslag till beslut är därmed i enlighet med fastställd modell för över- och underskottshantering.

Stadsledningskontoret föreslår dock att fullmäktige beviljar tre år för återställning av nämndens underskott i fiktivt eget kapital.

Ombudgetering investeringar

Kommunens investeringsbudget uppgick till 1 702 mnkr 2023. Utfallet blev 1 103 mnkr. Styrelse och nämnder begär att inom investeringsbudgeten ombudgetera totalt 395,7 mnkr av kvarvarande

medel till åren 2024–2027. Den största avvikelsen beror på att avräkningen mellan kommunen och Trafikverket när det gäller byte av ansvar för vägarna längs Västra länken blivit försenad till hösten 2024.

Flyktingmottagande

Vad gäller flyktingmottagandet i samband med Ukraina-kriget uppgår kostnaderna under året inte till några väsentliga belopp, vilket gör att någon detaljerad rapportering per 31 december 2023 inte redovisas.

Förslag till beslut (tjänsteskrivelsen)

Kommunfullmäktige beslutar

att fastställa Umeå kommunkoncerns resultat till 424 mnkr varav Umeå kommuns resultat ingår med 283 mnkr

att fastställa styrelse och nämnders budgetavvikelse till -86 mnkr, varav jämförelsestörande poster 0 mnkr

att fastställa Umeå kommuns årsredovisning för år 2023

att fastställa reservering till resultatutjämningsreserv med 43 mnkr

att fastställa årets balanskravsresultat till 229 mnkr

att bevilja ansvarsfrihet för år 2023 för kommunstyrelsen, nämnder samt enskilda ledamöter i dessa organ

att nämndernas fiktiva egna kapital justeras enligt fastställd modell för över- och underskottshantering och uppgår därefter till totalt -63,0 mnkr enligt bilaga

att bevilja de nämnder som redovisar underskott i fiktivt eget kapital, tre år för återställning av nämndens underskott i fiktivt eget kapital

att ombudgetera totalt 319,4 mnkr av kvarvarande investeringsmedel 2023 till investeringsbudgeten för 2024, enligt bilaga

att ombudgetera totalt 78,4 mnkr av kvarvarande investeringsmedel 2023 till investeringsplanen för 2025, enligt bilaga

att ombudgetera totalt 7,6 mnkr av kvarvarande investeringsmedel 2023 till investeringsplanen för 2026, enligt bilaga

att ombudgetera totalt -6,2 mnkr av kvarvarande investeringsmedel 2023 till investeringsplanen för 2027, enligt bilaga.

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2024-04-29

Beslutsunderlag

Umeå kommuns årsredovisning 2023
Förändring fiktivt eget kapital nämnder år 2023
Förslag till ombudgetering av investeringsmedel till 2024–2027 -
sammanställning samtliga projekt
Revisionsberättelse för år 2023
Revisorernas redogörelse för 2023
Bilagorna: Grundläggande granskning och granskningsrapport för
respektive styrelse, nämnd och bolag.
Det sakkunniga biträdets yttrande (KPMG)

Beredningsansvariga

Lena Höök Gustafsson, ekonomidirektör
Malin Blom, redovisningschef
Dan Gideonsson, ledningskoordinator
Urban Blomdahl, budgetchef
Anette Sjödin, controller

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Yrkanden

Janet Ågren (S) - Bifall till tjänsteskrivelsens förslag med undantag för
följande avslagsyrkande samt bifall till nedan två tillägg:

Att att-sats 7 och 8 avslås (att nämndernas fiktiva egna kapital justeras
enligt fastställd modell för över- och underskottshantering och uppgår
därefter till totalt -63,0 mnkr enligt bilaga, samt att bevilja de nämnder
som redovisar underskott i fiktivt eget kapital, tre år för återställning av
nämndens underskott i fiktivt eget kapital).

Tillägg: Att fastställd modell för över- och underskottshantering
avskaffas.

Tillägg: Att kommunstyrelsen ges i uppdrag att ta fram nya riktlinjer för
god ekonomisk hushållning, inklusive regelverk för resultatreserv (RER)
och att i detta göra en omvärldsbevakning med andra jämförbara
kommuner hur ekonomistyrning tillämpas och där kommuner med god
följsamhet till regelverket särskilt prioriteras.

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2024-04-29

Bore Sköld (V) – Bifall till tjänsteskrivelsens förslag och till Janet Ågrens (S) avslagsyrkande.

Anders Ågren (M) återkommer i kommunfullmäktige.

Maja Westling Palmberg (C) återkommer i kommunfullmäktige.

Propositionsordning som godkänns

Bifall mot avslag till tjänsteskrivelsens förslag (utom att-sats 7 och 8).

Ordföranden finner att utskottet bifaller tjänsteskrivelsens förslag (utom att-sats 7 och 8).

Bifall mot avslag till Janet Ågrens avslagsyrkande gällande att-satserna 7 och 8. Ordföranden finner att utskottet bifaller avslagsyrkandet.

Bifall mot avslag till Janet Ågrens två tillägg. Ordföranden finner att utskottet bifaller tilläggen.

Kommunstyrelsens beslutsordning

Yrkanden

Janet Ågren (S), Veronica Kerr (KD) och **Nils Seye Larsen (MP)** – Bifall till näringslivs- och arbetsutskottets förslag.

Bore Sköld (V) – Bifall till tjänsteskrivelsens förslag och Janet Ågrens avslagsyrkande i näringslivs- och arbetsutskottet.

Anders Ågren (M), Maja Westling Palmberg (C) och **Lars Forsgren (SD)** återkommer i kommunfullmäktige.

Propositionsordning som godkänns

Bifall till näringslivs- och arbetsutskottets förslag *mot* Bore Skölds (V)

förslag. Ordföranden finner att kommunstyrelsen bifaller näringslivs- och arbetsutskottets förslag.

Kommunfullmäktiges beslutsordning

Föredragande: Lena Höök Gustafsson, ekonomidirektör och Ewa Miller (M), kommunrevisor.

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2024-04-29

Följande yttrar sig: Janet Ågren, Anders Ågren, Bore Sköld, Davis Kaza, Veronica Kerr, Mattias Larsson, Nils Seye Larsen, Lars Forsgren, Hanna Lundin Jernberg, Patrik Brännberg, Tobias Holmbom, Arvid Lundberg, Lars Nilsson och Lars Brännström.

Yrkanden

Janet Ågren (S), Anders Ågren (M), Davis Kaza (AP), Veronica Kerr (KD), Nils Seye Larsen (MP), Lars Forsgren (SD), Hanna Lundin Jernberg (L) och Lars Brännström (MP) – Bifall till kommunstyrelsens förslag.

Bore Sköld (V) – Bifall till årsredovisningen, samt bifall till Janet Ågrens (S) förslag i näringslivs- och arbetsutskottet om avslag till att-sats 7 och 8, avslag till Janet Ågrens (S) förslag i näringslivs- och arbetsutskottet om avskaffad över- och underskottshantering (fiktivt eget kapital), bifall till Janet Ågrens (S) förslag i näringslivs- och arbetsutskottet om att ta fram nya riktlinjer för ekonomistyrning.

Mattias Larsson (C) – Bifall till ursprungliga tjänsteskrivelsen samt Janet Ågrens att-sats i näringslivs- och arbetsutskottet om att kommunstyrelsen ges i uppdrag att ta fram nya riktlinjer för god ekonomisk hushållning, inklusive regelverk för resultatreserv (RER) och att i detta göra en omvärldsbevakning med andra jämförbara kommuner hur ekonomistyrning tillämpas och där kommuner med god följsamhet till regelverket särskilt prioriteras samt avslag till Janet Ågrens (S) första tilläggsattsats i näringslivs- och arbetsutskottet ”att fastställd modell för över och underskottshantering avskaffas”.

Patrik Brännberg (AP) – Att bevilja ansvarsfrihet för år 2023 för kommunstyrelsen, nämnder samt enskilda ledamöter i dessa organ.

Propositionsordning som godkänns

Kommunstyrelsens förslag *mot* Bore Skölds (V) förslag *mot* Mattias Larssons (C) förslag. Ordföranden finner att kommunfullmäktige beslutar enligt kommunstyrelsens förslag.

Reservation

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2024-04-29

Bore Sköld, för Vänsterpartiet reserverar sig mot beslutet till förmån för egna yrkanden. Vänsterpartiet tycker att beslutet om fiktivt eget kapitals avskaffande bör avslås för att ge nämnderna möjlighet att yttra sig över förslag till förändrat ekonomistyrningssystem. Konsekvenserna för exempelvis hemtjänst och skola riskerar att göra den ekonomiska planeringen svårhanterlig eftersom kompensationen till de privata utövarna inte går att reglera med över- och underskottshantering.

Beslutet ska skickas till
Samtliga nämnder

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2024-04-29

§ 82

Diariennr: KS-2024/00370

Aktualitets- och relevansprövning av styrdokument

Beslut

Kommunfullmäktige beslutar att:

- Riktlinje för utformning av enkäter med fokus på inkluderande svarsalternativ för kön och könsidentitet upphävs
- Riktlinje för barnkonsekvensanalys upphävs
- Kvalitetsstrategin för Umeå kommun upphävs
- Policy för hållbar it upphävs
- Nulägesbeskrivning Aalborgåtagandena upphävs
- Arkivreglementet revideras
- Informationssäkerhetspolicy revideras
- Riktlinje för intern styrning och kontroll revideras
- E-servicestrategin revideras
- IT-strategin revideras
- Lokalförsörjningsdirektivet revideras
- Mål och riktlinjer för det minoritetspolitiska arbetet revideras
- Riktlinje för externa utförare revideras
- En policy för medborgarnas delaktighet och inflytande tas fram

Kommunstyrelsen beslutar att:

- Riktlinjer för alkohol och drogförebyggande arbetsmiljö upphävs
- Reglemente för Umeå funktionshinderråd revideras och ersätts med en föreskrift
- Reglemente för brottsförebyggande rådet revideras och ersätts med en föreskrift
- Reglemente för landsbygdsrådet revideras och ersätts med en föreskrift
- Riktlinjer för informationssäkerhet revideras
- Medarbetarskap i Umeå kommun - policy revideras
- Chefs- och ledarskap i Umeå kommun - policy revideras

- en föreskrift för interreligiösa rådet tas fram

Ärendebeskrivning

I enlighet med den nya riktlinje för styrdokument som fastställdes av kommunstyrelsen i januari 2024 ska styrdokument regelbundet aktualitets- och relevansprövas. Syftet med prövningen är att utvärdera dokumentens effekt och undersöka ifall dokumentet fortfarande behövs alternativt behöver revideras, samt att bedöma om det behövs annan eller kompletterande styrning för att uppnå styreffekt. Det är det politiska organ som beslutade om dokumentet som ska fatta beslut om det ska förlängas, revideras eller upphävas. För att skapa bättre överblick lyfts flera dokument vid ett och samma tillfälle.

Vanliga orsaker till att dokument upphävs eller revideras är förändrad lagstiftning, förändrad omvärld eller att frågorna har uppgått eller infogats i annan styrning eller kommer att göra det. Det är inte en värdering av området i sig. Se bilaga 1 för en sammanställning av orsaker till besluten.

Det har gjorts en bakgrundsanalys till varje styrdokument. Dessa är samlade i bilaga 2. Dessa bakgrundsbeskrivningar är en översyn av hela området och föreslår ibland annan eller relaterad styrning. Dessa frågor är inte föremål för politiska beslut i dagsläget utan hanteras på annat sätt.

De tidigare beslutade styrdokument som berörs i ärendet är inte bifogade. De går i stället att ta del av på www.umea.se/styrdokument

Beslutsunderlag

Bilaga 1. Sammanställning prövning av styrdokument vt 2024

Bilaga 2. Bakgrundsanalyser

Beredningsansvariga

Lina Renfors, Sara Nordström

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Näringslivs- och arbetsutskottet beslutar enligt tjänsteskrivelsens förslag.

Kommunstyrelsens beslutsordning

Kommunstyrelsen beslutar enligt näringslivs- och arbetsutskottets förslag.

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2024-04-29

Kommunfullmäktiges beslutsordning

Följande yttrar sig: Janet Ågren, Patrik Brännberg och Veronica Kerr.

Yrkanden

Janet Ågren (S) och **Veronica Kerr (KD)** – Bifall till kommunstyrelsens förslag.

Propositionsordning som godkänns

Bifall mot avslag till kommunstyrelsens förslag. Ordföranden finner att kommunfullmäktige beslutar enligt kommunstyrelsens förslag.

Beslutet ska skickas till

Stadsledningskontoret – Ekonomi & styrning/Styrning och samordning
Nämnder och bolag

Bilaga 1

Aktualitets- och relevansprövning av styrande dokument

Styrande dokument som föreslås;

1. upphävas,
2. revideras eller
3. tas fram för behov av styrning.

1. Föreslås upphävas

Styrdokument	Beslutsår	Dnr	Beslutas av	Kommentar	Sidnr. i bilaga 2
Riktlinje för utformning av enkäter med fokus på inkluderande svarsalternativ för kön och könsidentitet	2019	KS-2018/00193	KF	Angränsar tydligt till andra frågor avseende utformning av enkäter och undersökningar och bör därför infogas i samlat dokument. Styrningen är av handledande karaktär och kan beslutas på tjänsteperson-nivå.	1
Riktlinje för barnkonsekvens-beskrivningar	2004	KS000833/2004	KF	Delar av innehållet regleras i lagstiftning. Delar bör infogas i annan styrning på tjänstepersonnivå.	4
Kvalitetsstrategi	2003	KS000611/2002	KF	Inaktuell. Behovsanalys för ledningssystem och systematiskt kvalitetsarbete genomförs under 2024. I samband med analysen ses befintlig styrning av kvalitetsområdet över.	7
Policy för hållbar IT	2017	KS-2016/00910	KF	Inaktuell. Ersätts av annan styrning inom samverkansmodellen för digitalisering.	10
Nulägesbeskrivning Aalborgåtagandena	2008	KS000155/2006	KF	Aalborgåtagandena har integrerats i befintlig styrning i kommunen, exempelvis översiktsplan och program tillhörande inriktningsmålen.	13
Riktlinjer för alkohol-	2007	KS000141/2007	KS	Har ersatts av	18

och drog-förebyggande arbetsmiljö				arbetsmiljöpolicy och riktlinjer på tjänstepersonnivå.	
-----------------------------------	--	--	--	--	--

2. Föreslås revideras

Styrdokument	Beslutsår	Dnr	Beslutas av	Kommentar	Sidnr. i bilaga 2
Arkivreglemente	1997	KS-2017/00635	KF	Inaktuellt. Behov av revidering för att möta digital utveckling samt för att harmonisera med annan styrning på området.	20
Informations-säkerhetspolicy	2013	KS 2013/00563	KF	Inaktuell på grund av förändringar i digitaliseringstakt, säkerhetsläge samt tillkommande lag- och författningskrav.	22
Riktlinjer för informationssäkerhet	2021	KS-2021/01036	KS	Inaktuella på grund av förändringar i digitaliseringstakt, säkerhetsläge samt tillkommande lag- och författningskrav.	22
Riktlinjer för intern styrning och kontroll	2011	KS000559/2011	KF	Inaktuella på grund av förändringar i lagstiftning, ny styrmodell i kommunen samt förändrade arbetssätt.	26
E-servicestrategi	2017	KS-2015/00790	KF	Inaktuell. Förändringar i såväl tekniska förutsättningar, arbetssätt och organisation påverkar behovet av förändrad styrning. Koppling till IT-strategi.	29
IT-strategi	2017	KS-2016/00634	KF	Inaktuell. Förändringar i såväl tekniska förutsättningar, arbetssätt och organisation påverkar behovet av förändrad styrning. Koppling till E-servicestrategi.	32
Lokalförsörjningsdirektiv	2003	KS000759/2003	KF	Inaktuell. KF har gett tekniska nämnden i uppdrag att uppdatera direktivet utifrån av fullmäktige beslutad Fastighetspolicy (KS-2023/00666). Behöver också revideras för att svara mot dagens organisation.	36
Mål och riktlinjer 2020 – 2024 för Umeå kommuns	2019	KS-2019/00714	KF	Gäller fram till 2024. Revideras och harmoniseras med övrig styrning på	39

minoritetspolitiska arbete				området.	
Riktlinje för externa utförare	2021	KS-2021/00637	KF	Behöver uppdateras på grund av förändrad lagstiftning	42
Reglemente för Umeå funktionshinderråd	2014	KS-2018/00014	KS	Ska enligt riktlinje för rådgivande organ (KS 2023/00267) ersättas med föreskrift.	16
Reglemente för brottsförebyggande rådet (Umebrå)	2021	KS-2020/00942	KS	Ska enligt riktlinje för rådgivande organ (KS 2023/00267) ersättas med föreskrift.	16
Reglemente för landsbygdsrådet	2019	KS-2018/00856	KS	Ska enligt riktlinje för rådgivande organ (KS 2023/00267) ersättas med föreskrift.	16
Chefs- och ledarskapspolicy	2017	KS000905/2011 KS-2017/00334	KF/KS	Inaktuell. Anpassas till nuvarande förutsättningar och pågående översyn av styrning på området.	44
Medarbetarpolicy	2013	KS-2013/00787	KF/KS	Inaktuell. Anpassas till nuvarande förutsättningar och pågående översyn av styrning på området.	44

3. Föreslås tas fram (igångsättningsbeslut)

Styrdokument	Beslutsår	Dnr	Beslutas av	Kommentar	Sidnr. i bilaga 2
Policy för medborgarnas delaktighet och inflytande	-	-	KF	Del av uppdrag i KS verksamhetsplan 2021 om att utreda utvecklingsmöjligheter för att öka kommuninvånarnas möjligheter att delta, vara delaktiga, medskapande och medbestämmande i kommunens och stadens utveckling.	46
Föreskrift för interreligiösa rådet	-	-	KS	Föreskrift ska enligt riktlinje för rådgivande organ (KS 2023/00267) finnas för samtliga råd.	16

Bilaga 2. Bakgrundsanalyser

Innehållsförteckning

Riktlinje för utformning av enkäter med fokus på inkluderande svarsalternativ för kön och könsidentitet.....	1
Aktualitets- och relevansprövning av Riktlinje för barnkonsekvensbeskrivningar	4
Kvalitetsstrategi	7
Policy för hållbar IT	10
Aalborgåtagandena	13
Reglementen för rådgivande organ	16
Riktlinjer för alkohol- och drogförebyggande arbetsmiljö	18
Arkivreglemente	20
Informationssäkerhetspolicy och riktlinje för informationssäkerhet.....	22
Riktlinje för intern styrning och kontroll	26
E-servicestrategi	29
IT-strategi	32
Lokalförsörjningsdirektiv	36
Mål och riktlinjer för det minoritetspolitiska arbetet i Umeå kommun	39
Riktlinje för externa utförare	42
Chefs- och ledarskapspolicy samt medarbetarpolicy	44
Policy för medborgarnas delaktighet och inflytande	46

Aktualitets och relevansprövning av riktlinje för utformning av enkäter med fokus på inkluderande svarsalternativ för kön och könsidentitet.

Bakgrund och nuläge

Könsuppdelad statistik har använts under lång tid som ett verktyg i ett systematiskt jämställdhetsarbete. Tidigare användes oftast kategorierna kvinna/man. Riktlinjen togs fram för att inte osynliggöra eller exkludera personer som inte identifierade sig som kvinna eller man i utformningen av enkäter samt i inhämtning av statistik. Riktlinjen beslutades av fullmäktiges jämställdhetsutskott 2019 (KS-2018/00193). Tanken var att riktlinjen skulle vara ett stöd till Umeå kommuns förvaltningar i utformningen av enkäter och undersökningar.

Förutom denna riktlinje finns det en riktlinje för brukarundersökningar i Umeå kommun. Den beslutades på tjänstepersonnivå 2010 och är inte reviderad sedan dess. Riktlinjen togs fram under en period av intensivt kvalitetsarbete där många förvaltningar jobbade med att samla in synpunkter från brukare, invånare eller intressenter.

Hösten 2023 beslutade de flesta förvaltningar att avsluta det tidigare arbetet med ISO-certifieringar. Kvalitetsarbete pågår på andra sätt och det görs fortfarande undersökningar och enkäter riktade till allmänheten. Enligt kommunallagen är varje nämnd ansvarig för att samråd sker med dem som brukar deras tjänster. Det fastställs också i det generella reglementet för styrelse och nämnder. Förvaltningarna har dock olika resurser för att jobba med statistik och datainhämtning. Det kan bland annat bero på förvaltningens storlek, inriktning och yttre krav på verksamheten.

Sedan riktlinjen beslutades har arbetet med GDPR tagit form och det finns aspekter kring hanteringen av personuppgifter som är viktiga att ta med vid datainhämtning.

Utvärdering av riktlinjen

Riktlinjen är ett viktigt stöd kring hanteringen av svåra frågor vid konstruktion av enkäter. Däremot finns en risk att helhetsperspektivet tappas bort när riktlinjer kring enkäter delas upp i två olika dokument.

Det finns också oklarheter kring hur och när andra bakgrundsfrågor av känslig karaktär kan ställas samt hur dessa personuppgifter hanteras. Det skulle underlätta om det fanns en handledning kring hur även dessa frågor ska hanteras.

Framtida styrning

Styrdokumentet behövs men kan med fördel sammanfogas med övrig styrning kring enkäter och datainsamling. Det är inte heller primärt regler som behövs utan mer handledning och rådgivande stöd.

Den generella bedömningen är att den styrning som finns i riktlinjen inte är av en sådan principiell övergripande karaktär att den behöver beslutas av fullmäktige. Innehållet är högdetaljerat och liknar innehållet i det styrdokument som är fastställt av tidigare kvalitetschef.

Resurser

Då behovet av kvalitetsledning generellt ses över kan det vara olämpligt att lägga allt för mycket resurser på denna enskilda del i styrningen av kvalitetsarbetet. Samtidigt är det viktigt att inte arbetet med enkäter och undersökningar avstannar.

Intressenter

Nämnder och förvaltningar berörs av riktlinjen. Framför allt de som jobbar systematiskt med "egna" undersökningar. Arbetet är också nära knutet till kvalitetsarbete och de funktioner i förvaltningarna som jobbar med dessa frågor. Det är viktigt att framtida riktlinje samråds med dessa funktioner.

Sammanfattning

Föreslås att:

- riktlinje för utformning av enkäter med fokus på inkluderande svarsalternativ för kön och könsidentitet upphävs
- uppdra till SLK att säkerställa att innehållet i riktlinjen sammanfogas med de generella riktlinjer för enkäter som beslutas på tjänstepersonnivå

Handläggare:

Sara Nordström, koordinator för styrning och samordning, SLK

Lina Renfors, koordinator för styrning och samordning, SLK

I samråd med Annika Dalén Utvecklingsstrateg jämställdhet, SLK

Malin Ärlebrandt, Kvalitetschef, SLK

Aktualitets- och relevansprövning av Riktlinje för barnkonsekvensbeskrivningar

Bakgrund och nuläge

Riktlinjen beslutades av kommunstyrelsen 2004 och skulle gälla i två år. Den utvärderades och reviderades 2005. I utvärderingen framkom att det var svårt att efterleva riktlinjen på grund av att de var tids- och resurskrävande. Vid revideringen ändrades kraven på dokumentation så att varje nämnd i sin verksamhetsplan och årsberättelse skulle redovisa åtgärder och goda exempel på hur barnkonsekvensanalyser genomförs i olika ärenden under året. Riktlinjen fastställdes av fullmäktige i november 2005 och kommunstyrelsen fick i uppdrag att utforma hur redovisningen av barnkonsekvensbeskrivning ska inarbetas i årsredovisningen.

Den 1 januari 2020 blev barnkonventionen svensk lag. Hösten innan avtog fullmäktige en motion som föreslog att kommunen skulle ta fram en kommungemensam plan för implementering och efterlevnad av lagen med motiveringen att verksamheten ser olika ut i olika nämnder och därför ansvarar varje nämnd och förvaltning för sin implementering. År 2021 gjorde revisorerna en granskning av hur kommunen implementerat och efterlevt lagen. Revisionsrapporten föreslår bland annat att kommunstyrelsen bör ta fram en uppdaterad riktlinje/rutin för barnrättsprövning. Kommunstyrelsen bedömning var då att det inte behövdes något särskilt styrdokument kring detta utan barnperspektivet ska inarbetas i beredningen av nya och reviderade styrdokument.

Redan 2001 tog Barnombudsmannen fram en modell för barnkonsekvensanalyser som skulle vara till stöd för kommuner, landsting och statliga myndigheter i arbetet med att föra in barnets bästa i besluten. Även SKR har tagit fram stödmaterial så det saknas inte metodstöd.

En utmaning vid beredning av ärenden för politiska beslut är att det finns många perspektiv och konsekvenser som kan behöva utredas. I den nuvarande ärendehanteringshandboken som är beslutad på tjänstepersonnivå nämns till exempel följande perspektiv att beakta; barn, jämställdhet, folkhälsa tillgänglighet, trygghet, miljö, ekonomi, tillväxt och integritet. Eventuella målkonflikter behöver redovisas och tydliggöras. Det kräver både kompetens i alla dessa frågor samt utredningsresurser.

Under 2024 så utarbetas en överenskommelse om IOP (Idéburet Offentligt Partnerskap) kring barnrättsfrågor med tre olika barnrättsorganisationer, BRIS, Barnrättsbyrån samt Rädda Barnen. Det är kommunstyrelsen som är avtalspart för kommunen. Det innebär bland annat att kommun och organisationer ska samverka kring barnrättsfrågor. Beslut om IOP planeras till maj månad. Ett förslag är att det också ska bildas en samverkansgrupp kring barnrättsfrågor med representanter från strategisk utveckling, socialtjänst, utbildning, kultur samt fritid där en ambition är att öka kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan förvaltningar i barnrättsfrågor.

Flertalet av kommunens verksamheter har i kärnan av sitt uppdrag att arbeta med barn och ett stort antal av Umeå kommuns medarbetare har detta som kärnan i sin profession varpå en integrering av innebörden i barnkonventionen samt en hög kompetens är att förvänta sig. Styrande dokument för verksamheter inom kommunen som ej är beslutade på lokal nivå hanterar också dessa frågor, exempelvis läroplan, socialtjänstlag, plan – och bygglag.

Utvärdering av riktlinje för barnkonsekvensbeskrivningar

Efterlevnaden av riktlinjen är bristfällig. Varken i nämndernas verksamhetsplaner och årsberättelser finns någon beskrivning av åtgärder eller goda exempel. Det finns heller inga sådana krav i anvisningarna för verksamhetsplaner och rapporter till kommunstyrelsen. Inte heller i årsredovisningen görs någon sammanställning.

Det görs barnkonsekvensanalyser i många verksamheter men det är sannolikt inte på grund av, eller tack vare riktlinjen. Det skulle antagligen inte göras färre analyser om riktlinjen togs bort. Den tidigare utvärderingen visade att det vart svårt att göra barnkonsekvensanalyser kring alla beslut då de är både tidskrävande och resurskrävande. Den bedömningen gäller fortfarande. För att kunna prioritera är det nödvändigt att politiska organ efterfrågar barnkonsekvensanalys i de beslutsärenden där det är av vikt.

Framtida styrning

Då barnkonventionen numera är lag finns det redan krav som säger att kommuner ska jobba med barns delaktighet och inflytande. Ytterligare kommunala regler som säger att det ska göras kan därför tyckas överflödiga. Däremot kan det, för att få genomslag och effekt, behövas stöd kring hur arbetet praktiskt kan genomföras.

De olika nämnderna och förvaltningarna har olika förutsättningar för att jobba med barns delaktighet och inflytande. Däremot är det är samma barn som berörs i olika verksamheter. En ökad samordning mellan nämnder och förvaltningar skulle kunna leda till gemensamma dialoger och ett gemensamt arbete för att fånga synpunkter från barn och unga.

Om det finns ett önskemål om att öka antalet barnkonsekvensbeskrivningar inför politiska beslut så är det framför allt andra åtgärder som behövs, inte en riktlinje.

De krav som ställs på beredning av beslut kan med fördel inarbetas i den befintliga ärendehanteringshandboken som beslutas inom tjänstemannaorganisationen. Även hänvisning till handledning och stödmaterial kan inarbetas i handboken.

Intressenter

Intressenter är primärt kommunens politiska organ samt dess förvaltningar, barn i Umeå kommun, föreningar och organisationer för barnrättsfrågor.

Sammanfattning

Föreslås att:

- riktlinjen för barnkonsekvensbeskrivningar upphävs och att innehållet istället inarbetas i ärendehanteringshandboken (beslutas inom tjänstemannaorganisationen)

Handläggare

Sara Nordström, Koordinator styrning och samordning, SLK

Lina Renfors, Koordinator styrning och samordning, SLK

I samråd med Linda Gustafsson, Jämställdhetsstrateg, SLK

Aktualitets och relevansprövning av Kvalitetsstrategin

Bakgrund

Kvalitetsstrategin fastställdes av KF 2003 (KS KS000611/2002) efter att fullmäktige i direktiv om ständiga förbättringar gett kommunens verksamheter i uppdrag att arbeta med kvalitetsfrågor. Stadsledningskontoret utarbetade då ett förslag till koncernövergripande kvalitetsstrategi för kommunens nämnder och styrelser. Kvalitetsstrategin skulle fungera som en plattform för utvecklingen av kommunens kvalitetsarbete.

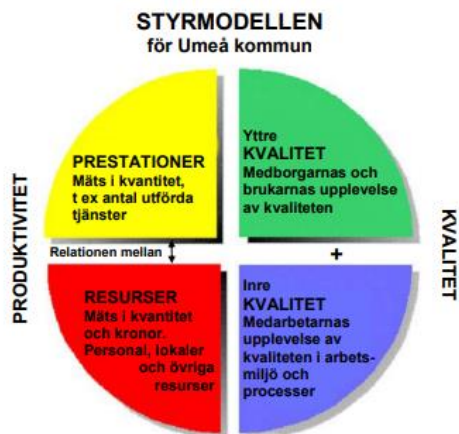
Strategin fastställde kommungemensamma krav för kommunens kvalitetsarbete, bland annat utarbetande av kvalitetsdeklarationer, beskrivning av arbetssätt för att säkerställa service samt följa upp servicen genom att fånga in synpunkter och mäta den upplevda kvaliteten. I kvalitetsstrategin står det att Umeå kommun ska använda verksamhetsplanerings- och budgetprocessen som den gemensamma grunden för styrning och uppföljning av kvalitetsarbetet. Även den påbörjade utvecklingen av balanserade styrkort inom kommunen ska integreras med denna kvalitetsstrategi samt verksamhetsplanerings- och budgetprocessen.

I början på 2000-talet gick det en våg genom kommunsverige att ta fram någon form av kvalitetsgaranti eller liknande utfästelser för den service som kommunen tillhandahåller. Umeå kommun fastställde genom kvalitetsstrategin att kommunens verksamheter skulle ha kvalitetsdeklarationer som tydligt beskriver vad medborgarna/brukarna kan förvänta sig av verksamheten.

Nuläge

Under åren 2020–2021 fastställdes nya riktlinjer för planerings- och budgetprocessen samt riktlinje för aktiverande styrning och införande av grunduppdrag för varje nämnd.

Kvalitetsstrategin bygger på en gammal styrmodell och arbetssätt för balanserade styrkort utifrån styrmodellens fyra perspektiv. Styrmodellens fyra perspektiv, se Figur 1, som beskrivs i strategin och arbetssättet med balanserade styrkort är inte längre gällande för kommunen.

Figur 1 Styrmodellen beskriven i Kvalitetsstrategin

Arbetsättet och styrningen av servicenivåer genom kvalitetsdeklarationer har ifrågasatts i ganska många år. Det finns några förvaltningar/nämnder som inte haft kvalitetsdeklarationer på flera år. Andra nämnder/förvaltningar har undrat om man behöver ha kvar sina kvalitetsdeklarationer eftersom man inte ser någon nytta med arbetsättet. Flera har bara kvar kvalitetsdeklarationer på övergripande nivå och de mer detaljerade på verksamhets- eller enhetsnivå är borttagna sedan länge. Det finns verksamheter som även fortsättningsvis kan ha behov av att tydligt fastställa sina servicenivåer så att de som verksamheten riktar sig till vet vad de kan förvänta sig utifrån grunduppdrag och tilldelade resurser. Detta behöver kanske inte nödvändigtvis framgå i en kvalitetsdeklaration.

I Kommunsverige finns fortfarande andra kommuner som har kvar sina servicegarantier/kvalitetsdeklarationer i någon form, men många har tagit bort dessa.

Kvalitetsstrategin innehåller dessutom införande av en årlig kvalitetsutmärkelse "Årets verksamhet" som skulle utdelas första gången 2005 – den utmärkelsen har inte delats ut sedan 2011.

I slutet av Kvalitetsstrategin finns även handlingsplanen för införande av strategin under åren 2003–2005, liksom organisation för genomförandet. Dokumentet upplevs inte aktuellt.

Just nu pågår en behovsanalys av kommunens kvalitetsarbete för att hitta framtida arbetsätt. Behovsanalysen kommer innehålla omvärldsbevakning av aktuella metoder och hur andra kommuner jobbar med systematiskt kvalitetsarbete, beskrivning av nuläge och framtida behov samt vilken statlig styrning av kvalitetsarbetet som finns.

Utvärdering av Kvalitetsstrategin

Styrdokumentet har inte utvärderats eller följts upp, däremot har flera nämnder årligen följt upp det som lovats i nämndens/verksamheternas kvalitetsdeklarationer.

Det har vid flera tillfällen sedan 2003 gjorts försök att få ta fram en reviderad version av kvalitetsstrategin. Under 2017 togs det fram ett reviderat förslag på kvalitetsstrategi anpassad till kommunens nya grafiska profil. Det innebar inga direkta förändringar i grundtexten utan främst mindre justeringar av enstaka ord samt borttag av sida 8–10 som innehåller handlingsplan för genomförande under åren 2003–2005. Det reviderade förslaget skulle lyftas till KF som ett informationsärende, men det blev aldrig gjort.

Framtida styrning

För att möta framtiden kommer det under 2024 att genomföras en behovsanalys som ska ge svar på hur kommunens framtida arbete med ledningssystem och systematiskt kvalitetsarbete ska utformas. I samband med behovsanalysen ska befintlig styrning av kvalitetsområdet ses över så att det anpassas till framtidens arbetssätt.

Sammanfattning

Kvalitetsstrategin föreslås att upphävas då den i nuvarande utformning varken upplevs som relevant eller aktuell, det innebär också att kravet på att fastställa kvalitetsdeklarationer för nämnder/verksamhet försvinner. Den pågående behovsanalysen får visa om något nytt styrdokument behöver tas fram som ersätter kvalitetsstrategin.

Det kan fortsatt finnas behov för vissa verksamheter att tydliggöra servicenivåer utifrån grunduppdrag och tilldelade resurser, så att de som verksamheten finns till för vet vad de kan förvänta sig. Detta kan även fortsättningsvis göras via en kvalitetsdeklaration eller framgå på annat sätt.

Förslag till beslut:

- Att kvalitetsstrategin för Umeå kommun upphävs
- Att nämnder har möjlighet att fastställa kvalitetsdeklarationer även fortsättningsvis.

Handläggare:

Malin Ärlebrandt, Kvalitetschef

Aktualitets och relevansprövning av Policy för hållbar IT

Bakgrund

Policy för hållbar IT beslutades av Kommunfullmäktige 2017 (KS-2016/00910) och har sedan dess inte reviderats.

Syftet med styrningen är att genom användandet av IT och digitalisering minska miljöpåverkan. Samtidigt som också miljöpåverkan av själva tekniken, hård- och mjukvara, begränsas, exempelvis genom att ställa krav på socialt ansvarstagande vid tillverkning av IT-produkter.

Kopplad mot policy finns en handlingsplan beslutad på tjänstepersonnivå och denna reviderades i januari 2022. Den benämns numera handlingsplan för hållbar IT och digitalisering.

Nuläge

Digitalisering är en möjliggörare där utskrifter, återanvändning, transporter och mycket mer kan bidra till att minska klimatavtryck och därmed bidra till hållbarhet. Det finns många exempel i Umeå kommuns handlingsplan som bidrar till hållbarhet. Handlingsplan eller liknande styrning behövs för att följa upp progressen av Umeå kommuns inriktningsmål exempelvis:

- Umeås tillväxt ska klaras med social, ekologisk, kulturell och ekonomisk hållbarhet med visionen om 200 000 medborgare år 2050.
- Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden.
- Umeå ska vara klimatneutralt till 2040.

Utvärdering av Policy för hållbar IT

En större utvärdering av policyn har genomförts i slutet av 2021, efter att ha arbetat med policyn under fem år. Då sammanställdes resultatet av aktiviteterna i handlingsplanen. Se dokumentet "Resultat av arbetet med policy för hållbar IT 2017 – 2021.pdf" med länk:

[Hållbar IT och digitalisering - Umeå kommun \(umea.se\)](https://www.umea.se/om-umea/kommunstyrelsen/utvardering-av-policy-for-hallbar-it)

Uppföljning skedde fram till 2022, bland annat via områden/aktiviteterna enligt en på intranätet publicerad lista:

https://www.intranet.umea.se/download/18.27ee094017f1a27a046568/1645603031493/R_eviderad%20handlingsplan%20f%C3%B6r%20IT%20och%20digitalisering_publicerad.xlsx.

De senaste två åren har filen inte uppdaterats och ingen annan uppföljning av policyn sker.

Framtida styrning

Styrdokument inom hållbar IT och digitalisering behövs för att tydliggöra ansvar och följa utvecklingen i Umeå kommun. En egen policy för hållbar IT bör dock inte behövas utan kan ingå i kommungemensam styrning inom digitaliserings-/hållbarhetsområdet. Aktiviteter kan sedan beslutas i en handlingsplan på rätt ställe (exempelvis genom objektkontoret eller tjänsteägarstruktur).

Resurser

Resursbehovet täcks av befintlig ram.

Intressenter

Umeå kommun samt de bolag som köper IT-tjänster av Umeå kommun.

Sammanfattning

Digitalisering är en stor möjliggörare av hållbarhet, där allt från utskrifter till transporter kan minskas genom att inkludera hållbarhetsperspektivet. Det kan innebära särskilt fokus på input eller utvärderingskriterier för att välja ut initiativ, där hållbarhetseffekter kan synliggöras från behovsbeskrivningen till implementerat nytt arbetssätt genom digitalisering. För att nå dessa effekter behöver samtliga inblandade i digitalisering vara duktiga på att belysa när och hur ett digitaliseringsinitiativ bidrar till ett sundare klimatavtryck och säkerställa att dessa effekter blir verklighet.

Föreslår att:

- Policyn för IT upphävs för att ersättas av strukturer inom samverkansmodellen för digitalisering.
- Samordning sker på kommungemensam nivå. Handlingsplan hanteras inom ramen i samverkansmodellen för digitalisering.
- Handlingsplanen revideras, uppdatering av uppföljning samt synliggöra underlaget.

Handläggare:

Peter Berg, Enhetschef IT, Teknik och fastighet

Per Österlund, Enhetschef IT, Teknik och fastighet

Aktualitets och relevansprövning av Nulägesbeskrivning Aalborgåtagandena (KS000155/2006)

Bakgrund

"Aalborg Charter" (1994) är ett initiativ för hållbar stadsutveckling som godkändes av deltagarna vid den första europeiska konferensen om hållbara städer i Aalborg, Danmark. Den är inspirerad av Rio Earth Summit's Local Agenda 21 plan och utvecklades för att bidra till Europeiska unionens miljöhandlingsprogram, "Towards Sustainability".

Stadgan bygger på samförstånd mellan enskilda personer, kommuner, icke-statliga organisationer, nationella och internationella organisationer och vetenskapliga organ. Mer än 3 000 lokala myndigheter från mer än 40 länder har undertecknat stadgan. Detta har resulterat i den största europeiska rörelsen av sitt slag och startat den europeiska kampanjen för hållbara städer. Efter mer än 20 år lever andan i Aalborgstadgan kvar. Den lade grunden för en rad olika system och rörelser för lokal hållbarhet, t.ex. Aalborgåtagandena och så småningom plattformen för hållbara städer.¹

Umeå kommun genom Lennart Holmlund undertecknade Aalborgdeklarationen och Aalborgåtagandena i augusti 2007. Enligt åtagandena skulle en nulägesbeskrivning tas fram. Nulägesbeskrivningen var förvaltnings- och bolagsövergripande och godkändes av Kommunfullmäktige augusti 2008.²

Nuläge

I ett globalt perspektiv har Agenda 21 förnyats med Agenda 2030 vilket också återspeglas i nationell och lokal målförnyelse. Aalborgåtagandena har införlivats i andra styrdokument

¹ Översatt från hemsida som staden Aalborg, Danmark och ICLEI Europe ansvarar för.
<https://sustainablecities.eu/the-aalborg-charter/>

² Se protokoll KF KS000155/2006

som kommunens översiktsplan, lokala miljömål, program och handlingsplaner. Aalborgåtagandena finns på kommunens hemsida under *Strategiskt miljöarbete*³.

Att Umeå kommun har ställt sig bakom åtaganden har lett till en framstående position och underlättar att söka extern finansiering från europeiska program med koppling till hållbar stadsutveckling eller i kandidaturen till europeisk miljöhuvudstad. Ett av åtagandena handlar om att "aktivt främja hållbar produktion och konsumtion, särskilt av miljömärkta, organiska och etiska produkter samt "rättvis handel"-produkter" vilket kommunen jobbar med genom att vara en diplomerad Fairtrade City.⁴

Utvärdering av Nulägesbeskrivning Aalborgåtagandena

Genom att åtagandena har inkluderats i Umeå kommuns styrdokument, som till exempel översiktsplanen och program till inriktningsmålen, säkerställs genomförandet och uppföljning på ett integrerat sätt.

Då åtagandenas innehåll lever kvar genom ovannämnda styrdokument visar uppföljningarna i de olika områden att arbetet inte har kommit i mål ännu. Se programrapportering Inriktningsmål 1, 2, 3, och 4, uppföljning av de lokala miljömålen 2024.

Framtida styrning

Aalborgåtagandena har integrerats i befintlig styrning.

Resurser

Baserat på nuläget att åtagandena har integrerats i befintliga styrdokument finns det resurser som driver utvecklingen vidare mot åtagandenas mål.

Intressenter

Alla som verkar och lever i Umeå, dvs intressenter av översiktsplanen, och program för inriktningsmålen.

3

https://www.umea.se/byggaboochmiljo/samhallsutvecklingochhallbarhet/klimatmiljoochhallbarhet/strategiskt_miljoarbete/aalborgatagandena.4.27a2de8b172da059ace36.html

4

<https://www.umea.se/byggaboochmiljo/samhallsutvecklingochhallbarhet/klimatmiljoochhallbarhet/fairtradecity.4.1c16b00a1742340e02e853.html>

Sammanfattning

Aalborgåtagandena består av 50 åtaganden som främjar en hållbar stadsutveckling och som tagits fram i samverkan mellan städer i Europa. Åtagandena har inkluderats i Umeå kommuns styrdokument, som till exempel översiktsplanen och program till inriktningsmålen, vilket säkerställer genomförandet och uppföljning på ett integrerat sätt.

Då åtagandenas innehåll lever kvar visar uppföljningarna i de olika områden att arbetet inte har kommit i mål ännu.

Baserat på nuvarande kunskapsläge föreslås det att:

- Nulägesbeskrivning Aalborgåtagandena anses vara integrerad i befintlig styrning och avslutas som fristående styrdokument.

Handläggare:

Katharina Radloff, miljöstrateg, SLK

Aktualitets och relevansprövning av Reglementen för rådgivande organ

Bakgrund och nuläge

Kommunfullmäktige fattar beslut om att inrätta rådgivande organ. Umeå kommun har fyra rådgivande organ, Umeå funktionshinderråd (UFR). Brottsförebyggande rådet (BRÅ), Umeå pensionärsråd (UPR), Landsbygdsrådet (LBR) och det interreligiösa rådet.

Arbetsformerna i råden har sett väldigt olika ut. I februari 2024 fattade fullmäktige ett beslut om en riktlinje för rådgivande organ för att alla råd ska ha samma grundläggande förutsättningar. Riktlinjen gäller för samtliga rådgivande organ.

En förändring som riktlinjen medför att råden inte ska ha reglementen då det skickar signalen att de är beslutande organ. En konsekvens av att riktlinjen fastställdes är därför att samtliga råd som har ett reglemente ska se över dem och omarbета dem till en föreskrift. Ett av råden, Umeå pensionärsråd, har redan tagit fram en föreskrift. Där finns inget behov av ytterligare styrning.

Framtida styrning

Föreslagna ändringar beror på att fullmäktige beslutat om en ny riktlinje för rådgivande organ. Översynen handlar om att säkerställa att underliggande styrdokument följer samma principer.

Enligt riktlinjen för rådgivande organ är det den nämnd som är ansvarig för det rådet som ska ta fram och fastställa föreskrifter för dess arbetsformer. Tidigare har beslutsnivåerna varierat men nu blir det en likartad hantering av alla råd. Vilken nämnd som är ansvarig för respektive råd framgår av reglemente för styrelse och nämnder.

Resurser

Översyn och framtagande av nya föreskrifter för råden kan ta olika lång tid beroende på hur situationen ser ut i respektive råd. Bedömningen är att det inte behövs några extra resurser för att genomföra översyn av reglementen och omvandla dem till föreskrifter.

Intressenter

De rådgivande organen själva berörs i högsta grad och ska vara involverade i översynen av tidigare reglementen och framtagande av nya föreskrifter.

Sammanfattning

Föreslås att kommunstyrelsen får i uppdrag att säkerställa att:

- reglemente för Umeå funktionshinderråd revideras och ersätts med en föreskrift enligt riktlinjen för rådgivande organ.
- reglemente för brottsförebyggande rådet revideras och ersätts med en föreskrift enligt riktlinjen för rådgivande organ.
- reglemente för landsbygdsrådet revideras och ersätts med en föreskrift enligt riktlinjen för rådgivande organ.
- en föreskrift för interreligiösa rådet tas fram

Handläggare:

Sara Nordström, Koordinator styrning och samordning, SLK

Lina Renfors, Koordinator styrning och samordning, SLK

Aktualitets- och relevansprövning av Riktlinjer för alkohol- och drogförebyggande arbetsmiljö

Bakgrund

Riktlinjerna antogs av kommunstyrelsen 2007 (KS000141/2007) och togs ursprungligen fram för att ge chefer konkret vägledning i hur man som chef hanterar och stöttar medarbetare som befinner sig i någon form av risk, eller missbruk av alkohol och, eller droger.

Nuläge

Sedan 2021 finns en arbetsmiljöpolicy som på övergripande nivå beskriver hur Umeå kommun som arbetsgivare förhåller sig till riskbruk, skadligt bruk och beroende på våra arbetsplatser. För att ge chefer och HR konkret stöd och vägledning i hur dessa frågor ska hanteras togs en ny riktlinje fram 2020 på tjänstepersonnivå. Den heter *Riktlinjer och rutin vid riskbruk, skadligt bruk och beroende* och innehåller detaljerad styrning kring ansvarsfördelning och rutiner kring misstanke om skadligt bruk och drogmissbruk. Policy och nya riktlinjer ersatte tillsammans Riktlinjer för alkohol- och drogförebyggande arbetsmiljö. Inget politiskt beslut fattades dock att upphäva de gamla riktlinjerna varför detta nu görs för att undvika otydlighet i styrsignaler.

Framtida styrning

Styrning på området är nödvändig för att säkerställa att Umeå kommun som arbetsgivare följer arbetsmiljölagens bestämmelser gällande anpassningar och rehabilitering. Detta säkerställs av nyare och redan beslutade styrdokument på området.

Intressenter

Riktlinjen berör chefer och medarbetare anställda i Umeå kommun.

Sammanfattning

Riktlinjer för alkohol- och drogförebyggande arbetsmiljö har ersatts av arbetsmiljöpolicy och riktlinjer på tjänstepersonnivå och är därför inte längre relevanta.

Föreslås att:

- Riktlinjer för alkohol och drogförebyggande arbetsmiljö upphävs

Handläggare:

Patrik Carlsson, Arbetsmiljöstrateg, SLK

Aktualitets och relevansprövning av Umeå kommuns arkivreglemente

Bakgrund och nuläge

Arkivreglementet utfärdas med stöd av § 16 Arkivlagen som reglerar ansvarsfrågor inom arkivvården. Nu gällande arkivreglemente är från 1997. Nuvarande arkivreglemente var Umeå kommuns första och inga förändringar har skett sedan dess.

Utvärdering av arkivreglemente

Utvecklingen inom arkiv- och informationshantering i offentlig förvaltning har gått snabbt det senaste decenniet. Idag hanteras information nästan uteslutande i digitala miljöer men bestämmelser om detta saknas i reglementet.

Framtida styrning

I april 2023 antogs policy för informationsförvaltning för Umeå kommun, som ligger till grund för verksamhetsbaserad informationsförvaltning och arkivredovisning.

Verksamhetsbaserad arkivredovisning är också något som Riksarkivet och Sveriges kommuner och regioner (SKR) rekommenderar. Arkivreglementet behöver revideras för att ta med policyns utgångspunkter. Därmed fastställs att kommunen ska arbeta utifrån processbaserad arkivredovisning.

Därutöver samspelar inte arkivreglementet med nuvarande delegationsbeslut om att stadsarkivarien får fatta beslut om dokumenthanteringsplaner. I arkivreglementet framgår att dessa planer ska beslutas i dialog mellan verksamhet och stadsarkivet, emedan delegationsbeslutet ger stadsarkivarien beslutanderätten. Här gäller antingen att ändra i delegationsbeslutet eller i arkivreglementet.

Beslut rörande reglementet fattas av kommunfullmäktige.

Resurser

Inga resurser behövs för uppdatering av reglementet. Däremot vid förändring till processbaserad arkivredovisning krävs resurser hos respektive nämnd för upprättande och kommande uppdateringar.

Intressenter

Alla kommunens nämnder och i viss mån även bolagen berörs av styrningen.

Sammanfattning

Umeå kommuns arkivreglemente behöver uppdateras för:

- att möta den digitala utvecklingen
- att förtydliga det ansvar som åligger såväl arkivmyndigheten som respektive nämnd
- att arkivreglementet stämmer överens med andra beslut

Föreslås att:

- arkivreglementet revideras.

Handläggare:

Johan Silverfred, Stadsarkivarie, SLK

Aktualitets- och relevansprövning av Informationssäkerhetspolicy för Umeå Kommun

Bakgrund

Nuvarande informationssäkerhetspolicy fastställdes 2009. Den senaste revideringen gjordes 2013 (KS 2013-00563). Policyn upprättades med syfte att säkerställa hanteringen av verksamhetens information och att redovisa ledningens viljeinriktning och mål för informationssäkerhetsarbetet.

Dokumentägare till nuvarande informationssäkerhetspolicy är kommungemensam IT-samordning, en verksamhetsdel som inte längre finns. Informationssäkerhetsfunktionen har sedan policyns fastställande flyttat från IT till stadsledningskontoret.

Nuläge

Under de senaste åren har behovet av att arbeta aktivt med informationssäkerhet i organisationer ökat av flera olika anledningar.

Under pandemin påskyndades den redan snabba takten av digitalisering vilket gör oss mer beroende av digitala miljöer, detta har ökat mängden sårbarheter i form av brister i skyddet av vår information.

Säkerhetsläget i vår omvärld har på kort tid försämrats och här är budskapen från regeringen, Försvarmakten och Säkerhetspolisen tydliga med att uppbyggnaden av samhällets motståndskraft mot störningar, kris och krig behöver stärkas och takten behöver snabbas upp. För kommunen innebär detta bl.a. att kunna säkerställa att de viktigaste samhällsfunktionerna kan fungera och ha förmåga att upprätthålla nödvändig försörjning till medborgarna. Förutsättningar att kunna stå emot störningar och angrepp mot informations- och verksamhetssystem som har betydelse för samhällets funktionalitet ligger i ett systematiskt informationssäkerhetsarbete.

I takt med digitaliseringen och det ökade säkerhetshotet stiftas också nya lagar och regelverk både nationellt och inom EU som direkt påverkar kraven på informationssäkerhetsarbete. I

mars 2024 presenterade regeringen ”SOU 2024:18, Nya regler om cybersäkerhet - Delbetänkande av Utredningen om genomförande av NIS2- och CER-direktiven”¹ vilket (beroende på utfall) kommer få stor påverkan på förvaltningarnas informationssäkerhetsarbete.

Kommunens organisation för informationssäkerhet består av en informationssäkerhetssamordnare, placerad på SLK som har uppdraget att leda och samordna kommunens övergripande informationssäkerhetsarbete och stödja verksamheterna i informationssäkerhetsfrågor. Ansvar för informationssäkerheten följer det ordinarie verksamhetsansvaret. Detta gäller från nämnd till den enskilde medarbetaren.

Informationssäkerhetsarbetet regleras policy samt en riktlinje för informationssäkerhet. Riktlinjen beskriver regler för informationssäkerhetsarbetet som omfattar alla medarbetare och verksamheter. Den reglerar även hur styrningen av informationssäkerhetsarbetet och hur ansvarsfördelningen ser ut i stort. Kompletterande regler till riktlinjerna kan finnas lokalt, avvikelser från riktlinjen får dock inte göras utan tillstånd.

Med utgångspunkt i 2020 års kommunrevision av IT-och informationssäkerhetsarbetet har arbete med att införa ett ledningssystem för informationssäkerhet (LIS) påbörjats.

Det är viktigt att belysa att informationssäkerhetsarbetet ska integreras med övrig verksamhetsstyrning utifrån ett informationsförvaltningsperspektiv där information kartläggs i verksamhetsprocesser. Det är en förutsättning för att på ett strukturerat och systematiskt sätt säkerställa att informationen har rätt skydd under hela dess livscykel.

Utvärdering av informationssäkerhetspolicy för Umeå Kommun

Under 2020 genomfördes kommunrevision av IT-och informationssäkerhetsarbetet. En rekommendation var att: ”för att ändamålsenlig IT- och informationssäkerhet ska kunna uppnås är det viktigt att kommunen har strategiska mål som definierar viljeriktning för arbetet både på lång och kort sikt. Umeå kommun har i informationssäkerhetspolicy som antogs av KF 2009 beskrivit syfte, mål, och viljeriktning med kommunens informationssäkerhetsarbete men det är mycket generellt hållet och kopplas inte till andra strategiska mål inom kommunen inom till exempel IT- och digitalisering”.

En inriktning om att etablera ett ledningssystem för informationssäkerhet med tillhörande kort- och långsiktiga mål antogs av SDF i mars 2021. Förankringen av

¹ [Nya regler om cybersäkerhet, SOU 2024:18 \(regeringen.se\)](#)

informationssäkerhetsmålen bedöms dock ännu vara låg i förvaltningarna och ansvarsroller, resurser och styrning ottydligt.

Framtida styrning

Informationssäkerhetsarbetet bör regleras i en övergripande informationssäkerhetspolicy som anger viljeinriktningen med informationssäkerhetsarbetet.

Därtill bör strategiska mål med informationssäkerhetsarbetet definieras samt ansvar, roller och resurstillsättning som möjliggör realisering av målen förtydligas och beslutas. Kortsiktiga mål bör fastställas och implementeras med övriga verksamhetsmål och arbetas in i verksamhetsplaner och årshjul.

Informationssäkerhetsarbetet behöver integreras med övrig verksamhetsstyrning och i relation till kommunens övergripande ledningssystem. Införandet av ledningssystem för informationssäkerhet (LIS) är inte definierat i termer av omfattning, avgränsningar, beroenden och resursbehov vilket bör tydliggöras. Omvärldsbevakning visar att ett införande av LIS med fördel bedrivs i projektform då det utgör en engångsaktivitet och bör avgränsas i tid och omfattning och arbetet kräver ledningens engagemang och tilldelning av resurser.

Informationssäkerhetsriktlinjen är i sin helhet omfattande, en översyn kring riktlinjens innehåll bör genomföras för att harmonisera med införandet av ett ledningssystem för informationssäkerhet.

Resurser

För att möta behovet av ett stärkt informationssäkerhetsarbete till följd av digitaliseringstakten, det förändrade omvärldsläget samt tillkommande lag- och författningskrav behöver resurser tillsättas både för det kommunövergripande samordnande informationssäkerhetsarbetet och för att samordna informationssäkerhetsarbetet i respektive förvaltning.

Kompetensbehovet inom informationssäkerhetsarbetet är stort i samhället och det råder brist på kompetens. Förvaltningarnas resurser behöver ges möjlighet att utbilda sig för att kunna samordna förvaltningens informationssäkerhetsarbete.

Intressenter

Informationssäkerhetspolicy och riktlinjer omfattar i nuläget Umeå Kommun, inte kommunala bolag eller andra aktörer.

Sammanfattning

- Informationssäkerhetspolicy bör revideras.
- Informationssäkerhetsriktlinjer bör revideras.
- Införandet av ledningssystem för informationssäkerhet bör definieras och resurssättas.
- Resurser för informationssäkerhetsarbete behöver utvärderas ställt i relation till påverkan av den nya föreslagna lagstiftningen. Detta avser resurser centralt och i respektive förvaltning.

Handläggare: Hanna Öberg, informationssäkerhetssamordnare, SLK

Aktualitets och relevansprövning av Riktlinje för intern styrning och kontroll

Bakgrund

Intern kontroll är ett av flera styrinstrument som upptas i kommunallagen. Syftet med den interna kontrollen är att säkra en effektiv förvaltning och att undvika att det begås allvarliga fel. En god intern kontroll skall bidra till att ändamålsenligheten i verksamheten stärks och att den bedrivs effektivt och säker med medborgarnas bästa för ögonen (ur prop 98/99:66 En stärkt kommunal revision)

Nämnderna har enligt kommunallagen (KL 2017:725 6 kap. 6 §) ansvar för att se till att den interna kontrollen är tillräcklig inom sitt ansvarsområde och att verksamheten bedrivs på ett i övrigt tillfredsställande sätt.

I september 2011 fastställde kommunfullmäktige nuvarande riktlinjer för intern styrning och kontroll (KS000559/2011). Riktlinjerna anger övergripande definitioner av intern styrning och kontroll i Umeå kommun samt huvuddelar i processen för att arbeta med detta.

Hösten 2017 genomförde kommunrevisorerna en granskning av Umeå kommuns struktur för intern styrning och kontroll där rekommendationerna var att säkerställa att väsentliga kontrollområden ingår i riskanalyser och att olika typer av kontroller görs i verksamheterna samt att överväga tydligare samordning i kommunen i syfte att åstadkomma erfarenhetsutbyte, utveckling och stöd. Ett utvecklingsarbete inleddes och bedömningen var att riktlinjerna låg i linje med revisionens rekommendationer men att befintlig handledning behövde revideras för att tydliggöra nämndernas ansvar för, och delaktighet i arbetet med Intern kontroll. År 2019 fastställde kommunstyrelsen en ny handledning (KS-2018/00589) som utgår från riktlinjerna och innebar, jämfört med tidigare handledning, ett förtydligande om att respektive nämnd i högre grad än tidigare ska vara ansvariga för och direkt involverade i arbetet med att identifiera kontrollområden, värdera risker inom respektive kontrollområde och ange hur risker ska hanteras.

Nuläge

Sedan riktlinjerna för intern styrning och kontroll fastställdes har ny kommunallag fastställts. Den nya lagen innehåller mindre formaliaändringar i kapitlet om intern kontroll, vilket föranleder uppdatering av riktlinjerna och handledningen i hänvisningar till lagtexten. Därutöver behöver riktlinjerna och handledningen innehållsmässigt anpassas till såväl ny styrmodell, riktlinje för styrande dokument samt förändrade arbetssätt i kommen under den tid som passerat sedan 2011.

Utvärdering av riktlinjer för intern styrning och kontroll samt handledning

En mindre utvärdering av arbetet med intern kontroll genomfördes i början av 2024. Det gjordes dels genom dialog i stabsnätverket som samlar stabscheferna eller motsvarande i alla förvaltningar, dels genom en enkät som skickades ut till alla nämnder (12 av 16 nämnder svarade).

Slutsatserna av utvärderingen var att arbetet, av de flesta förvaltningar bedöms fungera bra. Kunskap och förståelse för arbetet med intern kontroll finns men kan inom vissa nämnder utvecklas. Styrdokumentet på området fungerar och efterlevs och riskanalyser och kontroller bedöms leda till åtgärder. Organisation och ansvarsfördelning är tydlig och de förtroendevalda bedöms till stor del delaktiga i arbetet.

När det gäller förbättringsområden nämns behov av fler utbildningsinsatser för nämndsledamöter (speciellt nya) och även kring hur internkontrollarbetet förhåller sig till planerings- och uppföljningsprocess. Önskemål finns också om att förtydliga mallen för internkontrollplan och hur uppföljningen ska redovisas.

Det som inte framgår av utvärderingen är hur den interna kontrollen på nämndnivå kopplas till förvaltningens arbete med verksamhetsrisker och åtgärder.

Framtida styrning

Då såväl riktlinje som handledning i huvudsak uppnått syftet med styrningen bedöms styrdokumentet efter revidering fylla sina funktioner. De behöver dock anpassas till nuvarande kontext.

Utvecklingsområden som bör tas in i beredningen av främst handledningen är avvägning av detaljeringsnivå samt strategiskt arbete för att fånga de gemensamma riskområden som alla nämnder delar och som kräver insatser på många områden. Vidare bedöms fortsatt just

samordning och utveckling av arbetssätt som viktiga områden att arbeta vidare med på alla nivåer.

Resurser

Förändringar i styrdokument och arbetssätt bedöms kunna genomföras inom ramen för befintliga resurser.

Intressenter

Riktlinjer och handledning riktar till kommunens nämnder och styrelser samt de tjänstepersoner inom förvaltningarna som arbetar med styrning, uppföljning och kontroll.

Sammanfattning

Föreslås att:

- riktlinjer för intern styrning och kontroll ska revideras
- handledningen för intern styrning och kontroll revideras parallellt

Handläggare:

Lina Renfors, Koordinator styrning och ledning, SLK

Sara Nordström, Koordinator styrning och ledning, SLK

Aktualitets och relevansprövning av E-servicestrategi

Bakgrund

Umeå kommuns E-servicestrategi (DNR: KS-2015/00790) upprättades och beslutades av Kommunfullmäktige 2017 och har sedan dess inte reviderats.

Syftet med E-servicestrategin är att underlätta och öka förändringstakten i utvecklingen av e-service för att vara till bäst nytta för invånare, företag, samarbetspartners, anställda och politiker och för att minska kostnader.

Strategin är underordnad IT-strategin och ska tillsammans med en kanalstrategi för kommunikation tydliggöra riktningen för framtida satsningar inom e-service.

Med e-service avses det digitala gränssnitt som interagerar med målgruppen i syfte att som tjänst informera, föra dialog och det som ofta benämns som e-tjänster – genom att samla in och vidarebefordra uppgifter (datafångst) och att leverera ett resultat av en process.

Nuläge

E-servicestrategin har inte reviderats sedan den beslutades i Kommunfullmäktige 2017. Sedan dess har flera större förändringar genomförts som påverkar behovet av styrning inom IT och digitalisering/digital omställning. Exempelvis:

- **Inriktningsmål och program digital transformation**

Under 2023 fanns inriktningsmål och program digital transformation med syfte att skapa riktning och förändring inom området. Inom ramen för programmets fyra fokusområden och tillhörande handlingsplan adresserades relevanta aktiviteter för kommunens digitala omställning. Destinerade förvaltningar och bolag fanns representerade i en programstyrgrupp med syfte att prioritera aktiviteterna utifrån angelägenhet och genomförbarhet. Att inriktningsmål och program inte längre finns har en betydande påverkan på styrning inom området samt högsta politiska ledningens insikt, delaktighet och engagemang. Inför 2024 ströks inriktningsmålet och därmed också programmet.

- **Omorganisering och förändringar i uppdrag och mandat inom digitalisering och IT**

Under 2023 genomfördes en genomlysning av organisering och ansvar för kommunens IT- och digitaliseringsverksamheter. Genomlysningen resulterade i att IT-funktionen och Digitalisering och verksamhetsutveckling från och med 2024 finns i den gemensamma verksamheten Digital omställning och IT inom Teknik- och fastighetsförvaltningen. Ansvaret för kommunens digitala transformation flyttades i samband med det från Kommunstyrelsen till Tekniska nämnden.

- **Teknikutveckling och förutsättningar förändras**

Teknikutvecklingen går extremt fort och nya områden som exempelvis AI, dataanalys och automation skapar möjligheter men också utmaningar. Viktiga förutsättningar som arkitekturstyrning har under många år varit eftersatt i kommunen vilket skapat inlåsnings effekter, fördyringar och undermåliga systemstöd är inte tydligt styrt och prioriterat i nuvarande IT-strategi till vilken E-servicestrategin är underordnad.

- **Effektivisera administrativa och tröga processer**

Befintlig styrning utgår från föråldrade arbetssätt med tröga omständliga processer och strukturer med ambition till styrning och kontroll men som i praktiken ger bristande styrning och undermåliga lösningar. En modern strategi behöver balansera effektiv styrning med en förmåga att effektivt realisera rätt framtidssäkra lösningar där nytta snabbt kan realiseras.

Noterbart är att de flesta storleksmässigt jämförbara kommunerna har arbetat fram, eller håller på att ta fram nya/reviderade digitaliseringsstrategier för att förbättra sin styrning i ett snabbt föränderligt digitaliseringssamhälle. E-service är i dessa inte utbruten till en egen strategi utan omfattas av den generella digitaliseringsstrategin.

Utvärdering av E-servicestrategin

Systematisk uppföljning sker primärt genom digital enkät (kallad Customer Effort Score) till användare av vissa e-servicetjänster inom Stadsbyggnad för att få en genomsnittlig mätning av användarupplevelsen på en 7-gradig skala.

Under 2023 genomfördes en större uppföljning av status för realisering av vision och strategi för E-service. Rapporten visar att endast en mycket liten del av strategin har nått avsedd effekt samt att flera kritiska faktorer för effektiv styrning saknas.

Framtida styrning

För att ha förutsättningar till kommunens behov av omställning för att möta vision, mål, kompetensförsörjningsutmaning, ekonomi och hållbar tillväxt behöver vi en bättre styrning, men också stöd, inom digital omställning och IT. Förslaget är att revidera nuvarande E-servicestrategi tillsammans med revidering av IT-strategin till en gemensam policy som beslutas i lämplig politisk nivå. Policyn ska referera till en digitaliseringsstrategi med tillhörande handlingsplan som kontinuerligt genomförs, följs upp och utvecklas efter behov. Styrningsbehovet är åtminstone av kategorin aktiverande och normerande men kan också vara organiserande. Exakt form bör dock utredas för att hitta det som bäst möter kommunens behov av styrning.

Resurser

Att ersätta nuvarande dokument med ett nytt löser inte behovet av styrning inom området. För att lyckas behövs ett omtag kring rätt förmågor vilket då omfattar kompetens, organisation, processer och verktyg vilket kommer kräva omfördelning och tillskott av nya ekonomiska resurser. Detta behov är inskickat i budgetprocessen inför 2025.

Intressenter

E-servicestrategin omfattar idag Umeå kommun och dess förvaltningar. Målgrupperna är både interna (anställda och politiker) och externa (medborgare och andra som inte är anställda eller politiker i Umeå kommun). Vid revidering kan fler intressenter beaktas, framför allt kommunala bolag för en koncernövergripande styrning.

Samråd och samverkan bör ske med SDF, kommunbolagens VD-grupp, kommunens förvaltningar och utsedda nyckelpersoner samt andra kommuner, organisationer och best practise inom området.

Sammanfattning

E-servicestrategin föreslås revideras till ny form och då ersätta tidigare version samt den nära relaterade IT-strategin från 2017.

Handläggare: Mattias Wallmark, verksamhetschef Digital omställning och IT

Aktualitets och relevansprövning av IT-strategi

Bakgrund

Umeå kommuns IT-strategi (DNR: KS-2016/00634) beslutades av Kommunfullmäktige 2017 och ersatte då två tidigare styrdokument från 2004 respektive 2006.

Syftet med IT-strategin är att den ska vara ett övergripande styrdokument som anger hur Umeå kommun vill ta tillvara digitaliseringens möjligheter och på så vis utveckla kommunen. IT-strategin är tillsammans med verksamheternas egna strategier och planer (nationella styrdokument, systemförvaltnings-, teknik-, IT- och verksamhetsplaner) styrande för användning och utveckling av informationsteknik. ITstrategin, som utgår från Regional Digital Agenda för Västerbotten, fokuserar på vad kommunen vill uppnå med e-förvaltningsarbetet.

Ett viktigt inslag i strategin är val av driftsform för ett upphandlat IT-system där driften ska vara kvalitetssäkrad och kostnadseffektiv, kommunen ska undvika suboptimering.

Nuläge

IT-strategin har inte reviderats sedan korrigeringar efter beslut i Kommunfullmäktige 2017. Sedan dess har flera större förändringar genomförts som påverkar behovet av styrning inom IT och digitalisering/digital omställning. Exempelvis:

- **Inriktningsmål och program digital transformation**

Under 2023 fanns inriktningsmål och program digital transformation med syfte att skapa riktning och förändring inom området. Inom ramen för programmets fyra fokusområden och tillhörande handlingsplan adresserades relevanta aktiviteter för kommunens digitala omställning. Destinerade förvaltningar och bolag fanns representerade i en programstyrgrupp med syfte att prioritera aktiviteterna utifrån angelägenhet och genomförbarhet. Att inriktningsmål och program inte längre finns har en betydande påverkan på styrning inom området samt högsta politiska ledningens insikt, delaktighet och engagemang. Inför 2024 ströks inriktningsmålet och därmed också programmet.

- **Omorganisering och förändringar i uppdrag och mandat inom digitalisering och IT**

Under 2023 genomfördes en genomlysning av organisering och ansvar för kommunens IT- och digitaliseringsverksamheter. Genomlysningen resulterade i att IT-funktionen och Digitalisering och verksamhetsutveckling från och med 2024 finns i den gemensamma verksamheten Digital omställning och IT inom Teknik- och fastighetsförvaltningen. Ansvaret för kommunens digitala transformation flyttades i samband med det från Kommunstyrelsen till Tekniska nämnden.

- **Teknikutveckling och förutsättningar förändras**

Teknikutvecklingen går extremt fort och nya områden som exempelvis AI, dataanalys och automation skapar möjligheter men också utmaningar. Viktiga förutsättningar som arkitekturstyrning har under många år varit eftersatt i kommunen vilket skapat inlåsnings effekter, fördyringar och undermåliga systemstöd är inte tydligt styrt och prioriterat i nuvarande IT-strategi.

- **Effektivisera administrativa och tröga processer**

Befintlig styrning utgår från föråldrade arbetssätt med tröga omständliga processer och strukturer med ambition till styrning och kontroll men som i praktiken ger bristande styrning och undermåliga lösningar. En modern strategi behöver balansera effektiv full styrning med en förmåga att effektivt realisera rätt framtidssäkra lösningar där nytta snabbt kan realiseras.

Noterbart är att de flesta storleksmässigt jämförbara kommunerna har arbetat fram, eller håller på att ta fram nya/reviderade digitaliseringsstrategier för att förbättra sin styrning i ett snabbt föränderligt digitaliseringssamhälle.

Utvärdering av IT-strategin

Systematisk uppföljning sker primärt genom rapportering till Tekniska nämnden för andel upphandlingar som följer kommunens IT-upphandlingsmodell, ett mått som identifierats som mycket bristfälligt och stora mörkertal.

Övrig uppföljning sker löpande men inte med tydlig systematik. Exempelvis att alla system ska följa kommunens systemförvaltningsmodell (vilket de inte gör), att information i kommunens system skall följa beslutad klassningsmodell, att all information ska ha en utsedd ägare och att publicera öppna data på ett standardiserat sätt.

Efter analys av den utvärdering som sker idag framkommer stora brister. Det är dessutom ingen tydlighet i vilket värde nuvarande styrning i praktiken ger. Däremot finns flera exempel där bristande styrning orsakat kraftigt negativa konsekvenser för kommunen och vår förmåga till digital omställning.

Framtida styrning

För att ha förutsättningar till kommunens behov av omställning för att möta vision, mål, kompetensförsörjningsutmaning, ekonomi och hållbar tillväxt behöver vi en bättre styrning, men också stöd, inom digital omställning och IT. Förslaget är att revidera nuvarande IT-strategi till en policy som beslutas i lämplig politisk nivå. Policyn ska referera till en digitaliseringsstrategi med tillhörande handlingsplan som kontinuerligt genomförs, följs upp och utvecklas efter behov. Styrningsbehovet är åtminstone av kategorin aktiverande och normerande men kan också vara organiserande. Exakt form bör dock utredas för att hitta det som bäst möter kommunens behov av styrning.

Resurser

Att ersätta nuvarande dokument med ett nytt löser inte behovet av styrning inom området. För att lyckas behövs ett omtag kring rätt förmågor vilket då omfattar kompetens, organisation, processer och verktyg vilket kommer kräva omfördelning och tillskott av nya ekonomiska resurser. Detta behov är inskickat i budgetprocessen inför 2025.

Intressenter

IT-strategin omfattar idag Umeå kommun och dess förvaltningar. Vid revidering kan fler intressenter beaktas, framför allt kommunala bolag för en koncernövergripande styrning.

Samråd och samverkan bör ske med SDF, kommunbolagens VD-grupp, kommunens förvaltningar och utsedda nyckelpersoner samt andra kommuner, organisationer och best practise inom området.

Sammanfattning

IT-strategin föreslås revideras till ny form och då ersätta tidigare version samt den nära relaterade E-servicestrategin från 2017.

Handläggare: Mattias Wallmark, verksamhetschef Digital omställning och IT

Aktualitets och relevansprövning av Lokalförsörjningsdirektiv

Bakgrund

Det ursprungliga styrdokumentet för Umeå kommuns lokalförsörjning, lokalstyrdokument eller s.k. *Lokalförsörjning med direktiv för styrning och uthyrning*, fastställdes av kommunfullmäktige 2003-12-15, KF § 178 (KS000759/2003).

Bakgrunden till framtagande av detta styrdokument var ett uppdrag från kommunfullmäktige till kommunstyrelsen och tekniska nämnden att föreslå utveckling för ägande och förvaltning av kommunens verksamhetsfastigheter. Detta med anledning av att man vid denna tidpunkt upplevt ett problem att ägarens styrning i fastighetsfrågor var för svag och att fastighetsföreträdarrollen blivit otydlig när det gällde kopplingarna till koncernnytta/koncernkonsekvenser. En annan brist var att kommunens dåtida internhyressystem utsätts för kritik av kommunens lokalbrukare som upplevt konstruktionen som svårbegriplig och orättvis samt att den befintliga underhållsbudget har inte ändrats i samma takt som det förändrade fastighetsbeståndet oavsett gammalt eller nytt.

Syftet med detta lokalstyrdokument var att förtydliga Umeå kommuns ansvar, styrning, uppföljning och organisation för att inneha, förvalta och använda fastigheter, lokaler och bostäder.

Innebörden av det fastställda styrdokumentet var bland annat att Umeå kommun införde en strategisk lokalresursplanering som omfattar all hantering av egna och inhyrda lokaler. Arbetet skulle bedrivas enligt principen att planering och nyttjande av lokaler görs, på ett för kommunen optimalt sätt och med kommunnyttan i centrum. Till ägarföreträdare för kommunens fastigheter och huvudansvarig för kommunens lokalförsörjning och lokalanvändning utsågs kommunstyrelsen. All uthyrning, extern inhyrning och investeringar i fastigheterna skulle utföras av Fastighet inom teknik och fastighetsförvaltningen.

En organisation bildades som fick i uppdrag att fungera som styrgrupp för lokalresursplaneringen. Uppdraget har inneburit att, i samverkan med verksamheterna och fastighetsförvaltningen, planera och följa upp lokalanvändningen, framtida lokalbehov och investeringar. Särskilda lokalsamordnare utsågs av verksamheterna.

Arbetet skulle genomföras av lokalresursplanerare från Fastighet i nära samverkan med verksamheterna med hjälp av lokalsamordnare. En årlig lokalresursplan skulle upprättas som underlag för budgetarbetet och investeringsplaneringen i kommunen.

Nuläge

Kommunstyrelsen fick år 2006 i uppdrag att i samverkan med tekniska nämnden utreda förutsättningarna för en ökad extern finansiering/förhyrning av kommunala verksamhetslokaler. Uppdraget redovisades i kommunfullmäktige 2008-11-24, KF § 247 (KS000370/2007).

Som ett led i detta utredningsarbete har lokalstyrdokumentet omarbetats och kompletterats med nya direktiv för ägande. Lokalstyrdokumentet har även fått en annan benämning, dvs. *Lokalförsörjningsdirektiv*. Lokalstyrdokument innehåller numera riktlinjer för fastighetsinvesteringar för att kapitalisera övervärden samt inriktning för förvärv och försäljning och en utvecklad försäljningsprocess, se tekniska nämndens beslut 2011-11-24, TN § 113 (TN0623/2008).

Utvärdering av Lokalförsörjningsdirektivet

Lokalförsörjningsdirektivet används aktivt och som ett viktigt stöd i operativt arbete och vid beslut. Dokumentet behöver dock uppdateras för att svara mot dagens organisation.

Eftersom lokalfrågor är nämndövergripande är det ett viktigt styrdokument för att möjliggöra en enhetlig inriktning för kommunens lokalförsörjning. Dokumentet omfattar huvudsakliga principer avseende ägande, styrning, ansvar och samarbetsformer inom kommunen. Detta har motverkat behovet av andra ej sammanhängande mindre dokument och policys. Förbättringsbehovet avser uppdatering.

Framtida styrning

Lokalstyrdokument bedöms fortfarande vara aktuellt och behöver finnas men det finns ett behov av en översyn och uppdatering. Detta med anledning av att organisationen över tid har förändrats samt att kommunfullmäktige nyligen har beslutat (2023-12-18) om fastighetspolicy för Umeå kommunkoncern där tekniska nämndens roll är att bland annat att ansvara för att tillhandahålla och förvalta lokaler inom Umeå kommun, § 253 (KS-2023/00666).

Syftet med den här policyn är att tydliggöra principer för roll-och ansvarsfördelning samt övergripande principer och förhållningsätt för Umeå kommuns ägande och förvaltning av fastigheter.

Genom samma beslut har kommunfullmäktige uppdragit tekniska nämnden att uppdatera Lokalförsörjningsdirektivet utifrån fastställd fastighetspolicy.

Resurser

I dagsläget är det svårt att besvara vilket behov av resurser som kan finnas främst beroende av att arbetet utifrån den nyligen beslutade fastighetspolicyn precis är uppstartat.

En första bedömning är att resurser finns inom befintlig organisation.

Intressenter

Styrdokumentet behandlar Umeå kommuns ansvar, styrning, uppföljning och organisation för att inneha, förvalta och använda fastigheter, lokaler och bostäder. Styrdokumentet gäller för samtliga kommunala verksamheter.

Med anledning av de ny gällande fastighetspolicy har tekniska nämnden och AB Bostaden fått i uppdrag att över tid se över respektive fastighetsportfölj och gränssnitt, i syfte att uppnå en kostnadseffektivt ägande och förvaltning för kommunkoncernen som helhet. Kommunstyrelsen och UKF har fått i uppdrag att identifiera de fastigheter där ägande inte följer beslutad fastighetspolicy och utreda förutsättningarna för eventuellt ändrat ägande och förvaltning.

Under år 2024 kommer några ytterligare utredningar ske gällande de fastigheter som kommunen hyr eller äger som tekniska nämnden tillsammans med kommunstyrelsen ansvarar för. Detta utredningsarbete kommer att ske parallellt med arbete kring uppdatering av Lokalförsörjningsdirektivet.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kommer Lokalförsörjningsdirektivet att uppdateras under år 2024 utifrån kommunfullmäktiges uppdrag till tekniska nämnden.

Handläggare:

Christina Lundgren, chef fastighetsförvaltning, Fastighet.

Anna Bugaeva, handläggare, Fastighet

Aktualitets och relevansprövning av Mål och riktlinjer för det minoritetspolitiska arbetet i Umeå kommun.

Bakgrund

Mål och riktlinjer för det minoritetspolitiska arbetet skrevs fram under 2019. Anledningen för att dessa finns är Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk där det står 5 b § att *Kommuner och regioner ska anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete*. Enligt propositionen *En stärkt minoritetspolitik* kan styrningen med fördel inarbetas i befintliga styrdokument kring demokrati eller mänskliga rättigheter.

Nuvarande Mål och riktlinjer har funnits sedan 2020 och det gäller till och med 2024. Styrdokumentet reglerar ansvarsfördelningen för olika frågor kopplat till minoritetsarbetet. Konkreta aktiviteter och åtgärder planeras av respektive nämnd och införlivas i nämndens budget- och planeringsprocess. Eftersom styrdokumentet är tidsbegränsat krävs nytt beslut för att revidera eller ta fram nya Mål och riktlinjer.

Nuläge

Dagens kontext ser något annorlunda ut, det har till exempel tillkommit nya lagar. Barnkonventionen trädde i kraft i januari 2020, men Mål och riktlinjer skrevs fram under 2019. Även denna Lag (2022:66) om konsultation i frågor som rör det samiska folket har kommit till. Kommunen har arbetat med samrådsstrukturen och ett nytt övergripande samråd kommer att genomföras i september. Verksamheten och minoritetssamordnarna har flyttats till en ny avdelning, strategisk utveckling, från och med 1 januari 2024. Det pågår också ett arbete med att se över hur kommunen ska jobba med medborgarnas delaktighet och inflytande generellt i olika frågor.

Utvärdering av styrdokumentet

Dokumentet har ej utvärderats eller följts upp specifikt. Styrningen har fungerat bra på de olika verksamheterna och enligt nämndernas verksamhetsplaner.

Område utbildning samt äldrenämnden har arbetat mer aktivt med minoritetsfrågorna och till exempel genomfört fler verksamhetsspecifika samråd.

Framtida styrning

Dokumentet behövs enligt lagen och behöver revideras. Antingen behöver dokumentet revideras vart fjärde år eller vid behov. Ett dokument som innehåller konkretiserade mål och som tas fram i samarbete med minoriteterna skulle vara en möjlighet att utveckla arbetet. En variant skulle också kunna vara att ha två dokument, ett för urfolket samerna och ett för de andra nationella minoriteterna.

Frågan om vilken beslutsinstans som ska besluta om dokumentet behöver utredas vidare likaså vilken form av styrning det ska innehålla.

Resurser

Vissa delar av arbetet är redan finansierade av den kommunala verksamheten till exempel delvis samordnares löner. Den andra delen i lönerna är finansierad av statsbidraget från Sametinget och Länsstyrelsen i Stockholms län. Eventuella andra kostnader finansieras av respektive nämnd.

Intressenter

Intressenter är i första hand de nationella minoriteterna samt berörda parter i analysen som bifogas samt hur kommunikation kan gå till. En separat intressentanalys är sammanställd och kommer att finnas till stöd i framtagande av nytt styrdokument.

När det gäller samråd och samverkan kommer arbetet att följa den struktur som arbetats fram av Sametinget på www.minoritet.se

Även nämnder och förvaltningar berörs.

Sammanfattning

Föreslås att

- Mål och riktlinjer för det minoritetspolitiska arbetet ska revideras.

Handläggare:

Aino Dahl, samordnare, SLK

Klara Lundgren, samordnare, SLK

Aktualitets och relevansprövning av riktlinje för externa utförare

Bakgrund och nuläge

Riktlinjen för externa utförare beslutades 2021. Det är ett styrdokument som alla kommuner är skyldiga att upprätta varje mandatperiod enligt kommunallagen. Då riktlinjen upprättades under förra mandatperioden behöver den ses över och revideras. Ytterligare ett skäl att se över riktlinjen är den nya lagstiftning som träder i kraft from 1 april 2024. Lagändringen handlar om att säkerställa att det ställs likvärdiga krav på mål och riktlinjer för utförare av kommunal verksamhet oavsett om den utförs i egen regi eller av externa utförare.

Med extern utförare avses juridisk person eller enskild individ som har hand om skötseln av en kommunal angelägenhet, det vill säga aktiebolag, stiftelse, enskild firma eller idéburen organisation som upphandlats för att på uppdrag av Umeå kommun sköta en kommunal verksamhet eller tjänst. Riktlinjen omfattar endast verksamhet där Umeå kommun är huvudman, det vill säga upphandlad verksamhet enligt lag om offentlig upphandling (LOU), lag om upphandling av koncessioner (LUK) och konkurrensutsättning enligt lag om valfrihetssystem (LOV).

Som huvudman bestämmer kommunen verksamhetens mål, inriktning och omfattning samt sätter upp krav för dess kvalitet. Som huvudman kontrollerar kommunen att verksamheten följer angivna mål, riktlinjer, föreskrifter och andra krav. När verksamhet efter upphandling överlämnats till extern utförare visar det avtal som slutits med utföraren vilka krav som gäller.

Varje nämnd ska inom sin verksamhetsplan eller i en separat upprättad plan för styrning och uppföljning av externa utförare tydliggöra hur nämnden avser styra och följa upp de utförare som nämnden anlitar.

Utvärdering av styrdokumentet

Styrdokumentet har inte utvärderats. Då styrdokumentet måste revideras på grund av ändrad lagstiftning föreslås att utvärdering av riktlinje och arbetsformer blir en del av och

ingår i det kommande revideringsarbetet. Detsamma gäller omvärldsanalys av hur andra kommuner hanterat frågorna.

Framtida styrning

Riktlinjen behöver kompletteras så att den överensstämmer med nuvarande lagstiftning. Det är ett styrdokument som alla kommuner ska upprätta varje mandatperiod enligt kommunallagen.

Resurser

Att följa upp den egna verksamheten på samma sätt som uppföljning av externa utförare kan innebära mer administration och kräva mer resurser. Det är en fråga som behöver utredas vidare och som framför allt behöver besvaras av de nämnder som nyttjar externa utförare av egen verksamhet.

Varje nämnd ska inom sin verksamhetsplan eller i en separat upprättad plan för styrning och uppföljning av externa utförare tydliggöra hur nämnden avser styra och följa upp de utförare som nämnden anlitar. Dessa planer behöver också revideras parallellt med riktlinjen.

Intressenter

De nämnder och förvaltningar som nyttjar externa utförare. I beredningen av riktlinjen bör företrädare för Teknik och fastighetsförvaltningen, Äldreomsorgen och Stöd och omsorg ingå.

Riktlinjen omfattar inte fristående skolor eller förskolor. Partnerskap med den ideella sektorn, föreningsbidrag samt stöd till sociala företag omfattas inte av riktlinjen. Riktlinjen begränsar sig till sådan verksamhet som kommunen bedriver i förvaltningsform. Verksamhet som upphandlas och bedrivs av kommunägda bolag omfattas inte.

Sammanfattning

Föreslås att:

- Riktlinjen för externa utförare revideras av fullmäktige

Handläggare:

Lina Renfors

Sara Nordström

Aktualitets och relevansprövning av chefs- och ledarskapspolicy

Bakgrund

Chefs- och ledarskapspolicyen har funnits i många år och senaste revideringen genomfördes 2017 (KS-2017/00334) och beslut om det nya förslaget togs i dåvarande Personalutskottet (PU).

Nuläge

Förutsättningarna för dagens verksamheter skiljer sig en del från när föregående ledarpolicy fastställdes, främst utifrån vår föränderliga omvärld och den allt svårare kompetensförsörjningssituationen som råder. De teoretiska ramarna för hur ett framgångsrikt ledarskap bör se ut stämmer dock överens även sett till dagens kontext. För att behålla personal, attrahera ny personal och ge möjlighet till medarbetares utveckling så är ledarskapet en viktig faktor.

Utvärdering av chefs- och ledarpolicy

Chefs- och ledarpolicyen har som styrdokument inte utvärderats. Däremot följs upplevelsen av ledarskapet i Umeå kommun upp på flera olika sätt. Kommungemensamt och förvaltningsspecifikt följs ledarskapet genom den årliga medarbetarenkäten. Utöver det sker också uppföljning i form av individuella frivilliga insatser där chefer kan göra utvärderingar av medarbetares upplevelse av chefens ledarskap.

Styrningen fungerar genom dokumentet på så sätt att policyn ligger till grund för ledarutvecklingsprogram och liknande insatser. När det gäller ledarskapsutveckling i Umeå kommun säkerställs det att vi utgår från modern ledarskapsteori bland annat genom nära kontakt med universitet och andra resurser med expertkunskap på området.

Framtida styrning

För att hålla en gemensam tråd i ledarutvecklingen är det positivt med en policy som visar riktning för ledarskapet oavsett individuellt tyckande och övergående trender. En policy visar också på ett transparent sätt vilka förväntningar som finns på chefer som målgrupp.

Det är viktigt att chefs- och ledarpolicy väl hänger samman med aktuell medarbetarpolicy och den kommungemensamma värdegrunden.

Resurser

Arbetet bedöms kunna genomföras inom ramen för befintliga resurser.

Intressenter

Policyn omfattar samtliga chefer i Umeå kommun.

Sammanfattning

Föreslås att:

- chefs- och ledarskapspolicy revideras
- medarbetarpolicy revideras
- angränsande styrning inom området harmoniseras med policyn

Handläggare:

Marie-Louise Gäard, ledarutvecklare, SLK

Nulägesanalys av Policy för medborgarnas delaktighet och inflytande

Inledning och bakgrund

Ett uppdrag lades 2021 med syfte att klargöra hur medborgardialog sker i Umeå kommun. Fokus är på rådens roll i medborgardialoger och att utreda utvecklingsmöjligheter för att öka kommuninvånarnas möjligheter att delta, vara delaktiga, medskapande och medbestämmande i kommunens och stadens utveckling.

Målsättningar i arbetet är:

1. Skapa förmåga att pröva nya och innovativa former för medborgarinflytande
2. Utveckla befintliga former för medborgarinflytande (dvs råden)
3. Reglera befintliga former för medborgarinflytande och de nya former som bör bli varaktiga (policy, riktlinjer etcetera)

Nuläge

Inom punkt 1 har nya former för medborgardialog har provats och utvärderats ex. Umecom och medborgardialog i komplexa frågor (samordnat av strategisk utveckling). Ett förslag till struktur för Umeå kommuns befintliga råd har tagits fram och beslutats (KF 26 februari 2024) (punkt 2). I arbete med punkt 3 deltar Umeå kommun i SKR nätverk "Medborgardialog som systematiskt arbetssätt" som ett sätt att fördjupa kunskap, samt lära mer om metoder och utbyta erfarenheter med andra kommuner. En enkät har skickats till samtliga förvaltningar med frågor om genomförda medborgardialoger samt behov av ev. stöd/utvecklingsområden etcetera. Det som efterfrågas från förvaltningar ser främst ut att röra sig om stöd vid genomförande, samt uppföljning och samordning av dialoger (för att ex. undvika s.k. dialogtrötthet). Det är i dagsläget varje nämnd/verksamhet som genomför medborgardialog utifrån behov i verksamheten. En workshopserie i innovationsledning har genomförts med stadsdirektörens forum vilket bör skapa ytterligare förutsättningar för att leva upp till intentionen om innovativa medborgardialoger på ett bra sätt. I diskussioner med politiken samt arbetsgrupp kopplat till uppdraget har förslaget om policy lyfts fram.

Framtida styrning

Det finns behov av att klargöra att medborgardialog är ett arbetssätt inom Umeå kommun och vem som beslutar om medborgardialog samt vilket stöd som går att få. Med fördel omfattas även timing i genomförande i de fall det är möjligt i tid att styra medborgardialog. Policyn bör även klargöra att det är centralt med innovation i medborgardialog för att säkerställa att allas röst kan göras hörd.

En större samordning utifrån ett medborgarperspektiv kan vara önskvärt ex. dialog i vissa stadsdelar, för att då kunna genomföra en dialog med flera frågeställningar. Dokumentet kan potentiellt samspela med flertalet andra styrande dokument ex. i programstyrningen (som en indikation på i vilka frågor medborgardialog ev. bör genomföras) Inom ramen för flertalet verksamheter är också medborgardialog styrd via lagstiftning ex. samråd i planeringsfrågor.

Förslaget är att styrdokumentet bereds av strategisk utveckling. Idag finns ingen sammanhållande funktion med fokus på medborgardialog. För att skapa mer medborgarnytta bör samordning finnas, även i de fall där nämnderna själva beslutar om och genomför dialoger.

Resurser

Det är främst fokus på att få en tydligare styrning för medborgarnas delaktighet och inflytande och skapa en trygghet i organisationen kring att dialoger ska utföras och att utvecklingsarbete kopplat till medborgardialog är något som ska ske samt att samla stöd och kunskap. Denna fråga bör passa bra på strategisk utveckling p.g.a. redan nämnda anledningar ovan. Ex. bör sammanställningar finnas över vilka medborgardialoger som genomförts och kommundialoger bör kunna utvecklas med fokus på att bygga tillit och ta tillvara umeåbornas kunskap och upplevelser av sin stad. Idag riskerar dialoger att krocka med varandra och vissa områden samt grupper riskerar att drabbas av dialogtrötthet. Detta är också viktigt ex. i relation till den nya lagstiftning som finns och ställer krav på dialog med urfolk. En arbetsgrupp existerar som hålls samman av strategisk utveckling där bland annat minoritetssamordnare ingår. Det är viktigt att politiken hålls uppdaterad om arbetet därför viktigt med en struktur där arbetet med medborgardialog återspeglaras på lämpligt sätt i enlighet med årshjul.

Intressenter

Samtliga nämnder och förvaltningar inom Umeå kommun, rådgivande organ och nationella minoriteter. Barn och ungdomar inkluderas i begreppet medborgare.

Sammanfattning

Föreslås att:

- en policy för medborgarnas delaktighet och inflytande tas fram och fastställs av fullmäktige

Årsberättelse Informationssäkerhet 2023

Upprättad av Hanna Öberg,
Informationssäkerhetssamordnare, SLK.

2024-03-11

Årsberättelse informationssäkerhet 2023

Detta dokument är en sammanfattning av det kommunövergripande informationssäkerhetsarbetet under 2023, en beskrivning av nuläget samt reflektion över organisationens utvecklingsbehov.

Sammanfattning

Informationssäkerhetsarbetet har under 2023 dels bedrivits med att skapa grundläggande förutsättningar för att etablera ett ledningssystem för informationssäkerhet genom att styrande och stödjande dokument och verktyg som är nödvändiga identifieras, revideras och/eller arbetas fram, dels med att utgöra aktivt stöd till verksamheter genom att leda workshops avseende informationssäkerhetsklassning och riskanalyser, genomföra informations/utbildningsinsatser samt hantera löpande frågeställningar.

Det försämrade säkerhetsläget i omvärlden är allvarligt och påverkar kommunens säkerhetsarbete. Regeringen är tydliga med att samhällets förmåga att stå emot störningar behöver stärkas och det skyndsamt. Grunden till en kommuns stärkta förmåga att stå emot hot och risker kopplat till informationssäkerheten ligger i ett systematiskt och strukturerat arbete enligt ett ledningssystem för informationssäkerhet. För detta är ledningens engagemang och förankring avgörande.

I mars 2024 presenterades delbetänkandet¹ kring EU-direktivet NIS2 som föreslår regleras i en "cybersäkerhetslag" med införande 1 januari 2025. Denna föreslås omfatta samtliga kommuners hela verksamheter vilket får stor påverkan på informationssäkerhetsarbetet i alla förvaltningar.

Budskapen från regeringen, Försvarmakten och Säkerhetspolisen är tydliga med att uppbyggnaden av samhällets motståndskraft mot störningar, kris och krig behöver stärkas och takten behöver snabbas upp. För kommunen innebär detta bland annat att kunna säkerställa att de viktigaste samhällsfunktionerna kan fungera och ha förmåga att

¹ [Nya regler om cybersäkerhet, SOU 2024:18 \(regeringen.se\)](#)

upprätthålla nödvändig försörjning till medborgarna. Detta arbete behöver snabbas upp och ett antal områden är nödvändiga för detta:

- Resurser för informationssäkerhetsarbete behöver utvärderas ställt i relation till påverkan av det försämrade omvärldsläget samt eventuell ny cybersäkerhetslag. En modell för resursfördelning och rollbeskrivningar centralt och förvaltningar bör tas fram. Bedömning visar på behov av 4-5 informationssäkerhetssamordnare centralt, beroende på förvaltningarnas resurstilldelning.
- Takten med implementering av ledningssystem för informationssäkerhet behöver accelerera. Införandet behöver definieras i form av omfattning, tid och resurser och förslagsvis drivas i projektform. Resurssättningen behöver återspegla inriktningen och målen med informationssäkerhetsarbetet både centralt och i förvaltningarna. Förvaltningar bör utvärdera effekten av sitt informationssäkerhetsarbete.
- Arbetet med att kartlägga, klassa och riskbedöma information samt säkerställa informationssäkerhetskrav vid upphandling behöver bedrivas på ett strukturerat sätt i förvaltningarna med utgångspunkt i ett processbaserat arbetssätt. Detta kräver resurser i förvaltningarna som kan utbilda sig i kommunens metodik för att genomföra klassning och riskanalyser löpande.
- Informationssäkerhetsarbetet behöver samordnas med verksamheternas kontinuitetsplanering för att säkerställa tillgång till den information som har betydelse för samhällsviktig verksamhet eller som i övrigt är verksamhetskritisk. Det är sannolikt att vi kommer att drabbas av IT-störningar som får stor påverkan på våra verksamheter och förmågan att stå emot och hantera störningar blir avgörande för att upprätthålla samhällsviktiga tjänster och verksamheter. Detta förutsätter också att medarbetare övas i att hantera störningar.

MSB utvärdering av kommunernas arbete 2023

Umeå Kommun deltog i MSB:s nationella utvärdering av det systematiska informationssäkerhetsarbetet i offentlig förvaltning. Resultatet för Umeå Kommun visar att vi har vissa grundläggande faktorer såsom arbetssätt och metodik på plats men brister avseende inventering av informationsmängder (kartläggning och klassning av information), säkerställande av medarbetarnas kunskaper om informationssäkerhet, samt uppföljning av informationssäkerhetsarbetet.

MSB har sammanställt det nationella resultatet av Infosäkkollen 2023² och den övergripande rekommendationen är att det behövs en generell satsning på att stärka det systematiska informationssäkerhetsarbetet i den offentliga förvaltningen. Förändringstakten motsvarar inte behovet, särskilt inte med hänsyn till rådande säkerhetspolitiska läge.

MSB rekommenderar kommunerna att arbeta med följande:

1. Stärk ledningens engagemang i det systematiska informations- och cybersäkerhetsarbetet,
2. Etablera ett arbetssätt för analys och hantering av informationssäkerhetsrisker, och tillämpa det,
3. Etablera ett arbetssätt för kontinuitetshantering och öva det,
4. Utbilda fler och bättre,
5. Följ upp arbete och åtgärder,
6. Etablera ett arbetssätt för att säkerställa informationssäkerhet vid upphandling och kvalitetssäkra det.

I och med Umeå Kommuns resultat behöver arbete med samtliga 6 punkter ovan fortgå. Ett systematiskt arbete enligt ledningssystem för informationssäkerhet (LIS) är avgörande för att få effekt i hela organisationen och arbetet med att etablera ett LIS behöver snabbas på. Införandet av LIS behöver definieras i form av omfattning, tid och resurser (se följande rubrik).

² MSB2333 – mars 2024; [Det systematiska informations- och cybersäkerhetsarbetet i den offentliga förvaltningen : Resultatredovisning av Infosäkkollen och It-säkkollen \(msb.se\)](#)

Umeå Kommuns arbete 2023

Ledningssystem för informationssäkerhet (LIS)

Med utgångspunkt i 2020 års kommunrevision av IT-och informationssäkerhetsarbetet antogs inriktningen att etablera ett ledningssystem för informationssäkerhet (LIS) med tillhörande kort- och långsiktiga mål av SDF i mars 2021. Förankringen av informationssäkerhetsmålen bedöms ännu vara låg i förvaltningarna, ingen förvaltning har delgivit informationssäkerhetssamordnare sina planer eller mål för informationssäkerhetsarbetet. Varje nämnd är ansvarig för informationssäkerheten inom sitt verksamhetsområde och informationssäkerhetsarbetet behöver integreras med övrig verksamhetsstyrning utifrån ett större informationsförvaltningsperspektiv, vilket är en förutsättning för att på ett strukturerat och systematiskt sätt säkerställa att informationen har rätt skydd under hela dess livscykel. LIS bör också integreras med kommunens övriga systematiska kvalitetsarbete och dess ledningssystem.

Arbetet med att skapa förutsättningar för ett LIS har fortgått med kortsiktigt mål att under 2024 revidera informationssäkerhetspolicy och informationssäkerhetsriktlinjer och tillhörande metodstöd. Ett systemstöd för informationsförvaltning infördes i slutet av 2023 under en provperiod (pågår i mars 2024) med syfte att arbeta strukturerat med processorienterad informationskartläggning, informationssäkerhetsklassning och riskanalys.

Införandet av LIS drivs idag i informationssäkerhetsorganisationens linjearbete vilket innebär att informationssäkerhetssamordnare enbart arbetar med införande av LIS delar av sin arbetstid. Omvärldsbevakning visar att ett införande av LIS med fördel bedrivs i projektform då det utgör en engångsaktivitet och bör avgränsas i tid och omfattning. Arbetet kräver nyckelkompetenser inom flera områden, t.ex. IT, juridik, säkerhet och verksamhet. Ett LIS omfattar samtliga förvaltningar, därför är förvaltningsledningarnas aktiva stöd och engagemang avgörande. Ledning och nyckelkompetenser bör utgöra roller i projektets styr- och referensgrupp för bred förankring i införandet.

Informationssäkerhetssamordnarens rekommendation är därför att införandet av LIS definieras i termer av omfattning, avgränsningar, beroenden och resursbehov och att det drivs i projektform.

Informationssäkerhetsklassning och riskanalys

All information i kommunen ska vara klassad och arbetet med informationssäkerhetsklassning och riskanalys åligger förvaltningarna.

Informationssäkerhetssamordnare har under året bistått med stöd genom att leda workshops vid ett 15-tal tillfällen efter förfrågan från berörda verksamheter.

Klassning och riskanalys inför upphandling av ett system är ett delmoment i kommunens IT-upphandlingsmodell. 41% av de upphandlingar som genomförts under 2023 har följt IT-upphandlingsmodellen. Klassning och riskanalys behöver även göras av redan befintliga IT-system om det ej gjorts tidigare.

Klassning och riskanalys är nödvändigt för att kunna vidta säkerhetsåtgärder och ställa relevanta krav på hur vi hanterar informationen både internt och externt. I takt med att cyberangreppen ökar kommer det att bli ännu viktigare att kartlägga våra leveranskedjor, ställa krav på leverantörer och planera alternativa arbetssätt om något skulle inträffa i en tjänst hos en leverantör som organisationen är beroende av för att kunna fortsätta sin verksamhet.

Utbildning i informationssäkerhet

Informationssäkerhetssamordnare erbjuder utbildning/information till verksamheterna efter förfrågan och under 2023 har ett tiotal informationsträffar hållits av olika karaktär.

Dataskyddsdagen inträffar i januari varje år och då anordnar dataskyddsombud och informationssäkerhetssamordnare halvdagspass med information om dataskydd/GDPR och informationssäkerhet, denna utbildning erbjuds alla medarbetare.

Under hösten genomfördes en webbkurs om riskerna med nätfiske vilken distribuerades till samtliga medarbetare. Ca 20% av dessa har genomgått kursen (februari 2024).

Informationssäkerhetsutbildning har skickats till alla nyanställda som en Nanolearningkurs, då denna är utdaterad är en ny utbildning under framtagande för att kunna nyttjas till samtliga medarbetare.

Incidenter

Informationssäkerhetsincidenter kan omfatta både personuppgiftsincidenter och IT-säkerhetsrelaterade incidenter. Personuppgiftsincidenter rapporteras och hanteras inom dataskyddsorganisationen. Under 2023 har 87 personuppgiftsincidenter rapporterats in, där 27% rapporterades som "mejl med personuppgifter har skickats fel". Drygt hälften av alla incidenter kategoriserades under "övrigt". Mörkertalet av ej rapporterade personuppgiftsincidenter bedöms vara stort.

Det har under året skett IT-säkerhetsrelaterade incidenter som lett till driftstörningar och brist på tillgänglighet till information, bland annat genom överbelastningsattacker. Vi utsätts

veckovis för bedrägeriförsök genom bluffmejl (s.k. nätfiske, phishing) där mejl med potentiellt skadliga länkar eller bilagor bifogas mejl till kommunanställda.

IT-säkerhetsrelaterade incidenter ska enligt befintlig rutin rapporteras till IT kundsupport. Dessa ska omhändertas av IT utifrån behov och ska utredas av förvaltningsledare i samverkan med relevanta aktörer och här saknas tydlig statistik, rutinen bedöms inte vara känd och efterlevas vilket medför att vi inte kan följa upp incidenter om de inte rapporterats som personuppgiftsincidenter.

Omvärldsbevakning

Försämrat säkerhetsläge och risk för cyberangrepp

Säkerhetsläget har allvarligt försämrats i vår närhet och det innebär en direkt påverkan på Sveriges säkerhet. Som tidigare bedömer Säkerhetspolisen att de största hoten utgörs av främmande makt och våldsbejakande extremister.³

MSB anger att många av de cyberangrepp som skett under 2023 är relativt sofistikerade men att de trots detta ofta påverkar organisationer negativt. Det indikerar brister och att säkerhetsarbetet måste stärkas. Leveranskedjeincidenter, där ett cyberangrepp påverkar eller sprids till många organisationer samtidigt, kan leda till stora konsekvenser för samhället.⁴

Cyberangrepp nyttjas av främmande makt som verktyg för en mängd olika syften, som att skapa utrikes- och säkerhetspolitiska fördelar, gynna landets egen forskning och utveckling, skapa konkurrensfördelar för inhemska företag eller för att ta fram underlag för påverkansoperationer.

Kriminella grupperingar genomför angrepp genom dataintrång, nätfiske, stöld av känslig information och kryptering av verksamhetskritiska system i syfte att utpressa organisationer på pengar, även kallat ransomware. Detta hot har ökat, vi har under året sett kommuner och myndigheter drabbas och det kommer fortsätta slå hårt mot samhällsviktig verksamhet. Vi behöver räkna med att även vår kommun kan drabbas och förbereda oss för att kunna hantera både små och stora störningar i våra verksamheter.

³ Säkerhetspolisens årsbok 2022/2023; [Säkerhetspolisen 2022-2023 \(sakerhetspolisen.se\)](https://sakerhetspolisen.se)

⁴ MSB2287 – januari 2024; [Cyberangrepp mot samhällsviktiga informationssystem – 25 rekommendationer för stärkt skydd mot cyberangrepp](#)

Rättsliga förutsättningar – förslag ny cybersäkerhetslag

Inom EU pågår ett intensivt arbete med direktiv och förordningar som rör digitaliseringsområdet där flertalet rör cybersäkerhetsområdet och kommer ha påverkan på informationssäkerhetsarbetet.

2022 beslutades EU-direktiven om åtgärder för en hög gemensam cybersäkerhetsnivå i hela unionen (NIS2) och om kritiska entiteters motståndskraft (CER).

Den 5 mars 2024 presenterades SOU 2024:18 "Nya regler om cybersäkerhet"⁵ som föreslår att NIS2-direktivet i huvudsak införlivas genom en ny lag, cybersäkerhetslagen. Lagen reglerar säkerhet i och runt informationssystem och föreslås införas den 1 januari 2025. Cybersäkerhetslagen föreslås omfatta offentlig förvaltning inkluderat samtliga kommuner. Lagen föreslås därmed bli tillämplig för all verksamhet inom alla kommunens förvaltningar (med undantag för kommunfullmäktige) och anger en miniminivå för informationssäkerhetsarbetet.

Lagen innebär i korthet krav på:

- Riskhanteringsåtgärder
- Anmälan av incidenter till MSB
- Obligatorisk utbildning till ledningen, som även ska erbjudas all personal,
- Ett i övrigt systematiskt informationssäkerhetsarbete

Tillsynsmyndighet för kommunerna föreslås bli Länsstyrelserna med sanktionsavgifter upp till 10mnkr för offentlig förvaltning. Andra tillsynsmyndigheter kan bli aktuella för kommunerna beroende på sektor.

Parallellt med NIS 2-direktivet införs även CER-direktivet (Critical Entities Resilience) som ställer krav på åtgärder för att stärka motståndskraften i viss samhällsviktig verksamhet. Detta direktiv samspelar och kompletterar NIS2-direktivet så vis att det adresserar entiteternas förmåga att förebygga, skydda mot, reagera på, hantera och återhämta sig från hybridattacker, naturkatastrofer, terrorhot och folkhälsosituationer. Båda direktiven avser höja kraven på organisationer och därmed göra samhället mer motståndskraftigt mot IT-incidenter.

⁵ [Nya regler om cybersäkerhet, SOU 2024:18 \(regeringen.se\)](#)

Kommunens kort- och långsiktiga utvecklingsbehov

Budskapen från regeringen, Försvarsmakten och Säkerhetspolisen är tydliga med att uppbyggnaden av samhällets motståndskraft mot störningar, kris och krig behöver stärkas och takten behöver snabbas upp. För kommunen innebär detta bland annat att kunna säkerställa att de viktigaste samhällsfunktionerna kan fungera och ha förmåga att upprätthålla nödvändig försörjning till medborgarna. Förutsättningar att kunna stå emot störningar och angrepp mot informations- och verksamhetssystem som har betydelse för samhällets funktionalitet ges av ett systematiskt informationssäkerhetsarbete som säkerställer att vi vet vilken information vi hanterar vart, vilken information som behöver finnas tillgänglig i alla lägen, och att informationen har ett rätt dimensionerat skydd genom hela beroendekedjan från leverantör till medborgare. Dessa krav återspeglas även i förslaget om ny cybersäkerhetslag.

Detta arbete behöver snabbas upp och ett antal områden är nödvändiga för detta:

- **Resurser för informationssäkerhetsarbete behöver utvärderas** ställt i relation till påverkan av det försämrade omvärldsläget samt ny eventuell cybersäkerhetslag. En modell för resursfördelning och rollbeskrivningar centralt och förvaltningar bör tas fram. Bedömning visar på behov av 4-5 informationssäkerhetssamordnare centralt, beroende på förvaltningarnas resurstilldelning.
- **Takten med implementering av ledningssystem för informationssäkerhet behöver accelerera.** Införandet behöver definieras i form av omfattning, tid och resurser och förslagsvis drivas i projektform. Resurssättningen behöver återspegla inriktningen och målen med informationssäkerhetsarbetet både centralt och i förvaltningarna. Förvaltningar bör utvärdera effekten av sitt informationssäkerhetsarbete.
- **Arbetet med att kartlägga, klassa och riskbedöma information samt säkerställa informationssäkerhetskrav vid upphandling** behöver bedrivas på ett strukturerat sätt i förvaltningarna med utgångspunkt i ett processbaserat arbetssätt. Detta kräver resurser i förvaltningarna som kan utbilda sig i kommunens metodik för att genomföra klassning och riskanalyser löpande.
- **Informationssäkerhetsarbetet behöver samordnas med verksamheternas kontinuitetsplanering** för att säkerställa tillgång till den information som har betydelse för samhällsviktig verksamhet eller som i övrigt är verksamhetskritisk. Det är sannolikt att vi kommer att drabbas av IT-störningar som får stor påverkan på våra verksamheter och förmågan att stå emot och hantera störningar blir avgörande för att upprätthålla samhällsviktiga tjänster och verksamheter. Detta förutsätter också att medarbetare övas i att hantera störningar.

Kommunrevisorerna granskar

UMEÅ KOMMUN
KULTURNÄMNDEN

Grundläggande granskning 2023

1. Inledning och bakgrund

Revisorerna är kommunfullmäktiges organ för kontroll och ansvarsprövning av styrelser och nämnder. Revisorerna ska årligen granska verksamheten inom nämndernas verksamhetsområden i den omfattning som följer av god revisionssed. Enligt kommunallagen (12. kap 1 §) är revisionens uppgift att pröva om:

- Verksamheten sköts ändamålsenligt
- Verksamheten ur ekonomisk synvinkel sköts tillfredsställande
- Räkenskaperna är rättvisande
- Den interna kontrollen är tillräcklig

Revisorernas årliga granskning består av såväl en grundläggande granskning som av ett antal fördjupade granskningar. Den grundläggande granskningen är den löpande granskning som varje år genomförs avseende styrelse och nämnder, och består av tre delar:

- Granskning av delårsrapport och årsredovisning
- Granskning av måluppfyllelse
- Granskning av intern styrning och kontroll

Den grundläggande granskningen är till sin karaktär en fortlöpande insamling av fakta och iakttagelser. Granskningen ska ge underlag för att bedöma styrelsens och nämndernas styrning, uppföljning och kontroll, säkerhet i redovisningssystem och rutiner samt måluppfyllelse, för att kunna uttala sig i ansvarsfrågan. Den grundläggande granskningen kommer att fortgå fram till revisionens slutliga bedömningar i revisionsberättelsen rörande 2023.

1.1 Syfte och revisionsfrågor

Den grundläggande granskningen är en översiktlig granskning som syftar till att bedöma om styrelse och nämnder har en tillräcklig struktur för styrning, uppföljning och kontroll av verksamheten. Detta för att säkerställa att de lever upp till de mål och beslut som fullmäktige fastställt.

Den grundläggande granskningen syftar därmed till att ge en översiktlig bild av styrelse och granskade nämnder och en tillräcklig grund för de bedömningar som görs inför ansvarsprövningen.

Granskningen ska besvara följande revisionsfrågor:

- Har nämnden säkerställt att verksamheten bedrivs i enlighet med fullmäktiges mål och uppdrag?
- Har nämnden säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och rapportering avseende verksamhetens ekonomi och resultat?
- Vidtar nämnden åtgärder vid eventuella avvikelser?
- Har nämnden en struktur för arbetet med sin interna kontroll som gör att det finns förutsättningar att bedriva den på ett systematiskt och ändamålsenligt sätt?
- Är nämndens beslutsunderlag och protokoll tydliga?

1.2 Avgränsningar

Granskningen avser kulturnämnden och är avgränsad till verksamhetsåret 2023. Granskningen färdigställs och avslutas därmed först efter att styrelse och nämnder behandlat sina årsbokslut/verksamhetsuppföljningar för 2023.

1.3 Revisionskriterier

Med revisionskriterier avses de bedömningsgrunder som bildar underlag för revisionens slutsatser och bedömningar. I denna granskning utgörs revisionskriterierna av:

- Kommunallagen (2017:725)
- Strategisk plan 2016–2028
- Riktlinjer för aktiverade styrning (2021-03-09)
- Planeringsföresättningar, budget och investeringar 2021–2024
- Riktlinjer för intern styrning och kontroll (2011-09-26)
- Nämndernas reglementen

1.3.1 Reglemente för kulturnämnden

Enligt kulturnämndens reglemente består nämndens grunduppdrag att svara för kommunens uppgifter inom folkbibliotek, skolbiblioteksservice, konstverksamhet, kulturskola, kvinnohistoriskt museum, kultur i skolan, kultur för seniorer, arrangemang i Väven och kommungemensamma arrangemang.

1.3.2 Kommunspecifik styrmodell

Umeå kommun specificerar sin styrmodell i Riktlinjer för aktiverande styrning i Umeå kommun, antaget av kommunfullmäktige 2021-03-09. Riktlinjen ska tillämpas av Umeå kommuns nämnder och helägda bolag.

Riktlinjerna fastslår att verksamheten i nämnder/styrelser ska utgå från tilldelat grunduppdrag. Inom ramen för tilldelat grunduppdrag har nämnder/styrelser möjlighet att utifrån sina specifika förutsättningar och behov fastställa hur verksamhetsstyrning och uppföljning ska utformas. Detta innebär att varje nämnd och styrelse inom grunduppdragets ramar, lagstiftning, övriga direktiv och riktlinjer från kommunfullmäktige har mandat att besluta om mål, uppdrag och aktiviteter för sina egna verksamheter.

Uppföljning av grunduppdraget sker årligen genom att nämnd och styrelse bedömer i vilken omfattning nämnden eller styrelsen verkställt grunduppdraget och rapporterar sagda bedömning till kommunstyrelsen som sammanställer inför hantering i kommunfullmäktige.

Utöver grunduppdraget har nämnder och styrelser att förhålla sig till kommunfullmäktiges inriktningsmål. Inriktningsmål kan destinerats till namngivna nämnder och bolag som:

- särskilt ska prioritera arbete med just detta inriktningsmål
- bedöms ha de reella förutsättningar som krävs för att inriktningsmålet ska uppnås

Nämnder och styrelser har även att förhålla sig till specifika tilläggsuppdrag som kan tilldelas av kommunfullmäktige i samband med fastställande av planeringsdirektiv och budget.

1.3.3 Planeringsprocess och uppföljning

Efter kommunfullmäktiges beslut om samtliga nämnders och inriktning under juni månad ska nämnder/styrelser anta verksamhetsplaner och en internbudget inför kommande verksamhetsår. Verksamhetsplaner och nämndbudget ska beskriva hur nämnder avser verkställa:

- Nämndens grunduppdrag och övriga åtaganden enligt kommunfullmäktiges reglemente
- Mål och tilläggsuppdrag ställda till nämnd i beslutade planeringsdirektiv och budget

Nämnden genomför därefter verksamheten i enlighet med upprättad och fastställd verksamhetsplan och nämndbudget.

Nämnder och styrelser ska kontinuerligt följas upp. Detta i syfte för att följa måluppfyllelse av verksamheternas kvalitet och utveckling. Uppföljningen ska bland annat ske genom:

- Verksamhetsuppföljning genom månads, tertial och årsbokslut
- Uppföljning av internkontroll

1.3.4 Riktlinjer för internkontroll

Kommunens dokument för riktlinjer för intern kontroll som antogs i september 2011, specificerar att kommunens samtliga verksamhetsområden ska tillämpa dessa riktlinjer. I dokumentet framgår att följande moment ska tillämpas av verksamheterna:

Risikanalys

En riskanalys ska göras i syfte att identifiera omständigheter som utgör risk att verksamheterna inte bedrivs enligt lagar och regler samt verksamhetens krav.

Kontrollåtgärder

Vid behov ska åtgärder tas utifrån resultatet av riskanalysen som förhindrar att verksamhetens krav inte uppfylls.

Uppföljning

Verksamheterna ska systematiskt och regelbundet följa upp, bedöma och avrapportera den interna kontrollen.

Dokumentation

Risikanalysen, kontrollåtgärder samt uppföljningen och bedömningen ska dokumenteras.

Rapportering

I samband med inrapportering av bokslut ska nämnderna/styrelserna rapportera till kommunfullmäktige huruvida deras internkontroll har varit tillräcklig.

1.3.5 Kommunfullmäktiges tilläggsuppdrag

Fullmäktige tilldelade kulturnämnden ett tilläggsuppdrag för 2023:

- Tilläggsuppdrag 2022:9: Kommunfullmäktige ger tekniska nämnden tillsammans med kulturnämnden i uppdrag att utreda olika alternativ gällande kulturskolans behov av långsiktiga lokaler. Alternativen ska belysa ekonomiska konsekvenser ur både fastighets- och verksamhetsperspektiv, samt eventuella andra verksamhetsmässiga konsekvenser. Dialog

med andra nämnder och förvaltningar ska också ske för att studera eventuella möjligheter till samlokalisering med kommunens andra verksamheter.

1.4 Genomförande

Den grundläggande granskningen har genomförts av de förtroendevalda revisorerna tillsammans med sakkunnigt stöd från EY. Granskningen har genomförts genom dialogmöten, bedömning av styr- och uppföljande dokument samt protokollsgranskning.

Dialogmöten

Revisorerna genomför dialogmöten med styrelse och nämnders presidier under våren 2023. Dialogmöte genomförs med hela styrelsen och nämnder (förutom PN, BRN och VN) under höst/vinter 2023. Frågeställningarna vid dialogen utgår från de områden som identifierats i revisorernas risk- och väsentlighetsanalys.

Dokumentstudier

För att få en helhetsbild av styrelsens/nämndens arbete, kompletteras dialogen med insamling, genomgång och analys av relevanta styr- och uppföljningsdokument (budget, reglemente, uppdragsplan, verksamhetsuppföljning per T1, T2 och årsbokslut, riskanalys, internkontrollplan etc.).

Protokollsgranskning

De förtroendevalda revisorerna följer styrelse och nämnder löpande, utifrån sina bevakningsansvar för nämnder, genom bland annat protokollsgranskning. Bevakningen rapporteras löpande på revisorernas sammanträden.

Protokollsgranskningen syftar bland annat till att revisorerna ska få en god uppfattning om vad som tas upp och beslutas i styrelse och nämnder, dess följsamhet till mål och uppdrag samt att notera viktiga iakttagelser utifrån såväl genomförd riskanalys som hur nämnden agerar vid eventuella avvikelser eller i övrigt utför sin styrning, uppföljning och kontroll.

De förtroendevalda revisorernas iakttagelser och bedömningar som görs utifrån protokollsgranskningen dokumenteras i avsnitt 2.4.

Analys, bedömning och rapportering

När verksamhetsåret är slut, sammanställs resultatet och en sammanfattande analys och bedömning görs. Detta sammanställs i en rapport per nämnd. Den slutliga rapporten sammanställs först efter att respektive styrelse/nämnd behandlat sina årsbokslut/verksamhetsuppföljningar för 2023. Detta för att säkerställa att granskningen omfattar hela granskningsåret.

2. Resultat av granskningen

2.1 Styrning och uppföljning av verksamhet

Nedan redogörs för iakttagelser och bedömningar avseende nämndens verksamhetsstyrning och uppföljning under 2023.

Kontrollpunkt	Iakttagelse	Kommentar/hänvisning till protokoll
Beslutat om verksamhetsplan där det framgår hur nämnden planerar att verkställa: - Grunduppdrag - Inriktningsmål - Ev. tilläggsuppdrag	✓	2022-11-30 § 70 Verksamhetsplanen innehåller • Planering för genomförandet av sitt grunduppdrag • Nämndens inriktningsmål • Ett tilläggsuppdrag från fullmäktige
Följt upp verksamhet och måluppfyllelse i tertialrapporter	✓	2023-05-25 § 37, tertial 1 2023-09-28 § 53, tertial 2 Nämnden prognostiserar enligt den andra tertialrapporten att: • I hög grad uppfyllt sitt grunduppdrag Inriktningsmålen följs upp genom hur nämnden har arbetat för målets uppfyllnad. Nämnden har vid tid för den andra tertialrapporten delvis genomfört sitt tilläggsuppdrag.
Följt upp verksamhet och måluppfyllelse i en årsrapport	✓	2024-02-22
Har nämnden: - Uppfyllt sitt grunduppdrag - Genomfört aktiviteter inom inriktningsmålen - Genomfört tilldelat tilläggsuppdrag	✓	Nämnden bedömer att ha uppfyllt sitt grunduppdrag. Nämnden redogör i årsrapporten för vilka aktiviteter som genomförts för att nå inriktningsmålen. Nämndens arbete med tilläggsuppdraget anges vara påbörjat.
Bedömning av grunduppdrag, inriktningsmål och ev. tilläggsuppdrag kan styrkas med relevanta underlag	—	Nämnden redogör för samtliga uppdrag och motiverar översiktligt sin bedömning till grunduppdragets uppfyllnad. Vilka underlag nämnden har använt för sin bedömning av grunduppdraget framgår inte.
Vidtagit åtgärder vid indikationer på avvikelse från grunduppdrag, inriktningsmål och ev. tilläggsuppdrag	ET	Nämnden har inte rapporterat väsentliga avvikelser.

✓ = ingen eller oväsentlig avvikelse, — = viss avvikelse, ✗ = väsentlig avvikelse, ET = Ej tillämplig

2.1.1 Bedömning

Vi bedömer att nämnden säkerställt att verksamheten bedrivs i enlighet med fullmäktiges mål och uppdrag. Bedömningen baseras på att nämnden har antagit en verksamhetsplan och följt upp den via tertialrapporter samt årsrapport. Vi noterar dock att nämnden endast påbörjat sitt tilläggsuppdrag och inte slutfört det under 2023. Nämnden bedömer att den i *hög grad* har uppfyllt sitt grunduppdrag. Hur nämnden gör denna bedömning framgår inte tydligt. Nämnden redogör i årsrapporten för vilka aktiviteter som genomförts för att nå inriktningsmålen. Uppföljning av inriktningsmål sker dock, i enlighet med kommunens styrmodell, inte till nämnd utan av respektive programstyrgrupp. För att nämnden ska ha förutsättningar att vidta åtgärder vid eventuella avvikelser bedömer vi dock att nämnden bör säkerställa att den får del av genomförd uppföljning efter att den hanterats i kommunstyrelsen.

2.2 Styrning och uppföljning av ekonomi

Nedan redogörs för iakttagelser och bedömningar avseende nämndens ekonomistyrning och uppföljning under 2023.

Kontrollpunkt	Iakttagelse	Kommentar/hänvisning till protokoll
Upprättat en budget för innevarande år inom tilldelad ram	✓	2022-11-30 § 70
Följt upp ekonomin i tertialrapporter	✓	2023-05-25 § 37, tertial 1 2023-09-28 § 53, tertial 2 Nämnden prognostiserar enligt den andra tertialrapporten ett överskott med 0,5 mnkr för helåret.
Följt upp ekonomin i en årsrapport	✓	2024-02-22
När måluppfyllelse avseende ekonomi (inkl. budget)	✓	Nämnden redovisar ett överskott med 5 tkr.
Vidtagit åtgärder vid indikationer på bristande måluppfyllelse avseende ekonomi	ET	Ej tillämplig för bedömning. Nämnden redovisar ett överskott.

✓ = ingen eller oväsentlig avvikelse, ■ = viss avvikelse, ✗ = väsentlig avvikelse, ET = Ej tillämplig

2.2.1 Bedömning

Vi bedömer att nämnden har säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och rapportering avseende verksamhetens ekonomi och resultat. Bedömningen baseras på att nämnden har antagit en budget och följt upp den via tertialrapporter samt årsredovisning. Bedömningen baseras även på att nämnden redovisar ett överskott.

2.3 Intern kontroll

Nedan redogörs för iakttagelser och bedömningar avseende nämndens internkontroll under 2023.

Kontrollpunkt		Kommentar/hänvisning till protokoll
---------------	--	-------------------------------------

Beslutat om internkontrollplan	✓	2022-11-30 § 71
Värderat identifierade risker	✓	Internkontrollplanen innehåller en riskanalys.
Internkontrollplanen tydliggör - vilka risker som ska kontrolleras - kontrollmetod - vem som är ansvarig för kontroll - när i tid kontroll sker	✓	Samtliga punkter framgår i internkontrollplanen.
Följt upp internkontrollplanen	✓	2023-05-25 § 39, tertial 1 2023-09-28 § 54, tertial 2 2023-02-22
Vidtagit åtgärder vid identifierade brister	✓	Uppföljningen av planen redogör för vilka åtgärder som vidtagits.

✓ = ingen eller oväsentlig avvikelse, = viss avvikelse, ✗ = väsentlig avvikelse, ET = Ej tillämplig

2.3.1 Bedömning

Vi bedömer att nämndens arbete med intern kontroll har bedrivits på ett systematiskt och ändamålsenligt sätt. Bedömningen baseras på att nämnden har antagit en internkontrollplan med riskanalys och följt upp den. Bedömningen baseras även på att uppföljningen av planen visar vilka åtgärder som vidtagits vid identifierade brister.

2.4 Beslutsunderlag och protokoll

Nedan redogörs för de förtroendevalda revisorernas iakttagelser och bedömningar avseende nämndens beslutsunderlag och protokoll under 2023.

Kontrollpunkt	Iakttagelse	Kommentar/hänvisning till protokoll
Nämndens beslutsunderlag och protokoll är tydliga	✓	Nämndens beslutsunderlag och protokoll är tydliga

✓ = ingen eller oväsentlig avvikelse, = viss avvikelse, ✗ = väsentlig avvikelse, ET = Ej tillämplig

3. Sammanfattade bedömning

Vår sammanfattande bedömning utifrån vår översiktliga granskning av kulturnämnden är att nämnden har säkerställt en tillräcklig styrning och uppföljning av verksamhet och ekonomi. Vidare bedömer vi att nämnden har säkerställt en tillräcklig intern kontroll. Vi grundar vår bedömning på följande:

Revisionsfråga	Bedömning	Motivering
Har nämnden säkerställt att verksamheten bedrivs i enlighet med fullmäktiges mål och uppdrag?	Ja	Vi bedömer att nämnden säkerställt att verksamheten bedrivs i enlighet med fullmäktiges mål och uppdrag. Bedömningen baseras på att nämnden har antagit en verksamhetsplan och följt upp den via tertialrapporter samt årsrapport. Nämnden bedömer att den har uppfyllt sitt grunduppdrag. Hur nämnden gör denna bedömning framgår inte tydligt. Vi noterar att nämnden inte slutfört sitt tilldelade tilläggsuppdrag under 2023.
Har nämnden säkerställt att en tillräcklig styrning, uppföljning och rapportering avseende verksamhetens ekonomi och resultat?	Ja	Vi bedömer att nämnden har säkerställt en tillräcklig styrning, uppföljning och rapportering avseende verksamhetens ekonomi och resultat. Bedömningen baseras på att nämnden har antagit en budget och följt upp den via tertialrapporter samt årsredovisning. Bedömningen baseras även på att nämnden redovisar ett överskott.
Har nämnden en struktur för arbetet med sin interna kontroll som gör att det finns förutsättningar att bedriva den på ett systematiskt och ändamålsenligt sätt?	Ja	Vi bedömer att nämndens arbete med intern kontroll har bedrivits på ett systematiskt och ändamålsenligt sätt. Bedömningen baseras på att nämnden har antagit en internkontrollplan med riskanalys och följt upp den. Bedömningen baseras även på att uppföljningen av planen visar vilka åtgärder som vidtagits vid identifierade brister.
Är nämndens beslutsunderlag och protokoll tydliga och ändamålsenliga?	Ja	Nämndens beslutsunderlag och protokoll är tydliga

Utifrån granskningsresultatet rekommenderar vi kulturnämnden att:

- Tydliggöra på vilka grunder nämnden bedömer om grunduppdraget uppfylls eller inte
- Säkerställa att den får del av den programuppföljning som återspeglaras till kommunstyrelsen (för de inriktningsmål som är destinerade till nämnden).

Umeå mars 2024

Samuel Larsson
Verksamhetsrevisor, EY

Max Stenman
Verksamhetsrevisor, EY

Bilaga 1. Utökad kartläggning av kulturnämnden

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Kommunens kulturnämnd ansvarar för driften av vissa typer av lokaler. Sen ett antal år tillbaka tillämpar kommunen inte interndebitering och revisionen har vid flertalet tillfällen blivit uppmärksam på att vissa nämnder upplever problem att de inte blir ersatta för det slitage som användandet medför. Det riskerar i sin tur bidra till att nämnderna inte har medel att utveckla verksamheten och genomföra nödvändiga investeringar.

1.2 Syfte och metod

Syftet med utökade grundläggande granskningen har varit att kartlägga hur det kommuninterna nyttjandet av kulturnämndens anläggningar har utvecklats under senare år, samt vilka merkostnader detta har medfört. Granskningsinsatsen har varit översiktlig.

2. Iakttagelser

2.1 Övergripande roll- och ansvarsfördelning för kommunens fastigheter

Ytterst regleras området av Umeå kommuns lokalförsörjningsdirektiv (reviderad av KF 2011-01-26)¹. Roll- och ansvarsfördelningen bygger på att Fastighet inom tekniska nämnden äger kommunens fastigheter, är ansvarig för kommunens lokalförsörjning och lokalanvändning. Tekniska nämnden ansvarar och bekostar också vakanser i beståndet. I ägandeskapet ingår att förvalta kommunens fastighetsbestånd, upplåta lokaler och bostäder åt kommunens verksamheter och i förekommande fall externa hyresgäster. I förvaltarskapet ingår att följa kapitalbevarande krav och verksamheternas efterfrågade lokalkvalitet. I detta ingår drift och skötsel, planerat underhåll, försörjning med el, värme och vatten samt övrig fastighetsservice till kommunens lokalbrukare.

Lokalbrukande nämnders ansvar är att bära kostnaderna för nyttjande av lokaler och lokalanknuten service. Dessa nämnder ska också planera sina behov av lokaler och bostäder för sin verksamhet genom att upprätta långsiktiga lokalförsörjningsplaner.

Kommunstyrelsens arbetsutskott antog år 2016 ett dokument som beskriver ansvarsfördelningen i Umeå kommuns egna fastigheter. Den generella principen är att Fastighet ansvarar för mark, byggnader, installationer och fast inredning som kan relateras till fastighetens basfunktion. Hyresgästen ansvarar för inredning som relaterar till verksamheten i den specifika lokalen. Enligt gränsdragningslistan ansvarar hyresgästen i regel för städning av de lokaler som hyrs, med undantag för driftutrymmen.

2.2 Ansvarsfördelningen regleras vidare i reglementen

I tekniska nämndens reglemente framgår att nämnden ska ha ett helhetsansvar för kommunens lokalförsörjning. Detta avser planering, förvaltning och utveckling av verksamheternas lokaler samt boende för sociala behov. Nämnden ansvarar också för planering och byggande av kommunala fastigheter och anläggningar.

¹ KF beslutade 2023-12-18 om en ny fastighetspolicy för kommunen. KF beslutade också att ge tekniska nämnden i uppdrag att uppdatera lokalförsörjningsdirektiven utifrån den fastställda fastighetspolicyen

Kulturnämnden svarar bland annat för folkbibliotek, skolbiblioteksservice, kvinnohistoriskt museum samt depåbibliotek.

2.3 Ansvar för städning

Intervjuade inom kulturnämnden uttrycker att gränsdragningen avseende städning vi vissa fall är otydlig inom kommunen. Tidigare hade nämnderna budget för att upphandla städ till sina lokaler, men sedan ansvaret för städ överfördes till tekniska nämnden har nämnderna inte längre budget för detta.

I december 2022 beslutade tekniska nämnden om servicenivåer för städ- och verksamhetsservice. Här konstaterar nämnden att det behövs ett nära samarbete med verksamheterna för att lokalvården ska hålla god standard. Enligt tekniska nämndens beslut förs vissa insatser över på andra nämnder, exempelvis sanering av avföring, blod och kräk. Tekniska nämnden ansvarar fortfarande för resterande delar. Enligt intervjuade har detta medfört att det är otydligt vilka som faktiskt ansvarar för städning och att nämnderna har ett utökat ansvar som de inte har täckning för i budgeten.

3. Slutsats

Det har inte varit möjligt att kartlägga andra förvaltningars nyttjande av kulturnämndens lokaler och de merkostnader detta medför. Kulturnämnden upplåter inte lokaler åt andra förvaltningar, utan nämndens lokaler är öppna för alla. Det finns inte heller någon statistik som visar nyttjande av kulturnämndens lokaler på den detaljnivån.

Vi konstaterar att det finns viss otydlighet i kommunen avseende ansvar för städning av lokaler.

Max Stenman, EY

Kommunrevisionen
Umeå kommun

För kännedom
Kulturnämnden

2024-04-22

Revisionsrapport ”Grundläggande granskning 2023”

De förtroendevalda revisorerna i Umeå kommun har givit EY i uppdrag att genomföra en grundläggande granskning. Uppdraget ingår i revisionsplanen för år 2023.

I rapporten framgår de bedömningar och ev. rekommendationer som lämnas till nämnden.

Rapporten skickas för kännedom till nämnden och revisorerna önskar inget yttrande över rapporten. Revisorerna har istället för avsikt att inom ramen för grundläggande granskning 2024 följa upp gjorda bedömningar och ev. rekommendationer.

På uppdrag av Umeå kommuns förtroendevalda revisorer

Johan Perols
Uppdragsansvarig, EY
Johan.perols@se.ey.com
070-319 9335

Per Stålberg
Biträdande uppdragsansvarig, EY
Per.stalberg@se.ey.com
070-669 2442